

T.C.

EGE ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

AVRUPA'DAKİ AŞIRI SAĞIN YÜKSELİŞİ BAĞLAMINDA POPÜLİST
MÜLTECİ SÖYLEMİNİN MEDYADAKİ İNŞASI

Yüksek Lisans Tezi

SÜMEYYE URAL YAKUT

Gazetecilik Anabilim Dalı

İZMİR

2024

T.C.

EGE ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

AVRUPA'DAKİ AŞIRI SAĞIN YÜKSELİŞİ BAĞLAMINDA POPÜLİST
MÜLTECİ SÖYLEMİNİN MEDYADAKİ İNŞASI

Yüksek Lisans Tezi

SÜMEYYE URAL YAKUT

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. AYŞE ÇATALCALI CEYLAN

Gazetecilik Anabilim Dalı

Genel Gazetecilik Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne sunduğum **‘Avrupa’daki Aşırı Sağın Yükselişi Bağlamında Popülist Mülteci Söyleminin Medyadaki İnşası’** adlı yüksek lisans/doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Sümeyye Ural Yakut

ÖNSÖZ

Göç, insanlık tarihindeki en temel ve evrensel olgulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Binlerce yıl boyunca, insanlar farklı nedenlerle doğdukları topraklardan ayrılarak yeni yerlere yönelmişlerdir. Savaşlar, doğal afetler, ekonomik zorluklar, siyasi baskılar veya sadece yeni bir hayat arayışı gibi göçü tetikleyen pek çok sebep bulunmaktadır. Göç, sadece coğrafi bir değişim değil, aynı zamanda kültürel, ekonomik ve sosyal bir etkileşim sürecidir. Göçmenler, yeni toplumlara yeni fikirler, gelenekler ve perspektifler getirirken, aynı zamanda kendi kültürlerini de bu yeni ortama taşırlar. Bu etkileşim, toplumların zenginleşmesine ve çeşitlenmesine katkıda bulunmaktadır. Öte yandan göç aynı zamanda zorluklarla da dolu bir süreçtir. Göçmenler, yeni bir yaşam kurmak için çeşitli engellerle karşılaşabilmektedirler. Dil engeli, uyum sorunları, ayrımcılık ve yasal zorluklar, göçmenlerin karşılaştığı yaygın zorluklardan bazılarıdır. Bu zorluklara rağmen, birçok göçmen, umutlarını ve kararlılıklarını koruyarak yeni bir başlangıca adım atmaktadır.

Avrupa tarihsel süreçte sürekli göç dalgalarına maruz kalmış kıtalardan biridir. Suriye’de yaşanan iç savaş ile göçmen krizleri Avrupa’daki siyasi manzarayı oldukça etkilemiş ve aşırı sağın hızlı bir şekilde yükselişine zemin hazırlamıştır. Suriye’de yaşanan çatışma ve istikrarsızlık milyonlarca insanın Avrupa’nın kapısına dayanmasına neden olmuştur. Öte yandan AB ülkelerinin yaşanan göçmen krizi karşısında zamanla daha fazla radikalleştikleri de görülmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren aşırı sağ partilerin, Suriyeli göçmen krizinden önce benimsedikleri Avrupa karşıtlığı söyleminin, zamanla göçmen karşıtlığı şeklinde farklı bir boyuta taşındığı izlenmektedir. Aşırı sağ oy oranlarını arttırmak ve meşruiyet kazanmak için göçmen ve mülteci karşıtlığı üzerinden bir söylem geliştirmektedir. Göçmenlerin toplumlara entegre olmalarını engelleyen ve onları tehdit olarak lanse ettiren söylemler, toplumda korku ve önyargıların artmasına sebebiyet vermektedir.

Bu çalışmada da ayrımcılığın en fazla üretildiği mecralarından biri olan medya üzerinden mültecilere ilişkin ayrımcılık pratikleri ele alınmaktadır. Çalışma kapsamında ele alınacak ülkelerde faaliyet gösteren mülteci karşıtı popülist aşırı sağ parti

söylemlerinin medyadaki inşası analiz edilmektedir. Önyargı ve ayrımcılık söylemleri üzerinden ele alınan haberler, içerik analizlerinde kullanılan MAXQDA 2020’de programında kodlanmaktadır. Haberlerde önyargı ve ayrımcılığın söylem olarak Avrupa ülkelerindeki sağ partilerin medya temsillerine nasıl yansıdığı, önyargı kuramlarının ölçeklendirme tekniğine göre değerlendirilmektedir. Bu noktada çalışmada, tek vaka, iki vaka, kod matris ve kelime bulutu analizleri ele alınmaktadır.

Tez sürecinde yardımlarını esirgemeyen ve her zaman yanımda olan kıymetli hocam Doç. Dr. Ayşe ÇATALCALI CEYLAN’a öncelikli olarak teşekkürlerimi ve saygımı sunarım. Ayrıca aileme, eşim Fatih Yakut’a her zaman yanımda oldukları ve beni sürekli destekledikleri için teşekkür ederim.

Sümeyye Ural Yakut

ÖZET

“Avrupa’daki Aşırı Sağ’ın Yükselişi Bağlamında Popülist Mülteci Söyleminin Medyadaki İnşası” başlıklı çalışmada, Avrupa’daki aşırı sağ partilerin Suriyeli mültecilere ilişkin ayrımcılık pratiklerinin medyadaki inşası ele alınmaktadır. Ayrımcılığa ilişkin kodlar, MAXQDA 2020 programında, Anderson’un(2018) önyargı kuramı ölçeklendirme yönergesine göre analiz edilmektedir.

Bu noktada Suriyeli mülteci krizine ilişkin Avrupa’daki aşırı sağ partilerin tutumları ve söz konusu tutumların araştırma bağlamında ele alınan ajanslarda nasıl inşa edildiği araştırılmaktadır. Haber medyası toplumsal gerçekliği yeniden inşa ederken ideolojik söylem ve temsil araçlarından faydalanmaktadır. Dolayısıyla haber içerikleri egemen yapıya göre şekil almaktadır. Genellikle göçmenlik meselesi toplumla gerilimli ilişkileri besleyen toplumsal konum açısından ‘ötekilik’ kavramıyla tanımlanmaktadır.

Bu doğrultuda, çalışmada Suriyeli mültecilerin uluslararası yayın yapan haber ajanslarındaki temsil biçimlerine odaklanarak egemen söylemleri ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. 2011 yılında başlayan Suriyeli mülteci krizi yakın geçmişte en büyük toplumsal hareket olarak uluslararası toplumu ilgilendiren bir mesele haline dönüşmüştür. Avrupa özelinde bakıldığında ise son yıllarda artan göç ile AB genelinde aşırı sağa eğilimin arttığı gözlenmektedir. Suriyeli mülteciler meselesi toplumsal entegrasyon ve toplumsal dışlama tartışmaları arasında en önemli toplumsal fenomenlerden biri haline gelmiştir. Suriyeli göçmen krizinin başladığı ilk yıllarda görece daha ılımlı politikalar izleyen ülkelerde dahi zaman içerisinde popülist mülteci söyleminin benimsendiği görülmektedir. Aşırı sağ partilerin ise oy potansiyelinin gözle görünür şekilde artış gösterdiği ve toplumu göçmenler konusu kutuplaştırdığı, bu aşamada da medyanın kritik bir görev üstlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Medya aracılığıyla mülteci meselesi daha fazla sorunlaştırılarak ayrımcı söylem yeniden üretilmektedir. Çalışma kapsamında Suriyeli mülteci krizinden yola çıkılarak, 4 haber ajansının internet sitesinde Ocak 2011 ile Ocak 2021 arasında (POLITICO, Euronews, BBC ve Anadolu Ajansı) yayınlanan haberleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelime: Mülteci krizi, Aşırı sağ, Suriyeli göçmen, Ayrımcılık, Popülizm

ABSTRACT

In my study titled "The Construction of Populist Refugee Discourse in the Media in the Context of the Rise of the Far-Right in Europe", the construction of the discriminatory practices of far-right parties in Europe against refugees in the media is discussed. Discriminatory discourses created against refugees based on codes related to discrimination are discussed in the context of language strategies in headlines, spots, subheadings, and news headlines. At this point, the attitudes of far-right parties towards the Syrian refugee crisis and how these attitudes are constructed in the institutions covered in the research are investigated. News media uses ideological discourse and representation tools while reconstructing social reality. For this reason, news content is shaped according to the dominant structure. The issue of migration is generally defined with the concept of 'otherness' in terms of the social position that fosters tense relations with society. The study aims to reveal the dominant discourses by focusing on the representation of Syrian refugees in international news agencies. The Syrian refugee crisis, which started in 2011, has become the largest social movement of the recent past and has become an issue of concern to the international community. When we look at Europe specifically, it is observed that the far-right tendency has increased throughout the EU along with the increasing immigration in recent years. The issue of Syrian refugees has become one of the most important social phenomena among the discussions on social integration and social exclusion. It can be seen that the populist refugee discourse has been adopted over time, even in countries that followed relatively more moderate policies in the first years of the Syrian refugee crisis. It would not be wrong to say that the media played a critical role at this stage, when the voting potential of far-right parties increased visibly and the immigration issue polarized society. The refugee problem is further problematized through the media and discriminatory discourse is reproduced. Within the scope of the study, news published on the websites of 4 news agencies (POLITICO, Euronews, BBC and Anadolu Ajansı) between 2011 and 2020 were examined, based on the Syrian refugee crisis.

Key words: Refugee crisis, far right, Syrian immigrant, Discrimination, Populism

İçindekiler

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: GÖÇÜN TARİHİ, KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE GÖÇE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR.....	6
A. GÖÇ OLGUSUNA KAVRAMSAL BAKIŞ	6
1. Temel Kavramlar.....	8
2. Göçün Sebeplerine Genel Bakış.....	10
3. Göçün Çeşitleri.....	12
B. KÜRESELLEŞME VE ULUSLARASI GÖÇ HAREKETLERİ.....	15
C. TARİHSEL SÜREÇTE GÖÇ KAVRAMINA İLİŞKİN KURAMLAR VE MODELLER	17
1. Temel Göç Kuramları	21
1.1. Ravenstein'in Göç Kanunları(1885)	21
1.2. Everett Lee Göç Kuramı(İtme Çekme Kuramı).....	25
1.3. Petersen'in Beş Göç Tipi(1958).....	28
2. Sosyo- Kültürel Göç Kuramları.....	31
2.1. Kesişen Fırsatlar Kuramı(Denge Kuramı)	31
2.2. Merkez Çevre (Dünya Sistemleri) Kuramı	32
2.3. Göç Sistemleri Kuramı.....	33
2.4. İlişkiler Ağı(Network) Kuramı.....	34
3. Ekonomik Temelli Göç Kuramları	37
3.1. Neo Klasik Ekonomi Kuramı.....	37
3.2. Yeni Ekonomi Kuramı	38
3.3. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı	39
II. BÖLÜM: AVRUPA, AVRUPA'DA AŞIRI SAĞ'IN YÜKSELİŞİ VE IRKÇI PARTİLER	41
A. KİMLİK VE KİMLİK KAVRAMINA BAKIŞ	41

1. Bireysel Kimlik	47
2. Modern Dönemden Postmodern Döneme Kimlik	50
3. Kollektif Kimlikler	56
B. AVRUPA KİMLİĞİ VE AVRUPALI OLMAK	60
1. Tarihsel Süreçte Avrupa Birliği Ve Avrupalılığın Tarihsel Temelleri	60
2. Ulus-Devlet Avrupalılık	65
3. Avrupa Ve Oryantalizm	73
4. Doğu Kimliği Ve Müslümanlar	79
5. Avrupa Aşırı Sağ Ve Popülizm Kavramı	81
6. Aşırı Sağın Yükselişi ve Popülist İngiltere	84
C. AŞIRI SAĞ'IN İDEOLOJİK KÖKENLERİ	85
1. Aşırı Sağ'ın Tanımı	85
2. Aşırı Sağ'ın Tarihçesi	86
3. Aşırı Sağ'ın Siyasal Görünümü: Irkçı Partiler	90
III. BÖLÜM: POPÜLIST MÜLTECİ SÖYLEMİNİN MEDYADAKİ İNŞASI : HABER AJANSLARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME	120
A. MÜLTECİ SÖYLEMİNİN MEDYADAKİ İNŞASI	120
1. Araştırmanın Genel Çerçevesi	120
2. Mülteci Krizi ve Medya İnşası Üzerine Yapılan Araştırmalar	122
3. Araştırmanın Amacı	126
4. Araştırmanın Sorunları	128
5. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Araçlarının Belirlenmesi	128
B. Bulgu ve Analizler	130
1. Tek Vaka Modelleri	131
2. İki Vaka Modelleri	142
3. Kelime Bulutu Analizi	147
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	152
KAYNAKÇA	161
ÖZGEÇMİŞ	173

Tablo Listesi

Tablo 1: Modern ve Postmodern Bilim Anlayışı ve Göç

Tablo 2: Temel Göç Kuramları

Tablo 3: Avrupa'daki Aşırı Sağ Partiler

Tablo 4: Çalışma kapsamında incelenecek aşırı sağ partilerin yıllara göre AP seçim sonuçları

Tablo 5: AP siyasal gruplarının 2009, 2014 ve 2019 yıllarındaki sandalye sayıları ve oy oranları

Tablo 6: FN'nin 2009-2022 Yılları Arasında Aldığı Oy Oranları

Tablo 7: OECD Ülkeleri Arasında 2013-2017 Yılları Arasında Kabul Edilen Sığınmacı Sayısı

Tablo 8: Haber ajanslarındaki en çok ve en az kodlamalar

Tablo 9: Ajanslardaki kodlanan haber sayısı

Tablo 10: Ülkelerin ajanslara göre önyargı kodlama oranları

Tablo 11: Ülkelerin POLITICO'ya göre kodlama oranları

Tablo 12: Ülkelerin Euronews'e göre kodlama oranları

Tablo 13: Ülkelerin BBC'ye göre kodlama oranları

Tablo 14: Ülkelerin Anadolu Ajansı'na göre kodlama oranları

Şekil Listesi

Şekil 1: Göç Türleri

Şekil 2: Göçe etki eden faktörler

Şekil 3: EBSCOhost tabanlı araştırma konularına ilişkin sistematik genel bakış

Şekil 4: POLITICO tek vaka analizi

Şekil 5: Euronews tek vaka analizi

Şekil 6: BBC tek vaka analizi

Şekil 7: Anadolu Ajansı tek vaka analizi

Şekil 8: POLITICO ve Euronews iki vaka analizi

Şekil 9: BBC ve Anadolu Ajansı iki vaka analizi

Şekil 10: POLITICO kelime bulutu

Şekil 11: Euronews kelime bulutu

Şekil 12: BBC kelime bulutu

Şekil 13: Anadolu Ajansı kelime bulutu

Kısaltmalar

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

TDK: Türk Dil Kurumu

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

OEEC: Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü

OECD: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AP: Avrupa Parlamentosu

AB: Avrupa Birliği

AAET: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

MIEP: Macaristan Adalet ve Hayat Partisi

NPD: Almanya Ulusal Demokratik Partisi

REP: Cumhuriyetçiler

AFD: Almanya için Alternatif Partisi

FN: Ulusal Cephe

MNR: Ulusal Cumhuriyetçi Hareket

MPF: Fransa Hareketi

M5S: İtalya Beş Yıldız Partisi

PVV: Özgürlük Partisi

LPF: Lijst Pim Fortuyn

FPÖ: Avusturya Özgürlük Partisi

BZO: Avusturya'nın Geleceği için İttifak Partisi

MS-FT: Sosyal Hareket-Üç Renkli Bayrak

VB: Vlaams Blok/Vlaams Belang

FN: Ulusal Cephe

LN: Yaşanabilir Hollanda Partisi

SVP: İsviçre Halk Partisi

PNOS: İsviçre Ulusal Partisi

ÖVP: Avusturya Halk Partisi

SD: İsveç Demokratları

MSZP: Macar Sosyalist Partisi

SPÖ: Avusturya Sosyal Demokrat Partisi

GİRİŞ

Avrupa'nın siyasi sahnesinde son yıllarda gözle görülür bir değişim yaşanmaktadır. Özellikle artan göç ile geleneksel partilerin yerini, giderek artan bir hızla yükselen aşırı sağ partiler alırken, toplumsal kutuplaşma da bir o kadar artış göstermektedir. Bu değişim, Avrupa'nın siyasi ve toplumsal dinamiklerinde derin etkiler yaratırken gelecekteki göç politikalarını da şekillendirme potansiyeline sahiptir.

Aşırı sağ partilerin yükselişinin arkasındaki dinamikler oldukça karmaşık olsa da bazı ortak faktörler bulunmaktadır. Bunların başında, göçmenlik ve ulusal kimlik meseleleri gelmektedir. Özellikle 2015 yılındaki mülteci krizi, birçok Avrupa ülkesinde aşırı sağın yükselişine ciddi oranda ivme kazandırmıştır. Göçmen karşıtı söylemler ve sert göçmen politikaları, bu partilerin popülerliğini giderek arttırmıştır. Vatandaşlar, göçmenlerin ekonomik kaynakları tüketme, kültürel farklılıkları getirme ve güvenlik endişeleri gibi konuları sık sık dile getirmektedirler. Aşırı sağ partiler ise bu endişeleri siyasi söylemlerinde merkeze alarak seçmen tabanlarını genişletmektedir.

Bunun yanında, ekonomik belirsizlik ve gelir eşitsizliği de aşırı sağın yükselişinde önemli bir rol üstlenmektedir. Avrupa'nın genelinde, orta sınıfın yaşam standartları düşüyor ve ekonomik istikrarsızlık artıyor. Bu durum, insanların geleneksel partilere olan güvenlerini kaybetmelerine ve radikal çözümlere teşvik ederek, aşırı sağ partilere yönelmelerine de yol açıyor.

Avrupa'da yükselen aşırı sağın bir diğer önemli faktörü ise küreselleşme karşıtlığı ve Avrupa Birliği'ne (AB) karşı olan duygular olduğu görülmektedir. Birçok aşırı sağ partinin temel politikalarından biri, ulusal egemenliği korumak ve AB'nin gücünü sınırlamaktır. Küreselleşme ve AB'nin etkisi altında hissedilen kaygılar, bu partilerin popülerliğini artırıyor ve ulusal çıkarları savunan bir duruş sergilemelerine neden oluyor.

Diğer yandan aşırı sağın yükselişi salt siyasi bir olgu olmaktan ziyade aynı zamanda toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu partiler genellikle toplumda var olan hoşnutsuzluğu ve öfkeyi siyasi bir platforma dönüştürerek güçlenmektedirler. Özellikle genç nesil arasında işsizlik, gelecek endişeleri ve

toplumsal adaletsizlik duyguları, aşırı sağa olan sempatizanlığı ciddi anlamda arttırmaktadır. Ancak bunların ötesinde günümüzde var olan göçmen krizi, aşırı sağ partilerin toplumsal kabulünün kolaylaşmasına ve ayrımcı politikalarına meşruiyet kazandırmaktadır.

Avrupa'da yükselen aşırı sağ partilerin etkisi, siyasi ve toplumsal dengeleri değiştirme potansiyeline sahiptir. Ancak bu partilerin yükselişi, aynı zamanda demokratik değerler ve insan hakları gibi temel prensiplere de meydan okumaktadır. Avrupa'nın karşı karşıya olduğu bu önemli dönüşüm, sadece siyasetçilerin değil, aynı zamanda toplumun genelini ilgilendiren bir mesele haline geldiği görülmektedir. Bundan dolayı, demokratik değerlere bağlı kalarak, toplumsal hoşgörüyü ve çeşitliliği destekleyen politikaların önemi giderek artmaktadır. Ancak son yıllarda yaşanan mülteci dramı AB'nin konuya ilişkin tavrını daha fazla radikalleştirilmektedir. Göçmen ve mültecilere ilişkin ırkçı ve düşmanca tutum ve davranışlar çözüme kavuşturulması gereken birer sorun olarak AB ülkelerini beklemektedir. Son yıllarda oy oranlarını arttıran aşırı sağ partiler, seçim propagandalarında göçmen karşıtı söylemi sık sık kullanmışlardır. Mülteciler üzerinden toplumda korku kültürünü yerleştirmeye çalışan aşırı sağın, bu çabasının sonuç verdiği seçim sonuçlarına da yansımaktadır.

Çalışma en önemli küresel sorunlardan biri haline gelen göç meselesi etrafında şekillenmektedir. 2011 yılında başlayan ve 2015 yılında etkileri daha fazla hissedilen göçmen krizi başta Türkiye olmak üzere Avrupa'daki birçok ülkeyi toplumsal siyasi ve ekonomik açıdan etkilemektedir. Bu tez çalışmasında da AB üyesi Almanya, İtalya, Fransa, Hollanda, Macaristan, İsveç, Avusturya ve Belçika ülkelerinde faaliyet gösteren aşırı sağın göçmen krizine ilişkin söylemleri ve tutumları araştırılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde göç ve mültecilik kavramsal açıdan ele alınarak tarihsel süreçte göç kavramına getirilen kuramsal bakış açılarına yer verilmiştir.

İnsanlık tarihinin temel unsurlarından biri olarak varlığını sürdüren göç, toplumları etkileyen ve şekillendiren bir olgudur. İnsanlar çeşitli sebeplerden dolayı doğdukları yerleri terk edip başka bölge ya da ülkelere yönelmektedirler. Söz konusu hareketlilik ekonomik, politik veya çevresel faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Göç genel olarak bireylerin daha iyi bir yaşam standardı, iş imkanları, eğitim veya güvenlik

arayışlarından kaynaklanmaktadır. Göçmenlik kavramı bir kişinin doğduğu topraklardan ayrılarak başka bir ülkeye yerleşmesi ve orada yaşamını sürdürmesi durumunu ifade etmektedir. Göç eden bireyler başka bir ülkede yaşamının verdiği belli başlı zorluklarla da karşılaşabilmektedirler. Dil bariyeri, kültürel entegrasyon, iş bulma süreci gibi faktörler, göçmenlerin entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Diğer yandan göçmenlik mültecilik kavramları birbiriyle sık sık karıştırılmaktadır. Medyada bu iki kavram arasında farka çok dikkat edilmemektedir. Bir bireyin kendi ülkesinde yaşanan çatışma, savaş zulüm doğal afet gibi nedenlerle evini terk etmek zorunda kalması durumunda başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunduğu mülteci statüsü kazanmaktadır. Mülteciler genellikle hayatta kalma mücadelesi veren ve acil yardıma ihtiyaç duyan insanlardır. Uluslararası hukuk, mültecilere koruma sağlamayı ve temel insan haklarını güvence altına almayı amaçlayan çeşitli sözleşmeler ve anlaşmalar içermektedir. Ancak, mülteci krizleri sıklıkla karmaşık ve çözülmesi zor sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç, göçmenlik ve mültecilik kavramları, günümüz dünyasında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Küreselleşme, iletişim ve ulaşımın artmasıyla birlikte, insanların hareketliliği ve sınırlar arası etkileşimler artmaktadır. Bu durum hem fırsatları hem de zorlukları beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, göçmenlik ve mültecilik konularının çözümü için uluslararası iş birliği, insani yardım ve adalet temelli politikalar önem taşımaktadır.

Göçün nedenleri ve etkileri üzerine yapılan çalışmalar, farklı dönemlerde çeşitli teorilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu teoriler, göçün toplumsal, ekonomik, politik ve psikolojik boyutlarını açıklamaya yönelik çeşitli yaklaşımlar sunmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kültür ve kimlik kavramından yola çıkılarak kimlik çeşitlerine ilişkin kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Avrupalı kimliği ve Oryantalizmden yola çıkılarak Avrupa'daki Doğulu ve Müslümanlara karşı bakış açısı ele alınmıştır. İkinci bölümün devamında ise Avrupa'daki aşırı sağın ideolojik kökenleri ve tarihsel gelişimi ele alınıp, çalışma kapsamında incelenecek ülkelerde faaliyet gösteren aşırı sağ partiler hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise söylem kavramından yola çıkılarak medyada toplumsal gerçekliğin inşası, popülizm kavramı ve popülist söylem ele alınmıştır. Son yıllarda,

göç meselesi siyasi tartışmaların merkezine oturmuş ve popülist söylemlerin odak noktası haline gelmiştir.

Popülist liderler, genellikle göçmenleri hedef alarak siyasi kazanç sağlamaya çalışmaktadırlar. Göçmenler "tehdit" olarak sunarak, korku ve endişe atmosferi yaratılmaktadır. Bu söylemler, genellikle toplumları bölerek ve ötekileştirerek siyasi güç elde etmeye yöneliktir.

Ancak göç meselesi, sadece siyasi bir araç değildir. Gerçek bir insani kriz olan göç, savaşlar, doğal afetler, ekonomik zorluklar gibi birçok farklı sebepten kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, göçmenlerin sorunlarına çözüm bulmak için sadece popülist söylemlerle değil, aynı zamanda insani ve uzlaşmacı politikalarla yaklaşmak önem kazanmaktadır. Toplumlar, göçmenleri dışlamak veya suçlamak yerine onlara yardım eli uzatmalı ve onları kabul etmelidir. Göçmenler, sıklıkla kendi ülkelerindeki zor koşullardan kaçıp daha iyi bir yaşam arayan insanlardır. Onları desteklemek, sadece insan haklarına saygı göstermekle kalmaz, aynı zamanda toplumları daha güçlü ve çeşitli hale getirmektedir.

Sonuç olarak, göç meselesi popülizmin sık ve ayrıştırıcı söylemlerinden çok daha fazlasını hak etmektedir. Gerçek bir insanlık meselesi olan göç, insani ve uzlaşmacı politikalarla ele alınmalı ve göçmenlere saygı gösterilmelidir. Bu, toplumların daha adil, daha güçlü ve daha birleştirici olmalarına yardımcı olmaktadır.

Bu bölümün devamında ise araştırmanın genel çerçevesi, amacı, yöntemi, evren ve örneklemine ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular ve sonuçlar bu bölümde yer almaktadır.

Çalışmanın genel çerçevesine bakıldığında, küresel bir sorun haline dönüşen Suriyeli mültecileri konu alan haberlerin içeriklerinden yola çıkılarak, temsil biçimleri ve egemen söylem açığa çıkarılmak istenmektedir. Toplumda öteki olarak Suriyeli mültecilerin uluslararası haber ajanslarının internet sitelerinde nasıl temsil edildiklerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Araştırmada içerik analizi yöntemi kullanılmaktadır. Ocak 2011 ile Ocak 2021 tarihlerinde AB üyesi Almanya, İtalya, Fransa, Hollanda, Macaristan, İsveç, Avusturya

ve Belçika ülkelerindeki aşırı sağ partilerin Suriyeli mültecilere yönelik POLITICO, Euronews, BBC ve Anadolu Ajansı'nda inşa edilen söylemleri incelenmektedir. Çalışmada haber metinlerinin kodlanmasında MAXQDA 2020 nitel analiz programı kullanılmaktadır.

Çalışma kapsamında ele alınacak ülkelerin ajanslarda yer alan haberleri, önyargı ve ayrımcılık söylemleri üzerinden kodlanmaktadır. Kodlamalar önyargı ve ayrımcılığın söylem olarak ülkelerde yüksek orandan düşük orana göre sıralanarak, benimsenen yaklaşımları bulunmaktadır. Suriyeli mülteci krizine ilişkin aşırı sağ partilerin söylemleri ve bu söylemlerin medya tarafından nasıl inşa edildiği çalışma kapsamında görülmüş olacaktır.

I. BÖLÜM: GÖÇÜN TARİHİ, KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE GÖÇE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

A. GÖÇ OLGUSUNA KAVRAMSAL BAKIŞ

Göç, antik çağlardan günümüze insanların muhtelif nedenlerden ötürü yeni yerleşim yerleri bulma umuduyla yaşadıkları bölgeleri terk ederek gerçekleştirdikleri toplumsal hareketliliklerdir. Köklü değişim ve dönüşümleri doğuran bu toplumsal hareketliliklerin ortaya çıkma sebebi yaşandığı döneme, coğrafyaya ve şartlara göre farklılaşmaktadır. Dolayısıyla tek bir göç biçiminden söz edilmesi mümkün değildir. Göçler türleri oluşum nedenlerine (isteğe bağlı, zorunlu), sürelerine (geçici, kalıcı) ve mesafelerine (ulusal, uluslararası) vb. göre değişmektedir. İnsanlığın var olduğu günden bu yana çeşitli problemler sonucu toplumlar bir yerden başka bir yere göç etmek durumunda kalmışlardır. Tarihin eski dönemlerinde zuhur eden göçlerin ana sebeplerine iklim sorunları, kıtlık, doğa olayları vb. gösterilirken, günümüz dünyasında yaşanan göçler ise genel olarak sosyal, siyasi, ekonomik nedenlere bağlı olarak sıralanmaktadır.

Dünya tarihinde her dönem farklı nedenlere bağlı irili ufaklı göç dalgaları yaşanmaktadır. Sosyolojik, ekonomik ve politik ölçekte küçük ya da büyük birtakım değişimlere zemin hazırlayan göçün, yaşandığı toplum ve dönem itibarıyla tarihin akışına yön veren başat unsurlardan biri olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Ülkelerin kaderlerini tayin eder nitelikte önem taşıyan göç meselesinin uzun vadedeki sonuçlarını kestirebilmek adına durum tespiti için iyi bir şekilde yapılması gerekmektedir. Bu noktada birbirinden farklı sebeplere dayanarak gelişen göç olayı, kaotik yapısı nedeniyle daha iyi idrak edilmesi ve sonuçlarının sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi için farklı disiplinler perspektifleri gerekli kılmaktadır. Sonuç olarak göç toplumsal yapıyı her açıdan etkileyen ve zamanla kendi karmaşık dinamiklerini oluşturan bir süreçtir. Son yıllarda Sosyal Bilimler alanının üzerinde durduğu konulardan biri olan göç konusu üzerine yapılan çalışmalar interdisipliner olup sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, ekonomi, coğrafya psikoloji ve hukuk gibi alanların çalışmaları kapsamına girmektedir(Brettel ve Hollifield, 2000, s.4). Akademik anlamda farklı disiplinlerin kendi perspektiflerinden göç üzerine çeşitli kavramsallaştırmaları bulunuyor olsa da göçün gerçekleştiği coğrafya, toplum, siyasi konjektör ve sosyo

ekonomik koşullar bağlamında değerlendirilmesi elzemdir. Zira toplumsal hareketler çağın getirdiği birtakım karakteristik özellikler barındırmaktadır.

Günümüze kadar göç üzerine çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Yapılan tanımlamalar göçün yaşandığı dönem, coğrafya, siyasi ve kültürel yapıya göre değişiklikler göstermektedir. Göç üzerine genel geçer tanımlardan biri olarak kabul edilen Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) tanımı ise, kişinin bireysel ya da grup halinde uluslararası sınırları geçerek veya ulus içerisinde yer değiştirmesi şeklindedir (Sironi, Bauloz ve Emmanuel 2004, s.137). Yapılan tanımlamaya göre süre, yapı ve neden fark etmeksizin bir yerden başka bir yere doğru geçiş göç olarak tasvir edilmektedir.

Türk Dil Kurumu(TDK) göçü doğasına göre ayırıştırarak birden çok tanımlama yaptığı görülmektedir. İlk tanımında, göçü ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlere bağlı olarak bireylerin ve toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim noktasından başka bir yerleşim noktasına gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret şeklinde tanımlamaktadır. Diğer tanımlar ise bir evden başka bir eve taşınma, nakil, eşyaların taşınması, hayvanların mevsimsel göçü vb. olarak sıralanmaktadır (TDK,2022). Kısaca göç insan, hayvan ve eşya fark etmeksizin fiziksel yer değiştirme eylemine dayanmaktadır. Araştırmacı Adıgüzel göçü; sosyal, ekonomik, siyasi ve doğal sebebiyle coğrafi olarak yer değiştirmesi şeklinde vurgulamakta ve söz konusu yer değişikliğinin uluslararası sınırları geçme boyutunda olabileceği gibi, aynı devlet sınırları içinde de yaşanabileceğini dile getirmektedir (2016, s.3). Göçü kalıcı bir hareket olarak ele alan Marshall ise; göçü bireylerin ve grupların sembolik ya da siyasal sınırları aşarak yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketi olarak tanımlamaktadır (1999, s.685). Fiziksel bir mekân değişiminin ötesinde sosyolojik bakış açısından değerlendirildiğinde göçerlerin yüzyıllar boyu atalarından devraldıkları kültürel ve toplumsal mirası gittikleri bölgelere taşımaları söz konusudur. Özellikle göç etmek zorunda kalan kişiler ilk başlarda ülkelerine bir gün geri dönecekleri umuduyla ayrılırlar da gerçekte bunun tam tersi yaşanmaktadır. Misafir gözüyle bakılan mültecilerin kalıcı olma durumu ise; kamuoyunda endişelere yol açmaktadır. Birçok açıdan sorun teşkil edecek olan bu durum, her iki taraf açısından geri dönüşü olmayan

değişimlere kapı aralamaktadır. Bery ve arkadaşlarına (2006) göre, insanlar beraber yaşamayı ve birbirine uyum sağlamayı öğrenirken “kültürleşme” adı verilen bir durum yaşamaktadırlar. Göç alan ülkeler, insanların beraber yaşayabilmeleri ve birbirlerine uyum sağlamalarını kolaylaştıracak yöntemleri devreye koymalıdır (Bery ve ark., 2006; akt: Saygın ve Hasta, 2018, s.313). Bu da ancak göç alan ülkenin entegrasyon yani uyum politikalarını doğru bir şekilde uygulamasıyla mümkündür. Neredeyse bütün göç tiplerinde entegrasyon göç alan ülkenin ve göçmenlerin çözüme kavuşturması gereken en önemli sorunlardan biridir. Her bölge kendi içinde kalıplaşmış kurallar ve değerler bütünü barındırmaktadır. Karşılıklı iletişimin kaçınılmaz olduğu göç söz konusu olduğunda ise iki taraf açısından da birtakım anlaşmazlıkların yaşanabilmesi öngörülebilir bir durumdur.

Günümüz Avrupa’sının özellikle Ortadoğu’dan gelen göçmenlere karşı tutumunun temelinde yatan sebeplerden biri yaşanacak olan çatışmalardır. Çünkü kültürlerin değişmesi ve dönüşmesi olarak da değerlendirilen göç olayının ortaya çıkması ve kültürlerin birbiriyle karşılıklı etkileşime girmesi toplumu ve bireyleri her zaman mutlu edecek sonuçlar doğurmaz. Kültürel açıdan yaşanacak olan değişimin olası olumsuz sonuçlarına karşı, göçe maruz kalan toplumda adeta bir savunma mekanizmasının devreye girdiği görülmektedir. Bu durum toplumda birtakım gruplaşmalara, ayrımcılığa, içe kapanmalara, ırkçılığa ve gettolaşmalara sebebiyet verebilir (Dağışan ve Aydın,2017, s.740).

Göç konusunu anlamakta temel kavramlara bakmakta yarar vardır. Bu durum konuya ilişkin derinleşmeyi sağlayacaktır.

1. Temel Kavramlar

Göç, insanların yaşamakta olduğu topraklardan, sahip oldukları sosyal ve ekonomik kazanımlarından, kültürlerinden ve toplumsal yaşamın birçok unsurundan ayrışarak ya da ayrıştırılarak yeni bir alana yerleşmesi ve bu alanda yeni bir yaşam inşa etmesidir (Toros, 2008, s.9). Göç kavramı insan hareketliliğinin uluslararası olabileceği gibi ulus içerisinde de yer değiştirmesi kapsamında değerlendirilebilir. Bu göçler isteğe bağlı ya da zorunlu olarak gerçekleşebilir. İnsan hakları ihlallerinin en çok yaşandığı zorunlu göçler, genel anlamda savaşların hüküm sürdüğü, ekonomik olarak az gelişmiş

bölgelerden daha iyi yaşam standartlarını yakalamak ya da tek başına can güvenliğini korumak için yapılan hareketliliklerdir. Castles ve Miller “Göçler Çağı” kitabında uluslararası göçleri kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Göçü basit bir bireysel eylem olmasının yanında daha çok toplumsal eylem olarak tanımlamaktadır.

Castles ve Miller’a göre, göç toplumsal değişimin sonucu olarak ortaya çıkan kolektif bir eylemdir. Göç alan ve göç veren ülkedeki bütün toplumu etkilemektedir. (2008:29)

21. Yüzyılda varlığını giderek arttıran göç hareketleri bölgesel ve küresel ölçekte özellikle de soğuk savaş sürecinin bitmesiyle birlikte daha çok belirginleşmiş ve toplumsal yapıda topyekûn bir değişime kapı aralamıştır. Sonuç olarak göç, küresel bir sorun olma özelliğini her geçen yıl pekiştirmektedir. Bunun yanında çokça araştırmaların yapıldığı ve kavramlara getirilen tanımlar açısından farklı farklı bilimsel yaklaşımların olduğu göç alan yazın incelendiğinde muğlaklık yaşandığı ve bir konsensüse varılmadığı görülmektedir. Bu sebeple söz konusu muğlaklığın en çok yaşandığı alanlardan biri olan göç meselesinde taraflar ve süreçlerde meydana gelen değişimler yaşanan durumları ortak bir tanım çerçevesinde, evrensel kılacak tanımların gerekliliklerini gün yüzüne çıkarmaktadır (Çağlar, 2018, s.30).

Göç kavramı üzerine küresel anlamda belirli bir mutabakat sağlanamamışken göçmen kavramı için de aynı durum geçerlidir. Araştırmacıların çoğu göçmeni “göçün nedeni ve hukuksal kimliğinden bağımsız başka bir ülkeye veya bölgeye giden kişi” olarak tanımlamaktadır. IOM’ye göre uluslararası ölçekte evrensel olarak kabul edilmiş bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarının bilimsel makalelerde, politik alanda ve medyada birbiri yerine kullanılması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Çoğu zaman mülteciler de göçmen kategorisi kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Buna rağmen birden çok sebebe dayanarak oluşan göç durumunu gerçekleştiren bireylerin hukuki statülerine bağlı olarak göçmen kimliği de farklılaşmaktadır.

İrkı, dili ve uyruğu, sosyal mensubiyeti, politik görüşünden ve zulme uğrama korkusundan dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalan kişilerin başka ülkelerin korunmasından yararlanmak istemeleri mültecilik olarak adlandırılmaktadır (Oral ve

Çetinkaya, 2017, s.2). Devletler vatandaşlarını koruma noktasında gerekeni yapmadığında ya da yapamadıklarında bireyler ciddi hak ihlallerine maruz kalabilmektedirler. Ailelerini, kurulu düzenlerini geride bırakarak başka bir ülkede güvenlik arayışı içine girmektedirler. Simpson mültecilik durumunu; “Bir mültecinin temel niteliği, eski topraklarında sürekli ikamet etmesini imkânsız veya dayanılmaz kılan siyasi olaylar sonucunda, daha önce ikamet ettiği topraklardan ayrılarak başka bir ülkeye sığınmış olmasıdır.” (1939, s.612). şeklinde tanımlamaktadır.

Tarihsel süreçte mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi ile 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statülerine Dair Protokol uluslararası mülteci hukukunun temelidir. Söz konusu uluslararası sözleşmeler mülteci kavramını tanımlayarak mülteci statüsüne hak kazanan kişilere yönelik asgari standartları belirlemektedir (Jastram ve Achiron, UNHCR, 2001, s.8).

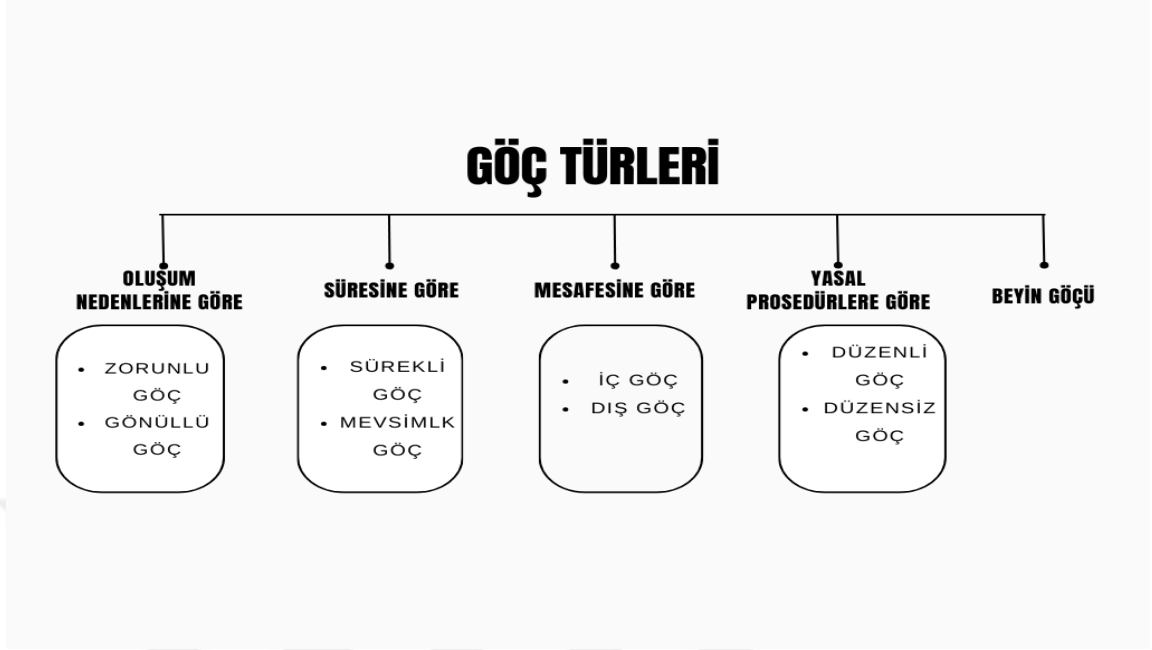
1951 Mülteci Sözleşmesi, Soğuk Savaş ortamının bir ürünüdür. Dolayısıyla gerek Avrupa’nın Nazi savaş dönemindeki zulüm deneyimlerini gerekse o dönemdeki batı siyasi çıkarlarını yansıtmaları açısından tartışılmalıdır. Bu noktada, 1951 sözleşmesinin Avrupa merkezli bir sığınmacı tanımının yapılması ve Avrupa sınırları dışında meydana gelen olaylar neticesinde ülkesine geri dönemeyen vatandaşların da mülteci statüsünde olması gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmaktadır. Böylelikle diğer ülke vatandaşlarının sözleşme kapsamına dahil edilmemesi amacıyla 1967 yılında, Mültecilerin Hukuki Statülerine dair protokol kabul edilmiştir (Hathaway, 2005, s.110; akt: Dost S., 2014, s.36).

Ayrıca hukuksal tanımlarda; sığınmacı ya da sığınma arayan (asylum seeker), bir ülkeye giriş yapan fakat herhangi bir yasal başvurusu bulunmayan veya başvuru yapmış ancak hakkında henüz yasal karar çıkmamış kimse olarak tanımlanmaktadır. Kısaca sığınmacı, mülteci olup olmadığı kesin olmayan ve yetkili ulusal otoriteler(BMMYK) tarafından henüz yasal bir karar verilmemiş kişilerdir (Akçadağ, 2012 4).

2. Göçün Sebeplerine Genel Bakış

Göç tarih boyunca süregelen, toplumların çeşitli açılardan tehdit olarak algıladıkları bölgeye karşı oluşturdukları savunma mekanizmasıdır. Toplumsal yapıyı birçok yönden etkileyen göç, küreselleşme sonucu çok parçalı kristalize bir yapıya

dönüşmüştür. Söz konusu kristalize yapısından dolayı toplumsal yaşamda üzerine tartışılan, araştırmalar yapılan, politikalar üretilen ve haberlere çokça yansıtılan bir olgu olmasına karşın göç ve göçmen kavramının tanımlanması ve hukuki statülerinin belirlenmesi noktalarında dahi kavram karmaşalarının yaşandığı görülmektedir (Sirkeci ve Göktuna, 2019, s.17). Göç literatüründe yaşanan söz konusu karmaşaya netlik kazandırmak amacıyla birçok tanım yapılmaktadır. Göç gerek bireysel, gerekse göç alan ve göç veren toplumu etkileyen; çok taraflı ve çok katmanlı bir olgudur (Erbaş ve Türker 2019, s.887). Dolayısıyla hemen hemen bütün disiplinlerin çalışma alanına dahil olmaktadır. Erbaş'a göre, göçün ortaya çıkış nedenlerine odaklanan göç kuramları üç aşamada analiz edilmektedir. Bunlar mikro kuram, mezzo(orta) kuram ve makro kuram olarak ayrılmaktadır. Bu gruplandırma ışığında göç çalışmalarını yine üç kategoride sınıflandırmak mümkündür. Bu kategorilerden birincisi birey merkezli olup, bireyin aile, devlet ve toplum ile olan ilişkisinin göz önünde bulundurulduğu bir eksenle ele alınmaktadır. İkincisi göçün ortaya çıkma nedeni, göç sürecinde yaşanan deneyimler ve sonuçları noktasında toplumsal bir olgudur. Göç çalışmalarının büyük bir kısmı bu analiz düzeyinde toplanmaktadır. Üçüncüsü ise, uluslararası, uluslar üstü ve ulus aşırı olarak adlandıracağımız göçü daha çok küresel açıdan kapsamlı bir şekilde ele alan çalışmalardır (Erbaş, 2019, s.889). Yukarıda bahsedilen 3 göç analiz biçiminin farklı dinamikleri barındıran göç biçimlerine atıfta bulunduğu görülmektedir. Bunun yanında aynı disiplin içerisinde, tek bir göç biçiminin farklı analiz düzeylerinde ele alınıp değerlendirilmesi de mümkündür.

Şekil 1: Göç Türleri

3. Göçün Çeşitleri

Göç çeşitleri birçok noktadan ele alınmaktadır. Yılmaz'a göre Göçü nedenlerine göre(zorunlu, gönüllü, beyin göçü), amaçlarına göre(çalışma, sığınma, geçici, kalıcı), ve hedefe ulaşmadaki kullanılan yöntemlerine göre (yasal, yasa dışı) tanımlanmak mümkün olmakla beraber farklı disiplinlerin göçü değerlendirme biçimleri değişiklik göstermektedir (Yılmaz, 2014, s.1686) Dolayısıyla göç meselesi sosyoloji, psikoloji, hukuk, ekonomi ve siyaset bilimi gibi disiplinler arası bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır.

İç Göç

İç göçler, bireylerin geçici ya da daimî olmak kaydıyla ikamet ettiği mevcut yerden ayrılarak ülke sınırları içinde bir yerden başka bir yere göç etmesidir. Çoğunlukla kırsal alanlardan kentlere doğru yapılan hareketliliği temsil etmektedir. Genel olarak bütün ülkelerde iç göç yaygınlık göstermektedir. İç göçte hukuki engellerle karşılaşma durumu söz konusu değildir. Dış göçe oranla finansal açıdan daha az maliyetlidir. İç göç hareketlerinin birincil sebeplerden biri de kırsal bölgelerin ekonomik anlamda gelecek vadetmemesidir. Geçimini tarımsal işlerden sağlayanlar kentleşme ve endüstrileşme sürecinin değişime uğrattığı ekonomik yapıya doğru çekilmişlerdir.

Sunduğu istihdam olanaklarıyla kentler cazibe merkezleri haline gelirken, kırsal bölgelerde tarıma dayalı istihdamın azalması iç göçü tetiklemiştir.

Dış Göç

Genelde kalıcı olarak yaşadığı ülkenin sınırlarının dışındaki ülkelere doğru yapılan göç hareketidir. Dış göçün global anlamda etkisi iç göçe oranla daha fazladır. Dış göçte uluslararası sınırları aşmak söz konusu olduğundan, hukuki birtakım prosedürleri tamamlamak zorlaşabilmektedir. İç göçte süreç daha basit işlemektedir. Ekonomik açıdan özellikle göçün ilk aşamasında bireyleri zorlayabilmektedir. Dolayısıyla dış göç hareketine kalkışmadan önce kişinin ekonomik güvencesinin olması önemlidir.

Zorunlu Göç

Bireylerin elinde olmayan sebeplerden dolayı yaşadığı ülkeyi terk etmesi sonucu ortaya çıkan zorunlu göç, genel olarak savaş ortamından kaçan insanların can güvenliklerini korumak için gerçekleştirdikleri hareketliliklerdir. Bratram ve diğerlerine göre zorunlu göç, çeşitli sebeplerden ötürü ortaya çıkan anlaşmazlıklardan, büyük ekonomik krizlere kadar uzanan farklı koşullardan meydana gelen, kişinin mutluluğunu ya da yaşamını tehdit eden ve bunlara dönük her türlü baskı mekanizmasının devrede olması sonucu yaşanan bir göçtür (2017, s.13).

Gönüllü Göç

Diğer göç tiplerinden farklı olarak serbest ya da gönüllü göçte, birey ve toplum üzerinde herhangi baskılayıcı güç yoktur. Bireyler sadece kendi istek, arzu ve hür iradesini göz önünde bulundurarak karar almaktadır. Daha yüksek yaşam standartlarını yakalamak adına gönüllü olarak göç etmektedirler. Çekici faktörler bu göçleri dinamize etmektedir. Bireysel tercihlerle şekillenen göçler kapsamına girmektedir (Gedik, 2019, s.12). Sonuç olarak bireylerin özgür olarak tercih ettiği herhangi bir zorlama gerektirmeden ortaya çıkan göç biçimidir.

Düzenli Göç

Düzenli göç bireylerin bir ülkeden başka bir ülkeye göç ederken yasal yollara başvurarak hareket etmesidir. Adıgüzel, düzenli göçü yasal yollarla birey ve topluluk

fark etmeksizin, kendi ülkelerinden başka bir ülkeye girişi, o ülkede kalışı ve o ülkeden çıkışı şeklinde tanımlamaktadır (2016, s.19).

Düzensiz Göç

Düzensiz göç ise düzenli göçün aksine genel olarak oturma, vize ve çalışma gibi izinlerde sorun olduğunu göstermektedir. Yasal olmayan yollardan birtakım faaliyetlerin yürütülmesidir. Düvell'e (2011) göre düzensizlik politik ve yasal bir inşa sürecidir (2016, s.12). Düzensizliğin yaşanmasında ulusal ve uluslararası politikaların ve yasal düzenlemelerin rolüne atıfta bulunmaktadır. Düzensiz göçün nedenlerini şöyle açıklamaktadır:

- Yasal göç kanallarının olmaması
- Karmaşık ve hantallaşan bürokratik süreç
- Yasa ve yönetmeliklerin sık sık değişmesi sonucu takibinin zorlaşması
- Çalışma izninin çok zor verilmesi ya da hiç verilmemesi (Düvell, 2011, Topçuoğlu, 2016, s.11-12).

Düzensiz bir şekilde göç eden kişiler bulundukları ülkede yasal prosedürleri sağlamadan kalmaktadırlar. Göç yönetmeliğinin gerekliliklerini sağlamayan bu kişiler göç ettikleri ülkede otururken, çalışırken gerekli izin ve belgeleri olmadan kaçak yaşamaktadırlar.

Sürekli Göç

Sürekli göçte bir bölgeye daimî bir şekilde yerleşmek amaçlanmaktadır. Kendi içinde iç - dış ve gönüllü - zorunlu göç olarak ayrılmaktadır. İnsanların daha rahat yaşam standartları ve ekonomik yönden refah içinde olabilmek için gönüllü göç ederken, doğal afetler, savaşlar ve kıtlık gibi durumlarda ise zorunlu göç ettikleri kabul edilmektedir.

Mevsimlik Göç

İnsanların yaşadığı bölgeden başka bir bölgeye çeşitli nedenlerle göç etmesidir. Mevsimlik işçiler bu göç türüne örnek gösterilebilmektedir. Mevsimlik göçler sürekli göçlerden zaman noktasında ayrılmaktadır. Sürekli göçlerde kalıcı olmak söz konusudur. Birkaç ay boyunca çalışmak amacıyla(fındık toplamak, kayısı, pamuk gibi)

ve yılın belli mevsimlerinde yazlık ve kışlık ya da köylere gidilmesi gibi durumlara mevsimlik göç denilmektedir.

Beyin Göçü

Beyin göçü genel olarak kaynak yetersizliğine sahip geliştirmekle olan ölkelerden gelişmiş ölkelere doğru nitelikli insan kaynağının kaymasıdır. Bakırtaş ve Kandemir'e göre beyin göçü iyi eğitilmiş, üretken, düşünen , nitelik sahibi çalışanların araştırma veya çalışma hedefiyle yurt dışına gitmesi durumudur (2010, s.962). Geride bırakılan ölkeler ile göç edilen ölkeler arasında gelişmişlik açısından bir takım farklar mevcuttur.

Beyin göçü, az gelişmiş ya da geliştirmekle olan ölkelerde yaşayan eğitim görmüş ve yetişmiş insan kaynağının, daha konforlu çalışma şartlarına, uygun bir statüye ve yüksek gelir seviyesine erişebilmek amacıyla gelişmiş ölkelere yerleşmesidir.

Beyin göçü, yüksek mesleki niteliğe ulaşmış bireylerin yaşadığı bölgeyi terk ederek daha gelişmiş ölkelere çalışmak için gitmesidir (Kurtulmuş, 1992, s.206). Kurtulmuş bu tanımlamanın çerçevesini genişleterek beyin göçü kavramı için yüksek eğitim seviyesine ulaşmış, mesleğinde profesyonelleşmiş ve üstün zekalı insan kaynağının çeşitli nedenlere dayanarak yurtdışına çıkıp yaşamını orada sürdürmesi şeklinde tanımlamaktadır (1992, s.206).

Yukarıda yer alan bölümlerde genel hatlarıyla göç çeşitlerine ilişkin literatür bilgisine yer verildi. Küreselleşmenin getirilerinden biri olan uluslararası göçler de göç literatüründe öne çıkan konu başlıklarından biridir. Bu nedenle aşağıda yer alan bölümde küreselleşme ve uluslararası göç hareketleri incelenecektir.

B. KÜRESELLEŞME VE ULUSLARASI GÖÇ HAREKETLERİ

Uluslararası göç ise geçici ve kalıcı fark etmeksizin insanların bir ülkeden başka bir ülkeye giderek yeniden bir yaşam kurmasıdır; Genel olarak ulusal kimlikler ve toplumsal üyeliği konu etmektedir (Bratram vd. 2017, s.13).

Uluslararası göç birçok açıdan insanlar tarafından ilgi görmektedir. Kavramın önemli olmasının nedeni diğer göç tiplerine göre daha komplike, belirsiz ve daha zor gerçekleşmesidir. İç göç her ülkede çok yaygın yaşanan bir durumken, "Uluslararası göç" art alanında çok daha farklı dinamikleri barındırmaktadır. Uluslararası göçte

fiziksel bir yer değişikliğinin ötesinde farklı kültürlerden gelen insanların göç ettikleri bölgeye kültürel bilgi birikimlerini taşımaları durumu göz önünde bulundurulursa göç; politika, ekonomi, kültür, kimlik vd. gibi beşeri alanlarla ilişkili sosyal bir olgu olarak değerlendirilebilir.

Castles'e göre(2010) göç genel olarak sosyal dönüşümün anahtar bileşenidir. Bilhassa Uluslararası göç bağlamında değerlendirildiğinde kültürel ve kimliksel çeşitliliğe bağlı sorunların toplumsal açıdan giderek derinleştii görölmektedir. Göç üzerinde çalışmalar yürüten bazı akademisyenler "ulus ötesi" kavramından bahseder ve bunun dönemsel bir süreç olduğunu iddia ederken, daha ılımlı olanlar ulus devletin göçle değiştiiğini fakat buna karşın ulus devlet sisteminin zayıflamadığını iddia etmektedirler (Castles, 2010; akt: Bratram vd., 2017, s.19).

Toplumsal süreçte göç biçimlerinde bazı değişiklikler yaşansa da toplamda birtakım ortak noktalar bulunmaktadır. Castel ve Miller çağımızda yaşanan göç eğilimlerini dört başlık etrafında toplamaktadır:

Birincisi Göçün Küreselleşmesi: Günümüz modern dünyasında göç hareketleri etkisini giderek arttırmakta ve beraberinde birçok ülke uluslararası çapta yaşanan bu göç dalgasından etkilenmektedir. Göçün küreselleşmesiyle birlikte kaynak ülkelerin çeşitliliği de artmaktadır. Böylelikle göç alan ülkeler farklı sosyal ve kültürel çevreden gelen göçmenlerle çeşitlilik kazanmakta ve zenginleşmektedir.

İkincisi Göçün Hızlanması: Uluslararası göç dalgası giderek yükselmekte ve hacim olarak büyümektedir. Bu noktada hükümetlerin göç politikalarının önemi artmakta ve gerekli önlemler alınmadığı takdirde ülkeler çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır.

Üçüncüsü Göçün Farklılaşması: Göç alan ülkeler "misafir işçi göçü ya da emek göçü" çerçevesinin dışında göç edilen ülkedeki otoritelerin göçmen karşıtı tutumlarına rağmen, göçmen, sığınmacı ve mülteci gibi birçok kavram türetilmiştir.

Dördüncüsü Göçün Kadınlaşması: Eski dönemlerde göç hareketinde erkek egemenliği bir söz konusuysen, kadınlar bu sürecin dışında kalmaktaydılar. Ancak aile

birleşimi ile sürece dahil olabilirlerdi. Günümüzde ise özellikle emek göçü noktasında önemli bir figür olarak rol oynamaktadırlar (Castel ve Miller, 2008, s.12).

Küresel çapta 1960'lerden 1980'lere kadar kırdan kente göç durumu yaşandı. 1990'lerden günümüze kadar artarak devam etti. Beraberinde uluslararası göç hareketliliğinde de ciddi oranda artış yaşandı. Neoliberal reformlarla birlikte sınır ötesi ilişkiler ve ulus ötesi yapılar da tetiklendi. Dolayısıyla uluslararası göç çok daha fazla artış gösterdi (Sirkeci ve Cohen, 2015, s.6).

C. TARİHSEL SÜREÇTE GÖÇ KAVRAMINA İLİŞKİN KURAMLAR VE MODELLER

Literatüre bakıldığında konuyla alakalı akademisyenlerin ve araştırmacıların ortaya attığı birçok tanım bulunmaktadır. Kuramsal açıdan göçü açıklama çabalarının 19. Yüzyılda Ravenstein'in (1889) öncülüğünde başladığı ve 20. Yüzyıllara kadar çeşitli kuramsal bakış açılarının süregeldiği görülmektedir. Lee(1996) Ravensten'i göçe yönelik ilk bilimsel çalışmaları başlatması nedeniyle öncü kabul etmekte ve sonraki 100 yıllık süreçte bu denli önemli bir bilimsel çalışmanın yapılmadığını öne sürmektedir. İngiliz bir İstatikçi olan Ravenstein'e göre göçü tetikleyen unsurlar temelde ekonomik nedenlerden kaynaklanır (Lee, 1996, s.48). Göç hareketlerini ekonomik, sosyal ve siyasi koşullar bağlamında ele alan Ravenstein analitik ve deneysel bir göç modeli tasarlamıştır. Ekonomik ve sosyal imkanlar açısından görece daha iyi fırsatlar sunan bölgelere doğru göç yönünün değişeceğini ve bu süreçte hareketi etkileyen en temel etkenin ise araya giren mesafe olduğunun altını çizmektedir (Özcan, 2016, s.6). Çalışmalarını sanayi devrimiyle birlikte gelişme gösteren endüstrileşme ve kentleşme kavramları üzerinden temellendiren Ravenstein'e göre bireyler tek başına göç etmek için yer değiştirmezler. Göçü tetikleyen birtakım sosyal ve ekonomik kaygılar süreci domine etmektedir. Yani bireyler göç etmek istedikleri kentin ekonomik kaynaklarından faydalanmak istemektedirler. Kentin ekonomik getirilerinden pay alma isteği ve yaşam standartlarını yükseltme arzusu yayılma sürecini desteklemektedir (Çağlayan, 2006, s.4). Ravenstein göçle ilgili görüşlerini 7 maddeden oluşan "Göç Kanunları" adı altında ele almaktadır. Söz konusu kanunları İngiliz nüfus sayımlarındaki verilerden yola çıkarak, 1985 ve 1989 yıllarındaki iki makalesinde iç göç süreçlerine etki eden faktörleri ele alıp açıklamaya çalışmaktadır. Ravenstein'in göç kuramı birçok teorisyen

ve araştırmacı tarafından derinlikten uzak yüzeysel bulunsa da kendinden sonra gelen araştırmacılar için yol gösterici bir nitelik taşıdığı görülmektedir.

Erken dönem g teorisyenlerinden Everest Lee ise Ravenstein'in görüşlerini kılavuz edinmiş ve onun görüşlerini değişen koşullar bağlamında yeniden gözden geçirip formüle ederek İtme- ekme kuramını geliştirmiştir. Lee göç etme kararının verilmesi aşamasını ve bu sürece dahil olan faktörleri 4 kategoride ele almaktadır (Lee, 1996, s.50).

- Menşei yerle ilgili faktörler
- Gidilecek olan yerle ilgili faktörler
- Araya giren engeller
- Kişisel Faktörler

şeklinde-dir. Lee (1966) ığır açıcı niteliğindeki itme- çekme modelinin temel işleyişini oluşturan 4 maddeye göre g kararının alınmasında yukarıda da bahsedildiği gibi çıkış ve varış alanlarındaki 'artı' ve 'eksi' faktörler, engeller ve kişisel faktörler tarafından belirlendiğini savunmaktadır. Söz konusu modelleri geliştiren Lee, gn menşe ülkedeki yoksulluk, işsizlik siyasi baskı ve düşük sosyal statü gibi bir dizi itici faktör tarafından ve bunun yansıra varış noktasında işleyen çekici faktörler örneğin gelir, iş, daha iyi eğitim, siyasal özgürlük tarafından yönlendirildiğini düşündü (Lee, 1966; akt: Simon, 2019, s.73). Kişiden kişiye değişkenlik gösterebilen bu faktörler ele alınırken yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi değişkenlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Marshall'a (1999, s.277) göre g çözümlerinde itici faktörler çekici faktörlerden gelenekselleşmiş bir biçimde ayrılmaktadır. İtici faktörlerin işsizlik gibi nedenlerle genellikle güvenliği arttırmaya yönelik bir ge yol açtığı düşünülmektedir. İktisadi büyüme risk aldırıcı ve geliri arttırmaya yönelik göçü ise çekici faktörlerin özendirdiği görülmektedir.

İtme-ekme kuramı; teorik çerçevede her ne kadar eleştirilerin hedefi olsa da 19. Yüzyılın ortalarından 1960'lara kadar g literatürüne hâkim oldu. Fayda maksimizasyonu, rasyonel seçim, bölgeler ve ülkeler arasındaki faktör ve fiyat farklılıkları ve iş gücü hareketliliği dayanan neoklasik ekonomi paradigmasını yansıttı (King, 2012, s.13).

Göçü kapsamlı olarak kuramsallaştıran araştırmacılardan biri de W. Petersen'dir. İnsanların göç etmesine neden olan sebepleri tek başına itme – çekme faktörlerinin dışında bireysel, sosyal ve ekolojik nedenlerden dolayı kaynaklandığını söylemektedir. Bazen itici gelen faktörlerin koşullara göre çekici gelebileceğini savunmaktadır. Petersen'a göre göç nedenleri 4 maddeden oluşmaktadır. Birincisi, İlkel Göç tipi ekolojik itme sonucu meydana gelmektedir. Bu göçlerin sebebi doğal afetler, iklim koşullarıdır. İkincisi, Zorlanmış ve Yönlendirilmiş göçtür. Bu ise, devlet ya da eş değer fonksiyona sahip kurumlar tarafından baskı sonucu oluşmaktadır. Üçüncü Serbest Göç tipinde ise göçmenler iradesi ve isteği temel belirleyici unsurdur. Dördüncü Kitlesele göç tipidir. Burada da bireylerin iradeleri kıstas alınır ve serbest göçün sonucudur. Kitlesele göçlerde bir yerden başka bir yere kalabalık olarak göç edilmesi sonucu yaşanmaktadır (Petersen, 1958; akt: Akyıldız, 2016, s.147-148). Petersen'in geliştirdiği beş göç tipi toplumsal hareketliliklerinin temelinde yatan dinamikleri analiz etmek açısından önem arz etmektedir.

Göç olgusunu sistematik olarak incelemeye çalışan S. A. Stouffer 1940'ta yayınladığı “Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori” isimli makalesinde de göçün mesafeyle olan ilişkisini irdelemiş ve göçü kesişen fırsatlar temelinde araştırmıştır. Daha önceki göç çalışmalarında itme – çekme kavramlarının sıkça kullanıldığını söyleyen Stouffer'a göre kentlerin itme – çekme potansiyelinin analiz edilmesinde mesafe öne çıkan unsurlardan biridir. Mesafe unsurunun kavramsal ve ampirik açıdan göz ardı edilmesinin sağlıklı sonuçlar elde edilmemesine neden olduğunu belirtmektedir (Stouffer, 1940, s.846).

Göçe ilişkin modern ve postmodern bağlamlarda çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Dolayısıyla çeşitli farklılıkların yaşanması da elzemdir. Göç olayı yaşandığı coğrafya, zaman dilimi ve nedenlerine bağlı olarak çeşitli karakteristik özellikleri barındırmaktadır. Sonuç olarak pratikte yaşanan göç olayını kuramsal perspektiften değerlendirilmesi noktasında döneme bağlı olarak çeşitli anlayışlar söz konusudur. Erbaş, bu durumu modern ve postmodern bakış açıları olarak ele alıp analiz etmektedir. Söz konusu analiz göç çalışmalarının arka planındaki temel yapıyı ortaya koymaktadır.

MODERNİZM/POZİTİVİZM**POSTMODERNİZM**

Göç ve göçmenlik olmuş bitmiş ve dolayısıyla da her yönüyle kolayca kavranabilir ampirik bir gerçekliktir.	Göç ve göçmenlik olmuş bitmiş ve dolayısıyla kolay kavranabilir ampirik bir gerçeklik değil devam etmekte olan bir oluş halidir.
Göç sürekli olarak benzer biçimde ve aynı nedenlerle olmaktadır.	Göç farklı biçimlerde olmakta ve farklı nedenlere dayanmaktadır
Göçün nedenleri saptanabilir çeşitliliktedir.	Göçün nedenleri çok çeşitli olduğundan saptanamaz karmaşıklığıdır.
Göç eden gruplar homojen ve göç biçimleri benzerdir.	Göç eden gruplar heterojen ve göç biçimleri çok çeşitlidir.
Belirli bir tarihsel anda gözlenebilecek farklılıklar geçicidir.	Yapılması gereken asıl şey, göçle ilgili farklılıkların saptanmasıdır.
Farklılıklar değil benzerlikler asıl olarak öne çıkartılması ve vurgulanmalıdır.	Farklılıkların önce çıkarılması ve vurgulanması gerekmektedir.
Göç tek bir teori ile açıklanabilir/ teorileştirilebilir.	Göç konusunda teorileştirme yapılamaz, sadece incelenen örnek özelinde açıklamalar yapılabilir.
Sonuçta makro düzeyde genel geçer önermeler oluşturabilir.	Sonuçta genel geçer değil, ancak o duruma özgü değerlendirmeler yapılabilir.

Tablo 1 : Modern ve Postmodern Bilim Anlayışı ve Göç

(Erbaş, 2019; akt: Alarçin, 2019, s.15.).

Sosyolojik bir olgu olan göç, tarihin her döneminde yaşandığı zamanın şartlarına bağlı olarak farklı açılardan ele alınmış ve kurumsal modeller geliştirilmiştir. Yukarıda sıralanan modellere ek olarak göçü açıklamaya çalışan diğer modellerde aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı bir biçimde ele alınmaktadır.

1. TEMEL GÖÇ KURAMLARI

1.1.Ravenstein'in Göç Kanunları(1885)

İnsanlık tarihi kadar eksilere dayanan göç olgusu 19. Yüzyıldan günümüze kadar sistematik olarak incelenmeye başlanmış ve günümüze kadar bu olguyu açıklamaya yönelik birçok model ve kuram geliştirilmektedir. Kapitalizm ve piyasa hakimiyeti uluslararası göçlerin yaşanmasında en temel nedenler arasında yer almaktadır. Birden çok sebebe dayanarak gelişen uluslararası göçler tek bir kuramla açıklanamayacak kadar karmaşıktır. Göçün gerçekleştiği şartlar(ekonomik, siyasi, coğrafi) göz önünde bulundurulduğunda esasında göçe indirgemeci bir bakışla ele alınmasının doğasına aykırı bir durum olduğu görülmektedir. Bundan dolayı göç olayını anlamak için farklı teoriler geliştirilmiştir.

En eski göç teorisyenlerinden biri olan Ravenstein, göç üzerine ilk bilimsel çalışmaları 1885 yılında yapmıştır. Göç kanunları (The Laws of Migration) adlı makalesini yayınlarak göçle alakalı ilk bilimsel çalışmalara öncü olmaktadır. Göç kanunları olarak yayınladığı iki makalesinde göçün ortaya çıkmasına sebep olduğunu iddia ettiği yedi göç kanunu öne sürerek tartışmaya açmaktadır.

Malthus, Wiliam Farr, Thomas R ve Ravenstein uluslararası göç kuramlarına ilk katkıda bulunan bilim insanlarıdır. Ravenstain çalışmalarını William Farr'ın görüşlerine karşı anti tez üretmek amacıyla kurgulamaktadır. Uluslararası göçlerin sebeplerini kanunlarla açıklayan ilk araştırmacı Ravenstein'dir. Bu görüşü yanlışlayan Farr ise göçün herhangi bir kanuna bağlı olmaksızın gelişen bir süreç olduğunu savunmaktadır.

Ravenstein 1889'da yayınladığı "Laws of Migration" adlı eserinde göçün itme ve çekme faktörleri tarafından yönetildiği sonucuna varmaktadır.(Kumpikaite ve Zickute, 2012, s.392) İtici faktörler insanı göçe yönlendiren olumsuz koşullar(işsizlik, siyasal baskı, ağır vergilendirme vb.), çekici faktörlerin ise kişiyi hareket etmeye yönlendiren olumlu koşullardan(iş fırsatları, eğitim olanakları vb.) oluştuğunu iddia etmektedir.

Bu noktada Ravenstein'in itici güçleri şunlar olabilir:

- 1. Ekonomik zorluklar:** Yetersiz iş imkanları, düşük gelir ve ekonomik sıkıntılar göç edenleri başka yerlere yönlendirebilir.
- 2. Doğal afetler:** Sık sık meydana gelen doğal afetler (örneğin, depremler, seller, kuraklık) yaşanabilirlik ve güvenlik açısından göçü tetikleyebilir.
- 3. Savaş ve çatışmalar:** Siyasi istikrarsızlık, iç savaşlar veya çatışmalar yaşanan bölgeden insanların başka yerlere güvenlik arayışı içinde göç etmesine neden olabilir.
- 4. Aşırı nüfus:** Bir bölgedeki aşırı nüfus, kaynakların yetersiz kalmasına ve yaşam standartlarının düşmesine yol açarak göçü teşvik edebilir.
- 5. Sosyal ve politik nedenler:** Etnik, dini veya siyasi nedenlerle kişiler, başka bölgelere göç edebilirler. Ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri insanların yer değiştirmesinin nedenleri arasında yer almaktadır.

Tabii, Ravenstein'in “çekici güçler” olarak adlandırdığı olumlu faktörler, kişileri belirli bölgelere göç etmeye çeken etkenlerdir. Bu faktörler, göç edenlerin yerleştikleri bölgelerdeki koşulları daha cazip hale getiren ve onları o bölgelere çeken unsurlardır.

İşte Ravenstein'in çekici güçleri:

- 1. Ekonomik fırsatlar:** Bölgelerde mevcut olan daha iyi iş imkanları, yüksek ücretler, ekonomik büyüme ve refah, insanları o bölgelere göç etmeye teşvik eder.
- 2. Eğitim ve sağlık hizmetleri:** İyi eğitim ve sağlık hizmetleri sunan bölgeler, kişilerin daha iyi yaşam standartları ve fırsatlar arayışında göç etmelerini tetikleyebilir.
- 3. Sosyal ve kültürel faktörler:** Kişilerin çeşitli etnik, dini veya kültürel bağlantıları olan bölgeler, o topluluklardan insanları çekebilir.
- 4. Politik istikrar:** Siyasi olarak istikrarlı ve güvenli bölgeler, kişilerin güvenliğini ve yaşam kalitesini artırmak için göç etme eğilimi gösterebilir.

5. Coğrafi çekicilik: Bölgenin doğal güzellikleri, iklimi ve doğal kaynakları, göç edenleri cezbedebilir.

6. Aile birleşimi: Aile üyelerinin daha iyi yaşam koşullarına sahip olan bölgelere göç etmesi, diğer aile üyelerini de aynı yere çekebilir.

Görüldüğü üzere Ravenstein'in göç teorisinde itici ve çekici unsurlar dikkate alınmaktadır. Göç hareketlerinin komplike ve birden çok nedene dayandığı, bazı durumların ise göç kararını etkileyebilecek büyük sonuçlar doğurduğu görülmektedir.

Ravenstein'in göç kuramı, göç edenlerin karar süreçlerini ve göç hareketlerinin ardındaki dinamikleri anlamak için kullanılan önemli bir modeldir. Ancak itici güçler, coğrafi bölge ve döneme bağlı olarak değişebilir ve başka faktörler de göçün temel nedenleri arasında yer alabilir.

Çalışmanın kuramsal altyapısını sanayileşme ve kentleşme etrafında inşa eden Ravenstein'e göre sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan iş olanakları buna bağlı gelişen teknoloji ve ulaşım imkanları küresel bir dünyanın kapılarını aralamıştır. Yaşanan tüm bu gelişmelerle birlikte insanlar kırsal bölgelerden kentleşme oranının yüksek olduğu alanlara ve Kuzey Amerika kıtasına doğru göç etmeye başlamışlardır.

Ravenstein, 1971 yılında İngiliz nüfus sayımı verilerine dayanarak insanların neden göç ettiklerini araştırarak raporlamaktadır. 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı 7 maddeden oluşan "Göç Kanunları" adlı makalesinde işaret ettiği kanunları tartışmaya açmaktadır. Söz konusu kanunlar şunlardır (Ravenstein 1885, s.198-199).

1. Göç ve Mesafe

Göçmen toplulukların geneli yalnızca kısa mesafeli bölgelere göç etmektedirler. Kısa mesafeli göçler ilerleyen aşamalarda dalgalar halinde ilerleyen ve giderek büyüyen göç olaylarına sebebiyet vermektedir. Bu kısa mesafeli göçler sonucunda göç dalgaları oluşmaktadır. Meydana gelen bu göç dalgaları sanayi ve ticaret merkezlerine doğru akış halindedir.

Gelişen sanayi kentlerindeki nüfusun yoğun olması, büyük sanayi bölgelerine doğru yönelen göçün boyutlarını belirlemektedir. Ravenstein göç alan bölgedeki iş

bulma fırsatının fazla olmasının, o bölgenin nüfus yoğunluğunun göçün boyutuna bağlı olarak belirlendiğini ifade etmektedir.

2. Göç Basamakları

Söz konusu göç hareketlerinin bir çıktısı olarak, kentsel bağlamda yaşanan hızlı ekonomik gelişmeler kente doğru yaşanan göç akışını hızlandırmaktadır. Kırsal bölgelerde meydana gelen seyrelme sonucu azalan nüfus yoğunlunu uzak bölgelerden gelen göçmenler doldurmaktadır.

Uzak bölgelerden gelen göçmen gruplarının yerlerini de o bölgeye yakın yerlerde yaşayan insanlar doldurmaktadır. Bir döngü şeklinde işleyen göç sürecinde, kentin cezbedici yönleri göçmenler tarafından fark edilir ve göç ülkenin her yerine dağılır. Aşama aşama ilerleyerek bütün ülkeyi etkisi altına almaktadır.

Ravenstein ikinci göç kanunu birinci göç kanunu doğrular niteliktedir. İlk kanunda göçlerin nasıl meydana geldiğinden ve göç sisteminin nasıl işlediğinden bahsedilirken, ikincisinde ise yaşanan göçlerin nasıl bir yayılma gösterdiği açıklanmaktadır.

3. Yayılma ve Emme Süreci

Ravenstein' e göre insanlar yalnızca göç etmek amacıyla yer değıştirmmezler. Bu açıdan göç kendi başına bir amaç değildir. Göçmenler kentin ekonomik ve ticari getirilerinden pay almayı da hedeflemektedirler. Pay alma isteğı yayılma ve emme sürecini desteklemektedir. Göç ile sanayileşme sonucu iş gücüne duyulan ihtiyaç karşılanmaktadır. Dolayısıyla göç kentsel sanayi merkezlerine doğru emilmeye başlar.

4. Göç Zinciri

Ravenstein göçü, zincirleme ilerleyen bir süreç olarak değerlendirmektedir. Göç olayında alma ve verme meselesi esastır. Göç alan bölgeler aynı zamanda göç vermektedir. Göçler birbirini etkileyerek devir daim yapmaktadır. Bu kanuna göre göç zincirlemedir ve başladığı an dalgalar halinde büyüyerek devam etmektedir.

5. Doğrudan Göç

Ravenstein, beşinci kanunda ilk dört kanunda anlattığından farklı olarak doğrudan, uzun mesafeli ve basamaksız göçü anlatmaktadır. Bu kanunda göç eden

bireyler, ticaret ve endüstri merkezlerine doğru yönelmekte ve bu bölgelere basamaksız yerleşmektedirler. Doğrudan göçte öne çıkan nokta göçün, ticaret ve sanayi faaliyetlerinin daha çok geliştiği alanlara doğru akış halinde olduğudur.

6. Kır Kent Yerleşimcileri Farkı

Ülkenin kırsal alanlarında yaşayanların, kentte yaşayanlara göre göç etme eğiliminin daha fazla olduğunu öne süren Ravenstein'e göre kente yönelen göçler, kentte yaşayan yerlileri çok fazla yerinden oynatmamaktadır. Oysa kırsaldan kırsala yapılan göçlerde durum farklıdır. Kırsal bölgelerde yaşayanların hareketi sonucu yerleşilen diğer kırsal bölgede göç dalgaları ve basamaklı göç oluşma eğilimi daha fazladır.

7. Kadın- Erkek Farkı

Son göç teorisini cinsiyet üzerinden temellendiren Ravenstein'e göre, kadınlar erkeklere göre daha fazla göç etme eğilimi göstermektedirler. Kadınlar kısa mesafeli iç göçlerde erkeklere oranla daha fazla göç etme eğilimi gösterirler. Erkeklerin genelde uzun mesafeli ve yurtdışı göçlerde daha fazla katılım gösterdikleri gözlenmektedir (Ravenstein, 1885, s.198-199).

Ravenstein'in yaptığı çalışma, İngiltere sınırları içinde gerçekleşse ve göçe ilişkin ifadelerin çok genel olması durumu olsa da göç kanunları göç kavramına ve göçün akademik açıdan ele alınması noktasında sonraki yıllarda ortaya çıkan birçok kuramsal araştırmaya öncülük etmektedir.

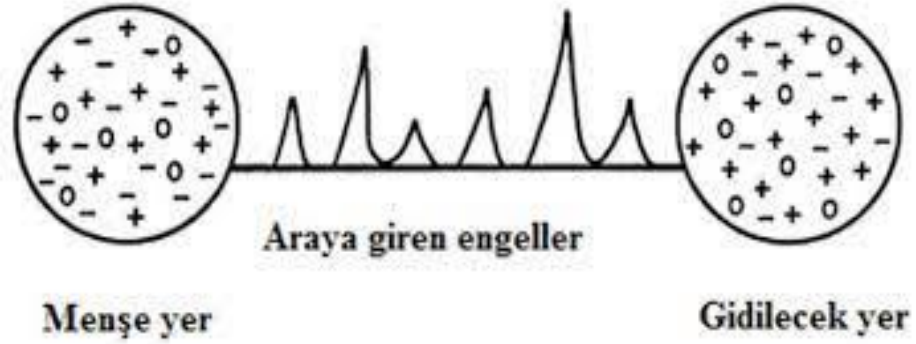
1.2.Everett Lee Göç Kuramı(İtme Çekme Kuramı)

İtme Çekme Kuramını ilk olarak 1966'da ortaya atan Lee, Ravenstein'in teorisini itici faktörlere merkeze alarak yeniden kurgulamaktadır. Kendisinden sonra gelen araştırmacılar ise konuya katkıda bulunmuş ve farklı bakış açıları getirerek yeniden kurgulamışlardır.

Neo- Klasik İtme ve Çekme kuramı 19. Yüzyıla dayanan bir göç teorisidir. Araştırmacı Lee göç edilen mesafenin uzaklığı ya da yakınlığı, eylemin zorluğu veya kolaylığı fark etmeksizin yaşanılan yerden başka bir yere ikametgâhı geçici ya da kalıcı olarak değiştirmek şeklinde tanımlar. Göçün türü (gönüllü, zorunlu, iç, dış) fark

etmeksizin göçü tek bir olguya indirgemeyi savunan Lee'ye göre göçler başlangıç ve varış noktasının yanında yer değiştirme süresince bir dizi engeller setini barındırmaktadır (Lee, 1966, s.49).

İtme Çekme kuramını pozitif, negative ve nötr şeklinde kategorize ederek temel mantığını ön plana çıkaran Lee'ye göre bireylerin mevcut ikamet ettikleri yerde kalmalarını sağlayan faktörler pozitif (+), bireyleri göç etmeye yönlendiren faktörler negatif (-) olarak belirlenmiştir. Bireylerin göç kararı üzerinde iyi ya da kötü herhangi bir etkisi olamayan faktörler ise nötr (0) şeklinde ayrılmaktadır (Özcan, 2017; akt: Yılmaz ve Özer, 2022, s.284).

(Kaynak: Lee, 1966, s.50), *Şekil 2: Göçe etki eden faktörler*

Göçü etkileyen faktörler şekil 2'deki gibidir. Hem menşe yer hem de gidilecek yer de insanları tutmak ya da çekmek adına hazır bulunan faktörler çokça olduğu gibi, onları geri iten başka faktörler de bulunmaktadır. Söz konusu etkenler (+) ve (-) işaretleriyle gösterilmektedir. Artı ve eksi etkenler yanında insanların kararsız kaldığı (0) olarak gösterilen nötr durumlar da söz konusudur.

Lee göre göçü domine eden 4 temel faktör bulunmaktadır. Bunlar;

- Menşei yer ile ilgili faktörler
- Gidilecek yer ile ilgili faktörler
- Araya giren engeller
- Bireysel faktörlerdir.

Göç etme kararını verme aşamasında yaşanan ve göç edilecek olan yerle ilgili olumlu ya da olumsuz birtakım faktörler bulunmakta, olumlu ve olumsuz özelliklere bağlı olarak göçe yönelik itme veya çekme durumu yaşanmaktadır.

Serbest piyasanın işleyiş şeklinin özeti durumundaki arz-talep mekanizmasının göçe uyarlanmış biçimi olan (Akalin, 2015; akt: Köşk ve Özbek, 2017, s.253) kuram, neo-klasik iktisat çerçevesinde göç sürecini bireysel karar alma mekanizmalarına indirgemekte, göçün refah seviyesi düşük olan yoksul ülkelere, refah seviyesi yüksek olan zengin ülkelere doğru yöneldiğini belirtmektedir. Bundan dolayı kuram, geride bırakılan ülke maddi ve manevi açıdan beklentilerin altında bir durum sergilerken, , göç edilen ülkenin ise, çekici bir niteliğe sahip olduğuna işaret etmektedir (Kaya, 2014, s.19).

İtici faktörler bireylerin yaşamakta olduğu bölgeden çıkmasına sebebiyet veren ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel birtakım sorunları içinde barındırmaktadır. Çekici faktörler ise göç edilen ülkedeki ekonomik refah seviyesini, iş olanaklarını, eğitim fırsatlarını ve teknolojik imkanları temsil etmektedir.

Araya giren engeller ise göç yolculuğu sırasında yaşanan olumsuz faktörlerdir. Bunlar; gidilecek mesafenin uzaklığı, tehlikeli olma riski, ulaşım imkanlarındaki kısıtlılıktır (Rani, 2018, s.7). Doğu ve Batı Almanya'yı ikiye bölen Berlin Duvarı gibi fiziksel engelleri ve dolaşımda sınırlama getiren göçmenlik yasalarını örnek olarak işaret eden Lee, (1966, s.51) Gidilecek yer ile ilgili maliyetler, barınma masrafları, sosyal ve kültürel farklılıklar, ülkelerin göçe ve göçmene karşı tutumu, hukuki engeller de engelleyici faktörler kapsamında değerlendirilmektedir.

Göç kararının alınmasını zorlaştıran ve kolaylaştıran unsurlardan bir diğeri ise bireysel faktörlerdir. Kişisel tutum ve davranışlarımız, anlayış, mevcut koşulları analiz ve değerlendirme becerisi, göç edilmek istenen yerde karşılaşılabilecek olası olumlu ve olumsuz durumların tespiti vb. bireysel faktörlere girmektedir. Lee'nin(1966) göç yaklaşımında bireysel faktörler ön plandadır. Birbirinden farklı ülkelere yaşayan insanların doğal olarak farklı yaşam deneyimleri bulunmaktadır. Bundan dolayı İtme ve Çekme faktörlerine de bakış açıları uyumlayabilmektedir.

Sirkeci ve arkadaşlarına göre gerek Ravenstein'in aşırı ekonomik vurgusu gerekse bireye bağlı karar yetkisi bu modelin zayıf yanlarından (2019, s.21). 1960'lara kadar göç literatürünün önde gelen kuramı niteliğine sahip olan İtme- Çekme modeli, basit ve anlaşılır bir dile sahip olması açısından bu kuramın popüler olmasında etkilidir. Kuramsal anlamda sonraki yıllarda ortaya çıkan çalışmalara temel oluşturmaya rağmen, İtme- Çekme kuramı göç meselesinde çok boyutlu bir perspektif ortaya koyamamasından dolayı birçok teorisyen tarafından sığ bulunmaktadır.

1.3.Petersen'in Beş Göç Tipi(1958)

Petersen'in ise, kuramında temelde amaçladığı Lee'nin bahsettiği itme çekme faktörlerinin art alanındaki asıl nedenlerin ne olduğunu bulmaktır. Petersen her insanının aynı ve her göçün normal olduğunu savunan ve göçü standardize eden bakış açısına karşı çıkarak; "eğer her insan aynıysa neden bazıları göç ediyor bazıları etmiyor" şeklinde anti tez ortaya koymaktadır.

Tarihsel sürecin önemine vurgu yapan Petersen itme ve çekme faktörlerinin de dönemsel olarak değişkenlik gösterebileceğini belirtmektedir. Bazı dönemlerde göç için itici faktör olarak değerlendirilen bir durumun başka bir dönemde ise çekici faktör olarak değerlendirilmesinin ihtimaller dahilinde olduğunu öne sürmektedir. Göç olayının yaşanmasında ekonomik durumun önemine atıfta bulunan Petersen, ekonomik iniş çıkışların alt, orta ve üst seviyedeki insanları farklı düzeylerde etkilediğini ve bundan etkilenen bireylerin farklı tepkiler ortaya koyduğunu belirtmektedir. Petersen bireysel ve sınıfsal farklılıkları baz alarak beş göç tipi ortaya koymaktadır (Petersen, 1970, s.55-65).

1. İlkel Göçler

İnsanlık tarihinin ilk zamanlarında yaşanan ilkel göçler, doğa olaylarının yaşanması sonucu itme etkisiyle oluşan göçlerdir. Bu göç tipinde ekolojik faktörler en temel belirleyici unsurdur. Petersen dönemlik göçleri de İlkel Göç tipi olarak değerlendirmektedir. Bunun yanı sıra Petersen'in önem atfettiği asıl konu kuraklık, olumsuz hava koşulları, doğal afetler gibi tabiattaki zorluklar sebebiyle meydana gelen toplu göçlerdir.

2. Zoraki (Forced) Göçler

İlkel göç tipinden farklı olarak zoraki göçlerde sosyal ve siyasal durumun oluşturduğu baskı ön plandadır. Potansiyel göçmenler göç kararını alırken devre dışı kalıyor ve karar mekanizmasını kontrol etmede zorluk yaşıyorlarsa bu zoraki göç olarak adlandırılmaktadır. Petersen, Nazi döneminde Yahudilerin toplama kamplarına taşınarak zulüm görmesini ve üretilen politikaları (Antisemitik kanunlar) zoraki göçe örnek göstermektedir. Günümüzde de Suriye’de yaşanan iç savaştan etkilenen milyonlarca insan başka ülkelere zoraki göç etmektedir.

3. Yönlendirilen(İmpelled) Göçler

İnsanların göç etme ya da etmeme kararının kendi özgür iradelerine bağlı olduğu yani karar mekanizmasının bizzat kendileri olduğu göçler, Petersen tarafından yönlendirilen göçler kapsamında değerlendirilmektedir. Bu göç tipin de sosyal ve siyasal baskı sonucu bireyler göç etme kararını özgür bir şekilde vermektedir.

4. Serbest Göç

Serbest göçte bireysel ve toplumsal noktada herhangi bir baskı ve zorlayıcı güç bulunmamaktadır. Bireyin kendi istek, arzu ve beklentilerini belirleyici etkenlerdir. Serbest göç, bireysel tercihlerle şekillenen kişisel göçleri temsil etmektedir. Bir başka şehir ya da ülkeye çalışmak amacıyla giden, işçiler ya da daha iyi eğitim ve iş imkanlarına ulaşmak amacıyla göç edenler(beyin göçü) serbest göçe örnek gösterilebilir.

5. Kitlesele Göç

Teknolojinin gelişmesi, ulaşım imkanlarının kolaylaşmasına ve dünyanın küreselleşmesine kapı aralamıştır. Ulaşım ve yol imkanlarının bu denli kolaylaşması insanların kolaylıkla yer değiştirmesine olanak sağlamış ve dolayısıyla da göç kitlesele bir hal almıştır.

Kitlesele göçleri serbest göçlerin bir çıktısı olarak analiz eden Petersen başka bir ülkeye göç eden bireyler gittikleri bölgenin yaşam standartlarını, maddi olanaklarını deneyimlerini geldikleri bölgenin diğer insanlarına da bahsederek zincirleme devam edecek bir göç dalgası oluşturmuşlardır (Adıgüzel, 2016, s.27). Sonuç itibariyle zincirleme göç beraberinde kitlesele göçü meydana getirmektedir.

Ravenstein'in Göç Kanunları	Everett Lee Göç Kuramı	Petersen'in Beş Göç Tipi
Ravenstein'in ilk olarak 1885 yılında yayımladığı Göç Kanunları makalesinden bu yana göç olgusu farklı biçimlerde sınıflandırıldı ve analiz etti. Göç hareketlerini ekonomik, sosyal ve siyasi şartlar bağlamında ele alıp değerlendiren Ravenstein, analitik ve ampirik bir göç modeli kurgulamıştır. Göçün ekonomik ve sosyal açıdan daha iyi fırsatlar sunan alanlara doğru olacağını ve bu süreçte hareketi etkileyen faktörlerin arasında ise uzaklığın olduğunu ifade etmektedir. Ravenstein ekonomik nedenlerin yanında çevresel faktörlere, eğitim imkânlarına ve göç edenlerin varış noktasındaki yaşam maliyetlerinin önemini de vurgulamaktadır.	Everett Lee, süreci itici ve çekici unsurlar bağlamında iki gruba ayırmaktadır. Göç kararının nasıl verildiğine dair, yaşanan yer ile ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yer ile ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörler başlıkları altında çeşitli sınıflandırmalar yapmaktadır.	İtici ve çekici unsurlar biraz daha derinlemesine incelendiğinde, bu unsurların altında yatan asıl sebeplerin ne olduğu sorusu gündeme gelir. Bu sebeplerin ne olduğunu araştıran William Petersen göç türlerini, ilkel göçler, zorunlu göçler, yönlendirilen göçler, serbest göçler ve kitlesel göçler olarak beş kategoride ele almıştır. Bu bağlamda oluşturulan göç tipleri, bir bakıma bireysel ve toplumsal dinamikleri göz önünde bulundurmaktadır. Petersen'in oluşturduğu kuramsal çerçeve göçün sosyolojik analizi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Tablo 2: Temel Göç Kuramları Tablosu

2. SOSYO- KÜLTÜREL GÖÇ KURAMLARI

2.1.Kesişen Fırsatlar Kuramı(Denge Kuramı)

Kesişen Fırsatlar diğer bir adıyla Denge Kuramı, sanayileşmiş bölge ve ülkeler ile sanayileşmemiş(gelişmemiş) bölge ve ülkeler arasında nüfus ve işgücü geçişinin sağlanması ve dolayısıyla da bir dengenin oluşmasını sağlayan olumlu bir durumdur (Adıgüzel, 2016, s.29).

Modernleşme Okulu düşünürleri tarafından ortaya atılan kurama göre göç meselesinde önemli 3 nokta vardır. Bunlar; göç edilecek bölgeye olan mesafe, o bölgede bulunan imkânlar ve bu imkânların miktarıdır. Fakat Stouffer'in Denge kuramında, bu faktörden en çok mesafeyi analiz nesnesi olarak değerlendirir ve diğer faktörlerden daha önemli görmektedir. Gidilecek yerdeki iş imkânlarına vurgu yapan Jansen ise Stouffer'ın tarafından öne sürülen bu kuramda, göç edecek kişi sayısının iş olanaklarının fazlalığıyla doğru orantılı olduğunu belirtmektedir (Jansen, 1970; akt: Uslu Ak, 2021, s.1754). Sonuç itibarıyla “Kesişen Fırsatlar Kuramının” en fazla ekonomik kaygılar ve işçi göçlerinde ön plana çıktığı kabul edilmektedir.

Mesafenin önemine vurgu yapan Stouffer 1940'ta yayınladığı “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance” adlı makalesinde, göçün mesafe ile ilişkisini incelemiş ve göçü kesişen fırsatlar noktasında değerlendirmiştir.

Stouffer'a göre, göç çalışmalarında çekim etkisi üzerinde daha fazla durulmalıdır. İki farklı merkezdeki çekim etkileri, göç edilecek yerle çekim merkezi arasındaki mesafe dikkate alınarak analiz yapılmalıdır (Stouffer, 1940; akt: Uslu Ak, 2021, s.1754).

Stouffer kendi makalesinde öğrencilerin neden belirli bir kolejde okumak istemelerinin sebepleri ile ilgili bir anket çalışmasını incelemiştir. Ankete katılanların daha çok yakınlık cevabını verildiği ifade etmiştir. Belirli bir bölgede yaşayan kişiler için X'den Y'e gitmek daha cazip iken, başka insanlar için ise Y'den X'e gitmek daha cazip gelmektedir. Stouffer bunun yegane sebebinin mesafe olduğunu vurgulamaktadır.

Stouffer'in Kesişen Fırsatlar Kuramı genel anlamda sosyolojik altyapısı ile dikkat çekmektedir. Coğrafi şartlar, ekonomik durum ve bunların yanısıra suç ve evlilik

gibi etkenlerin de bir arada değerlendirilmesi göç olayının birden çok disiplinin kapsamına girdiğinin göstergesidir.

2.2.Merkez Çevre (Dünya Sistemleri) Kuramı

Bu kuramda göç küresel sistemin bir eksikliği değil, kurucu bir ögesi niteliğindedir (Rubinov, 2016; Akt: Sirkeci ve Yaylacı, 2019, s.25). Dolayısıyla ekonomik küreselleşmenin ve pazarın uluslararası çapta büyüyerek yaygınlaşmasının göçe kaynaklık ettiği savunulmaktadır. Tarihsel yapısal bir modeli içinde barındıran kuram, gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerdeki ilişki sürecine odaklanmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler açısından giderek büyüyen iş gücü potansiyelinin gelişmiş ülkelere doğru kanalize olması ise gelişmekte olan ülkeler açısından olumsuz bir durum teşkil etmektedir. Sonuç olarak kurama göre, üçüncü dünya ülkeleri birinci dünya ülkelerine bağımlıdır (Castel ve Miller, 2008, s.35). Bu sebeple ham maddenin, sermayenin ve iş gücünün, merkez ülkelerin hegemonyasında olması göçün süreklilik kazanmasına yol açmaktadır.

Merkez ülkeler gücü elinde bulunduran konumdaki ülkeleri temsil ederken, çevre ülkeler ise daha çok merkez ülkelere bağımlı konumdadır. Günümüzün küreselleşen dünyasında kapitalizm hızlı bir şekilde çevre ülkelerle etkileşime girmekte ve kaçınılmaz olarak çevre ülkelerden merkez ülkelere göç yaşanmaktadır. Merkez ve çevre ülkeler ekonomik birtakım zorunluluklardan kaynaklı birbirlerine bağılırlar. Çevre ülkeler merkez ülkeler için kendi kapitalist gelişimleri açısından her zaman ihtiyaç konumdadır. Bu ihtiyaç bağımlılık zincirini oluşturan iktidar mekanizmasının temel gereksinimidir.

Wallerstein'ın yaklaşımına göre çağımız ekonomisini ve eş zamanlı olarak diğer yapıları dinamizme eden temel unsur kapitalizmdir. Dünyanın bir ucundan diğer ucuna yayılım gösteren kapitalist ekonomi ile dünya nüfusu büyük bir oranı bu pazara dahil olmuştur. Çevre ülkelerde nüfus hareketliliğine sebep olan kapitalist süreç, ucuz iş gücüne ihtiyaç duyan merkez ülkelerde emek göçünün yaşanması ile sonuçlanmaktadır.

Merkez ülkeler hammadde, ucuz iş gücü ve ürünün pazarlanması noktalarında çevre ülkelerin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Çevre ülkelerden karşılanan hammadde ihtiyacı tekrardan çevre ülkelerin ucuz işgücüyle işlenerek maliyet düşürülmektedir

(Çağlayan, 2006, s.80). Görüldüğü üzere merkez ülkeler ellerinde bulundurdukları var olan kapitalist gücü daha da güçlendirmek amacıyla çevre ülkelere bağımlıyken, çevre ülkeler ise gelişimlerini sağlama ve ülke refahını yükseltmek için merkez ülkelerin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Karşılıklı olarak alma verme dengesine dayanan bu sistemde ülkeler çeşitli bağlamlarda ve yapılarda birbirine bağımlılıkları söz konusudur.

2.3.Göç Sistemleri Kuramı

Kuram, ülkelerin göçmen değişimi üzerinden inşa ettikleri sistematik, ekonomik ve politik temelli bir çerçeveye dayanmaktadır. Karşılıklı olarak göçmen değişimini gerçekleştiren ülkelerin sınırları birbirine yakın olabileceği gibi çok uzak mesafelerdeki ülkeler arasında da yaşanabilmektedir. Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri bağlamında yaşanan karşılıklı göç olayı aynı coğrafya üzerinde yaşanırken, Batı Afrika Ülkeleri ve Fransa gibi farklı coğrafyalar üzerinde de bu durum söz konusudur (Çağlayan, 2006, s.82). Burada asıl mesele sistemin coğrafi yakınlıktan ziyade ekonomik, politik ve kültürel ilişkilere dayanmasıdır.

Uluslararası İlişkiler perspektifinin ön planda olduğu kurama göre, “öncü göçmenler kavramı” önemlidir. Herhangi bir yerleşim yerine doğru yaşanan göç akımının süreklilik arz etmesinde, öncü göçmenlerin oluşturdukları ağlar ön plandadır. Öncü göçmenler süreç içerisinde yaşadıkları deneyimlerini kullanarak, göç ettikleri bölge ile ayrıldıkları bölgeyi birbirine bağlayan bir ağ oluştururlar (Adıgüzel, 2006, s.31). Göç sürecine dahil olmak isteyen bireyler bu ağ sayesinde zorlu durumların daha kolay üstesinden gelerek, adaptasyon süreçlerini hızlandırmaktadırlar. Söz konusu ağ sonucu ve göç akımları ve zincirleme göçlerde artış yaşanmaktadır. Farklı bir ülkeye göç etmek isteyen insanların yardım alabileceği bir ilişkiler ağı olmaması ise, insanları illegal yollara teşvik edebilmektedir.

Araştırmacı Faist Göç Sistemleri Kuramını, İlişkiler Ağı Kuramı ve Dünya Sistemleri Kuramının harmanlanması sonucu ortaya çıkan bir kuram olarak kurgulamaktadır. Faist, Göç Sistemleri Kuramının üç temel niteliğini ortaya koymaktadır.

Bunlar;

1. Göç sistemindeki süreçler üzerine yoğunlaşan Göç Sistemleri Kuramına göre göç hareketi bir sefere mahsus bir olay değildir. Sürekli kendini üreten olaylar sonucu dinamik bir süreçtir. Bir kez başlaması ile birlikte kurumsallaşarak süreklilik kazanacaktır.
2. Ülkeler arasındaki bağlar ve bağlantıların varlığı üzerine inşa edilen Göç Sistemleri Kuramında inşalar bu yapının dışındadır. Söz konusu ülkeler arasındaki bağlantılar; ticaret ve güvenlik anlaşmaları (Çağlayan, 2006, s.83), kolonyal bağlar mal hizmet, bilgi ve fikir akışına vurgu yapmışlardır. Göç sistemi birbirine insan akışı ve karşı-insan akışlarıyla bağlı birden çok ulus-devleti içinde barındırmaktadır. Bu bağlantılar göç akınları meydana gelmeden önce mevcuttur. Tersine göçler de ise, anayurt tekrardan göç alan bir ülkeye dönüşebilmektedir.
3. Göç sürecine dahil olan bireyler, ekonomik eşitsizlikler ve göç alan ülkelerin kabul politikaları, gibi engelleri aşmak için planlar yaparlar. Bu engellerin aşılabilmesi için ulus uluslararası ağlar önemli bir rol oynar ve sistem kuramcılar toplumsal ağ kuramını güçlü bir şekilde oynarlar.

Kısacası, kuram tarihsel süreçte iki bölge ve ülke arasında yaşanan göçleri anlamlandırabilme noktasında kullanılabilir olduğu görülmektedir.

2.4.İlişkiler Ağı(Network) Kuramı

Göç Sistemleri Kuramına göre göç hareketi, sürekli kendini üreten dinamik bir süreçtir ve tek seferlik bir olay değildir. Ülkeler arasındaki bağlar ve bağlantılar, göç sistemini oluşturan unsurlardır ve göç akınları meydana gelmeden önce mevcuttur. Göç sürecine dahil olan bireyler, ekonomik eşitsizlikler ve göç alan ülkelerin politikaları gibi engelleri aşmak için uluslararası ağlardan yararlanır.

Araştırmacı Çağlayan (2006, s.85), İlişkiler ağı kuramının, gerek göçmenlerin göç ettikleri ülke ile kurdukları bağ gerekse göç alan ve göç veren ülkelerin birbiri arasında karşılıklı oluşturdıkları sosyal ağların varlığı olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu ağlar her türlü sosyal duruma ve değişkene bağlı olarak, oluşturulmuş, güçlü ve zayıf ağlar olarak tanımlanmaktadır.

Yine araştırımcı Abadan-Unat, Göçmen İlişkiler Ağı kuramının ortak bir soydan geldiğine dayandırmaktadır. Ona göre Göçmen İlişkiler Ağı, göçmenlerin geldikleri ÷lke ile yeni yerleştikleri ÷lkede eski göçmenler-yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak kökenden gelmiş olma durumuna bağlı olarak dostluk bağlarının da oluşması -sonucu kişiler arasında bağlantı bütüne verilen ad olarak ifade edilmektedir.

Massey, ortaya konan bu ağın avantajlarını incelerken genellikle “azalan masraflar ve azalan riskler” kavramlarına atıfta bulunmaktadır.

Diğer yandan uluslararası göçlerde göçmen ağları daha önemli bir noktayı temsil etmektedir. Uluslararası göç durumunda göçmenlerin karşı karşıya kalacağı sıkıntılar(izin belgeleri, yasal prosedürler vb.) daha makro düzeyde olacağı için uluslararası göç edenlerin daha fazla desteğe ihtiyaçları bulunmaktadır. Sosyolojik açıdan düşün÷ldüğünde göçmenlerin farklı toplumsal yapılarla karşılaşması adaptasyon sürecini etkileyen bir durumdur.

Öte yandan göç olayını incelerken sosyal ve kültürel faktörlerin yanısıra ekonomik, siyasi atmosferin de dikkate alınması elzemdir. Zira kurulan göçmen ilişkileri ağı, süreç içerisinde göç alan ve göç veren iki ÷lke için de katmanlaşarak karmaşık bir hal alabilmekte ve beklenmedik boyutlara evirilebilmektedir. Almanya’ya göç eden Türk işçilerin göçmen ağı ilişkilerin de bu durumu gözlemlemek mümkündür. Türk işçilerin Almanya’ya göç ettiği ilk dönemlerde entegrasyon politikaları ile iş ve kalacak yer bulma gibi durumlar söz konusu iken, günümüzde ise göçmen ilişkileri ağı çok daha büyüyerek Türk göçmenlerin ÷lkede siyasetten ekonomiye kadar etkin bir şekilde dahil olmaları noktasına evirilmiştir.

Göçmen ilişkileri ağı, göçmenlerin kendi ÷lkelerinde edindikleri sosyal ve kültürel değerler bütünü üzerinde kaçınılmaz etkileri de bulunmaktadır. İnsanlar doğdukları andan itibaren ilk olarak aile kurumuyula başlayarak, akrabalar, eğitim hayatı, arkadaş çevresi ve medya kişiyi inşa etme sürecinde baş roldedir. Alttusser’in bahsettiği toplumun ideolojik aygıtları olarak kavramsallaştırılan kurumlar bireyin değerlerini, inançlarını ve davranış kalıplarını şekillendirmektedir. Sonuç olarak göç ile başlayan toplumsallaşma sürecinde, bireyin yetiştiği toplumda edindiği değer ve normlar baştan aşağıya değiştirebilmektedir. Örnek olarak ataerkil yapıdaki göçmen ailelerde,

küreselleşmenin de etkileriyle göç edilen bölgedeki ucuz iş gücü talebindeki artış ve maddi olarak daha fazla kazanç sağlama isteği kadınların iş hayatına girmeleri ile sonuçlanmıştır. Buradan yola çıkarak göçmenlerin geldikleri yerden edindikleri tüm toplumsal normların geçerliliğini yitirdiğini görülmektedir (Adıgüzel, 2016; Akt: Görgün, 2017, s.1324). Göçmen ilişkileri ağı toplumsal rollerin yeniden inşa edilmesinde etkilidir. Sonuç itibariyle göçmenlerin karşı karşıya geleceği bir toplumsallaşma süreci başlamaktadır. Bu göçmenlerin üstesinden gelmesi gereken bir durumdur.

Wilpert'e göre ise Ağ Teorisi ve Göçmen Ağı, göç veren ve göç alan toplumları birbirine bağlamaktadır. Göç veren toplumdaki öncü göçmenler göç ettikleri bölgelere giderek burada gerekli tecrübe ve bilgi birikimiyle sonradan göç edenlere aktarmakta ve böylece göç süreklilik kazanan bir süreç haline dönüşmektedir (akt: Yalçın, 2004, s.50).

Burada değinilmesi gereken diğer önemli bir nokta ise, kurulan bu göçmen ağı, göç sürecini desteklediği ve potansiyel göçmenlerin göç etmeye daha çok meyilli olduklarıdır. Çünkü göçmen ağı insanlar için gerekli olan bağlantıları sağlamaktadır. Göç edenler ile göç etmek isteyenler arasında bir bağ oluşmaktadır. Göçmenler ve göç etme potansiyeli olanlar ilişkiler ağı sayesinde ekonomik noktada birbirlerine destek olabilmektedirler. Kurulan ilişkiler ağı ekonomik ve sosyal maliyetler açısından da kazançlı görülmektedir.

Kuram genel perspektiften değerlendirildiğinde, göçmen ağlarının ekonomik, sosyal, psikolojik, kültürel vb. birçok alanda negatif ve pozitif etkilerinin olduğu görülmektedir. Tüm bu etkenler dikkate alındığında, göçmen ağlarının altı önemli işlevi bulunmaktadır. Bunlar:

1. Göçmenleri, göçün verdiği ekonomik sıkıntılar ve olumsuz psikolojik etkilerden önemli ölçüde izole etmeye çalışır.
2. Göçmen bireyleri içine bulundukları toplumsal yapıdan soyutlar ve onların geçmişleri ve kendi memleketleriyle bağlarının sürekliliğini sağlar.
3. En başından göçün hedef yerini etkileyerek büyük ölçüde kimlerin göçeceğini saptar.
4. Göç edenlerin girdikleri ortama adapte olabilmeleri için imkanlar sağlarlar.

5. Ana yurtlarındaki göç etmek isteyenler ve göç ağına yeni katılanlar için göç edilecek yerdeki fırsatlar ve resmi prosedürlere ilişkin bilgilendirici hizmetler sunarlar.
6. Göçün yayılma hızı ve büyüklüğü noktasında önemli bir işlev görürler (Gurak ve Cases'den akt: Yalçın, 2004, s.51–52).

İlişkiler ağı kuramı diğer göç kuramlarından farklı olarak bireyi yani göçmeni merkeze koyan bir tarzı benimsemektedir. Sonuç itibariyle bu kuramda salt yapısal farklılıkların yanında bireysel faktörler de göç analizinde kullanılmaktadır.

3. EKONOMİK TEMELLİ GÖÇ KURAMLARI

3.1.Neo Klasik Ekonomi Kuramı

Neo Klasik Ekonomi Kuramı, Makro ve Mikro kuram olmak üzere iki boyutlu ele alınmaktadır. Bu kuramda ülkeler arasında yaşanan ekonomik imkanlarındaki(ücret, alım gücü) eşitsizlikler ve göçün olası maliyeti ön plandadır. Genel anlamda göç hareketini geliri maksimize etmeye yönelik kişisel bir seçim olarak açıklanmaktadır.

Bireyler ekonomik açıdan kendini tatmin edebilecek bölgeleri seçerek oralara doğru göç etmektedirler. Sonuç itibariyle ücret farklılıkları ülkeler arasında emek göçünün yaşanmasına sebebiyet vermektedir.

Coğrafi olarak sermaye ve emeğin eşit olmayan bir şekilde dağılım gösterdiğini belirten Macro Neo- Klasik Ekonomi Kuramının tersine, bireyin, göç sürecini rasyonel bir bakış açısıyla değerlendirdiği Mikro kuramda göç sürecine dahil olan insanlar, daha çok kazancını maksimize etmeye çalışmak amacıyla maliyet/kar hesabı yapmakta ve planlarını uygulamaktadır (Adıgüzel Y., 2016, s. 28).

Bu hesaba göre göçmenler, alternatif uluslararası bölgelere taşınmanın sonucunu çok boyutlu düşünmekte ve olası fayda ve maliyet hesabını yaptıktan sonra göç etmeye karar vermektedirler.

Göç kararının alınması aşamasında temel belirleyen, bireyin ya da aile üyelerinin göç ettikleri takdirde elde edecekleri faydaların göç maliyetlerini aşmasıdır (Özcan, 2017, s.196). Bireyler bilgi, beceri ve deneyimlerini rahatça kullanabilecekleri ve en üretken olabilecekleri bölgelere taşınmak isterler. Tüm bunlara rağmen daha yüksek

gelir seviyesine ulaşmadan göze almaları gereken bazı maliyetler vardır. Bunlar; yolculuk sırasında ortaya çıkan masraflar, göç ederken ve göç ettikten sonraki maliyetler, yeni bir dil öğrenme ve yeni kültüre adapte olma süreci, iş hayatına uyum sağlayamama ve geçmişteki bağları koparıp yeni ilişkiler kurmaya çalışmanın getirdiği psikolojik maliyetleri kapsamaktadır (Massey vd., 2014, s.14).

Macro Neo Klasik Ekonomik çerçeve ise göçün emek zengin ülkeler ile sermaye zengin ülkeler arasında oluşan ücret farkından dolayı ortaya çıktığını ifade etmektedir. Sonuç olarak bireyler gelirlerini ve yaşam standartlarını en üst seviyeye çıkartmak amacıyla daha yüksek maaşlı işlerde çalışabilecekleri bölgelere doğru göç etmektedirler (akt: Sirkeci İ. ve Öztuna F. 2019, s.21). Söz konusu göç hareketi sonucu sermaye yönünden zengin ülkede emek arzı artıp ücretler düşerken, sermaye yoksulu ülkede emek arzı düşmekte ve ücretler yükselmektedir. Sonuç olarak uluslararası göçün maddi ve manevi maliyetini yansıtan ülkelerde ücret farkı oluşmaktadır (Massey vd. 2014, s.13). Bu doğrultuda beşeri sermaye akışı da meydana gelmektedir. Sermaye yönünden zengin ülkelerin kalifiye işçileri sermaye kıt ülkelere göç ederek bilgi birikimini ve becerilerini kullanarak ulaşabilecekleri en yüksek gelir seviyesini yakalamaya çalışmaktadırlar.

Ampirik çalışmalar tarafından test edilen bu kuram birçok noktada kavramsal eleştirilerin hedefi olmaktadır. Neoklasik teori ayrıntılı çalışmalar sonucu ortaya konmasına karşın, göçü ele alış biçiminde mekaniksel bir yaklaşım içerisinde olması, göçmen toplulukları homojenleştirmesi, piyasaya dair aksaklıkları göz ardı etmesi, tarihsellikten uzak statik olması, göçe ilişkin politika ve önlemleri sadece bozucu etkenler ve ek maliyet olarak değerlendirmesi açısından eleştirilmektedir (Kurekova, 2011; akt: Özcan, 2017, s.197).

3.2.Yeni Ekonomi Kuramı

1980'lerden beri göç kuramına önemli bir etkisi bulunan Yeni ekonomi kuramı (King, s.2012), çeşitli pazarlardaki koşullara bakarak aile geliri üzerindeki riskleri minimum seviyeye indirmek ya da üretim üzerindeki sermaye kısıtlamalarının üstesinden gelmek maksadıyla hane halkının ortak kararı olarak göç uygun görülmektedir. Söz konusu yaklaşımın en ayırt edici özelliği, göç kararının alınması

aşamasında bireyler tek başına değillerdir. Aile ve hane halkıyla ortak bir konsensüste buluşmaktadır.

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki aileler, sermaye piyasalarına ulaşmak, refah seviyelerini yükseltmek, ekonomik güvence sağlamak ve adına yatırım fırsatları bulmak için aile üyelerinden biri ya da birkaçını göçe yönlendirmektedir. Ailenin, gelir seviyesini maksimize etmek amacıyla aldığı bu karar ile iş gücü pazarı dışındaki pazarlara da açılarak buradaki olası başarısızlıkları minimum seviyeye çekmeyi amaçlamaktadırlar (Massey vd., 2014, s.16).

Göç kararını alan aile üyeleri mevcut yaşadıkları ülke ile göç edecekleri ülke arasında ücret farkları ortadan kalkmış olsa dahi bu durum uluslararası göçün duracağı anlamı taşımamaktadır. Göç veren ülkede farklı piyasaların varlığı yok ise, mükemmel değilse ve piyasalar güven vermiyorsa göçe teşvik eden etkilerin süreklilik gösterdiği görülmektedir. (Massey vd.,2014, s.19) Ancak ailenin maddi kazancını göç etmek için feda edemeyecek derecede yoksul olanlar göç sürecine katılmazken, riske girebilecek durumda olanlar bu sürece katılmaktadır (Güllüpinar, 2013; akt: Adıgüzel, 2016, s.28).

3.3.İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı

Çoğunlukla modern sanayi toplumlarının istihdam açığını kapatmak amacıyla ortaya çıkan iş gücü talebinden dolayı yaşanan uluslararası emek göçü gelişmiş ülkelerdeki talebe istinaden oluşmaktadır. Kuramı ortaya atan Piore'ye göre, modern toplumlarda iş gücü piyasası iki sektöre ayrılmaktadır. Birinci sektör de vasıflı ve vasıfsız işçiler bulunsu da genelde vasıflı olmak üzere sermaye yoğun işler bulunmaktadır. İşçilerin büyük bir kısmının sigorta, sendika ve toplu sözleşme gibi hakları bulunmaktadır. İkinci sektör, sadece vasıfsız işçilerin istihdam edildiği emek yoğun, istikrarsız bir çerçeve sunmaktadır. Yerli işçilerin tercih etmediği ikinci sektör de ise iş gücü talebini genelde göçmen işçiler karşılamaktadır. Söz konusu bu iki örgütlenme yapısı, bölünmüş işgücü piyasasını meydana getirmektedir.

Araştırmacı Piore, sanayileşmiş ülkelerdeki ekonominin yapısal gereksinimlerinden dolayı meydana gelen uluslararası göçün, sürekli bir iş gücü ihtiyacından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Piore içe göçü, itme etkilerinden(düşük ücret, işsizlik) ziyade göç alan ülkedeki çekici faktörlerden(yabancı işçi ihtiyacı)

kaynaklandığını belirtir. Massey ve diğlereri düzenli iş gücü talebini gelişmiş ülkelerin dört temel özelliğinden kaynaklandığını belirtmektedir (Massey vd.,2014, s.20). Bunlar; Yapısal Enflasyon, motivasyon sorunları, ekonomik düalizm ve emek arzının demografisi.

Mikro düzeydeki karar verme süreçlerini göz ardı eden İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı, daha büyük çaplı güçlere ve etkilere önem atfetmektedir. Uluslararası içe göçü modern sanayileşmiş ülkelerin yapısal gereksinimlerine bağlamaktadır. Dolayısıyla yalnızca çekici faktörleri ve piyasanın taleplerini ön plana çıkarmasından dolayı eleştirilmektedir.

II. BÖLÜM: AVRUPA, AVRUPA'DA AŞIRI SAĞ'IN YÜKSELİŞİ VE IRKÇI PARTİLER

A. KİMLİK VE KİMLİK KAVRAMINA BAKIŞ

Sosyal bilimler alanını yakından ilgilendiren kavramlardan biri de kimliktir. Sosyal bilimlerde yapılmış birçok çalışmanın kimlik kavramı üzerinden temellendirildiği dikkat çekmektedir.

Göçe benzer şekilde kimlik kavramı da tanımlanması zor olup, üzerinde mutabık kalınmış bir görüş olmadığından dolayı tartışmalı bir kavramdır. Farklı alanların kendine has kuramsal ve metodolojik yöntemleri sonucu ortaya çıkan çeşitli tanımlamalar literatürde kendine yer bulmuş ve yapılan bilimsel çalışmalar bu konuyla ilgili literatürün genişlemesini sağlamıştır. Fakat kavramın girift yapısı nedeniyle yapılan çalışmalar zamanla zorlaşmaktadır. Bu nedenle kimlik meselesinin hangi kapsamda ele alınacağına karar verilmesi oldukça önemlidir.

Kimlik (identity) kavramı Latince “idem” kelime kökünden türediği ve söz konusu kelime kökeninin ise aynılığı ve sürekliliği ifade ettiği bilinmektedir. Kavramsal boyutta Türkçe 'deki karşılığı ise “kim” soru kökenden meydana gelir ve tek olmayı ifade etmektedir (Aydoğdu, 2004, s.117).

Uzun tarihsel sürece dayanmasına karşın 20. yüzyılın öne çıkan kavramlarından biri olan kimlik (Marshall, 2005, s.405), zamanla sosyal bilimler alandaki birçok çalışmanın odak noktası haline geldiği görülmektedir.

Toplum ve birey arasında ilişki kuran Erikson, kimliği bir bilinç ve süreç olarak tanımlamaktadır. “Bilinç olarak bireyin kendi özündeki duygusuna gönderilirken, süreç olarak ise bireyin yaşantılarının sürekliliğini sağlama yolundaki bilinçdışı çabası ve bir grubun idealleriyle dayanışmasını kapsamaktadır.” (Bilgin, 1994, s.229).

Kimliğin bireyin içinde bulunduğu dönem, sosyal çevre, tarihsel süreç, sosyolojik zemin çerçevesinde çeşitli tanımları yapılmıştır.

Kimliğin nasıl oluştuğuna ve oluşum süreçlerinin açıklanmasına yönelik öznelci ve nesnelci olmak üzere 2 ana yaklaşım mevcuttur. Öznelci bakış açısında kimlik sabit,

tutarlı ve yaşam boyunca hiç değişmeyen öz(gerçek ben) olarak ele alınmaktadır. Öznelci bakış kimliğin oluşum sürecinde öznenin iç yapısına odaklanması ve dış çevredeki değişen koşulları göz ardı etmesi sebebiyle tek düze olduğu ileri sürülmüş ve bu noktada eleştirilmiştir.

Kimlikte özne ve nesne farkını flulaştıran öznelci yaklaşım zamanla popüleritesini yitirmesiyle birlikte yerini nesnelci yaklaşımlara bırakmıştır. Öznelci yaklaşımın tam tersi bakış açısına sahip olan nesnelci yaklaşımda ise kimlik ve organizma, iç ve dış dinamikler bağlamında bütünsel olarak ele alınır ve bireyin dış dünyayla yaşadığı etkileşim ve iletişim sonucu durağanlıktan uzak hareketli ve sürekli.

Günümüze ise kimlik üzerine yapılmış bilimsel çalışmalarda nesnelci yaklaşımların etkileri fazladır. Nesnelci yaklaşımları ifade eden bilimsel çerçeve ise sosyolojik ve psikodinamik kuramlardır. Bu kuramlar felsefik bir bakışla kimliğin yaratılmış ve kurgulanmış karakterini ön plana çıkarmaktadırlar (Marshall, 2005, s.405).

Psikoloji, sosyoloji ve felsefe alanlarının kimlik kavramına bakışları temelde birbirinden farklıdır. Psikoloji alanı kimliği benlik ve kişilik kavramlarıyla, Sosyoloji alanı kimliği toplumsal bağlamda cinsiyet, grup, sınıf kavramlarıyla, Felsefe alanı ise kimliği öznenin varoluşu ile birlikte ontolojik, epistemik, etik, estetik ve politik çerçevede kurgulamaktadır (Marshall, 2005, s.405). Söz konusu bu 3 alının tanımlamaları dikkate alındığında özenin(ben'i) duygularını dinleyerek kendini konumlandırma şekli kimlik tanımlamalarında önemlidir. Bazı kaynaklarda kimliğin kişilik kavramıyla aynı kefeye koyulması veya eş anlamlı kavramlar olarak değerlendirilmesi kavram karmaşasına neden olabilmektedir. Çeşitli kaynaklar kimliği sosyal bir varlık olan insanın diğerlerinden farklı ya da benzer olarak ortaya koyduğu karakter ve kişilik özelliği olarak tanımlamaktadır. Kimlik ve kişilik kavramlarının ortak noktaları elbette vardır ancak benzerliklerin yanında farklılıklar da vurgulanmalıdır. Toplum içinde birden çok kimlikle var olabilmek söz konusu iken kişilik bireyin iç dünyası ile ilgili olduğundan iradi anlamda alternatifi ile değiştirmek mümkün değildir.

Kimlik genel anlamda farklılıkları ortaya koymaya çalışır. Kişinin toplum içerisinde diğer insanlar karşısında kendini nerede konumlandığı, kendine bakış açısı ve toplumun ona bakışı kimlik kavramıyla ilişkilendirilmektedir. Diğer yandan kişilik

ise bireyin kimliklerle örgütlenmesi durumudur (Aşkın, 2007, s.213). Çünkü birey ancak kimlikler vasıtası ile toplumsal çevreye adapte olabilir.

Sosyoloji alanına göre kimlik, bireyin içinde bulunduğu sosyolojik süreçler bağlamında oluşturulan ve oluşumu sonrasında da sosyal ilişkilerde süreklilik kazanan bir kavram olarak değerlendirilir. Süreklilik kazanan kimliklenme sosyal süreçler bağlamında değiştirilip, yeni bir forma sokulup yeniden inşa edilmektedir. Berger ve Luckmann'a göre kimliğin inşası ve devamlılığı sosyal yapı tarafından belirlenmektedir (Berger ve Luckmann, 2008, s.250). Modernite ve küreselleşmeyle beraber uluslararası hareketliliklerin bir sonucu olarak toplumsal ve buna bağlı olarak kültürel yapıda yaşanan değişimler kimlik sorununu daha fazla sorunlaştırmaktadır. Toplumsal hareketliliğe maruz kalmayan toplumlarda kimlik çeşitliliği yok denecek kadar azdır. Kimlik “öteki” ile karşılaştığımız anda ortaya koyduğumuz farklılıklar olup, temelde bizi diğerlerinden farklı kılan şeyin ne olduğunu düşünmeye başladığımız anda net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Toplumsal konum, statü, kimlik vb. sorgulamalarının başladığı alan bireysel açıdan güvenli değildir. Sonuç itibarıyla bireyin kimlik ikilemi arasında kaldığı an, kimlik sorunun başladığının göstergesidir.

Söz konusu sorununa çözüm yolu ise genellikle bireyin kendi kimliği yerine, bir başkasının kimliği üzerinden kendi kimliğini temellendirmesidir. Connly'nin tanımlamasına göre, bir birey kendi kimliğini tanımlayabilmesi için farklılığa gereksinim duymaktadır. Birey kendi kimliğini güvenli bir alana çekmek adına farklılığı ötekileştirici bir unsura dönüştürmektedir (1995, s.93). Söz konusu farklılık kültürel çeşitlilik, zenginlik olarak algılanmaktan daha çok ayrıştırıcı bir unsur olarak ele alınmaktadır. Bu farklılık kapsamında kendi aynılık alanını netleştirmektedir. Böylece birey kendi kimliği ve karşı tarafın kimliğinde sınıflandırma işlemine giderek, kimliklere sınır çizmektedir.

Kimlik kendini var edebilmesi için ötekiye ihtiyaç duymaktadır. Gleason, kimlik arayışının “ben kimim? ve nereye aidim?” sorularıyla doğrudan bağlantılı olduğunu belirtir ve kimlik kavramının sosyal bilimler alanının birey ve toplum arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmesi adına 1950’li yıllarda kullanılmaya başlandığını ifade etmektedir (2006, s.194).

Huntington’a göre (2004, s.21-22), insanlar diğerleriyle etkileşim içinde oldukları sürece, kendilerini diğerlerine göre tanımlamaktan başka seçenekleri kalmıyor; benzerlikleri doğrultusunda birbirleriyle özdeşleşip farklılıkları doğrultusunda ayrışıyorlar. Bauman kimliğin belirsiz doğasını anlamak için kaleme aldığı çalışmasında ise farklılıkların ötekiliklere dönüşmesi meselesinde “Biz” ve “Onlar” şekline iki ayrı kavramı ortaya koymaktadır. Biz ve onlar ayrımı kimliklenme sürecinin doğal bir gerekliliğidir. Karşılıklı olarak bu ayrım olmadığı takdirde kendi kimliğimizi anlamlandırmada zorluk yaşarız (Bauman, 2010, s.65).

Bauman, Sosyolojik Düşünmek kitabında kimlik kavramına ilişkin “ ‘Biz’ ve ‘onlar’ ancak birlikte birbirleriyle zıtlık içinde anlam kazanırlar. Biz ancak bizden olmayan ötekiler ‘onlar’ varsa biz oluruz; “Biz” ve “onlar” ayrımında onların hiçbirisi “bizden biri” değildir. Böyle bir bölünme olmadan, kendimizi “onlar” karşısında konumlandırma ihtimali olmaksızın, kendi kimliğimizi anlamlandırmada zorlanırız” ifadelerine yer vermektedir (2010, s.65).

Bauman’ın tanımından yola çıkıldığında kimlik ötekinin belirlenmesi noktasında olumsuz bir unsur olarak karşımızda durmaktadır. Farklılığın inşasında kurucu unsur olan sosyal süreçlerin edilgen olmadığı tam tersi muhaliflikten beslendiğini görüşü bulunmaktadır. Bu karşıtlık bir kenara bırakıldığında öteki olarak belirlenenin salt muhalif ve öteki değil, kendi içerisinde kimliğin inşasında kurucu bir unsur olduğu görülmektedir (Yavuz, 2008, s.39).

Kimlik tanımlamalarının farklılaşmayı ve karşıtlıkları elzem hale getirmesinin yanında, aynı devlet yapısı altında ortak geçmiş ve gelecek etrafında toplanan insanların oluşturduğu birlik, özdeşlik (Aktaran Özdil, 2017, s.386), şeklinde de tanımlanmaktadır. İnsanlar bireysel ve toplumsal açıdan kendilerine daha çok benzeyenlerle özdeşleşme eğilimindedirler. Bu özdeşleşme eğiliminin temelinde ortak bilinç bulunmaktadır. Söz konusu kolektif (toplumsal) bilinci besleyen unsur ise kültürdür. Bireysel ve toplumsal davranış kalıplarının şekillendirilmesinde önemli bir görev üstlenen kültürün bireysel kimliklere doğrudan yansımaları sonucu farklılıklar noktasında kişi kendini diğer bireylerden ayırırken, kültürel bilinç ile aynı kültürden gelenler ortaklıklar çerçevesinde bir araya gelmektedirler. Bundan dolayı insanların etnisite, din, dil ve geleneksel kodlar

bağlamında müşterek bir geçmişe ve değerler sistemine dair söylenceler etrafında aynı sosyal sosyal grupta olmayı önemsedikleri de görülmektedir.

Toplumsal yapıya sirayet eden kültür, kimliğe etki eden temel unsurlardan biridir. Bu sebeple kültürel yapıda yaşanan gelişmeler dönemin koşul ve gereksinimlerine bağlı olarak kimliklere de yansımaktadır.

Kültür bir milletin geçmişten günümüze çeşitli yollarla taşıdığı gelenek, görenek, din kısaca değerler sisteminin bütünü olarak tarif edilebilmektedir. Kültür toplum dinamiklerine göre şekillenen bir yapıdır. Bu yapı içerisine var olan ve sosyal sistemin kökenini oluşturan en temel unsur ise kimliktir. Kimlik kişinin kültürel çevresindeki toplumsal statülerine tekabül eden ve çok katmanlı, inanç, davranış kalıpları ve değer yargılarını içinde barındıran bir boyuta sahiptir.

Bireylerin yaşamları boyunca belli süreçlerden geçerek elde ettikleri maddi ve manevi ürünlerin tümü olan kültür, Güvenç'in ifadesiyle toplumsal bütünün bir parçası olan insanın yaşayarak, uygulayarak öğrendiği maddi ve manevi açıdan her şeyi içinde bulunduran kompleks bir kavramdır (2013, s.14-54).

Kültür, beşikten mezara kadar, gündelik hayat pratiklerimiz ile bilinçli veya bilinçsiz bir biçimde kimlik ile yoğurarak ortaya koyduğumuz yaşam tarzının tümünü ifade etmektedir. İnsanlar içine doğduğu toplumun hali hazırda var olan kültürel kodlarından etkilenerek dünyayı anlama ve anlamlandırma çabası içine girmektedir.

Kültür geçmiş dönemlerden günümüze kadar gerek teorik gerek pratik anlamda çeşitli değişimlere maruz kalmıştır. Her toplum kendine özgü özellikleri barındıran kültürel yapıları meydana getirmiştir. Kültür kendine özgü nitelikleriyle bireysel ve toplumsal açıdan ortaya çıktığı toplumu etkilerken aynı zamanda ondan etkilenen bir yapı haline dönüşmüştür. Bu noktada toplum ve kültürün birbirine içkin kavramlar olduğunu söylenebilmektedir.

İngilizce'de en karmaşık kelimelerden biri olduğu bilinen "kültür" doğa kavramıyla ilişkilendirilmektedir. Kültür, etimolojik olarak doğadan türemiştir. "Kültür" ile aynı kökene dayanan "coulter", saban demirinin ağzı anlamına gelmektedir. Latince'de "kültür" kelimesi ise tarımsal faaliyetler, ikamet etme, tapmak, korumak gibi

birçok anlama gelen “colere” köküne dayanmaktadır. İkamet etme anlamı Latince Colonus’tan gelmekte ve günümüzdeki karşılığı “kolonyalizm” olarak ortaya çıkmaktadır (Eagleton, 2005, s.9-10).

Kültür kavramının eski dönemlerde etimolojik ve gündelik hayat pratiklerindeki tezahürüne bakıldığında materyalist bir süreci imgelediği açık bir şekilde görülmektedir. İlerleyen dönemlerde kültür toplu halde yaşayan insanların günlük rutinleri bağlamında inşa ettikleri gelenek , görenek, davranış biçimleri ve değerleri anlatan bir kavram haline dönüşmüştür (Güngör, 2016, s.294). Bu noktadan hareketle kültürün zamanla metaforik olarak tinsel konulara eğilim gösterdiği tespiti yapılabilir.

Hayatın doğal akışında insanlık yaşam da yer alan olay ve olguları duygu, düşünce ve algılama biçimine göre anlamlandırmıştır. Böylelikle her topluluk kendine özgü kültürü inşa etmiştir.

Farklı akademik disiplinlerin çalışmaları kapsamında ele alınan kültür üzerine çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Söz konusu çalışmalar incelendiğinde ortak bir kültür tanımının olmadığı görülse de genel olarak tarihsel süreçte yaratılan ve değişime uğrayarak kuşaktan kuşağa aktarılan dil, din, örfi değerler ve yaşam tarzının kültürü meydana getirdiği kabul görmektedir.

Kültür toplumların spesifik özelliklerini ortaya koyarak diğerlerinden ayırtıran ve ona bir kimlik kazandıran maddi, manevi değerler bütünüdür ifade etmektedir. Farklı dönemlerin ve nesillerin katkılarıyla özgün ve çok boyutlu toplumsal yapı bileşeni olan kültür nesiller boyu birikimsel olarak ilerleyen bir mirastır.

Geçmişten günümüze kadar her toplum hem kendi sınırları içerisinde hem de sınırları ötesinde birtakım etkileşimler sonucu kültürel değişimler yaşamaktadır. Söz konusu değişimlerin ana kaynağı ise göç olmuştur. Göç olumlu (kültürel çeşitlilik, yeni kültür keşifler) ve olumsuz(kültür çatışması) sonuçları da beraberinde getirmiştir. Göç ile karşı karşıya kalan toplumlarda hassasiyete bağlı olarak çatışmalar yaşanırken, karşılıklı etkileşim sonucu kendi kültürlerine müdahil olan kültürlerden etkilenmemesi ve etkilememesi mümkün değildir. Sonuç olarak kaçınılmaz bir etkileşme süreci mutlaka yaşanmaktadır.

Kültür ve kimlik kavramları birbirleriyle yakından ilişkili kavramlardır. Ancak kimlik daha bireysel bir alana hitap ederken, kültür ise kolektif bir alana hitap etmektedir. Hem bireysel hem kolektif alanı ilgilendiren göç olayının ise kimlik ve kültür kavramlarıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Zira göçün sonucunda göç eden ve göç alan toplumlarda kültür ve kimlik sorunu gün yüzüne çıkmaktadır. Dolayısıyla bu toplumların sosyolojini anlamak için göç olayı kapsamında kimlik ve kültürün kurgulanma biçimini ve toplumda nasıl var olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Böylelikle kültürel değişim ve etkileşimin bireyler üzerindeki kaçınılmaz etkileri toplumsal yaşamın her alanında görülebilmektedir.

Kimlikler biri kişisel diğeri toplumsal olmak üzere iki temel boyutta ele alınmaktadır. Bunlar bireysel ve kolektif kimliklerdir. Bireysel kimlikler modern ve post modern, kolektif kimlikler ise dini ve ulusal kimliklerdir.

Modernite ile başlayan kimlik tartışmaları özellikle post -modern dönemde bambaşka boyutlara taşınmaktadır. Farklı kültürlere sahip toplamlarda birbirinden farklı kimlik türleri öne çıkmıştır. Bireyselliğin önem kazandığı modern toplumlarda bireysel kimliklere öncelik sağlanırken, dini grupların milli değerlerin etrafında toplanan kolektif kimliklerin geleneksel düşünce setleri olan toplumlarda var olduğu görülmektedir. Söz konusu kimlik türlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı bir biçimde literatüre yer verilmiştir.

1. Bireysel Kimlik

Kimliğe ilişkin kritik soru kişinin “Ben kimim?” soruna verdiği cevaptır. İnsanın toplumsal ve psikolojik anlamda kendini nerede gördüğünün cevabı, kimlik tanımı olarak değerlendirilebilir.

Kimlik kavramı kişinin ya da topluluğun kendine özgü nitelikleri, değer yargıları, toplumsal statüsü, kendini diğerlerinin karşında algılama biçimi olarak tanımlanabilmektedir. Kimlik Psikoloji alanında kavramsal açıdan, “benlik” olarak tanımlanmaktadır. Benlik kavramı ise bireyin “kim olduğunu” tasvir eder ve bireyin başkalarıyla ilişkisi içinde biçimlenirken, ötekilerin davranışlarımıza verdiği geri dönüşler ve onlarla olan ilişkilerimiz çerçevesinde şekillenmektedir. (Bilgin, 2001,

s.156). Bu bağlamda Bilgin kimliği, bir kişi ya da grubun diğer kişi ve gruplar arasında kendini nasıl tanımlayıp, konumlandığıyla ilişkili olduğunu söylemektedir.

Kolektif bir yapı içerisinde inşa edilen bireysel kimlikler Deaux'a göre hiyerarşik ve karmaşık bir toplumsal yapı içerisinde meydana gelmektedir (Akt: Şimşek, 2002, s.34-35). Diğer yandan toplumsal kimlikler de farklı kimliklerin etkileşimi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan kimlikler durağan ve değişmez yapılar değildirler. Kimlik her daim değişip dönüşebilen dinamik bir süreci ifade etmektedir.

İnsanlar doğdukları andan itibaren ilk kimliklenme tohumlarının atılacağı aile, din, kültürel değerler, etnisite ve ulusun içinde var olmaktadırlar. Bunlar genel olarak aidiyet grupları olarak adlandırılmaktadır (Bilgin,1994, s.236). Aidiyet grupları kişinin iradesi dışında gelişen yapılardır. Her insan doğar doğmaz aidiyet gruplarının kültürel geleneği ve değerler sistemi kapsamında sosyal ilişkiler kurmaya, kendisine atfedilen kimlikleri içselleştirmeye çalışarak kim olduğunu öğrenmeye çalışmaktadır.

Aidiyet grupları gibi referans grupları da bireyin kimliklenme yolculuğunda ona eşlik eder ancak belli noktalarda aidiyet gruplarından ayrılmaktadır. Referans grupları bireyin davranışlarını, değerlerini ve kendi durumunu mukayese ettiği gruplardır. Referans Grupları kavramını ilk defa kullanan Herbert Hyman'dır. Hyman, Archives of Psychology (Pikolojinin Arşivi, 1942) kitabında, referans grupları kavramıyla bireyin kendi durumunu diğerlerine bakarak karşılaştırdığı grubu belirtmektedir (Marshall,1999, s.616). Kişi referans seçtiği gruba bakarak kendi davranışlarını analiz ederek anlamlandırmaya çalışmaktadır. Referans gruplarının bireyin davranış kalıpları üzerinde mütemadiyen etkili olmasında, bireyin seçimleri, çözümlemeleri ve hayatına tezahür eden sonuçlar bulunmaktadır. Bu açıdan referans grupları birey açısından "önemli ötekiler" görevini üstlenmektedir. Diğer yandan söz konusu önemli ötekiler benzer bir topluluk değildir (Şimşek, 2002, s.33). Bunlar normatif referans grupları ve karşılaştırmalı referans grupları olmak üzere 2'ye ayrılmaktadırlar.

Kişinin gündelik hayatta doğrudan doğruya iletişim halinde olduğu normatif referans grupları, toplumsal yapıya uyan davranış normlarının belirlenmesi, ödüllendirilmesi, cezalandırılması ve onaylanması şeklindeki bireyleri normatif olarak etkileyen gruplardır. Normatif gruplar zamanımızın daha çok geçtiği aile, arkadaşlar, iş

hayatı, okul 'dur. Bu grupların bireyin hayatına doğrudan müdahil olmaları onların otomatik olarak referans grubu konumuna getiremeyebilir. Burada bireyin kendi sınırlarını nereye kadar çizdiği önemlidir. Bu gruplar normatif referans grupları olarak değerlendirilseler de bireysel olarak onların mahkûm ettikleri kıstaslara önem vermeyip, hareketlerine değer atfedilmediği müddetçe hiçbir hükümleri kalmamaktadır.

Diğer yandan kitle iletişim araçları ve benzer kanallar, birbirinden farklı hayatlar hakkında daha fazla bilgiye sahip olmamızı sağlamasından kaynaklı bireyin ölçü aldığı karşılaştırmalı referans gruplarıdır (Bauman, 2010, s.44). Bu gruplar benliğin biçimlenmesinde ve kendini tanıma sürecinde de artan bir öneme sahiptir.

Birey aidiyet grupları tarafından kendisine aktarılan kimlikleri, yaşı ilerleyip birey olma bilincine ulaştığı ergenlik çağı itibarıyla sorgulamaya açmaktadır. Diğer grup ve kimliklerle karşılaştırmalar yapar. Bu süreçte birey aidiyet gruplarının bireye empoze ettiği verili kimlik unsurlarını kabul etmeyerek onların yerine yenilerini inşa edebilir ya da eleştirel bir değerlendirme yaptıktan sonra içselleştirebilir. Böylelikle verili kimlikler kazanılmış kimlikler haline gelebilmektedir (Şimşek, 2002, s.34).

Sosyal bir varlık olan insanın yaşamı boyunca kimliklenme süreci devam eder. Göç mesleki alan değişikliği gibi çeşitli yaşam deneyimleri de kimliğin yenilenme ve değişme süreçlerini tetiklemektedir. Bu durum eski-yeni, verili- kazanılmış kimlikler arasında çekişmelere zemin hazırlanmaktadır. Yaşanan çekişmeler ise kimlik açısından hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bir yandan toplumsal huzursuzluğa kapı aralanırken, diğer yandan kimlik dinamik ve canlı bir yapı haline gelmektedir.

Bireysel kimlik edinirken kişinin toplumsal yaşamda kendini nasıl algıladığı, niteliklerine ve konumuna istinaden kendini tanımlama şeklinin nasıl oluştuğu meselesi ön plana çıkmaktadır. Tüm bunlar gerçekleşirken birey kendini toplumsal yapıdan soyutlayamaz. Öteki kişi ve gruplarla etkileşim bireysel kimliğin oluşmasında gerekli unsurlardır.

Tarihsel gelişim süreci bağlamında sürekli bir biçimde yeniden yorumlanıp, inşa edilen kimliğin bireysel boyutunu ön plana çıkaran teoriler modern dönemde ön plana

çıkmıştır. Modern dönemin kimlik üzerindeki etkili olan en karakteristik özelliği ise benzerliklerden ziyade farklılıklar üzerinden yapılandırılan bir kimlik tasavvurudur.

Bu noktada modernleşme sürecini yeni bir döneme geçişin göstergesi olarak değerlendirebiliriz. Aynı şekilde postmodern dönem ve bu dönemde meydana gelen oluşumların beraberinde getirdiği değişim ile kimlik de mecburi olarak değişime uğramıştır. Dolayısıyla gerek modern gerek postmodern dönemlerin kimlik üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda kimliğin her iki dönem bağlamında ele alınması mübrem bir hal almaktadır.

2. Modern Dönemden Postmodern Döneme Kimlik

Tarihsel gelişim süreci için değişim ve dönüşüm geçiren kimlik modernite öncesi, modern ve postmodern dönemlerin kendi enstrümanları bağlamında yeniden inşa edilen bir yapıdır.

Toplumsal örgütlenme biçimlerine göre kimlik yapıları da aynı şekilde yeni biçimler kazanmaktadır. Dönemsel olarak ele alındığında geleneksel, modern ve postmodern dönemlerin de kendi içinde kimliğe etki eden karakteristik özellikleri bulunmaktadır.

Modernizm ve Postmodernizmin kimlik anlayışını ancak birbirleriyle karşılaştırarak hangi noktalarda farklılaştıklarını analiz ederek tanımlamak mümkündür. Modernizm öncesi geleneksel dönemde kimlik daha çok verili unsurlar ile var olmaktadır. Yani aile, cemaat kısacası sosyal gruplar üzerinden her bireye atanmış bir kimlik etiketi bulunmaktadır. Modern dönemde ise bireysel alana indirgenmiş ve dönemin sosyal kültürel ve ekonomi politik getirileri bağlamında idealize edilmiş bir kimlik anlayışı mevcuttur. Diğer yandan kimlik modernite ile birlikte sorunsallaştırılmaktadır. Geleneksel cemaat hayatından geniş çaplı modern yaşama geçişle beraber insanın toplumsal bağlamdaki konumu da radikal bir biçimde değişmiştir. Geleneksel toplumda daha mikro yapılar içinde şekillenen kimlik modernite ile daha makro büyük çaplı yapılar içinde yoğurulmuştur.

Kendi kavram repertuarını oluşturan modernite de kimlik mutlak gerçekliği dönüştürülen kavramlardan biridir. Bunun yanında kimlik kavramı her daim karmaşık

ve çeşitlilik arz eden bir yapıdır. Bundan kaynaklı kimlik kavramını tartışan bir dizi teori ve disiplin bulunmaktadır.

Bireyselliğin ön plana çıktığı modernite de insanlar modern öncesi dönemdeki gibi ilişki ile değil, sosyal ayrımla tanımlanmaktadır.

Yani birey sosyal kategorizasyon ile öteki bireylerin grubundan ayrıştırılarak tanımlanmakta ve her bireye kendine özgü özellikler verilerek bir kimlik atanmaktadır.

Durkheim'in analizinde geleneksel kültürlerde "birey" kesinlikle yoktur ve bireysellik kutsallaştırılmaz. Sadece modern toplumların ortaya çıkışıyla ve spesifik olarak iş bölümünde farklılaşmayla birey ilgi odağı haline gelmiştir (1984, s.15).

Sonuç olarak kimliklenme ihtiyacının altında yatan temel motivasyon ise modern sanayi toplumunun emek gücünü daha verimli kullanıp, insanların hayatlarını denetim altına almak istemesidir. Bu açıdan kimlik, her bireyin kendini tanımlayabileceği bir kılavuz ve onun ne olup ne yapabileceğine dair bir yol haritası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geleneksel toplumda yukarıda da bahsedildiği gibi verili kimlikler söz konusudur. Kendi sosyal grubunun doğal üyesi olan bireyler modern toplumsal hayata geçiş ile beraber doğal bağlarından kopar ve sonuç olarak kimlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Geleneksel dönemde kendi grubunun bireye doğal olarak atadığı verili kimlikler yerini bireyciliği yücelten batı modernizmi, sonrasında postmodernizme bırakmaktadır. Bu süreç beraberinde kimlik genel olarak kazanılarak elde edilen ve tercih edilebilir unsurlara dönüşmüş bireyin özgür iradesi kimlik seçiminde etkili olmuştur. Buna karşın söz konusu kimlik seçimi de sorunlu bir durum teşkil etmektedir. Geleneksel ve yerelin arasında kalan insan bir yandan evrensel kimliklerin tercihine diğer yandan geleneksel kimlikleri görünür kılmaya ilişkin baskılar çerçevesinde karışık bir durumun içinde kendini bulmaktadır.

Toplumlar küreselleşme, göç hareketleri gibi bazı nedenlere bağlı olarak çeşitlenip karmaşık bir hal aldıkça kimlikler de değişken ve kırılgan bir yapıya dönüşmektedirler. Söz konusu şartlar altında kimlik geleneksel toplumlarda bireyin dışında gelişen yaşadığı toplumun aidiyetlerine ve değerlerine, modern toplumlarda ise

bireyselliğe göre şekil almaktadır. Modern sonrası postmodern toplumlarda da kimliğin kristalize olmuş, çoklu özellikler sergilediği; akışkan ve çoklu kimlik yapılarının barındırdığı görülmektedir. Günümüz dünyasında özellikle sosyal bilimler alanının kimlik üzerine çalışmaları incelendiğinde sosyal gerçekliği algılama ve anlamlandırmada esasında bir filtre görevi gören kimliğin geçmişten bugüne kültürel, tarihsel ve sosyal bir inşa olduğu fikri üzerinde konsensusa varılmıştır. Bu açıdan kimlik olgusunun toplumsal ve kültürel açıdan nasıl inşa edildiğini ve bu inşa sürecini anlamlandırma çabası önemli bir mesele haline gelmiştir.

Geleneksel toplum yapısında yaşayan bireylerin kimliğe ilişkin sorgulamaları bulunmamaktaydı. Baumeister'a göre, çağımızdaki bireysellik vurgusuna modern çağdan önce rastlanılmamaktadır.(Baumeister, 1986) Bu noktada her bireyin kendine has bir karakteri ve yeri geldiğinde gerçekleştireceği ya da gerçekleştiremeyeceği potansiyelleri olduğu düşüncesi modernite öncesi kültürlerle yabancıdır (Giddens, 2010, s.102-103). Modernite beraberinde bireyselliğin vurgulanmasıyla kimlik tartışılmaya açık bir sosyolojik sorun haline getirmiştir. 19.yy'da yayılım göstermeye başlayan bireysel kimlikleri tetikleyen temel unsurun modernleşme ve bireyselleşme olduğu görülmektedir.

Monist bakış açısıyla bütünleşen modernizm, öteki ve ötekilik üzerinden temellenmektedir. Modern dönemde bireylerin geleneksel dönemde verili olarak devrıldıkları kimlikler yerine bilinçli bir turum içerisinde kendi kimliklerini inşa etmeleri söz konusudur. Bireysellik ve bireyin kendine has özellikleri olduğu düşüncesi modern dönemde meydana çıkmıştır (Karaduman, 2010, s.2889).

Modernlik temelde üç temel görüş çerçevesinde kendi düşünselliğini somutlaştırmaya çalışmıştır. Bunlar aydınlanma, rasyonalizm ve pozitivizmdir. Başlangıç noktası olarak birbirinden farklı referans noktalarına işaret edilse de Modernite, Rönesans, Reform ve Aydınlanmanın bir parçası olarak var olduğu ve Kaynağı Batı Avrupa olan bir düşünce yapısı olduğunu söylemek yerinde bir tespittir (Gözübüyük Tamer, 2014, s.87).

Modernliğin oluşumunda düşünce yapısının zeminini aydınlanma felsefesi oluşturmaktadır. Söz konusu 'aydınlanma' ise insanın düşünce ve tespitlerinde

geleneksel dönemden kalma gelenek ve dini birtakım kıstaslardan sıyrılarak kendi aklı ve görgüleri çerçevesinde aydınlanmaya çalışmasını (Gökberk, 1961, s.289) ifade etmektedir.

Bu bağlamda bilim, bilgi, değerler, inançlar ortak insanı değerler ve evrensel değerler vb. modernizmi niteleyen temel unsurlar haline gelmiştir. Modernite ile birlikte geleneksel dönemden kalma grup bağları sosyal ve politik yapılar yoluyla zayıflamış ve birey odaklı düşünce yapısı öne çıkmıştır.

Modern dönemden Postmodern döneme geçiş süresinde kimliğin dönüşümü devam etmektedir. Postmodern dönemin parçalı kimlik yapılarını anlatan Bauman, insanın nereye ait olduğuna dair kuşku duymaya başladığı dönemin geldiğini belirtmektedir.

Postmodern dönem belirsizliklerin hâkim olduğu ve birçok olguda olduğu gibi kimliklerde de dayanıklılığın ve sürdürülebilirliğin kaybolduğu bir duruma işaret etmektedir. Kapitalist üretim ve tüketim süreçlerindeki “kullan at” mantığı Bauman’ın ifade ettiği (Bauman, 2000, s.124) gibi kimliklerinde aynı kıyafet değiştirir gibi benimsenerek kullanılıp sonrasında çıkarılıp atılabilir metalar haline çevirmiştir.

Postmodern dönemin kimlik üzerindeki etkilerini daha iyi kavramak için postmodernizmin ne anlama geldiği üzerine biraz daha tartışılmalıdır. Modernizm gibi Postmodernizm de akademik anlamda birçok alanın çalışma konusu olmuştur. Bazı araştırmalar postmodernizmin modernizmin bir uzantısı, devamı niteliğinde görürken, bazıları ise tam tersi postmodernizmi modernizmden bir kopuş olarak tanımlar. Kimi çalışmalarda postmodern dönemin ulus devletlerin sonunu getirdiği düşüncesi hakimken, kiminde de toplumda görünür olmayan pasif kimlikleri öne çıkarmasından, bölgesel sınırları yok ettiği ve küresel bir dünyanın kapılarını araladığı için eşitlikçi ve demokratik bir yapıyı temsil etmesinden kaynaklı yüceltmektedir.

Postmodernizmi ne yermek ne de yüceltmek toplumları ve insanları etkileyen yeni bir dönemi aralayan bir oluşum olarak onu rasyonel bir zeminde anlamaya ve anlamlandırmaya çalışma mantıklı bir yaklaşım olacaktır. Postmodernizm toplumsal yaşamın her alanında etkili bir o kadar da muğlak bir kavramdır. Postmodernizmin

temel varsayımlarından biri de yeni bir toplumsal yapının şekillenmekte olduğuna ilişkindir.

Postmodern toplum modern toplumdan farklı olarak belli başlı spesifik özellikler sergilemektedir. Postmodern toplumla ilişkilendirilen tüketim ve iletişimde süreklilik arz eden yenilik postmodern toplumu niteleyen özelliklerden bazılarıdır.(Ahmadi,2005, s.103)

Postmodern yapı altında kimlik parçalı ve anlık hale gelmiştir. Bireyler, kültürlere, dinlere ve ideolojilere referansla uzun ömürlü kimlikler oluşturmak yerine, hayatlarının kısa bölümünde anlam bulmaya çalışmaktadırlar. Böylece kimlik kısa vadeli stratejik projeler haline gelmektedir (Ahmadi,2005, s.103). Bir kimliğe sahip olmak kişinin kendi kişisel anlatılarını yaratması anlamını taşımaktadır.

Postmodernizm modernizmin temel aldığı rasyonaliteye, değişmez evrensel gerçekliğe karşı çıkmaktadır. Postmodern düşünce yapısına göre her bireyin yaşamışlıkları doğrultusunda inşa ettiği bir gerçeklik söz konusudur. Modernitenin dayattığı üst gerçekliğe ve üst bilgiye karşı duran postmodernizm aynı zamanda üst kimlik yapılarına da karşı çıkmaktadır (Dalbay,2018, s.165). Bu açıdan modern dönemde yüceltilen unsurlar Postmodern dönemle birlikte sorgulanmaktadır.

Postmodernite de kimlik durağan bir kavramı ifade etmez. Modernitenin aksine Postmodernite muallaklık, heterojenlik, parçalanmışlık, karmaşıklık, çeşitlilik ve görecelik kavramları ile bütünleşmiştir. Postmodern kuramcılarının geneli postmodern toplumların bir parçalanma, çoğulculuk ve bireycilik ile bütünleştiğine yönelik ortak bir noktada buluşmaktadırlar (Kumar, 2004, s.148). Postmodernite'nin bütünleştiği söz konusu kavramlardan yola çıkıldığında küreselleşmeyle birlikte toplumsal hayatta meydana gelen karışıklar neticesinde kimlik daha, istikrarsız, kırılgan ve çok katmanlı bir yapıya dönüşmüştür.

Zamansal ve mekânsal anlatılar ve tasarımlar kimliklerin belirginleşmesinde eşit düzeyde öneme sahiptir. Ancak Postmodern dönemle birlikte iletişim teknolojilerinin gelişmesi, sınırların flulaşması, hareket kolaylığı zaman ve mekân olgularına farklı perspektiften bakmayı zorunlu hale getirmiştir. Değişim ve dönüşüme maruz kalan

zaman ve mekân olguları ile birlikte kimlik kavramı da sorunlaştırılarak tartışmaya açık bir mesele haline gelmiştir. Virillo coğrafyanın ölümünden bahseder (Bauman, 1998) ve Bauman toplumlar arası doğal ve insan yapımı sınırların kimlikler üzerinde hangi düzeylerde etkiler oluşturduğunu sorgulamaktadır. Bauman’a göre toplumlar arasındaki mesafe toplumsal inşadır ve günümüzdeki yüksek teknoloji ise bu sınırları olduğu gibi bırakmamaktadır. Kimliklerin belirlenmesinde zaman ve mekân önemli unsurlardır. Ancak Postmodernizm beraberinde teknolojik gelişmeler ve küreselleşme zaman ve mekân unsurlarının bambaşka bir zeminde ele alınmasına ve kimliğin de yeniden kurgulanmasına neden olmuştur. Sonuç olarak insanın kendini belli bir yerde konumlandıramayacağı kültürel bir ortam meydana gelmiştir (Karaduman, 2007, s.50).

Modern dönemde toplumlar kimliklerini evrensel değerler üzerine inşa ederek, sınıf ulus gibi kavramları öne çıkartmaktadırlar. Postmodern dönemde ise farklı toplum yapılarının yerel özelliklerine önem atfedilmiş ve tikel kimliklere vurgu yapılmıştır. Kısacası modern dönemden Postmodern döneme geçiş sürecinde kimlik meselesi de ulusal ve kültürel değerlerden ayrıştırılarak bireysel tercihler zemininde inşa edilmektedir.

Postyapısalcı ideoloji analizleriyle öne çıkan Foucault’a göre bir insan aynı anda birden çok kimliğe sahip olmakla beraber söz konusu kimlikleri şartlara göre değiştirebilmekte, bir kimlikten diğerine geçişi kolaylıkla sağlanmaktadır. Buna karşın modernizmin düşünce pratiklerinde bireyin üstlendiği roller ona belli başlı kimlikler kazandırır ve kimliklerin kolaylıkla değişmesi mümkün değildir.

Foucault ise kimliğin söylemler etrafında oluştuğunu öne sürer. Ona göre birey özne ve nesne ayrımı içinde parçalara ayrılmıştır. Diğer yandan da sınıf, etnik köken, dil, din, cinsiyet gibi farklı kimliklerin etkileşim halinde olduğunu ve bireyin söz konusu çok katmanlı kimlikleri içselleştirdiğini söylemektedir. Bu açıdan modernizmde bütünsel bir yapıyı temsil eden birey, Foucault gibi postmodern bakış açısına sahip teorisyenlerce parçalı bir yapıya dönüşmektedir. Bireyin parçalanması toplumun parçalanması anlamına geldiğinden dolayı toplumda bütünsellikten uzak parçalı bir yapı kazanmıştır (Güngör, 2016, s.259). Bu açıdan postmodern dönemde “söylem” kritik öneme sahiptir. Zira bu dönemde her şey söylem bağlamında açıklanmakta ve

kimliğinde dil yoluyla inşa edildiği fikri kabul görmektedir (Karaduman, 2010, s.2894-2895).

Postmodern dönemde kimlik daha yüzeysel unsurlar etrafından oluşmaktadır. Kellner (Kellner,2001, s.207) postmodern dönemde kimlik oluşturmaya rol yapmak ve imaj oluşturmak amacıyla bir oyun sahnesinde oynanan teatral bir durum ile ilişkili olduğunu söylemektedir. Modernizmde ise kimliği postmodernizme göre daha ciddi bir mesele olarak ele alarak kişinin kimliğinin mesleğine, ailesine, etnik kökeni, siyasi tercihinine göre şekillendiğini dile getirmektedir. Dolayısıyla modern dönemde kimliği meydana getiren unsurların daha somut unsurlar olduğunu söylenebilir.

Modernizmde bireyin kimliği toplumsal statüsü, kamusal alanda üstlendiği işlev, mesleği gibi bir dizi sahip olduğu kimliklerin bütünleşmesi ile meydana gelirken, postmodernizmde ise kimlik, etiket gibi taşıdığımız görünüşler, imajlar ve tüketimden beslenen boş zaman faaliyetleri bağlamında oluşmaktadır.

Postmodern kimlik anlayışı değişken, derinlikten uzak ve yüzeysel bir imaj çizdiğinden dolayı son kertede “kimliksizleşme” durumunun yaşanması muhtemeldir. Modernitenin kimlikler için ön gördüğü görece daha sağlam, bütüncül, istikrarlı ve sabit referans noktaları yerini bütün kimliklerin gözetilerek tehdit altında olduğu bir duruma bırakmıştır. Kimlikleri değişkenlikten uzak bir yapı olarak sabitleme iletişim teknolojilerindeki gelişme, küreselleşme, göç vb. durumlarının meydana getirdiği belirsizlikler ile imkansızlaşmış ve postmodern kimliklerin yaratımına yol açmıştır.

Postmodern dönemde küreselleşme ile kimlik algısında değişim ve dönüşümler ortaya çıkmakta, kimlikler akışkan bir yapı kazanarak sınırsal engellemeleri aşan bir karaktere bürünmektedir. Sonuç olarak küreselleşme ile kimlikler, zaman ve mekânın sınırlamalarından münezzeh bir boyutun parçası olarak tahavvül etmiştir.

3. Kollektif Kimlikler

İnsan bireysel bir varlık olmasının yanı sıra sosyal bir çevrede yaşanmasından ve diğer insanlarla etkileşim içinde olmasından dolayı toplumsal bir varlık olma özelliği de göstermektedir.

Esasında tüm kimliklerin toplumsal bir boyutu vardır. Bireysel bağlamda bile olsa kimlik toplumsal ilişkiler içinde diğerlerinin karşında inşa edilerek anlam kazanmaktadır. Buradan yola çıkıldığında kimliğin her daim etkileşime maruz kaldığı ve böylelikle bir anlam kazandığı söylenebilmektedir.

Toplumsal ilişkiler ağının içinde bulunan insan toplumsal bir varlıktır. Kolektif kimlik dar kapsamda karşılığı olan daha mikro yapıları temsil eden alt kimliklerden ziyade genel olarak bütün toplumu içine alan bir yapıyı temsil etmektedir. Bu noktada kolektif kimliklerin çoğul bir yapıyı temsil ettiği söylenebilir. Bireyin birden çok kimliğe sahip olup bu kimliklerin hayatındaki konumuna göre önem atfetmesi kişisel kimliği ile toplumsal kimliğinin karşılıklı etkileşimi sonucu meydana gelen bir durumdur (Vatandaş, 2020: 238).

Bilgin'e göre kolektif kimlik, "belirli bir alanda (territoire) kök salmış birtakım grupların (etnik toplulukların) diğer gruplardan farkını ortaya koyma, vurgulama " talebi olarak tanımlanmaktadır (Bilgin, 1999, s.59). Buradan yola çıkıldığında kolektif kimlikte gruplar arası ilişki dinamiklerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bilgin kolektif kimliğin bir durumun değil sürecin yansıması olduğunu ifade etmektedir. Komitelerin karşılıklı ilişkileri sonucu bir komitenin kimliği, bir başka komitenin kimliğini süreç içerisinde değiştirebilmektedir. Dolayısıyla kolektif kimliklerin de dinamik bir süreç olduğunu görülmektedir.

Kolektif düzeyde bireysel seçenek ve hislerden ziyade kolektif bağın niteliği önemlidir. Kolektif kimliği temsil eden etnik köken, ulusal kimlikler, dini aidiyetler vb. unsurların arka planında farklılaşma eğilimi bulunmaktadır. Kolektif kimlik bireylerin mensup olduğu millete, dine, siyasi vb. gruplarla olan ilişkisi bağlamında şekillenmektedir. Bu nedenle birey kolektif kimliğini ortaya çıkartırken grup aidiyetlerine vurgu yapmaktadır (Yapıcı'dan akt: Özdi,2017, s.391). Nasıl ki, "bireysel kimliklerin oluşumu ancak kişiler arası ilişkiler bağlamında mümkünse, kolektif kimliklerin oluşumu da gruplar arası ilişkiler bağlamında söz konusudur" (Bilgin 2007, s.14) Grupların içselleştirdiği değerler ve aidiyetler ne kadar birbirine benzerlik gösterir ise gruplar arası bütünleşme ya da yakınlaşma o derece gerçekleşebilir. Kolektif kimlik ortak bir bilinçten beslenmektedir.

Kolektif kimlik, topluma özgü özelliklerin (norm, değerler, sosyal kontrol vb.) benimsenmesi ve bu özelliklere benzemek amacıyla edinilen toplumsal kimliklere denmektedir (Tural, 1988, s.62). Dolayısıyla kolektif kimliğin sınırları çizilebilir bir yapısı olduğu söylenebilir. Belli bir bölgede sınırları belli bir kültürel topluluğun sahip olduğu kimlik şeklinde sınırlandırabilir ya da söz konusu sınırlar genişletilebilir (Özdil,2017, s.392).

Geçmiş dönemlerde yapılmış etnolojik ve sosyal antropolojik çalışmalar sonucunda kimlik meselesinin çeşitli kültürlerin birbirleriyle çatışmasından çok çeşitli kültürlerin kendi varlığını batı kültürüne karşı muhafaza etme çabası şeklinde ele alınabilmektedir. Toplumsal kimlik ile aynı anlama gelen kolektif kimlik, aynı grup ya da etnik topluluk içerisinde bulunan insanların aynı görüşler üzerinde mutabık kalmalarına ve sosyal hayatta benzer pozisyonlara sahip olmasıyla ortaya çıkan benzerlikler zemininde inşa edilen bir kimliktir. Kolektif kimliği bireysel kimlikten ayırtıran en belirgin özellik grup içi benzerliktir. Bireysel kimliklerde ise tam tersi gruplar arası ilişkide farklılık grup kimliğinde işlevseldir (Bilgin, 1999, s.59). Kimliklenme süreci kendi kendine gerçekleşmez. Bir gruba karşı duyulan aidiyet bilinci kolektif kimliğin oluşmasında önemlidir. Bireysel ya da kolektif kimlik fark etmeksizin kimliğin oluşabilmesi için mutlaka bir ötekiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada kolektif ya da toplumsal kimlikler de sosyal ilişkiler ağı içinde etkileşimde bulunan öteki gruplar ile karşılaştırmaya dayalı bir şekilde inşa edilmektedir.

Bilgin'e göre kolektif kimlikte geçmişle ilişkili bir yan vardır; çünkü kolektif kimlik, semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilir." (Bilgin, 1999, s.60). Kolektif kültürel kimlikte tek biçimlilik yerine art alanında var olan ortak kültürel unsurlara bağlılık ve süreklilik duygusunun görece daha baskın olduğu söylenebilir (Smith, 2009, s.48). Geçmiş koruyan kolektif bellek geçmişten gelen değerlerin tümünü canlı tutmaya çalışmaktadır. İç grup dinamikleri geçmiş ile tasarlanır ve bireyler kimliklerini bu bağlamlarda kurgulayarak ona göre yaşamaktadırlar. Dolayısıyla kolektif kimliğin inşa sürecinde sosyal imajinerlerin kolektif belleği şekillendirmesi noktasında üstlendiği rol önemlidir

(Lapierre'den akt: Bilgin, 1999, s.60). Böylece tarihsel olaylar sembolleşir, mitleştirilir ve efsaneye dönüşür, kişiler ise kahramanlaşır. Bu sürecin yaşanmasında sanatçılar ve entelektüeller ve kitle iletişim araçları köprü görevi görmektedir (Bilgin, 1999, s.60).

Kolektif kimliğin grup üyelerince subjektif bir şekilde algılanması ve yaşanması durumu söz konusudur ve diğerleriyle farklılıklar ön plana çıkartılır. Bu bakış açısından yola çıkan Derida'ya göre (1967) kolektif kimliğin oluşması için “onlara” karşı “biz”in yaratılması gerekmektedir. Bu açıdan topluluklarda sosyal bağın oluşması dış alanın belirlenmesiyle doğrudan ilişkilidir.

Sonuç olarak kolektif kimlik bir topluluğun kendi hakkındaki bilinci ve duygusuyla bağlantılıdır; Topluluğun kendine has özellikleri ve tekilliğine ilişkin bilinci ve aidiyet duygusudur. Bu açıdan dil, kültür, din, tarih ve maddi imkanlar gibi öğelerin yanında, topluluğun belleği, kolektif kimliği yapılandıran önemli bir faktör olarak belirlemektedir (Ajılı'dan akt: Bilgin, 1999, s.62).

Smith'e göre kolektif kimliklerde bütünü oluşturan ortak kültürel unsurlara bağlılık ve süreklilik önemlidir. Geleneksel toplumlarda kolektif kimlik bireysel kimliğe göre daha ön plandadır. Geleneksel ve muhafazakâr toplumların temel yapı taşı olan milli ve dini kimlikler kolektif kimlik çatısı altında değerlendirilebilir.

Geleneksel toplumlarda kimlik bireysel bir sorun olmaktan ziyade toplumsal bir sorundur. Bireyin içinde yaşadığı kültürel, toplumsal yapı kimliğin belirlenmesi noktasında belirleyicidir. Kimliğin belirlenmesinde tüm bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda esasında bireysel tercih meselesi olan kimlik tercihi toplumsal ve bireysel düzeyde birçok açmaza neden olan bir sorunsal olarak karşımızda durmaktadır. Sonuç itibariyle kimlik hangi bağlamlarda ele alınırsa alınsın bir kültür sorunudur (Güvenç'ten akt: Özdil, 2017, s.392).

B. AVRUPA KİMLİĞİ VE AVRUPALI OLMAK

1. Tarihsel Süreçte Avrupa Birliği ve Avrupalılığın Tarihsel Temelleri

Avrupa'nın felsefi ve sosyolojik temelli Avrupa toplumu ve kamusal yapısından çok daha eskiye dayanmaktadır. Yapılan çalışmalar Avrupa kamusal alanının 17. yüzyıla kadar dayandığına ilişkindir. Bu açıdan Avrupa ve Avrupalı kimliğinin inşasının birtakım değerler bağlamında ortak bir konsensusla şekillendiği görüşüne ulaşılabilmektedir.

“Avrupa” ve “Avrupa Birliği” kavramsal açıdan eskiye dayanmakla birlikte “Avrupa Kimliği” nin konu olarak gerek siyasi gerekse akademik gündemde yer alması, 1970’ler ile birlikte oluşmuştur.

“Avrupa kimliği” gerek tarih, coğrafya ve kültür alanında ortaklığı gerekse anayasal, kurumsal ve hukuki birlikteliği ifade etmesi açısından geniş bir kapsamı bulunmaktadır (.Mayer ve Palmocski, 2004).

Tarihsel süreçle birlikte oluşan Avrupa düşüncesinin ilk olarak mitolojik sonraki süreçte ise coğrafi bağlamlarda ele alındığını görülmektedir. Avrupa fikrine ilişkin mitolojik bakış Antik Yunan’a dayanmaktadır.

Çeşitli kaynaklardan edinilen bilgiler Avrupa isminin Yunan mitolojisinden geldiği yönündedir. Yunan Mitolojisi’nde Avrupa bir prensin adı olarak geçerken, İlerleyen süreçte Yunan hinterlandını oluşturan coğrafya için kullanılmaktadır.

Mitolojik hikâyeye göre süreç Fenike kralı Agenor’un kızı Europa’nın Yunan Tanrıçası Zeus tarafından kaçırılması ve Girit’te yaşamasıyla başlamıştır. Zeus’tan çocukları olan Europa’nın ismi zaman içerisinde Avrupa kıtasının ismi haline gelmiştir.

Avrupa ismi her ne kadar Yunan mitolojisinden geldiğine inanılsa da yapılan araştırmalar ‘Avrupa’ kelimesinin kökeninin Asur kaynaklı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Söz konusu araştırmalarda Asurluların yazıtlarında “asu” (güneşin doğuşu) ve “ereb/irip” (güneşin batışı) kelimelerine sık bir şekilde rastlanmış ve bu kelimeleri ülkeleri tanımlamak için kullanıldığı anlaşılmıştır. Netice itibariye Avrupa ve Asya kıtalarının isimlerinin Asurlularda güneşin doğduğu ve battığı topraklar anlamında

kullanılan asu ve ereb/irib kelimelerinden türediği ve zamanla Fenikeliler vasıtası ile Yunan diline kanalize edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Coğrafi anlamda ilk olarak ne zaman kullanıldığı belirsiz olan Avrupa kelimesi bu konu üzerine kafa yoran bazı araştırmacılar tarafından Persler ile Yunan kent devletleri arasında meydana gelen ve yüzyıla yakın süren savaşlarla beraber siyasal ve kimliksel boyutlarda ele alınan bir kavram olarak yapılandırıldığına yöneliktir. Bu dönemde içlerinde Aristo'nun da bulunduğu Yunan filozofları, Yunanlıların, doğuda perslerin, kuzeyde “barbar” Avrupalı toplumların kültürel ve geleneksel yapıları arasındaki farkları ortaya koymuşlardır (Delaty, 2005, s.84). Yapılan tanımlar doğu ve batı arasındaki temel ayrışma noktalarını da gözler önüne serer niteliktedir. Buna göre batı özgürlüğün simgesiysen, doğu mutlak monarşiye dayalı baskıcı bir yapıyı simgelemektedir. Ancak bazı çalışmalarda ise Antik Yunan'dan Roma İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü döneme geçildiğinde Kıta Avrupası'nda yaşayan toplumlarda herhangi bir Avrupalılık düşünce ve duygusunun henüz olmadığı bunun yerine, Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu'nun kendi içinde bir kavramsal bir ayrıma yöneldiği fikri hakimdir. Söz konusu ayırım eski Yunan'da Helen ve Helen olmayan, Roma İmparatorluğuna gelindiğinde ise Doğu Roma -Batı Roma şeklindedir.

Avrupalı kimliğine ilişkin önemli kırılma noktalarından biri olan Roma imparatorluğunun yıkılması sonucu siyasal istikrarsızlık ve rekabete dayalı bir yapı oluşmuştur. Doğu ve Batı Roma İmparatorluğu arasında uzun yıllara yayılan bu durum tek ve güçlü bir Avrupa kimliğinin oluşmasında engel teşkil etmektedir.

Tarihsel temellerine bakıldığında Roma İmparatorluğu Avrupalı kimliğinin inşasında ve kültür zemininin hazırlanmasında önemli bir dönemdir. Bu açıdan Avrupa ve Avrupa kimliğini tanıma sürecinde Roma İmparatorluğu önemli bir kilometre taşıdır. Haçlı Seferleriyle birlikte Müslüman ve Hristiyanlar arasındaki süren savaşlar ise Avrupa'nın ve Avrupalı 'nın Müslümanların gözündeki imajını çizmiştir.

Orta çağ döneminde “Hristiyan ülkesi” olarak tanımlanan Avrupa kavramı, reform ve rönesans hareketleriyle beraber değişime uğramış, Hristiyanlık ve Avrupa arasında kurulan organik bağın fiilen koptuğu Reform dönemi sonrasında da varlığını korumaya devam ettiği görülmektedir.

Hristiyan Avrupalıların 1096 - 1272 yılları arasında “kutsal toprakları kurtarmak” mottosuyla Müslüman Ortadoğu coğrafyasına düzenlediği dünya tarihinde belirleyici niteliğe sahip, tarihi akışa yön veren olaylardan biri olan Harçlı Seferleri’nin temelinde Müslümanların elinde bulunan zenginliklere ulaşmak olduğu göze çarpmaktadır. İki asır boyunca süren bu savaşlar Müslüman ve Hristiyanlar arasındaki etkileşimi arttırmakta neticede Avrupa, Avrupalı ve Müslüman kimliklerinin ifade ettiği anlamlarda netlik kazanmaktadır. Diğer yandan o dönemde temelleri atılan doğu batı düalitesinin günümüzde de tezahür ettiği pek çok alanın bulunduğu görülmektedir.

Antik Yunan’dan itibaren başlayan ve sonrasında Müslüman doğu toplumları ve Hristiyanlar arasında süren savaşlar günümüze kadar Şark toplumlarının gözünde Avrupalı ve Batılı kavramlarının tanımlamasında etkili olmuştur. Özellikle son dönemlerde Avrupa Birliği çoğu zaman bilhassa Müslüman göçmenlere takındığı tavırdan dolayı Hristiyan topluluğu olarak ve Hristiyanlığın yeniden birleşmesi anlamlarıyla bütünleşmiştir (Wintle’den akt: Çilingir, 2007, s.46). Hristiyan dünyasında kolektif bir bilinç oluşmasına etki eden en birincil unsurun İslam fetihleriyle batıya doğru ilerleme çabası ve yayılmacı politikalar olduğu görülmektedir. Bu süreçte İslam Avrupalı Hristiyanlar nezdinde öteki konumuna oturtulmuştur. Avrupalı olma düşüncesi daha çok Hristiyanlık üzerinden yükselen bir kimlik etiketi olarak tasarlanmıştır.

Bugünkü Avrupa toplumunun kimlik tanımlamalarında belirleyici unsurların başlıcalarını Asya’da meydana gelen kıtlık, göç, salgın hastalık gibi nedenlere bağlı göç eden milletler ve Avrupa’da siyasi bir birlik oluşmadan önce meydana gelen savaşlar beraberlerinde Rönesans, Reform hareketleri ve Coğrafi Keşiflerin ’de etki ettiği bilimsel araştırmalar ortaya koyan kişiler şeklinde sıralayabiliriz (McCormick, 2014, s.65).

Avrupa kavramının akademik boyutta ele alınması Avrupalı olmayanlar tarafından Hristiyanlıkla aynı anlamda kullanıldığı 15. yüzyıla denk gelmektedir (McCormick, 2014, s.63-65).

Özellikle Orta çağ Avrupası Hristiyanlığın kurumlara sirayet etmesi açısından oldukça etkili bir dönem olmuştur. 700’lü yılların ilk dönemlerinde Araplar Kuzey

Afrika dahil İspanya üzerinden Avrupa'ya doğru genişlemiştir. Bu durumu bertaraf etmek isteyen Avrupa çeşitli önemler almaktan geri durmamıştır.

Hristiyanlığın Avrupa kavramıyla bütünleşmesi diğer alanlardan ziyade siyasal alanda daha çok öne çıkmaktadır. Haçlı Seferleriyle (1000 - 1200) başlayan süreçle ortak bir değer olarak inşa edilen Hristiyan kimliği daha çok önem kazanmaya başlamıştır (Delanty, 1995, s.25). Avrupailik ise daha çok Hristiyanlığa içkin bir unsur konumuna oturtulmuştur.

Hristiyanlığın 8. yüzyıldan itibaren Avrupa coğrafyası ile Hristiyanlık özdeşleşmiştir. Bu dönemde Avrupa ve Hristiyanlık arasındaki bağı daha çok kuvvetlendiren önemli gelişmelerden biri de 7. yüzyılı izleyen yıllarda İslam ilerlemesi ve bu noktada İslamiyet'in Avrupa'nın kaderini belirleme noktasında güçlü bir öteki olarak belirmesidir. Avrupa'nın özellikle VIII. ve IX. yüzyıllarda Müslümanlarla yaşadığı çatışmalar neticesinde Sicilya ve İspanya'nın Müslümanlar tarafından alınmasıyla Avrupa Hristiyanlıkla özdeşleşerek kendini "Universitas Cristianas" "Hristiyan Âlemi" olarak tanımlamıştır (Soyluk'dan akt: Aslan, 2009, s.52). Kısacası Avrupa'nın farklı millet unsurlarını bir arada tutan bir aidiyet unsuru olarak ortaya çıkmasını öteki olarak addedilen Müslümanların katkısı olduğu söylenmektedir.

Öteki karşıtlığı bağlamında inşa edilen bir Avrupa kültür ve kimliğinin varlığından söz edilmekte ve sonuç olarak Avrupa'nın dışlayıcı unsurlar bağlamında oluştuğu görülmektedir. Buna karşı çıkan Delanty ise öteki kimliklerin önemine vurgu yaparak Avrupa'nın gelişiminin farklılıkların bir araya gelmesiyle mümkün olacağını savunmaktadır (Akt: Aksoy, 2020, s.28). Ancak Avrupa'nın mevcut durumunun Delanty'nin farklılıkları yücelten söyleminden çok uzakta olduğu görülmektedir. Avrupa'yı yönetenler giderek radikalleşen göçmen karşıtlığına doğru ilerlemektedirler.

Avrupa 16. yüzyıla doğru girerken Aydınlanma ve Fransız devrimiyle birlikte içlerinde Jacques Rousseau, , Immanuel Kant, Kalergi Comte ve Saint Simon gibi önemli düşünürlerin ortak bir Avrupa fikrine ilişkin fikir birliği içinde oldukları ve buna dayanarak eserler ortaya koydukları görülmektedir. Kant, Avrupa'da sürekli barış ortamını oluşturacak "Avrupa Birleşik Devletleri" fikrini öne sürerek birleşik bir Avrupa'nın fikirsel olarak oluşmasına önemli katkıları olmuştur. Böylece Avrupa'da

Hristiyanlığın birleştirici bir güç olmaktan çıktığı ve ulus – devlet mantığının yavaştan oturmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde Türklerin doğu Avrupa’da ilerleyişine karşı dini bütünlükten ziyade daha rasyonel olgular etrafından birlik sağlanmıştır. Sonuç olarak Otuz Yıl ve 7 yıl Savaşları’yla birlikte Hristiyan kimliğinin etkisinin azalması ve sonrasında Westphalia Barışıyla birlikte diğer dinlerin de varlığı kabul edilmiştir (Aksoy, 2020: 28). Böylece Avrupa’da ulus devlet yapılanmasının güçlendiği ve günümüz Avrupa’sının temellerinin atıldığı görülmektedir. Sonuç olarak Avrupa’da yaşanan bir dizi savaşlar ve ardından imzalanan barışlar “Avrupa Birliği” fikrini geliştirmiştir.

Rönesans ve Reform hareketleri Aydınlanma Çağı’nın başlamasında tetikleyici unsurlar haline gelmiştir. Avrupa’nın temelini oluşturan Avrupa kimliğinin dönüşüm sürecini tetikleyen en temel yapı taşlarından biri olan “Aydınlanma” ise modern Avrupa toplumunun inşasında önemli bir yere sahiptir. Avrupa’nın bugünkü şeklini almasında Aydınlanma dönemindeki zihinsel devrim modern toplum yapısının inşasında önemli bir unsur olmasının yanında, Avrupa’daki aydın elit tabaka arasında “Avrupalılık” bilincinin içselleştirildiği bir dönemi yansıtmaktadır. Avrupa laik ve seküler uygar toplum seviyesine ulaşmasının somut örneklerinden biri de Kırım savaşının ardından 1856 yılında yapılan Paris Konferansı’dır. Bu konferansta mutabık kalınan anlaşma metninde hukukun sadece Hristiyan toplumlara ait bir hak olmaktan ziyade uygarlık seviyesine ulaşmış toplumlar arasındaki yerine vurgu yapmaktadır. Buradan hareketle dini çerçeveden ziyade hukuki çerçevenin önem kazandığı görülmektedir. Hristiyanlık bazı zamanlarda birleştirici bir güç olarak kullanılmak istense de Aydınlanma çağının doğasına aykırı olduğu için dini temelden ziyade kültürel temelde değerlendirilmektedir (Erdenir’den akt: Aksoy, 2020, s.31).

Modern değerler temeline inşa edilen Avrupa, varlığını Aydınlanma dönemi ve sonrası yaşanan gelişmelere borçludur. Aydınlanma ile beraber yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişki yeniden kurgulanarak meşruiyet sorunu çözüme kavuşmuştur. Aydınlanma çağının önemli aktörlerinden Jean Bodin ise "Six Livres de Ia Republique" adlı kitabında toplumsal sözleşme sonrasında bireyler egemenlik yetkilerini özgür bir şekilde istedikleri yöneticiye devrettiklerini, başa getirilen bu

yöneticilerin daha iyi hizmet sunmaları beklenmiştir. Dolayısıyla yönetime talip olanlar demokratik yollardan seçilerek halkın rızasını kazandıkları taktirde meşru olabilmektedir (Schwan'dan akt: Oğuzlar Tekin, 2009, s.151). Aydınlanma'nın en önemli getirilerinden biri de bireysel özgürlüğü temel alan yeni siyasal sistemlerin önü açılmış ve sosyal hayatın her alanında büyük ilerlemeler katedilmiştir.

Aydınlanma ile birlikte Feodalitenin getirdiği eşitsiz toplum düzeninden, modern ulus devlet yapısına geçiş sürecinde bireysel kimlik değer kazanarak ulus devletlerin önem verdiği faktörlerden bir haline gelmiştir. Uhrevi bakış açısından giderek uzaklaşarak akla ve deneye dayalı yöntemler uygulamaya konmuş sekülerleşen Avrupa'da bilimsel çalışmalarda kritik gelişmeler yaşanmıştır. Modernizasyon süreci ile beraber Ortaçağ'ın köhneleşmiş Hristiyanlık zihniyeti yerini daha rasyonel olgulara bırakmıştır. Siyasi yönetimler de dini otoritelerden onay almadan Aydınlanma sürecinin akla ve bilime dayanan çerçevesi bağlamında karşılık bulmak durumunda kalmıştır. Delanty bu sürecin Hristiyanlığı Avrupa'nın ortak dini statüsünden çıkardığını belirterek, dinin rasyonel bir zeminde bireyselliğe indirgenmiş bir şekilde varlığını sürdürdüğünü dile getirmektedir (2005, s.97). Kısacası 15. ve 16. yüzyıla kadar Avrupa'nın genelinde etkili olan Hristiyanlıktan, Aydınlanma çağının getirdiği kazanımlarla birlikte akli ve bilimi ilke edinen bir anlayışa geçiş söz konusudur.

2. Ulus-Devlet ve Avrupalılık

Avrupa'da 18. Yüzyılda Aydınlanma ve Akıl Çağı'nın etkisiyle beraber Modernizm süreci başlamıştır. Modernizm toplum yapısını baştan aşağı köklü değişikliklere uğratmıştır. Avrupa din ekseninden medeniyet eksenine doğru ilerleme kaydetmiştir. Kavramsal açıdan medeniyet 18. Yüzyılın sonlarına doğru yaygın olarak kullanım alanı yakalamıştır. Medeniyet kavramı ve beraberindeki olgular öteki kavramının daha çok öne çıkmasına zemin hazırlamıştır. 1789 Fransız Devrimi ile öteki üzerinden tanımlanan bir Avrupa tanımı belirginlik kazanmış ve Avrupa Birliği fikri de Avrupalı devletler tarafından benimsenmiştir.

Fransız Devrimi ile gelişen fikir akımları Avrupa'nın sanat, bilim ve siyasal alanda yeniden tanımlanmasını sağlamaktadır. Avrupa ile özdeşleşen eşitlik, özgürlük ve kardeşlik sloganları Avrupa tanımında yeni çağrışımlar meydana getirmiştir. Bu

dönemde Avrupa ülkelerinin geneli diğer ülkelere göre birçok alanda üstün konuma gelmiştir. 19 yüzyıldan itibaren ise Avrupa deyince medeniyet kavramı akıllara gelmiş ve Avrupa bu kavramla özdeşleşmiştir.

Avrupa kültürünün zarar gördüğünü düşünen bazı kesimler ise Hristiyanlıkla Batı coğrafyası arasındaki ilişkiyi yeniden oluşturmaya çalışmalarına rağmen istedikleri sonucu elde edememişlerdir. Milliyetçilik ideolojisini kabul etmeyen kesimler ulus devlet yapılanmasını kültürel çeşitliliğin önüne geçerek çatışmaların kaynağı olduğunu ve farklı kültürlerin bir arada yaşamalarının önündeki engel olarak görmüşlerdir. Bu noktada tek bir Avrupa anlayışının olmadığını tespitini yapmak doğru olacaktır. Fransız devrimini destekleyen kesim geleneksel yapıya karşı duruş sergileyerek özgürlük ve eşitliği temel alan evrensel bir toplumun inşa edilebileceğini, devrimi desteklemeyenler ise Avrupa'nın değerlerinin devrim ile yok edilemeye çalışıldığını öne sürmektedirler. Devrim karşıtlarından olan İngiliz düşünür Edmund Burke Fransız devriminin Avrupa'nın temelini oluşturan birtakım değerlere zarar verdiğini savunmaktadır. Sonuç olarak Avrupa'daki ortak yapı devrimle birlikte sekteye uğramıştır. Dawson'da ulus-devlet çatısı altında bir araya gelen farklı kültürlerin Avrupa fikrine gereken değerin verilmediğini dile getirmektedir (Erdenir'den akt: Aksoy, s.2020:34).

Napolyon ise “Kıta Sistemi” (Continental System) olarak bilinen düşüncesi tek bir Avrupa oluşturma çabasında aynı sistem ve ilkelerin uygulanmasına katkıda bulunmaktadır. Napolyon'a göre Avrupa'nın tek bir birlik olabilmesi için tek Avrupa hukuku, tek Avrupa parası, ölçü birimleri, temyiz mahkemesi ve tek Avrupa akademisi olması elzemdir. Napolyo'nun bu düşüncesinin sonuçsuz kalmasının arkasındaki neden, Napolyo'nun Fransızları idealleştirdiği sistemin hâkimi olarak yansıtması ve bunu faaliyete geçirmeye çalışması olmuştur. Avrupa sistemi olarak Avrupa halklarına dayatılan Fransız yönetim sistemi Avrupa'nın parçalı bir yapı kazanmasındaki nedenlerden biridir. Bunun sebebi olarak, Fransız devrimi ile önem kazanan ‘ulus’ kavramı, Napolyo'nun tutumu ile Avrupa genelinde ‘ulusçuluk’ akımının yayılması gösterilmektedir.

19 yüzyıla gelindiğinde ise ulusalcı fikirler yavaş yavaş Avrupa'da yer etmeye başlamış ve bu bağlamda birtakım adımlar atılmıştır. Bunlardan biri de Friedrichlist'in

önderliğinde kurulan Alman Gümrük Birliğidir. Bu birlik kıta Avrupa devletlerini kapsayıcı bir misyon edinmiştir. Ekonomik fayda sağlamak amacıyla kurulan bu birlik 1871 yılında zaman içerisinde siyasal bir yapı kazanmıştır. 1848 devrimiyle beraber her kesimin özümsemiği ulusçuluk fikri, ilerleyen süreçte Avrupalı devletler arasındaki çatışmalara zemin hazırlamıştır (Özgöker ve Musaoğlu'dan akt: Aksoy, 2020, s.35).

Avrupa'da üst tabaka arasında yayılım gösteren ulusçuluk, Fransız devrimiyle alt tabakaya, yani halka inmiş ve toplumda nicelik açısından fazla olan çiftçi ve köylüler arasında yayılım göstermiştir. 1870'lere gelindiğinde ise ulusçu hareketler daha çok artış göstermiş ve Avrupa'daki kutuplaşma ortamı giderek kontrol edilemez bir boyuta ulaşmıştır.

Avrupa'nın bütünleşme yolundaki hedefine yönelik ilk somut adımlar İki savaş arası dönemde gerçekleşmiştir. Birinci Dünya savaşının yol açtığı ağır yıkımlar 1922'de Kont Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi'nin "Pan Avrupa" düşüncesiyle neticelenmiştir. Avrupa için siyasal bir model geliştiren Kalergi "Pan- Avrupa Birliği'nin kurulması yolunda ilk adımın atılmasına önderlik etmiştir.

Bu minvalde Kalergi, bu düşüncelerini somutlaştırmak adına Pan Avrupa fikrini pekiştiren bir kitap yayımlanmıştır. (Bozkurt: 2001, s.42). İlerleyen aşamada bazı devletler birbirinin siyasi varlıklarını tanımış bu doğrultuda çeşitli anlaşmalar imzalayarak Kalergi'nin Pan- Avrupa hareketinin yaygınlaşması ve kabul görmesi noktasında katkıda bulunmuşlardır.

Pan Avrupa çatısı altında ilk kongre ise 1926 yılında 24 ülkeden 2.000'den fazla katılımcıyla Avusturya'daki Viyana Sarayı'nda gerçekleşmiştir. Ancak bu kongreyi izleyen Berlin (1931), Basel (1932) ve yine Viyana'da (1935) kongrelerinde katılımı giderek düşüşler yaşanmıştır.

Kalergi model olarak, tüm Avrupa coğrafyasında tek bir gümrük ve para bölgesine, ortak orduya, ortak yönetime ve mahkemeye sahip bir "Avrupa Birleşik Devletleri" fikrini öngörmektedir (Gehler'den akt: Çelik, 2016, s.3).

Pan Avrupa ulusal devletlerden bağımsız bir üst yapı olarak kurgulanmıştır. Söz konusu üst yapı uzlaşmacı bir strateji temelinde oluşturulmuştur. Çok taraflı iş birliği

üzerine kurulan bu yapı içinde sınırların önemi azalacağından dolayı herhangi bir çatışma ön görüleliyordu. Böylelikle Avrupalı devletler olası bir dış tehdiye karşı birlik olup özellikle de Rusya'ya karşı sınırlarını koruyabilecekti.

Kalergi Pan- Avrupa birliğı düşüncesi Britanya ve Rusya arasında kalan bütün Avrupa uluslarını içine alacaktı. Britanya'nın dışarda kalması gerektiğinin gerekçesi ise 2 sebebe dayanıyordu. Birinci sebep Britanya'nın birliğe dahil edilemeyecek kadar büyük, güçlü bir ülke olması ve kendine özgü siyasal alanını oluşturması, ikincisi ise Pan-Avrupa ve Pan-Amerika arasında arabuluculuk görevini yapacak ve denge unsuru oluşturacak büyük bir ülkenin olması gerekiyordu. Britanya bu şartlara uyan tek ülkeydi (Bugge'den akt: Şen, 2004, s.41).

Kalergi'nin Avrupa'ya ilişkin düşünceleri Avrupa gerçekliğine uzak ve oldukça ütöpik olmakla eleştirilmiştir. 1938 yılına gelindiğinde Alman Ordusu'nun Avusturya'daki Pan Avrupa merkez bürosunu kapatmasıyla birlikte bu hareket sona erdi.

Diğer yandan Pan Avrupa düşüncesi dışında Avrupa'da birlik kurmaya çalışan farklı hareketler de ortaya çıkmıştır. Söz konusu hareketlerden biri de 1926 Locarno Anlaşması'nın mimarlarından olan Aristide Briand tarafından yürütölen harekettir. Briand'ın Avrupa'yı birleştirme çabası daha gerçekçi ve pragmatik bir yapıdadır. Briand Avrupa devletlerinin yakın iş birliğı içerisinde olduğı bir Avrupa Konferansı oluşturulmasını hedeflemektedir. Briand'ın Avrupa Konferansı fikri iş birliğı çerçevesinde sınırlı bir yetkiyi elinde bulunduracaktı.

Briand'ın önerisi de zaman içerisinde hedeflerinin dışına çıkması ve düşüncüyü ortaya atanların siyasetten çekilmesi neticesinde sonuçsuz kalmıştır. Diğer yandan Britanya gibi bazı ülkelerin bir birliğe karşı çıkması ve ekonomik sorunların başlaması ile hükümetlerin korumacı önlemlere başvurmaları, Almanya'da Nazi iktidarı ve Milletler Cemiyeti'nin Avrupa Birliğı fikrine karşı olmaları Briand'ın düşüncelerinin faaliyete geçememesinin nedenleri arasındadır (Şen, 2004, s.43).

İki savaş arası dönemde birleşik bir Avrupa düşüncesi önemini yitirmiştir. Avrupa halkı ise Avrupa'nın ortak bir siyasal yapı, kimlik ve ekonomik iş birliğı tartışmalarına olumlu bakmamıştır. Avrupa genelinde yaşanan ekonomik sıkıntılar daha çok

belirginleşmiştir. 1940'lı yıllarda Avrupa içerisindeki kutuplaşma söylemlere yansımış ve 2. Dünya savaşının ortaya çıktığı bu yıllarda savaş propagandası bağlamında söz konusu söylemler kullanılmıştır. Başta İngiltere olmak üzere Almanya'da Naziler, Rusya'da Bolşevikler Avrupa'ya ilişkin propagandalarında birbirine zıt söylemler içerisine girmişlerdir.

Ulusçuluk söyleminin güç kazandığı iki savaş arası dönemde en belirgin özellik ise ulusallığın Avrupa düşüncesini domine etmesi ve o dönemde ortaya atılan fikirler üzerinde belirleyici bir rol oynamasıdır. Avrupalılık düşüncesinin popülaritesini kaybettiği bu dönemde ulusçuluk ve beraberinde birçok ideolojik akım en radikal biçimde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu nedenle o dönemi tanımlayan ifade “aşırılıklar çağı” olarak belirtilmiştir (Bugge, 1995, s.143).

1945 yılında 2. dünya savaşının başlamasıyla beraber Avrupa kıtası tarihinde barbar kavimlerin saldırılarından bu yana en majör yıkımı deneyimledi. Savaşın sonucu sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda meydana gelen tarumar Avrupa'nın uluslararası arenadaki imajını derinden yaralamıştır. Avrupalıların dünyada oluşan güç dengesindeki konumları gerilerken, ABD ve Sovyet Rusya iki yeni güç bloğu olarak yükselişe geçmişlerdir. Avrupa kıtası bu iki bloğun güçlerini kapıştırdıkları bir alan haline gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak Avrupa'da 2'ye bölünmüş ve siyasal olarak ayrışmalar yaşanmıştır.

Batı Almanya'nın içinde olduğu batı kesimi ABD ile yakınlık kurarken, Doğu Almanya ve doğusunda yer alan ülkeler de Sovyet Rusya ile yakınlık kurarak sosyalist sisteme dahil olmuştur. ABD ve Rusya'nın etkisiyle Doğu ve Batı Avrupa olarak ortaya çıkan bu sistemde Soğuk Savaş olarak nitelendirilen bir döneme kapı aralanmıştır. Soğuk Savaş dönemiyle beraber 2. Dünya Savaşı'nda Avrupa'yı domine eden ulusçuluğun yerini Batı – Doğu (kapitalist – komünist) kutuplaşması almıştır (Delanty, 1995, s.122).

2. Dünya savaşına kadar Avrupa'daki bütünleşme girişimleri sonuçsuz kalırken savaş sonrası ABD ve Sovyet Rusya iki süper güç olarak sivrilmesi dolayısıyla da Avrupa'nın üzerine baskı hissetmesi, yaşanan savaşların ardından kalıcı barışı sağlama yönündeki talepler ve tüm dünyada özgürlük, adalet ve barış ortamının sağlanmasının

istenmesi gibi belli başlı etkenler de bağılı olarak Avrupa'nın siyasi atmosferinde değişimler yaşanmış ve bütünleşme çabaları başlamıştır.

Savaşın ardından 2 bloğa ayrılan Avrupa'da bütünleşme çabaları ABD tarafında yer alan batı kısmında ağırlık kazanmıştır. Sovyet Rusya'nın etkisi altında olan doğu tarafı, 1956 Macaristan Devrimi ve 1968'de Prag'ın Sovyetlerce işgali bu bölgeyi Doğu Avrupa kısmında kalan ülkelerin birleşik bir Avrupa düşüncesine uzak kalmasına neden olan olaylar arasında gösterilebilmektedir (Delanty, 1995, s.125). Batı Avrupa'da yer alan ülkeler, Macarlar ve Çekler'i Avrupalı kimliğine layık olarak değerlendirmemişlerdir. Sonuç itibariyle Avrupa'daki bütünleşmeye ilişkin çabaların Batı Avrupa dışına çıkmadığı görülmektedir.

Süreç içerisinde Avrupa'nın bütünleşmesi kurumsal bir yapı kazanmıştır. Bu minvalde 2. Dünya savaşının ardından Avrupa'nın batı kısmında barış ve huzur ortamının sağlanması bağlamında bir dizi anlaşmalar imzalanmış ve örgütsel faaliyetler yürütülmüştür. Bu dönemde Avrupa'yı iç ve dış tehditlere karşı koruyabilecek bir ittifak arayışına girilmiştir. Avrupa'ya ilişkin planlar Almanya ve Fransa arasında süregelen çekişmeyi durdurmaya, Almanya'yı kontrol altına alırken, bir yandan da doğuda Sovyet tehdidine karşı savunma ortamı yaratmaya yönelik bir gayeydi.

Doğu Avrupa'da güç kazanan Sovyetler'in ABD'nin çıkarlarını tehdit etmesi dolayısıyla bu duruma karşı önlem almak isteyen ABD, 1947 yılında Avrupa devletlilerine Marshall Planı kapsamında mali yardım sağlama teklifinde bulunmuştur. Söz konusu teklifi kabul eden Avrupa'ya Marshall Planı çerçevesinde yardımlar yapılmaya başlanmış. Avrupa finansal olarak güçlü bir konumda olursa, siyasal olarak da bağımsız bir ülke olabilirdi. Bu sebepten ötürü ABD başta İngiltere, Almanya ve Fransa olmak üzere diğer Avrupa ülkelerini kollektif bir biçimde iş birliği içinde olmaya zorlayarak birleşmiş bir Avrupa yaratmayı ve Doğu Bloğundaki Sovyet Rusya'nın ilerlemesini durdurmayı amaçlamaktadır.

Bu dönemde Avrupa'da tekrardan bir birlik oluşturulması fikri Marshall Planı vasıtası ile devreye konulmaya çalışılan bir fikir olarak karşımıza çıkmaktadır.

Marshall Planını izleyen süreçte 1948 yılında Lahey’de Avrupa Birleşik Devletleri kongresi düzenlenmiş ve bu kongrede söz konusu yardımların Avrupa’ya ulaştırılması için Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü (OEEC) kurulmuştur. 1960 yılında ise ABD, Kanada ve Japonya’nın da katılımıyla genişleyerek adı Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) olarak değiştirilmiştir.

Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman’a göre Avrupa’da huzur ortamının sağlanabilmesi için Fransa ve Almanya arasındaki yüz yıllardan bu yana devam eden savaş ortamının son bulması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda Schuman Planı kapsamında, Robert Schuman 9 Mayıs 1950 tarihinde Avrupa Devletlerine, kömür ve çelik üretiminde alınan kararları uluslararası bir kuruma devretmek adına çağrıda bulunmaktadır.

Böylelikle Avrupa Birliği yolunda atılan ilk somut adım 1951 yılında Federal Almanya, Belçika, Lüksemburg, İtalya, Fransa ve Hollanda’nın içinde olduğu 6 üye ülke ile bağımsız ve uluslararası bir kurum olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nun (AKÇT) kurulmasıyla atıldı. Yapılan uzlaşma sonucu dünya tarihinde ilk kez devletler kendi iradelerini kısmen de olsa uluslararası bir kuruma devretti. AKÇT’nin kuruluşunu izleyen 1957 yılında kömür ve çelik ürünlerindeki başarılı birleşme adımlarının yanında farklı sektörlerde de ekonomik birliği sağlamak hedefiyle Roma Antlaşması imzalanarak 6 Avrupalı ülke arasında ekonomik bütünleşmeyi amaçlayan AET(Avrupa Ekonomik Topluluğu) kuruldu. AET’nin amacı ekonomik olarak üye devletlerin politikalarının birbirine uyumlu hale getirilerek sermayenin serbest dolaştığı ortak bir pazarın kurulması ve sürekli büyümenin sağlanmasıdır (Karluk, 1996, s.46 - 47). Roma Antlaşması ile AET’nin altı organı da belirlenmiştir (Bilici, 2005, s.49). Ekonomik sebeplerin yanında gerek iç politika gerek dış politikada siyasi bütünlüğün amaçlanması da Maastricht Anlaşması’nın Avrupa Birliği’ne sunduğu politik hedeflerden biridir.

AET ile eş zamanlı olarak Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) bir topluluk olarak 1 Ocak 1958’de Roma antlaşması kurulmuştur. Orta Doğu’da meydana gelen Mısır - İsrail savaşının sonucu ortaya çıkan petrol ihtiyacını karşılayarak nükleer enerjinin güvenli bir şekilde kullanımına katkı sağlamak ve üye ülkelerin nükleer

araştırmalarını finanse etmek bu topluluğun kuruluşunu tetikleyen sebepler arasında yer almaktadır.

Yukarıda bahsedilen 3 topluluk 1965 yılında imzalanan Füzyon Antlaşması (Birleşme Antlaşması) ile Avrupa Toplulukları adını aldı.

Roma Antlaşması beraberinde Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulması ile alınan ekonomik kararların getirileri gereği 1959 yılında ilk Gümrük Birliği indirimleri gerçekleşmiştir. 1 Temmuz 1968 yılında üye ülkeleri kapsayan mamul mallarda gümrük vergileri ve eş etkili tedbirlerin kaldırılması konusunda Gümrük Birliği faaliyete geçmiştir.

1992’de imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasıyla, Roma Antlaşması maddelerinden bazıları kaldırılmış böylelikle Avrupa genelinde ekonomik, siyasi ve sosyal bütünlüğün sağlanması hedeflenmiştir (Bilici’den akt: Kıracı ve İlhan, s.193).

Maastricht Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Avrupa Topluluğuna dönüşmüştür. Roma Antlaşması’ndaki ortak politikalar 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşmasıyla değişmiştir. Bu antlaşma ile aşamalı olarak ortak para politikaları, işçilerinde uzlaşma esasına dayanan politikalar, Avrupa vatandaşlığının inşası, ortak dış politikalar ve güvenlik politikalarının oluşturulmasında mutabık kalındı.

Görüldüğü üzere Avrupa’nın küresel güç olma çabaları Maastricht Antlaşması öncesine dayanmaktadır. AB’nin temeli olan AET’nin ekonomik hedeflerle yola çıkan bir topluluk olmasına rağmen arka planda Roma Antlaşma’nda uzak coğrafyalarla ilişkilere de yer verdiği görülmektedir. Buradan yola çıkıldığında AET’nin temellerini atan 6 ülkenin teorikte ekonomik pratikte ise “siyasi” ve “stratejik” hedefler çerçevesinde bu topluluğu inşa ettiği görülmektedir. Ekonomik hedeflerle kurulan ATE’nin esasında siyasi topluluk olma hedefi bulunuyordu ancak bu örtülü bir hedefti. Sonuç itibariyle ekonomik bütünleşmenin “araç” siyasal bütünleşmenin ise asıl “amaç” olduğu Avrupa’nın yegâne hedefi olmuştur (Çelik, 2016, s.5).

Kısacası Avrupa 1948’den 1992 yılına kadar ortak bir Avrupa fikri üzerinde birleşme girişimleri sonuçsuz kalmış. Ekonomik, sosyo-kültürel bütünleşmelerde

ilerlemeler kaydedilirken, Ortak bir dış politika etrafında birleşme çabaları ulusal hükümetler engeline takılmıştır. Diğer yandan ortaya çıkan siyasi gelişmeler (Berlin Duvarı'nın yıkılışı, Soğuk Savaşın sona ermesi) savunma ve dış politikaya ilişkin bütünleşme adımlarının atılmasına ve Avrupa açısından yeni fırsatlara ortam hazırlamıştır (Çelik, 2016, s.4). Avrupa Birliği yüzyıllara dayanan bir hayalin gerçeğe dönüşmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Avrupa'nın kaderini tayin etme noktasında Maastricht Antlaşması'nın tek başına bir dönüm noktası olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır.

3. Avrupa ve Oryantalizm

Oryantalizm kavramı 19. Yüzyılda sömürgecilik dönemiyle eş zamanlı olarak ortaya çıkmış bir ideoloji olup, Fransız sanatçı Teophile Gautier'nin öncülüğünde Doğu coğrafyalarını konu alan bir resim türü olarak kavramsallaştırılmaktadır. Oryantalizm kelime köküne baktığımızda ise Batı dillerinde güneşin doğduğu yer anlamına gelen Orient kelime kökünden gelmiştir. Zamanla Batı'nın Kuzey Afrika kıyılarından Orta Asya steplerine tüm Osmanlı İmparatorluğu topraklarını, zaman zaman da Hindistan yarımadasını içine alan İslam dünyası karşısındaki doktrinleri tanımlayan genel bir kavram olarak benimsenmiştir (Germaner, İnankur, 1989, s.9 akt. Uzunoğlu, 2017 s.1). Oryantalizm'in ilk ortaya çıktığı temel ise 14. yüzyılın başlarında 1312'de Viyana Konsülü'nde doğu dillerinin öğretilmesi amacıyla üniversite bölümlerinin açılması kararı ile ortaya çıkmıştır.

Avrupa 19. yüzyıldan beri kendini merkeze koyan bir tarih üretti. Oryantalizmin amacı da doğuyu her anlamda sömürge haline getirerek domine etmeye yönelik birtakım kavramlar üretmekti. Böylelikle hammaddeyi kendine transfer etmesi kolay olacaktı. Batı doğunun irrasyonel, akıl dışı olduğunu ve kendilerini yönetmekten ve akıllarını kullanmaktan aciz oldukları gibi aşağılık kompleksi düşünce biçimlerini dayatarak onları yönetmeye çalışmaktadırlar. Esasında Oryantalizmde amaç doğulu toplumların kendileri hakkında nasıl düşünmeleri gerektiğini öğretmek zihin dünyalarını şekillendirmektir.

Modernleşme süreciyle beraber farklı alanlara yayılmış ve akademik bir çalışma alanı olmaktan çıkıp “öteki” yi konu edinen ideolojik bir kavram olarak süregelmiştir.

Bu noktada Oryantalizm genel manasıyla batılıların doğulu toplumlara bilhassa Müslümanlara ilişkin ürettikleri düşünce ve fikirler bütünü olduğunu söylenebilmektedir. Oryantalizm bir nevi sömürgeciliğe meşruiyet sağlayan bir iktidar aracıdır bu açıdan ürettiği bilgi de esasında nesnellik ve tarafsızlıktan ziyade batıyı üstün ve ayrıcalıklı konumlandıran önyargılı bir söylemden ibarettir. Batının oryantalizmle amaç edindiği şey doğu bilimini araştırarak bilim üretmek değil oryantalizmi doğuya karşı bir iktidar aracı olarak kullanmaktır. Kavram batının toplum mühendisliğine soyunarak doğuyu okuma biçimi bir nevi otorite kurarak kendi menfaatlerine göre yeniden inşa ettiği bir durumudur.

Oryantalizmin temel aldığı düşünce paradigması doğu batı karşıtlığını ortaya çıkartmaktır (Genel, 2014, s.110). Doğu ve Müslümanlar geleneksel, pasif, durağanlıkla ilişkilendirilirken, batı modern, inovatif, dinamik ve hoşgörü ile ilişkilendirilmektedir. Oryantalizm’de doğu öteki olarak imgelenir böylelikle medenileştirme misyonunun da olduğu görülmektedir. “Medeniyet” kavramı denildiğinde batı akla gelince doğu bilhassa Müslümanlar otomatik bir şekilde ilkelleşiyor. Batı doğuyu inşa etme hakkını kendisinde görüyor. Batı oryantalizm ile doğuyu epistemolojik nesne haline getirip istediği gibi inşa ediyor. “Orient” denilen kavram da batının doğuyu kurgulaması manasına geliyor. Doğu’dan kasıt ise özellikle Müslümanlar ve İslam dünyası olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü batılı entellektüeller doğu çalışmalarında İslam kültür ve medeniyetini merkeze almışlardır. Günümüze kadar gelen doğululara ilişkin oluşturulan bilgi ve algı çerçevesinin ise batılılar tarafından yüzyıllardan beri süre gelen çalışmaların ürünü olarak ortaya çıkmış perspektifin sonucu olduğunu söylemek mümkündür.

Buradan yola çıkıldığında batının doğuyu sadece askeri ve siyasi işgal etmediği aynı zamanda bu işgali rasyonel bir gerekçeye göre biçimlendirmesi gerekiyordu. Dolayısıyla 18. ve 19. yüzyıllarda Ortadoğu ve oryantalizm üzerinde durularak sözde epistemolojik bir araştırma yapılandırdı. Bu sürecin sonrasında Amerika’da yoğunluk kazandığı görülmektedir.

Oryantalizmin tarihi görüldüğü üzere oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Oryantalizm hakkında gelmiş geçmiş en önemli eserlerden birini ortaya koyan Edward

Said ise, alana ilişkin bambaşka bir bakış açısı getirdiği görülmektedir. Belli bir sistematik çerçevesinde bu kavramı tüm dünyaya sunan kişi Edward Said'dir (Genel, 2014, s.111). Said bu sistemi anlatırken "Oryantalizm gerçek doğuyu değil şarkiyatçıların görmek istedikleri "Şark"ı aksettirdiğini belirtmektedir.

Edward Said'in 1978'de yayınladığı Oryantalizm adlı çalışmasıyla akademik bir disiplin adı olan Oryantalizmi, siyasi ve ideolojik bir içeriğe sahip kendine özgül güçleri olan bir kavrama dönüştürerek Oryantalizm tartışmalarının seyrini önemli ölçüde etkilemiştir. Said'in Oryantalizm görüşleri Marksist ideolojik gelenekten etkilenmektedir. Gramsci, Foucault ve Derrida gibi önemli düşünürlerin görüşlerini kendi eserlerinde harmanlamaktadır. Dolayısıyla, Batı'nın Doğu üzerinde kültürel, siyasal, sosyolojik imgesel ve bilimsel tahakküm kurmaya çalışmasını, bilgi, iktidar, hegemonya ve söylem gibi kavramlarla etkileşime sokarak açıklamaya çalışmaktadır. Bu sayede Batı'nın Antik çağlardan bu yana yaratmış olduğu ikili karşıtlıklardan belki de en dikkat çeken olan öteki kavramını, söylemsel bir ürün olarak incelemektedir. Toplumsal ve tarihsel açıdan bir söylemin ürünü olan ötekini, yani Batı'nın öteki olarak kabul ettiği Doğu'yu inceleyen Oryantalizm, Doğuyu yeniden yapılandırmada ve hakimiyet kurmada kullanılan batılı bir tavır olarak çözümlemektedir (Turanlı, 2017, s.2). Baktığımızda Avrupa'nın kendini kültürel bir varlık olarak tanımlayabilmesinin, ötekinin varlığına bağlı olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Said'e göre, Avrupa ötekisini Doğu olarak kavramsallaştırmaktadır. Batı'nın Doğu'ya bakışının temelinde "kimlik diyalektiği", yani kimlik ile ötekiler arasındaki diyalektiğin bulunduğu söylenebilir. Bugün de sıkça sözü edilen Batı - Doğu karşıtlığı, modern olan – geleneksel olan ayrımı bağlamında kutuplaşmakta ve bir kültürel kimlik sorunu olarak şekillenmektedir. Buna göre, Batı, modernliği temsil ederken Doğu'nun nasibine düşen "gelenektir (Hentsch, 2008. Akt: Yüksel, 2014, s.2). Batıdan farklı ama ondan aşağı, ezik ve barbar bir doğu imgesi karşımıza çıkmaktadır. Bu konu hakkında farklı görüşler ortaya atılsa da Batı'nın bu tarz bir ayrıma gitmesinin ana sebebi olarak öteki diye adlandırdıkları Doğu toplumlarını ve özellikle de Müslümanları siyasal noktada işaretlemesi yatmaktadır.

Said'in Şarkiyatçılık eseri batıda inşa edilen doğu temsiline bir başkaldırıdır. Şarkiyatçılık eserinin özünde bilgi ve iktidar arsında bir ilişki vardır. Söz konusu bilgi iktidar ilişkisinde batı ve doğu arasında bir iktidar ilişkisi bulunmaktadır. Batı hegemonik doğu ise ikincil, öteki konumda yer almaktadır. Dolayısıyla bu ilişkinin sürdürülebilir olması normalleştirilmesi gerekmektedir. Batı bu normalleştirmeyi akademisiyle, edebiyatıyla sanatıyla yapmaya çalışmaktadır.

Said, Oryantalizmi özgün bir yaklaşımla “söylem” olarak nitelendirip çözümlemektedir. Said'e göre Oryantalizmin, idrak edilebilmesi için söylem kavramına başvurulması gerekmektedir. Said'in Oryantalizm tanımında Foucault'un bilgi iktidar ilişkisini görmek mümkündür. Ona göre oryantalizm bir söylem olarak incelenmedikçe, aydınlanma sonrası Avrupa kültürünün Şark'ı siyasal, sosyolojik, askeri, ideolojik bilimsel ve imgesel mahiyette yönlendirebilmesi ve üretilmesini sağlayan sistemin anlaşılması mümkün değildir (Said, 1999, s.13).

Said'in diğer bir tanımı ise kültürel ve siyasal anlamda etki alanı bir hayli geniş olan Oryantalizmin saf ve masum bir bilgi olmadığına ilişkindir. Bu açıdan sorgulanması kaçınılmaz bir kavramdır (Said, 1999, s.13). Said'in oryantalizm tasavvurunda tarihsel arka plan göz ardı edilmemiştir. Böylelikle önemli düşünürlerin görüşlerinden de faydalandığı görülmektedir. Sonuç itibarıyla batılıların doğuyu tanımlarken sadece bir başka medeniyet hakkında gerçek ya da hayali imgeler bütünü ifade etmenin de ötesinde, Batı'nın nasıl bir benlik bilincine sahip olduğunu da gözler önüne sermektedir (Kalin, 2007, s.7). Buradan hareketle Batı'nın Doğu'yu tanımlarken, karşıtlık ilişkisi bağlamında kendini nasıl konumlandığı gözlenebilmektedir. Oryantalizm aynı zamanda tarihsel olarak batının kendi üzerine de düşünme tarihidir. Kendisini kurgulamayabilmek için bir özne olarak ötekine ihtiyaç duymaktadır. Gerçeklik bağlamında ele alındığında oryantalizm salt bir şekilde gerçekliğe tekabül etmemektedir. Oryantalizm bakış açısının kendisine göre bir doğrusu var ve bu doğru söylemin ürettiği, gerçeklikle çok bağlantılı bulunmayan bir doğru olarak karşımıza çıkmaktadır. Oryantalistlerin gerçekliği kendi menfaatleri bağlamında yansıttıkları, eğip büktükleri hayali, metinsel olanı teknik olarak kabul ettikleri bir zihin dünyasına sahip oldukları görülmektedir.

Diğer yandan oryantalizm tarihinde doğu denildiğinde ilk akla gelen unsur Müslümanlar ve İslam'dır. Bu açıdan bakıldığında batılı aydınlar oryantalizm çalışmalarını daha çok İslam kültür ve medeniyeti üzerinden inşa etmektedirler. Yüzyıllardan beri İslam'a ilişkin bilgi ve algı tespitlerinin oluşumu Batı'lı entelektüel camianın kendi perspektifinden ortaya koyduğu çalışmalar üzerine kurulmaktadır. Bu bağlamda akademik olarak farklı alanlarda yapılan çalışmalarda İslam ve Müslüman toplumlar araştırma konusu haline gelmiş ve azımsanmayacak bir Oryantalist külliyat oluşmuştur (Turner, 1997, s.16). Oryantalizmin akademik olarak arka planının oluşmasında söz konusu bakış açıları ve kavramsal yapı etkili olmuştur.

19. yüzyıla gelindiğinde oryantalizmin akademik olarak kurumsallaşması beraberinde Doğu ve Müslüman toplumları hakkında bir dizi eleştirel çalışma ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde 1800 -1950 yıllarında Doğu ve Ortadoğu üzerine 60 bin civarında kitap yazıldığı görülmektedir (Cerrahoğlu, 1989, s.104). Bu çalışmalar neticesinde Batıyı yücelten bir literatür oluşmuştur. Bunun yanında akademik olarak ortaya çıkan oryantalist araştırmalar ilerleyen aşamada doğuya has dini kültürel ve sosyal hayata ilişkin sorgulamaların ortaya çıkmasına ve küresel boyutta Müslümanların politik hedeflerin malzemesi olmasına neden olmuştur. Doğu ve bilhassa Müslümanlara ilişkin batılıların zihin dünyalarında oluşturduğu imgelerle, belli başlı stratejik politikalar da devreye konularak bölgeyi hegemonya altına almak amaçlanmıştır. Dini boyutta İslam'a dair araştırmalarda bilimsel bir üretimden ziyade söylemsel üretime başvurulmuştur. Oryantalist külliyat İslam'ın batı toplumlarındaki algısını olumsuz yönde kanallıze ederek ilkel, geri kalmış, durağan, hoşgörüsüz bir batı imgesi inşa edilmek istenmiştir (Genel, 2014, s.111).

Buna en somut örnek ise Amerika'da özellikle 11 Eylül ile başlayan süreç tüm dünyada Müslüman karşıtlığı ve İslamofobi'nin yayılmasına neden olmuştur. Son dönemlerde Avrupa'da da İslam karşıtı olayların zuhur etmesi durumun vahametini gözler önüne sermektedir.

Oryantalizm ekonomik olarak sömürü hareketleri ise Sanayi devrimi ile beraber başlamış bu dönemde hammadde ve ucuz iş gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla yoksul

lkeler sömürge kaynağı haline getirilmiştir. Özellikle petrolün Ortadoğu coğrafyasında bulunması batının bu bölgelerde sömürge faaliyetlerine girişmelerine neden olmuştur.

Oryantalizm, zellikle Said'in çalışmalarında genelde söylem kavramı etrafında şekillendiği görülmektedir. Said oryantalizme ilişkin ontolojik ve epistemolojik sorunları da ortaya koymaktadır. Ona göre bu iki kavram batının doğuyu kendi işteğine göre yapılandırmasında maskeleye görevi üstlenmektedir. Said, oryantalizmi tarihsel ve somut tanımı olan "söylem" kavramı üzerinden giderek bir çözümlemeye ulaşmaya çalışmaktadır. Foucault' un söylem kavramını Doğu hakkındaki bilgi ile Doğu zerindeki güç ilişkisi bağlamında tanımlayacağı bir araç olarak kullanması, bilginin öznesi olan insanın nasıl bir nesne konumuna getirildiğini göstermek istemesinden kaynaklanır.

Hakikatin ne olduğuna gücü elinde bulunduran yani tahakküm eden iktidar karar vermektedir. Foucault açısından bu bilgiye sahip olacak olan bir grup insan, aynı zamanda belli bir dünya görüşü oluşturma gücüne de sahip olacaktır. Gücün uygulanmasının bizatihi kendisi yeni bilgi nesnelerini ortaya çıkarır ve ortaya çıkmasına fırsat tanır. Said bu çerçevede Foucault'nun, bilgi/iktidar modeli kapsamında, metinlerdeki söylemi merkeze koymaktadır. Bu noktada Foucault'nun kuramsal analizini sürdüren Said, bütün egemen kültürlerin kendilerine uygun bir "iktidar" söylemi yarattığı ve bu söylem içerisinde kendilerinden başka kültürleri istedikleri gibi yansıtıkları düşüncesinden hareket etmektedir. Bu arpık yansıtma gerçekte bir kültürün diğer bir kültüre egemen olma yollarından biridir (zelik, 2015, s.68). Buda Avrupa'nın geçmişten bu yana süregelen Doğu coğrafyasına hâkim olma ve kendi perspektifinden tanımla çabasıdır. Ayrıca Said'in Oryantalizm eserinde farklı görüşleri bir araya getirmesi ve söylem analizi oluşturması, Oryantalist çalışmaların yönünü değiştirmektedir. Bu yeni yönde Doğu hakkında Avrupa'da üretilen ve dolaşıma sokulan bilginin ne ölçüde sömürgeci iktidara eşlik ettiği sorusu Oryantalizmi metin merkezli bir duruma sevk etmektedir. Bu durumda iktidar ötekini manipüle etmek için dili bir araç olarak kullanmaktadır. Said dilbilimsel bu formlleştirmelerin fenomenolojiden çıkarılan fikirlerle tamamlanması gerektiğini düşünmekte ve sonuç olarak dilin büyük ölçüde yöntembilimsel yapıyı oluşturduğu görülmektedir.

4. Doğu Kimliği ve Müslümanlar

Doğu kimliği denildiğinde Oryantalist çalışmalar da baz alındığında akla ilk olarak İslam coğrafyası ve Müslümanlar gelmektedir. Avrupa'nın özellikle 19. Yüzyılda İslam coğrafyasına olan büyük ilgisi bu dönemde yaşadığı değişimle bağlantılıdır. Günümüze kadar farklı yapılara evrilen modern toplum, postmodern toplum durumuyla batının yüzleşmesi elzem hale gelmektedir. Dönemin sosyal, siyasal ekonomik ve sömürgeci yapısı nedeniyle doğunun bilinmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir. Bu noktada topyekûn her şeyi düşmanca algılayıp reddetmek çözüm odaklı bir yaklaşımdan uzak oluyor.

Avrupa tek başına doğudaki sömürgeleri için değil, modernite projesinin bir gereği olarak doğuyu bilmek ve bilgiye dayalı iktidar araçlarını geliştirmek zorundadır (Köse ve Küçük, 2015, s.113). Buradan çıkarılacak bir diğer sonuç ise dünyada farklı kültürlerin birbirleriyle kurdukları farklı etkileşimler söz konusudur. Kùltürler ötekiyle etkileşime girerek karşı tarafta var olanı içselleştirmiş, yorum katmış ve kendi farklılığı bağlamında üretmiştir. Batı'nın Doğu'yu anlama ve anlamlandırma çabasının altında bu dinamik yatmaktadır.

Dünyada var olmuş bütün medeniyetler çağlar boyu çeşitli şartlara bağlı olarak birbirleriyle etkileşim içine girmişlerdir. Ortaçağ'da birçok kavim göç hareketlerine başlamıştır. Söz konusu göçler neticesinde toplumlar giderek karma bir yapı kazanmıştır. Türkleri örnek olarak verecek olursak Doğu'da bulunan İslam medeniyeti ile tanışan Türkler bir dönüm noktası yaşamışlar ve İslam'ın savunuculuğunu üstlenmişlerdir. İslamiyet ise doğu medeniyetine damgasını vuran bir din haline gelmiştir. Ortaçağ döneminde ise İslam medeniyetinin büyük bir yapı haline geldiği görülmektedir. Başta Arap yarımadası olmak üzere İslam medeniyeti, Mısır, Suriye, Irak ve İran'a kadar varan geniş sınırlara yayılmış ve antik çağın kültürel değerleriyle etkileşime girmiştir. Müslümanlar bu etkileşim neticesinde dini olup olmaması fark etmeksizin bütün kültürel dinamikleri kendi kültürüyle harmanlamıştır. İslamiyet'i kabul eden devletler bölgedeki diğer medeniyetlerin üzerinde çalışmalar yürütüp, her alanda ciddi ilerlemeler kaydetmişlerdir. Bu noktada Türkdöğân'ın da bahsettiği gibi

dünyadaki bütün medeniyetlerin doğrudan ya da dolaylı olarak karşılıklı bir etkileşime girdiklerini söylemek mümkündür (Türkdoğan, 2003, s.79).

Doğu özellikle de Müslüman coğrafyalarını araştıran Oryantalistler, bu milletler hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmakta sonrasında ise bir algı operasyonu devreye girmektedir. İnsanlara doğulu ve Müslüman milletler hakkında nasıl düşünceleri gerektiğine ilişkin bir algı yönetme süreci başlatırlar. Bu durum esasında siyasi kontrol aracına dönüşmektedir. Bir millet hakkında bu denli araştırmalar yapmanın ve bilgilenmenin bilimsel üretim ve katkı süreci bir kenara alındığında, ideolojik ve stratejik bir hedefin amaçlandığı söylenebilmektedir. Avrupa'yı yönetenlerin Doğu'ya ve Müslümanlara karşı takındıkları düşmanca tavır ve politik çıkarlar neticesinde Oryantalist çalışmaların yönü de önyargılı, aşağılayıcı ve ayrımcılık üzerine kurulu Avrupa merkezci bir tarihyazıncılığın kapılarını aralamaktadır.

Batılıların doğu ve özellikle de Müslüman coğrafyaya dair planları sömürgecilik üzerinden kurgulanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda doğuda bulunan Müslüman toplumları “böl, parçala, yönet” stratejisiyle bütün yetkinlikleri kendinde toplamaya çalışan bir batı karşımıza çıkmaktadır. Sömürge odaklı Avrupa'nın Doğu'ya ilişkin hedefleri her daim emperyalist hedeflere göre oluşmuştur. Ancak İslam dünyası batının üzerinde kurguladığı planları bertaraf edecek ekonomik ve politik gücü kendinde bulamamıştır. Öte yandan Müslümanların bütünlüğünü ve kollektif hareket etmelerini sağlayan din olgusu, batılı güçlerin de müdahalesiyle giderek derinleşen mezhep ayrılıkları, Müslümanların ortak akılla hareket etmelerinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Yakın tarihte Mısır'da başlayan ve giderek Ortadoğu coğrafyasına yayılan “Arap Baharı” ayaklanmaları buna örnek gösterilebilir.

Batılı devletlerin Müslümanlara karşı düşmanca tutumunun uzun bir tarihsel süreci bulunmaktadır. Söz konusu düşmanca tavır Müslümanların zihin dünyalarında oluşturdukları batı imgesine de zarar vermiştir. Onlarda göre batı demek sömürge, çatışma, huzursuzluk, kimlik krizi gibi anlamalara gelmektedir.

Çalışma kapsamında batıda öne çıkan aşırı sağ partiler inceleneceği için Avrupa'da aşırı sağ ideolojinin kökenini incelemek gerekmektedir.

5. Avrupa Aşırı Sağ ve Popülizm Kavramı

Popülizm kavramı olarak son yıllarda siyaset bilimi üzerine yapılan çalışmalarda çokça tartışılan, üzerine düşünülen konulardan biridir. Ancak, buna rağmen popülizme ilişkin kesin, net bir tanım bulunmamaktadır. Popülizm kavramı, siyasette geniş bir yelpazede kullanılır ve genellikle halkın genel iradesini temsil ettiğini iddia eden bir siyasi yaklaşımı ifade etmektedir. Popülizm, genellikle elitlere, mevcut kurumlara veya geleneksel siyasetçilerin egemenliğine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Popülist liderler veya partiler, halkın "gerçek" temsilcisi olduklarını iddia ederken, elitleri veya belirli grupları halkın çıkarlarına karşı hareket etmekle suçlamaktadırlar. Tarihsel sürece bakıldığında; popülizmin ilk olarak 19. yüzyıl sonlarında Rusya'da, Çarlık yönetimine karşı halkın bir başkaldırısı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Günümüzde ise Batı Avrupa'da, Avrupa bütünleşmesine karşı Avrupa şüpheciliği, artan göçlere ve çok kültürlülüğe karşı yerliler gibi kavramların öne çıkmasıyla özellikle sağ partilerin desteğini arttıran yeni bir popülizm dalgası ile karşılaşmıştır (Mudde ve Kaltwasser, 2012, s.20). Avrupa'da siyasi ve toplumsal düzlemde kritik etkiler yaratan popülizm, bu bölgede 2000'li yılların başında yükselişe geçmiştir. Geleneksel siyasi partiler, popülist partilerin yükselişiyle birlikte zorlanmış ve siyaset sahnesinde taşlar yeniden dizilmiştir. Popülist hareketler, pasif bir protesto hareketi olmanın ötesine geçmiş, pek çok ülkede iktidarı kazanmış veya hükümetlerde etkin roller üstlenmiştir. Ancak, bu hareketlerin uzun vadede demokratik normlar üzerindeki etkisi ve Avrupa'daki siyasi istikrar üzerindeki sonuçları halen tartışma konusu olagelmıştır. Canovan popülizmi kısaca gücün kurumsal yapısına ve baskın düşünce ve değerlere karşı halka başvurmak olarak tanımlar ve hareketin demokratik sistemlere özgü bir ideoloji olduğundan söz eder (Conovan, 1999, s.1). Mudde ve Canovan tanımlamalarında ideoloji vurgusu öne çıkmaktadır. Albertazzi ve McDonnell da popülizmin ideoloji olduğu konusunda ortak bir noktada birleşmektedirler. Kirk Hawkins de popülizmin ideoloji olarak ele alınabileceğini söyler. Hawkins ideoloji, söylem, dünya görüşü, bakış açısı gibi kavramların değişimli olarak kullanılabileceğini ve birbirlerine içkin kavramlar olduğunu ifade etmektedir (Hawkins, 2017, s.2). Öte yandan Mudde'nin öncüsü olduğu popülizmi ideoloji olarak tanımlayan görüş zamanla

daha fazla öne çıkmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda söylem yaklaşımı ile birlikte sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Cas Mudde Popülizmi taşıyıcı bir ideoloji olarak tanımlar öte yandan diğer ideolojiler gibi bir dünya görüşü ortaya koymadığından da bahsetmektedir. Popülizmin tanımını halk ve elitler karşıtlığı üzerinden tanımlayan ve bu karşıtlığa çarpıcı bir vurgu yapan isimlerden biri olan Mudde'ye göre popülizm, toplumun esasen iki homojen ve karşıt gruba ayrıldığı (saf halk ve yozlaşmış elitler) bir dünya görüşünü savunan bir ideolojidir.

Popülizm, bu iki grup arasındaki çatışmayı vurgular ve halkın iradesinin üstün olduğunu savunur. Mudde, popülizmi bir ideoloji olarak tanımlarken, diğer ideolojilerle (milliyetçilik, sosyalizm, liberalizm gibi) kolayca birleşebileceğini belirtir. Bu yüzden popülizm, tek başına kapsamlı bir dünya görüşü sunmaktan ziyade, diğer ideolojilerle birlikte hareket eder (Mudde, 2004, s.543). Popülizmi bir ideolojiden ziyade, bir söylem, siyaset üretme biçimi olarak gören Ernesto Laclau ise popülizmi, tarihsel süreç içerisinde toplumda dışlanmış, göz ardı edilmiş bir grup, cemaat inşa ederek siyasi düzeni eleştiren söylemsel bir siyasal strateji olarak değerlendirmektedir (Laclau, 2005, s.13). Bu açıdan popülizmi bir ideolojiden ziyade siyasi bir tarz ve strateji olarak görmek doğru olacaktır. Çünkü popülizm kavramı farklı ideolojik zeminlerde hem sağda hem solda ortaya çıkabilmektedir. Onun temel dayanağı halkın sesi olma iddiası, elit kesime meydan okuma ve mevcut kurumların meşruiyetini sorgulamadır. Popülist liderler de genel olarak karizmatik özellikleriyle öne çıkmakla birlikte, halkın doğrudan temsilcisi olarak kendilerini lanse ettirmektedirler. Avrupa aşırı sağ hareketleri bağlamında bakıldığında popülizm, bugün özellikle Batı'da görüldüğü haliyle, milliyetçiliğe eklemlenerek güçlenen, sağ eğilimlerden beslenen bir fenomen olarak var olmaktadır. Özellikle 1980'li yıllarda yükselişe geçen Avrupa'daki popülist aşırı sağ partiler ve bu partilerin benimsediği ırkçı yaklaşım, ülkedeki mülteci ve göçmenleri hedef olmakta ve yabancı düşmanlığını daha fazla körüklemektedir. Aşırı sağ popülist partiler toplumdaki artan suç oranlarıyla yükselen göçmen sayıları arasında bir paralellik kurmakta ve göçmenleri yaşanan tüm sorunların ana failleri olarak ev sahibi halklara lanse etmektedirler. Bu noktada toplumsal ve siyasal alanda giderek daha fazla

talep gören söz konusu söylem ve yaklaşımların sadece aşırı sağ partiler tarafından kullanılmadığını, merkez partiler ve liderleri tarafından da zaman zaman kullanıldığını görülmektedir (Mudde'den akt: 16; Hıdır, 2018, s.18-19). ABD'de Princeton Üniversitesi'nde siyaset profesörü Jan-Werner Müller, 'Popülizm Nedir?' adlı kitabında popülist liderlerin "halkın iradesini" temsil ettiklerini savunduğunu vurguluyor. Müller popülistleri öne çıkaran şeyin 'gerçek halkın' ya da 'sessiz çoğunluğun' tek temsilcisi olduklarını iddia etmeleri olduğunu ifade ediyor (Müller, 2017). Sonuç olarak popülist liderler, diğer tüm iktidar adaylarını gayri meşru olduklarını iddia ediyorlar. Fransa'da Lep Pen, Hollanda'da Geert Wilders, Macaristan'da Victor Orban, İtalya'da Matteo Salvini, Avrupa'daki popülist liderler arasında öne çıkmaktadır. Bu liderler genellikle kendilerini göçmen karşıtı, otoriter ve idealist olarak tanıtmaktadırlar. Son yıllarda Avrupa kıtasına artan göçle birlikte popülist liderleri en çok yabancı ve göçmen karşıtı söylemleriyle öne çıkmaktadırlar. Bu noktada popülist söylemi benimseyen parti ve liderler için işsizlik, kültürel çatışma ortamı ve ayrışmanın, giderek artış gösteren suç oranlarının temelinde göçmen ve mülteciler bulunmaktadır. Bunun ötesinde ise küreselleşmeden yana olan ve kendilerinden başka kimseyi düşünmeyen elitistler bulunmaktadır (Öner'den akt: Saraçlı, 2023, s.132). Son yıllarda göç ve işsizlik konuları Avrupalıların ulusal ve Avrupa düzeyinde önem atfettiği sorunların başında gelmektedir. Özellikle 2015'teki Suriyeli mülteci kriziyle birlikte Avrupalı ülkelerin odağında göç ve mülteci meselesi yer almaktadır. Sonuç olarak popülist aşırı sağ partiler de Suriyeli göçmenler üzerinden son yıllardaki siyaset politikalarını belirlemişlerdir. Neticede popülist söylemi benimseyen aşırı sağ partilerin yabancı karşıtlığı karşısındaki keskin söylemi giderek daha fazla belirginleşmektedir.

6. Aşırı Sağın Yükselişi ve Popülist İngiltere

Avrupa ve aşırı sağ ideolojiden bahsedildiğinde akla gelen ilk ülkelerden biri de İngiltere'dir. Bu tez çalışmasında Avrupa'da 8 ülkede faaliyet gösteren aşırı sağ siyasi partiler incelenmektedir. İngiltere'nin Brexit süreci ile başlayan 31 Ocak 2020 tarihinde Avrupa Birliği'nden ayrılması, bu ülkenin araştırma kısmında ele alınmamasının temel nedenidir. Ancak Avrupa'daki göçmen krizi ve aşırı sağ eğilimden bahsedildiğinde İngiltere'nin bu konudaki tutumunun çalışma çerçevesinde yer verilmesinin gerekli olduğu da aşikâr bir durumdur. Çünkü her ne kadar AB'ye üye bir ülke olmasa da göç krizinin başlangıcından bu yana sürecin önemli aktör ülkelerinden biri olarak karşımıza çıkan İngiltere'nin ele alınması çalışmanın bütünlüğü açısından önem arz etmektedir.

İngiltere'de aşırı sağın yükselişi, bir dizi siyasi, ekonomik ve toplumsal dinamikle şekillenmiş ve özellikle Brexit süreciyle birlikte daha belirgin hale gelmiştir. Brexit, yalnızca Birleşik Krallık'ın AB ile olan ilişkisini değil, aynı zamanda Avrupa'da ve dünyada ulusal egemenlik, kimlik ve entegrasyon gibi temel kavramları yeniden değerlendirilmeye açan siyasi bir olaydır. Avrupa şüphecisi birçok popülist aşırı sağ parti, 2016 yılında gerçekleşen İngiltere'nin Brexit referandumu ile kendi ülkelerinde de benzer halk oylamalarının gerekliliğini savunmuştur.

Ülkelerden ülkeye benimsedikleri politika öncelikleri değişmekle birlikte AB'deki popülist aşırı sağ partilerin temel gündem maddeleri arasında İslamofobi ve çok kültürlülüğe ve toplumsal farklılıklara düşmanlık bulunmaktadır. İngiltere bağlamında bakıldığında ise aşırı sağ yükselişi, Ekonomik krizler, göç ve mülteci krizi, AB karşıtlığı ve Brexit Referandumu olarak sıralanabilmektedir. Özellikle Brexit, İngiltere'deki aşırı sağ hareketlerin daha geniş bir alan bulmasına olanak sağladı. Birleşik Krallık'ta geçmişi oldukça eskilere uzanan Avrupa şüpheciliği özellikle de Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP)'in Brexit sürecindeki rolü incelendikten sonra, dünyada yükselen popülizmin ve radikal sağın söylem ve politikalarının, Brexit referandum kampanya sürecindeki söylemlere, politikalara ve referandum sonucuna nasıl yansıdığı araştırılmaktadır. İngiltere'deki aşırı sağ popülist parti UKIP'in lideri Farage da Brezit referandumunun gerçekleştiği akşam, "bu gerçek insanların... sıradan insanların

zaferidir” ifadelerini kullanmıştır (Farage’dan akt: Norris ve Inglehart, 2018, s.6). Yukarıda popülizm kavramını ele aldığımız bölümde de bahsedildiği üzere, popülist liderler her zaman kendilerini sıradan halkın sesi ve olası tehdit unsurlarına karşı kolektif güvenliği sağlama noktasında yetkin olduklarını savunmaktadırlar. Iakhnis, vd. araştırmaları sonucunda Brexit referandumu AB’den ayrılma noktasında görüş bildirenlerin yerel ve ulusal olanı savulduğu esasında da bu durumun popülist radikal sağın yükselişinin bir yansıması olduğunu öne sürmüşlerdir (Iakhnis, vd.,2018, s.5). Bu noktada AB’den çekilmek isteyenlerin AB’yi bir tehdit olarak görüp, yerelci bir tepki ortaya koydukları ve referandum sonucunun popülist bir tepkinin sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Göçmen krizi de referandum sürecinde vatandaşların önemseydiği konuların başında gelmektedir. Göçün muhtemel olumsuz etkileri ve kimlikle alakalı kaygılar Brexit sürecinde AB karşıtı oy kullanılmasında etkilidir. Brexit ile Avrupa göç krizinden sonra en büyük sınavını vermiştir. Bu açıdan hem İngiltere hem de Avrupa özelinde bu referandum adeta bir dönüm noktasıdır.

C. AŞIRI SAĞ’IN İDEOLOJİK KÖKENLERİ

1. Aşırı Sağ’ın Tanımı

Avrupa’da özellikle 1980’li yıllardan itibaren ivme kazanan Aşırı Sağ partiler, her geçen yıl güç kazanmaya devam etmektedirler. Son yıllarda göçmen krizi başta olmak üzere çeşitli sebeplerden kaynaklı Aşırı Sağ, Avrupa’nın temel dinamiklerini oluşturacak seviyeye ulaşmıştır.

Avrupa’daki aşırı sağ partilerin ideolojik dinamikleri ülkeden ülkeye farklılık gösterse de temelde ortak bir noktadan ideolojik üretim yaptıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Carisle’ye göre aşırı sağ genel itibarıyla aşırı milliyetçi, göçmen karşıtı, ırkçı, kökten dinci, gerici gibi görüşleri benimsemiş kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır (2005, s.693). Ayrıştırıcı siyaset anlayışını benimseyen ve ortak bir noktada buluşamayan aşırı sağ uzlaşmacı kültürden uzak bir ideolojik yapı sergilemektedir.

“Aşırı (extrem)”, “radikal”, popülist” veya “yeni” sağ gibi farklı kullanım biçimleri akademide, medyada ve siyasette var olan Aşırı sağ, siyasette en uç sağ görüşleri temsil etmek için kullanılmaktadır. Fayda temelli ilerleyen ve siyasi çıkarlarını

gözeten aşırı sağ görüşü benimsemiş kişiler, kendi görüşlerine yakın siyasi grupları destekleme eğilimdedirler. Aşırı sağ toplumsal hiyerarşi bağlamında bazı insanların doğuştan üstün, bazılarının ise aşağı olduğu düşüncelerini benimsemiştir (Woshinsky, 2008, s.154). Aşırı Sağ'ın belirli gruplara karşı ayrımcı tavrını ortaya koyan tanımlardan biri de Betz ve Immerfall yapmıştır. Onlar göre aşırı sağ, ırk, etnik köken, din gibi olgulara dayanan otoriter bir sistemi hem iç politika hem de dış politikada politik çıkarları gözeterek yeri geldiğinde şiddete başvurarak uygulamaya çalışmaktadır. Sonuç olarak aşırı sağ demokrasi, eşitlik, bireysel özgürlük gibi haklardan siyasi aktörlerden bazılarının yararlanması gerektiğini kabul eden bir görüştür (Betz ve Immerfall, 1998, s.1). Aşırı sağın karşında bulunan “aşırı sol” unda kendine has tarihi, siyasi, ideolojik bazı karakteristik özellikleri bulunmaktadır. Aşırı sağ ağırlıklı olarak toplumsal değerler bağlamında dini ve kültürel aidiyetler ve kimlik üzerinde dururken, aşırı sol ise daha çok sosyo-ekonomik anlatılar üzerinde durmaktadır.

Aşırı sağı destekleyen seçmen kitlesinin en belirgin özelliği göçü kısıtlamak istemeleridir (Arzheimer, 2012, s.260). Aşırı sağ partilerin göçmen sorununa yaklaşımı, göçmen karşıtı seçmenin bu partilere oy vermesindeki temel motivasyondur. Avrupa'daki aşırı sağ partiler gittikçe daha fazla radikalleşen bir söylemi benimsemişlerdir. Dolayısıyla aşırı sağın politik alanda en önemli araçlarından biri de popülizmdir. Popülizme göre toplumdaki elit tabaka halk çıkarını görmezden gelmektedir. Buna göre toplumdaki üst tabaka “kötülük ve yolsuzlukla” halk tabakası ise “saf ve sömürülen” konumundadır. Aşırı sağ ideoloji, toplumdaki farklı etnik ve kültürel örüntüleri reddeden, tek tipçi bir yapıyı inşa etmeye çalışan bir sistemi temsil etmektedir. Aşırı sağ partiler popülist retoriği kullanarak halkın, ulusun egemenliğine katkı sağladığı bundan dolayı da vatandaşlara ayrıcalıkların verilmesinin elzem olduğu fikrini benimsemişlerdir. Bunun yanında göçmenler, Avrupa için her daim tehdit unsuru olarak görülmektedir.

2. Aşırı Sağ'ın Tarihçesi

Son yıllarda giderek güç kazanan aşırı sağın tarihçesini bilmek günümüz aşırı sağının ideolojik dinamiklerini analiz etmek açısından önemlidir. Giderek İslamofobik ve ırkçı bir alana kayan aşırı sağın göçmen karşıtı yapısı esasında 11 Eylül olayı ile

başlamaktadır. 11 Eylül aşırı sağın daha radikalleşen bir söylemle ortaya çıkmasına ve İslam karşıtlığının hem elit hem halk tabakasında yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu durum sınır ötesi ittifaklara dahi sıcak bakmayan aşırı sağ partilerin, söylemsel ve siyasi noktada birleşmesini bile sağlamıştır. Yaşanan olaylar Avrupa'daki İslam'a ilişkin önyargılı inançları daha çok derinleştirmekte ve var olan korkuları net bir şekilde ortaya çıkarmaktadır.

1980'li yılların başından itibaren güç kazanmaya başlayan aşırı sağ partiler, çok uluslu ülkelerde siyasi bir nüfuz elde etmiş ve seçimlerde ciddi oranlarda destek görmüşlerdir. Ülkede çoğunluk kültürünü muhafaza etmek, ulusun mümkün mertebeye etnik olarak homojen olması için politik hedefler belirlemişlerdir. Aşırı sağ ilk zamanlar batı Avrupa'da yükselişte olsa da günümüzde mülteci ve göç sorunundan kaynaklı Doğu ülkelerinde de oldukça güç kazanmışlardır. Aşırı sağın yükselişi akademik olarak da birçok bilimsel çalışma kapsamında ortaya konulmuştur. Söz konusu yükseliş her ülkede farklılık gösterse de temelde dini, siyasi, kültürel, sosyo-ekonomik etkenler etkili olmaktadır. Aşırı sağ toplumsal bağlamda artık marjinalize edilmekten ziyade, "Avrupa - Batı'nın yeni normal" haline geldi. Bu noktada biyolojik ayrımcılık, ırkçılık, zenofobi, İslamofobi kavramlarının üzerinde durulması, aşırı sağın tarihi, ideolojik yapısını anlama ve anlamlandırma açısından önemlidir. Ancak bu bölümde daha çok Aşırı sağın tarihi ve yükselişi üzerinde durulduğu için çalışmanın üçüncü bölümünde bu kavramlar ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

1980'lerden sonra batı siyasal arenası aşırı sağ olarak nitelendirilen siyasal hareketlere ve bu hareketlerin kurumsallaşmış yapıları olan partilere sahne oldu. Güçlü bir siyasal retorik üreten bu partiler 2. Dünya savaşı sonrası batıda barışı ve huzur ortamını sağlamaya çalışan uzlaşmacı politikalara ve politika üreticilere karşı bir duruş sergiledi.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra Nazi Almanyası'nın mağlubiyetiyle 1945 yılını izleyen süreçte politikada giderek etkisini kaybeden aşırı sağ görüş, Soğuk savaşın sona ermesiyle günümüze kadar etkisini arttırarak ortaya çıkarmıştır (Mudd-March, 2005, s.23). 1990'lı yıllardan itibaren soğuk savaşın bitimi ile İslam düşmanlaştırılmış buna paralel popülist bir retorik inşa edilmiştir. 11 Eylül ile İslam karşıtlığı ve İslamofobi

batıda daha fazla meşruiyet kazanmış ve Müslüman göçmenlere karşı oluşan söylem, eylem ve tutumlar Batı Avrupa başta olmak üzere tüm Avrupa ülkelerinde artış göstermiştir.

Aşırı sağ kanattaki sergilenen bu tutum Avrupa genelinde Müslümanlar arasında radikalleşme ve DAESH gibi silahlı terör örgütlerine katılımı arttıran etkenlerden biri olmuştur. Bu açıdan yıllardan beri süregelen aşırı sağ ve Müslümanlar arasındaki bitmek bilmeyen döngü, Avrupa’da İslam karşıtı aşırı sağ ideolojinin daha fazla destek görmesiyle sonuçlanmaktadır.

Giderek radikalleşen aşırı sağın söylemine ve var olmadığı bölgelerde bile ortaya çıkması ciddi oy potansiyeli barındırması Müslümanlar içinde bir kısım radikal grupların ortaya çıkmasına ve terör eylemlerine yönelmeleriyle sonuçlanmıştır.

1990’lara doğru yükselen aşırı sağ partiler iki savaş arası dönem ve sonrasında ortaya çıkan muhafazakâr merkez sağ partilerden belli başlı noktalarda ayrışıyorlardı. 1980’lere kadar batı demokrasisinde var olan aşırı sağ daha uç noktalarda dolaşırken, yeni aşırı sağ hareketlerin temsili demokrasi ve anayasal düzene saygı göstererek, “aşırı” olarak nitelendirilebilecek ideolojik duruştan uzak durmaya çalışıyorlardı. Yeni aşırı sağın günümüzde kendi dinamiklerini yaratması ve bu bağlamda popülist bir söylem oluşturması da kamuoyu nezdindeki imajı açısından önem arz etmektedir.

Diğer yandan aşırı sağ gerek dönemsel gerek ülkeler bazında farklılık göstermesine karşın belli noktalarda ideolojik genellemeler yapılabilmektedir.

Kallıs’e göre; Aşırı sağ partiler modernitenin değerlerinden biri olan çok kültürlülüğe ve uluslararası yapılara karşı çıkarak aşırı milliyetçi, renge, dine ve kültürel değerlere bağlı çoğu zaman ırkçı bir tutum benimsemektedirler (2015, s.119). Liberal ideolojinin benimsediği eşitlik ilkesini kabul etmeyerek hiyerarşiye bağlı bir şekilde diğerini ötekileştirme eğilimi içerisindedirler. Aşırı sağ partiler farklı kültürlerden insanların bir arada yaşamalarını reddetmektedir. Çünkü farklı değerler sisteminden gelen insanların aynı coğrafyada yaşamaları toplumsal çatışmalara neden olabilmektedir. Bu nedenle her kültür kendi coğrafyasında gelişmelidir. Aşırı sağ partiler ülkesindeki yapısal sorunları göz ardı ederek, daha basit ve yer yer mantığa

sıgmayan gerçeklikten uzak çözümler getirmeye çalışmaktadırlar. Ana akım siyasi partilerin görmezden geldiği halkın, haklarını savunduklarını iddia ederek elit karşıtlığı yapmaktadırlar. Aşırı sağ partilerde karizmatik bir lider figürü vardır. Bu liderlerin güçlü retorik kitlelerin domine edilmesi açısından önemlidir. 21. Yüzyılda Fransa’da Le Pen, Hollanda’da Wilders bu özellikleri taşıyan aşırı sağ parti liderlerindendir. Aşırı sağda yabancılara karşı ülkenin kültürel geleneksel bütünlüğünün korunması ve hukuki olarak da desteklenmesi gerekmektedir. Her geçen yıl artan göçler ile ülkedeki sınırlı kaynakların giderek azalması nedeniyle sağ partiler önceliğin yerel halktan yana kullanılmasını istemektedir (Kallıs, 2015, s.119).

Aşırı sağın yükselişini teorik olarak açıklayanlardan biri de Mudde’dir. Aşırı sağın 2. Dünya savaşıdan sonra tarihi ve içinden geçtiği süreçlere ilişkin Mudde 3 farklı aşamadan bahseder. Bunlar;

Birincisi; 1954- 1980 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde aşırı sağ partiler bir nevi faşist partilerin kılık değiştirmiş hali olarak görülmektedir. Aşırı sağ Faşizm ve Nazizimin mirasçıları olarak kabul görmektedirler. Haliyle Faşist partilerin devamı olan aşırı sağın tanımlanmasında faşist terminolojinin etkisi vardır.

İkincisi; 1980-2000 arası dönemi kapsamaktadır. Bu dönem “modernleşme teorilerinin” içinde bulunduğu bir toplumsal yapıdır. Aşırı sağ partiler toplumun daha azınlık bir kesimini ifade etmektedir. Özellikle kriz zamanları erozyona uğrayan toplumsal, ekonomik ve siyasi koşullar altında aşırı sağ etki alanını arttırmaktadır. Aşırı sağ partilerin desteklenmesindeki temel motivasyonlardan biri de modernleşmedir. Modernleşme ve küreselleşme karşıtları yaşanan değişimle birlikte aşırı sağ partilere yönelecektir (Mudde, 2008, s.3-4). Bundan dolayı aşırı sağı açıklamaya çalışan teorilerin hepsi, modernleşme süreçlerine ve ortaya çıkan sonuçlara odaklanmaktadır.

Üçüncüsü ise; 2000’den günümüze kadar devam eden süreçtir. Bu dönemde yaşanan terör olayları ve giderek artan göçler ile aşırı sağ partiler siyasi sisteme daha fazla entegre olmakta ve ülke yönetiminde söz hakları artmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda aşırı sağın düşünce yapısının Batı’nın kökeninde yer alan ideolojilere yabancı olmadığı ve seçmen kitlesinin geniş bir tabana yayıldığı dikkat çekmektedir. Scheuch ve Klingemann, aşırı sağa giderek artan desteği “patolojik

normallik” olarak tanımlamıştır. Mudde’ye göre bu tanım aşırı sağın, ana akım partileri bile etkileyerek kendi politik perspektifinden bakmaya sevk ettiğini ve radikalleştirdiğini ifade etmektedir. Son kertede aşırı sağın yükselişini anlayabilmek için geliştirilen teorik bilginin yoğunluğu, aşırı sağ partilere ilişkin çalışmaları ana akım siyaset biliminin bir parçası haline getirmiştir (Mudde, 2016, s.4). Akademik olarak da aşırı sağa ilişkin çalışmalar giderek artmıştır.

3. Aşırı Sağ’ın Siyasal Görünümü: Irkçı Partiler

Avrupa’daki aşırı sağ partiler aşağıdaki tabloda ülke ve siyasal parti şeklinde verilmiştir. Ancak çalışma kapsamında aşırı sağın radikal bir şekilde yükseldiği ve ayrımcı retoriğin medyaya sık sık yansıdığı ülke ve siyasi partiler ele alınacaktır. Buradan yola çıkarak Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, Avusturya, Macaristan, İsveç ve Belçika ülkelerindeki faaliyet gösteren aşırı sağ siyasi partiler ve söylemleri incelenecektir.

Ülke	Siyasal partinin Adı
Macaristan	Fidesz Partisi, Daha İyi Bir Macaristan Hareketi(Jobbik)/Macaristan Adalet ve Hayat Partisi(MIEP)
Almanya	Almanya Ulusal Demokratik Partisi(NPD) / Cumhuriyetçiler(REP) /Almanya için Alternatif Partisi(AFD)
Fransa	Ulusal Cephe(FN) / Ulusal Cumhuriyetçi Hareket(MNR)/ Fransa Hareketi(MPF)
Hollanda	Özgürlük Partisi(PVV)/ Lijst Pim Fortuyn(LPF)
Avusturya	Avusturya Özgürlük Partisi(FPO) / Bundnis Zukunft Österreich(BZO)
İtalya	Kuzey Ligi(Lega Nord, LN) /Sosyal Hareket-Üç Renkli Bayrak(MS-FT)
İsveç	İsveçliler Partisi(SVP)
Norveç	İlerleme Partisi(FRP)

Danimarka	Danimarka Halk Partisi(DF) / Danimarka'da İlerleme Partisi(FP)
Belçika	Vlaams Blok/Vlaams Belang(VB) / Ulusal Cephe(FN)
Finlandiya	Gerçek Finler(PS) Suomen Kansan Sinivalloiset(SKS)
İsviçre	İsviçre Halk Partisi(SVP) / İsviçre Ulusal Partisi(PNOS)/ İsveç Demokratları(SD)
Portekiz	Partido Nacional Renovador(PNR)
Polonya	Hukuk ve Adalet Partisi(PİS)
Letonya	Ulusal İttifak Partisi
Hırvatistan	Hırvat Demokrat Birliği (HDZ)
Çekya	Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Partisi (SPD)
Litvanya	Litvanya Milliyetçi Birliği
Slovakya	İlerici Slovakya (PS)/ Birlikte Partisi (Spolu)

Tablo 3: Avrupa'daki Aşırı Sağ Partiler

Başta Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, Avusturya, Macaristan, İsveç ve Belçika olmak üzere aşırı sağ partiler ve liderleri Avrupa genelinde azımsanmayacak oy oranlarını yakalamışlardır. Avrupa'da bir zamanlar uç fikirlere sahip olduğu düşünülen aşırı sağın günümüzde “normalleşme”ye başladığı ve süreç içerisinde ana akım siyasetin bir parçası olduğu dikkat çekmektedir. Neticede Avrupa'da aşırı sağ giderek büyürken merkez sağ ve sol arasındaki çizgi ise muğlaklaşmaya başlamıştır. Küreselleşme ve modernleşme süreçleri de göz önünde bulundurulduğunda kabul gören ideolojik tanımların topyekûn bir değişim yaşadığı görülmektedir. Sağı ve solu niteleyen kriterler değişmiş daha genç ve popülist liderler aşırı sağda öne çıkmıştır. Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler ulus devlet yapılarına zarar vermiş ülkeler arasındaki sınırlar ortadan kalkmıştır. Küreselleşmenin ekonomik noktada getiriler sağlaması ve iletişimin kolaylaşması açısından kazanımlar sunmasının yanında Mudde'nin de bahsettiği küreselleşmenin olumsuz yönü ‘küreselleşmenin kaybedenleri’ olarak adlandırılan bir

kesimi inşa etmiştir (2011, s.9). Günümüzün popülist aşırı sağ partileri ve seçmenleri bu kesimi oluşturmaktadır. Yapılan kamuoyu araştırmaları ise aşırı sağa destek verenlerin görece ekonomik olarak alt gelir seviyesinde olanlar, eğitim seviyesi düşük ve küreselleşmenin getirdiği bir takım sosyal ve ekonomik şartlardan etkilenenlerden oluştuğu görülmektedir (Gündüz, 2010, s.40).

Aşırı sağ 1930’larda ortaya çıkan faşist partileriyle belli noktalarda benzerlikler gösterse de birebir aynı olduklarını söylemek doğru bir yaklaşım olmamaktadır. 2. Dünya Savaşı’nın yaşandığı sosyal ve politik ortam birbirinden farklıdır. Aşırı sağ ve faşist partiler arasındaki temel farklardan biri de demokrasi kavramına ilişkin tutumlarıdır. Zaslove göre, “Yeni sağ radikal partiler, öncüllerinin aksine ideolojik olarak liberal demokrasi karşıtı değillerdir. Demokrasiyi yozlaşmış elit politikacılardan kurtardıklarını öne sürmektedirler. Yeni aşırı sağ siyasi oluşumlar, faşist partilerin korporatist ideolojisinin tersine, serbest pazar ekonomisini savunmaktadırlar. İki dönemi karşılaştıran Mudde, aradaki farkın demokrasiye yaklaşımdan kaynaklandığını söylemektedir. Günümüz aşırı sağının demokrasiyi benimsediğini ancak demokrasi ile gelen çok kültürlülük, azınlık hakları, dezavantajlı gruplar gibi kavramları kabul etmediklerini ifade etmektedir (Çöpoğlu’ndan akt: Aydın, 2019, s.102).

Avrupa’nın önemli kurumlarından biri olan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde kritik değişimler yaşanmıştır. AP 2009, 2014 ve 2019 yıllarında seçime gitmiş ve bu seçimlerde aşırı sağın yükselişine ilişkin çarpıcı verilere ulaşılmıştır.

Avrupa Parlamentosu, 1979’dan itibaren seçilmiş milletvekillerinden oluşmaktadır. 2019 yılında dokuzuncusu yapılan seçimlerde Avrupa Parlamentosu, 2009 ve 2014 seçimlerine göre önemli değişimler yaşamıştır. 2014 ve 2019 yıllarındaki seçimler baz alındığında euroseptik partilerin yükselişi göze çarpmaktadır. 2019 AP seçimlerinde merkez sol ve merkez sağ partiler ciddi güç kaybederken, AB yanlısı merkezci liberal çevreci partiler ve AB karşıtı sağ popülist partiler önemli kazanımlar elde etmiştir.

Ülke	Siyasal partinin Adı	2009 AP Seçim Sonucu	2014 AP Seçim Sonucu	2019 AP Seçim Sonucu
------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

Macaristan	Fidesz Partisi, Daha İyi Bir Macaristan Hareketi(Jobbik)	56,36, 14,8	51,48, 14,7	52,56, 6
Almanya	Almanya için Alternatif Partisi(AFD)	–	7,1	10,8
Fransa	Ulusal Cephe(FN)	6,34	24,86	23,2
Hollanda	Özgürlük Partisi(PVV)	16,97	13,32	3,53
Avusturya	Avusturya Özgürlük Partisi(FPO)	12,71	19,72	17,2
İtalya	Lig Partisi	10,2	6,16	34,26
İsveç	İsveç Demokratları Partisi(SD)	3,72	9,70	15,4
Belçika	Flaman Çıkarları	9,85	4,26	11,4

Tablo 4: Çalışma kapsamında incelenecek aşırı sağ partilerin yıllara göre AP seçim sonuçları

AP, Avrupa Birliği'nin en önemli organlarının başında gelmektedir. AP, AB'ye üye olan ve olmayan ülkeler ile ilgili nihai kararları vermektedir. Bu açıdan büyük bir öneme sahiptir. AB'nin seçimle iş başına gelen tek organı olan AP'de üye ülkeler nüfus oranlarına göre temsil edilmektedir. Buna göre Almanya en fazla temsil gücüne sahip ülkelerden biridir. AP 8 politik gruptan oluşmaktadır. Bu siyasi grupların sandalye sayıları ve oy oranları her 5 yılda bir yapılan seçimlerde değişkenlik göstermekte ve koltuk sayıları nüfus yoğunluğuna göre belirlenmektedir. 2009, 2014 ve 2019 yıllarında yapılan AP seçimlerinde siyasi grupların sandalye sayıları ve oy oranlarında ciddi değişiklikler yaşanmıştır.

POLİTİK GRUPLAR	YILLARA GÖRE SANDALYE SAYISI			YILLARA GÖRE OY YÜZDESİ		
	2009	2014	2019	2009	2014	2019
EPP	264	221	182	%35,9	%29,43	%24,23
S&D	161	191	154	%21,9	%25,43	%20,51
ECR	-	70	62	-	%9,32	%8,26
ALDE	80	67	108	%10,9	%8,92	%14,38
GUE / NGL	32	52	41	%4,3	%6,92	%5,46
GREENS / EFA	35	50	74	%4,8	%6,66	%9,85

ID	-	48	73	-	%6,39	%9,72
BAĞIMSIZLAR	93	52	57	%12,6	%6,92	%7,59

Tablo 5: AP siyasal gruplarının 2009, 2014 ve 2019 yıllarındaki sandalye sayıları ve oy oranları

Avrupa Parlamentosu'na üye partiler ülkelere göre değil siyasi görüşlerine göre gruplara ayrılmaktadırlar. Üye ülkelerin çıkarlarından ziyade AB'nin çıkarı ön planda tutulmaktadır. Dolayısıyla Parlamenterler kendi ülkelerinden daha çok kendilerini destekleyen AB vatandaşlarını temsil etmektedirler. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Kömür – Çelik Topluluğu antlaşmalarında ideolojik gruplardan bahsedilmemektedir. Sonuç olarak AP'de yer alan siyasal gruplar AB kuruluş aşamasında bulunmamaktadırlar. Yani siyasal grupların kurulması ilk olarak 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile resmi bir zemin oluşmuştur (Kreppel'den akt: Kiriş, 2013, s.125). Avrupa Partileri siyasal birlik antlaşması çerçevesinde ulusal partilerin federal ittifakı olarak belirmektedir. AP'de yer alan siyasal gruplar; liberaller, sosyal demokratlar, Hristiyan demokratlar, Muhafazalar ve Komünistler'dir.

Avrupa Parlamentosu'ndaki gruplar içinde aşırı sağ eğilim gösteren Kimlik ve Demokrasi Grubu(ID) ve Avrupa Birleşik Solu/Nordik Yeşil Sol(GUE/NGL) grupları popülist, yabancı ve göçmen karşıtı bir siyasi duruş sergilemektedirler. Özellikle kontrolsüz kitlesel göçün önüne geçilmesinin gerekli olduğunu her fırsatta dile getirmektedirler.

Aşırı sağ partiler için çözüme kavuşturulması gereken en öncelikli meselelerin başında göçmen sorunu gelmektedir. Çünkü göçmenler göç ettikleri ülkelere güvenlik başta olmak üzere istihdam ve eğitim seviyesini düşürdüğüne ilişkin suçlamaları aşırı sağın gündeme getirdiği görülmektedir. Bu partiler sosyal ekonomik sorunların çözümünü kendinden olmayanı ötekileştirmede bulmaya çalışmaktadır. Avusturya Özgürlük Partisi'ni örnek verecek olursak parti sloganında “ Avusturya bir göç ülkesi değildir” ifadeleri yer almaktadır.

Avrupa'da totale vurulduğunda son yıllarda aşırı sağ azımsanmayacak bir şekilde güç kazanmış ülkeler bazında bakıldığında kimi ülkelere koalisyon ortağı olarak hükümet yönetiminde söz sahibi olmuş ya da parlamentoda temsil hakkına sahip

olmuştur. Çalışma kapsamında incelenecek olan ülkelerdeki aşırı sağ partilerin durumu ise şöyledir;

Macaristan Fidesz Partisi, Daha İyi Bir Macaristan Hareketi (Jobbik)

2004 yılında AB üyeliğine giren Macaristan, 2008 yılında yaşanan ekonomik krizden en çok etkilenen ülkelerden biriydi. Macaristan 2010 yılında genel seçimlere gitti. Bu seçim ile 8 yıldır Macaristan'ı yöneten Macar Sosyalist Partisi (MSZP) yerini milliyetçi popülist Fidesz ve Koalisyon ortağı KDNP'ye bıraktı. Fidesz bu seçimle parlamentonun %68'ini kazanarak iyi bir oy potansiyelini yakaladı. Mecliste 2/3 çoğunluğu eline alan Fidesz, hızlı bir şekilde anayasa değişikliğine gitti. Yeni anayasanın yapılmasını izleyen süreçte kuvvetler ayrılığı zarar gördü. Parlamentonun yetkileri kısıtlandı ve medya organları üzerindeki siyasi baskı arttı. 2010 yılından itibaren iktidarda bulunan Fidesz'in (Genç Demokratlar) lideri Viktor Orban, göçmen karşıtı ve milliyetçi bir çizgi benimsemektedir. 2014 yılındaki seçimlerde Fidesz'in oy oranı 7 puan düşmesine karşın parlamentodaki koltuk sayısı artarak oyların %48,8'ini almıştır. 2018'deki seçimlerinde ise oyların %44,9'unu alarak büyük bir başarı yakalamıştır. Bir başka aşırı sağ parti Jobbik (Daha İyi Macaristan Hareketi) lideri Gabor Vona ise, antisemitist ve Romanlara yönelik ayrımcı tutumuyla tanınmaktadır. Vona, 2018 seçimlerinde başarı sağlayamayınca istifa etmiştir.

Fransa Ulusal Cephe (Front National) Partisi

Avrupa'nın en büyük ve önde gelen ülkelerinden biri olan Fransa, AB ile uzun zamandan beri önemli sorumluluklar almıştır. AB'nin kurucu unsurlarından biri olan Fransa, 1789 Fransız Devrimi ile birlikte ideolojik bağlamda değişimlerin yaşandığı bir coğrafyadır. İhtilalin gerçekleşmesi ile milli ve geleneksel değerlerin, ulusal kimliğin ve dilin önem kazandığı görülmektedir. Diğer yandan Fransız aşırı sağ tarihsel süreçte İtalya ve Almanya kadar güçlenmemiştir. Front National'den (FN) önceki aşırı sağcılar şiddet ve terör yanlısı girişimler içerisinde olmuşlardır. Le Pen liderliğine kadar parti birçok kriz yaşamıştır ancak Le Pen aşırı sağda değişimin olması gerektiğinin farkına varan ilk liderlerden biridir. Bunun yanı sıra Le Pen'in değişime öncülük eden siyasetçi olduğunu söylemek mümkündür. Le Pen 2002 Başkanlık seçimlerinde ilk turda %19,9 oy alan Chirac karşısında %3'lük bir fark ile ikinci parti olmuş ve büyük bir başarıya

imza atmıştır. Seçimin 2. Turunda ise Le Pen %18 oranında oy almış ve aldığı oyları 720.000 arttırarak toplam 5.5 milyon Fransız'ın desteğini almıştır. Front National 2004 AP seçimlerinde de 7 milletvekilini parlamentoya sokmayı başarmıştır. Sonuç olarak Front National 1980'lerden bu yana istikrarlı bir şekilde yükselmiştir. 2002-2010 yılları arasında Avrupa genelinde yaşanan ekonomik krizden etkilenen Fransız seçmenler için FN alternatif bir parti olmuştur. Bu dönemlerde toplumsal ve ekonomik alanda yaşanan sorunlar FN'yi Fransız halkıyla yakınlaştırmıştır.

Cumhurbaşkanlığı	AP Seçimleri	Bölgesel Seçimler
2012: %17,9	2009: %6,3	2010: %11,4
2017: %21,3	2014: %24,9	2015: %27,7
2022: %23,4	2019: % 23,3	2021: %18,68

Tablo 6: FN'nin 2009-2022 Yılları Arasında Aldığı Oy Oranları

Son yıllardaki gerek ulusal gerek AP seçim sonuçlarına bakıldığında FN birkaç istisnai seçim haricinde oy oranlarını arttırmayı başarmıştır. 2022 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Le Pen %41,5'i yakalayarak azımsanmayacak bir oy oranına sahip olmuştur. 2019 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerini 1. Sırada bitirmiş ve Parlamento'ya 23 milletvekili göndermiştir. 2022 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde de 89 milletvekili çıkarmış ve ittifaklar harici en büyük ikinci parti olmuştur. FN'nin bu denli başarı elde etmesinin temel sebeplerinden biri de göçmen karşıtı tutumudur. FN parti programında göçmen sorunu her zaman önemlidir. Le Pen'in medyaya yansıyan popülist göçmen söylemi bu konudaki ırkçı tutumunu net bir şekilde ifade etmektedir.

2011 yılında Le Pen, partinin liderliğini kızı Marie Le Pen'e bırakmıştır. Babasından daha farklı politikalar yürütmeye başlayan Marine Le Pen, 2017 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerin ilk turunda % 21,3 ile ikinci tura kalmıştı.

Sonuçların ardından Le Pen vahşi küreselleşmeye atıfta bulunarak, “Halkın kibirli elitlerden kurtarılma zamanı geldi” ifadelerini kullanmıştır. Le Pen’in 2017 Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki vaatlerinde düzensiz göçmenlerin Fransa’dan sınır dışı edilip, yasal göçmelerin nüfusunun ise 10.000 ile sınırlandırılması ve Radikal İslamcı grupların faaliyet içinde camilerin kapatılması ve sosyal haklarda önceliğin Fransız vatandaşlarına tanınması gibi vaatler Le Pen’in göçe özellikle de Müslümanların göçüne karşı duruşunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Le Pen’in 2017 yılındaki seçimlerde 2.turda %33,9 alarak mağlup olmasının yanısıra yaşanan olaylar ve toplumsal dinamikler dikkate alındığında hem AB hem de Fransa’nın politik duruşunu belirleme noktasında kritik bir rol üstlendiği görülmektedir.

Hollanda Özgürlük Partisi (PVV)

Hollanda uzun yıllardan beri göçmenlerin en çok tercih ettiği yerleşim bölgelerinden biri olmuş dolayısıyla göçmenlere karşı tutumu noktasında hoşgörölü tarafla öne çıkan devletler arasında yer almıştır. Tarihsel sürece bakıldığında 16. Yüzyılda İspanya ve Portekiz’den kaçan Yahudilerin gelmesiyle yoğunlaşan göç akımı, 2. Dünya savaşı döneminde Almanya’dan gelen Yahudi göçüyle de iyice çoğalmış ve aynı yüzyılın sonunda Fransız Huguenotlarla yeni bir boyuta erişmiştir. 20. Yüzyıla kadar devam eden göçler ülkedeki bekçi devlet anlayışından dolayı sınırlanmamıştır (Canatan, 2008, s.221). Hollanda’da yabancı göçüne karşı ilk sınırlandırma 1993 yılında giriş şartı ile konulmuştur. Bu dönemde Nazi zulmünden kaçan Yahudilerin ülkeye girişlerine müsaade edilirken, Nazi Almanya’sından kaynaklı göç ettiğini ispat edemeyen Yahudilerin ülkeye girişlerine izin verilmemiştir. Bu dönemde Yahudi göçüne getirilen sınırlandırmalar ilerleyen yıllarda göçmen ve mülteci politikalarının belirlenmesinde rol oynamıştır. İkinci dünya savaşı sonrası Hollanda’ya göç devam etmiştir. Ancak bu dönemde yüksek işsizlik ve barınma sorunlarından dolayı herhangi bir göç politikası geliştirilmemiştir. 1950’li yıllarda ise Hollanda hükümeti sosyo-ekonomik şartları öne sürerek “dışarıya göç” kampanyası başlatmıştır. O dönemde başbakanlık yapan Willem Drees Hollanda halkına yönelik yaptığı konuşmalarda dışarıya göçü teşvik etmeye çalışmıştır. Bunun sonucunda yarım milyon Hollanda vatandaşı Kanada, Amerika ve Avusturya’ya göç etmiştir.

1960'lı yıllarda ise ekonomik durumun iyileşmesi ile birlikte iş gücü açığını kapatma adına başta Avrupa'dan olmak üzere Türkiye ve Fas gibi ülkelerden ucuz iş gücünü çekmek amacıyla göçmenlere kapılar açıldı. Hollanda hükümeti bu göçlere resmiyet kazandırmak amacıyla ülkelerle antlaşmalar imzaladı. Hollanda ikinci dünya savaşını izleyen süreçte yabancı işgücü ve göçmeler ile toplumsal çeşitliliği arttırmış ve çokkültürlü bir toplumsal yapıya kavuşmuştur. Türkler ise Hollanda'daki en büyük göçmen topluluğunu oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze kadar göç grafiklerinin seyrine bakıldığında nüfusun giderek arttığı ve gelecekte de artacağı tespitini yapmak mümkündür.

Hollanda'da aşırı sağın göç politikaları üzerindeki etkisi özellikle 1990'lı ve 2000'li yıllarda artmıştır. Merkez sağ ve merkez sol her ne kadar aşırı sağı dengelese de o dönemde Henk Westbroek ve Jan Hagel tarafından kurulan aşırı sağ Yaşanabilir Hollanda Partisi'nin (LN) her geçen gün destekçisi artmaktaydı.

2000'li yıllar ise Hollanda aşırı sağı açısından önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Dönemin tanınan profesörlerinde biri olan Pim Fortuyn göç meselesinde Hollanda'da öne çıkan aktörlerden biri haline geldi. Fortuyn İslam'a ve Müslümanlara karşı söylemleriyle medyaya sık sık yansdı. İslamiyet'i "geri kültür" olarak nitelendiren Fortuyn "İslam'a karşı soğuk bir savaşa tarafım. İslam'ı olağanüstü bir tehdit ve düşman olarak görüyorum" açıklamalarıyla büyük yankı yaratmıştır.

Fortuyn, aşırı sağ Yaşanabilir Hollanda Partisi'ne (LN) katıldı. Kasım 2001'de LN liderliğine seçildi. Daha sonra parti içinde yaşanan çatışmalardan ve İslamiyet'e ilişkin söylemlerinden kaynaklı parti içinde dışlandı. Göç meselesine ilişkin gazetelere verdiği demeçlerde anayasanın eşitlik bölümünün kaldırılması gerektiğini savunması sonrasında parti liderliğinden alındı (Ghillebaert, 2004, s.3). Bir misyonu olduğunu ve bunu hayata geçireceğini dile getiren Fortuyn 2002 yılında Pim Fortuyn Listesi'ni (LPF) kurdu. Yapılan kamuoyu araştırmaları LN'nin birçok destekçisinin Fortuyn'un LN'den ayrılıp kendi partisini kurmasıyla onun tarafına geçtiğini göstermekteydi. LPF, 2002 genel seçimlerinde %17 oy alarak koalisyon hükümetine dahil olmuştur. Bu seçimlerde meclisteki 150 sandalyeden 26 sandalyeyi kazanmış ve meclisteki ikinci büyük parti konumuna erişmiştir. Mart 2002 seçimlerinde LPF Rotterdam'da %30'un üzerinde oy

olarak bölgedeki en güçlü siyasi partilerden biri olmuştur.(Pennings ve Keman, 2003, s.38) Böylelikle Avrupa’da ilk kez ırkçı bir parti bu kadar yüksek bir oy oranına ulaşabilmiştir (Canatan, 2008, s.224). Fortuyn 2002 genel seçimleri öncesi uğradığı silahlı saldırı sonucu yaşamını yitirmiştir. Parti Fortuyn’un adaylığının devam etmesine ve yeni liderin seçimlerden sonra belirlenmesi üzerinde mutabık kalmıştır. Seçimin sonucunda birinci parti olan Hristiyan Demokratlar, Pim Fortuyn Listesi (LPF) ve Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi (VVD) ile koalisyon hükümeti kurmuştur. Başbakanlık koltuğunda olan Balkanende göç politikalarında Pim Fortuyn’un izinden gitmiştir. Bu koalisyon hükümetinin üyeler arasında yaşanan görüş ayrılıkları nedeniyle ömrü uzun olmamıştır ve bu siyasi atmosfer içinde Hollanda 2003 Ocak ayında erken genel seçimlere gitmek zorunda kalmıştır.

LPF ise Fortuyn’un ölümünden sonra gelen Mat Harben, Fortuyn’un etkisini gösterememiş ve parti 2008 yılında dağılmıştır. Bazı siyasiler ve gazeteciler Fortuyn’u aşırı sağ liderlerden biri olarak nitelendiremeye başlamıştır ancak Fortuyn, aşırı sağ etiketini reddetmiştir. Bazı akademik çalışmalar da Fortuyn’un aşırı sağ olmadığı tezini desteklemektedir. Bu çalışmalardan biri olan Pennings ve Keman’ın belirttiği ifade şu şekildedir; “... Fortuyn ve VVD, Avrupa’daki merkez muhafazakâr siyasete kısmen benzemekle birlikte, Avrupa’da yeni ortaya çıkan aşırı sağ hareketten ciddi farklılıklara sahiptir. LPF ve VVD muhafazakâr siyasetin kalbinin attığı yerdir” (Pennings ve Keman, 2003, s.58). Fortuyn’un partisi hükümette çok uzun süre kalmamasına rağmen göç politikalarında belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. Hollanda’da özellikle 2003 yılından sonra daha kısıtlayıcı bir göç politikası oluşturulmuştur. 11 Eylül olaylarıyla yaşananlar İslamofobi’nin artmasıyla sonuçlanmıştır. Müslüman göçmenler hakkında ırkçı ve ötekileştirici tavrıyla tanınan aşırı sağ siyasetçi Fortuyn suikast sonucu öldürülmesi ve İslam karşıtı radikalizmin önde gelen temsilcilerinden olan Theo Van Gogh cinayeti gibi olaylar sonucunda siyasilerin söylemlerine yansıyan kutuplaştırıcı tavır toplumsal tabana da yayılmış ve göçmen karşıtı kültürel kutuplaşma etkisini arttırmıştır. Schain ise söz konusu kutuplaşmanın temel sebeplerini; 11 Eylül saldırıları ve sonrasında Irak’ta yaşananlar, Danimarka’daki karikatür krizi, göç ve İslam’ın güvenlik meselesi ile bağdaştırılması, Avrupa’yı “İslamlaşma”ya karşı koruma şeklinde sıralamaktadır. Avrupa göçmenleri ve göçmen kökenli olan vatandaşların işsizlik,

yoksulluk, eğitim vb. yapısal sorunların sebebi olarak görmekte, sonuç olarak göçmenlerin tehlike, tehdit, akın ve çöküş gibi güvenlikle ilişkili bir terminoloji bağlamında ele alınması farklı kültürlerin ayrışmasını daha fazla derinleştirmektedir (Schain, 2009, s.93-94).

2003 genel seçimlerinde ise Hristiyan Demokratlar ve VVD arasında bir koalisyon hükümeti kuruldu. Kurulan hükümetin VVD'den iki üyesi Geert Wilders ve Hirsi Ali aşırı sağcı tutumlarıyla Pim Fortuyn'u aratmadılar. Bir dönem işçi partisine üye iken Liberal Parti'ye geçen ve milletvekili seçilen Somali kökenli mülteci Hirsi Ali göçmenlere ilişkin çıkışlarıyla kamuoyunda büyük yankı yaratmıştır. Yönetmen Thea van Gogh'la yaptıkları "Teslimiyet" adlı kısa film Hollanda'da ortamın daha fazla kızışmasına sebebiyet vermiştir. 18 Ocak 2005 tarihinde Theo van Gogh'un öldürülmesi ise Hollanda'da popülist mülteci söylemin yaygınlaşmasına, yerli ve yabancılar arasındaki ayrımın daha fazla belirginleşmesine yol açmış ve bu süreçten sonra hiçbir şey eskisi gibi olmamıştır.

Hollanda'da yabancılara ve Müslüman göçmenlere bakış açısı ciddi anlamda değişime uğramış ve aşırı sağ partiler güç kazanmaya başlamıştır. Bu partilerden biri de Greert Wilders'in liderliğini yaptığı PVV (Özgürlük Partisi) olmuştur. Fortuyn'un çizgisinden ilerleyen Wilders, ırkçı ve göçmen karşıtı radikal söylemleri öne çıkan liderlerden biridir. Müslümanların değerlerine yönelik sarf ettiği hakaret içerikli sözler ve saldırgan tutumlar başarı sağlamıştır. Çok kültürcü bir toplum olarak bilinen Hollanda'da aşırı sağ ırkçı hareketler belli dönemlerde göç politikaları üzerinde belirleyici olmuşlardır.

Siyasi hayatı 1990 yılında Özgürlük ve Demokrasi İçin Halk Partisi'nde (VVD) başlayan Wilders, VVD'nin parti lideri olan Bolkenstein'in Müslüman karşıtı ve göçün Hollanda için tehlikeli olduğu söylemini benimsemiş ancak ilerleyen yıllarda Türkiye - Avrupa müzakerelerinin başlamasına tepki göstererek Eylül 2004 yılında VVD'den ayrılmıştır. Wilders PVV'yi 22 Şubat 2006 yılında tek kişilik bir parti olarak kurmuştur. Müslümanlara olan nefretini her fırsatta dile getirmekten çekinmeyen Wilders, "İslam'ın çağ dışı ve faşist bir ideoloji olduğunu ve terör ve birçok suça önyak" olduğunu iddia etmektedir. Katıldığı ilk genel seçimlerde %5,89 alarak parlamentoda

güç kazanmış, 2010 yılında ise %15 oy ile 150 sandalyenin 24'ünü elde etmeyi başarmış ve Avrupa içerisinde yükselen aşırı sağın önemli temsilcilerinden biri haline gelmiştir. Wilders avro krizinin patlak vermesiyle bir anda odağını İslam ve göçmen karşıtlığından Avroseptisizm'e çevirmiştir. Avrupa'nın genişlemesine karşı çıkmış ve homojen ve göçmeniz bir toplumsal yapının Hollanda'nın tarihsel ve ulusal kültürünü korumak adına kritik öneme sahip olduğunu dile getirmiştir.

Wilders 2014 Ulusal Parlamento seçimlerinde %10,08 oy oranı ile 150 sandalyeden 15'ini, 2017 yılında yapılan seçimlerde ise oyunu biraz yükselterek % 13,1 oy oranı ile 150 sandalyeden 20'sini kazanmıştır. 2014 AP seçimlerinde %13,32 oy alarak 2009 seçimlerine göre %3 oranında düşüş yaşayan Hollanda Özgürlük Partisi (Aras, 2014, s.19), 2019 seçimlerinde ise büyük düşüş yaşayarak %3,53 ile AP'de 4 sandalye kaybederek Avrupa Parlamentosuna girememiştir. AP seçimleri sonrası aşırı sağ partiler tarafından kurulan Özgürlükler ve Uluslar Avrupa'sı grubu için Wilders, "Farklı gruplardan bize katılan bütün insanlar Avrupa direnişinin sesidirler. Hep birlikte kitlesel göçe ve kıtamızın İslamlaşmasına karşı savaşıcağız. Tekrardan kendi paramızın , kendi ülkemizin, kendi kanunlarımızın efendisi olmak istiyoruz ve bunun için savaşıyoruz." diyerek grubun amacını net bir şekilde belirtmiştir (Çöpoğlu'ndan akt: Aydın, 2019, s.139).

PVV'ye göre göçmenlere olanak tanıyan her kişi, kurum ve parti Hollanda milliyetçiliği ile bağdaştırılamaz. AB ise kurumsal bağlamda göçmenlere çok fazla imkân tanımasından dolayı bu konuda yanlış bir politika izlemektedir. PPV, AB'nin göçmenlere karşı tutumunun değişmemesi halinde "İslamlaşma"nın tüm Avrupa ülkelerinde görüleceğinin kaçılmaz bir son olduğunu dile getirmektedir.

Wilders hedef tahtasına oturttuğu göçmenlere ve Müslümanlara ilişkin söylem ve tutumları her geçen yıl daha fazla ileriye gitmekte ve saldırganlıkta sınır tanımaz bir hal almaktadır. Kuran-ı Kerim'in satışının yasaklanmasından, camilerin kapatılmasına varıncaya kadar Müslümanların değer ve önem atfettiği değerlere her fırsatta nefret söylemi ile saldırmaktan çekinmemiştir.

Hollanda'daki seçim sistemi nedeniyle tek parti hükümetinin kurulması zor olduğundan dolayı genellikle koalisyon hükümetleri ülke yönetiminde yer almaktadırlar.

2017 seçimlerinde ise 150 sandalyeden 20'sini kazanan Wilders'a ilişkin AB ülkeleri Hollanda aşırı sağının darbe aldığı belirtmiştir. Hollanda'daki seçime giden partilerin birçoğunun Wilders ile koalisyon ortaklığına yanaşmaması PPV'nin hükümet yönetiminde olmasının önünde büyük bir engeldir. Diğer yandan 2017 seçimlerde hiçbir parti tek başına hükümet kuramamışken, 8 ay sonra hükümet kuruldu ve PVV koalisyon ortağı olamadı (Euronews, 2017).

Avusturya Özgürlükçü Partisi (FPÖ)

Tarihsel sürece bakıldığında Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Avusturya'da aşırı sağ partiler çok fazla varlık gösterememekle beraber, Avusturya günümüzde Avrupa'daki aşırı sağın en güçlü olduğu ülkelerden biridir. Aşırı sağ partiler zaman içerisinde oylarını arttırarak bazı dönemlerde iktidar ortağı olmayı başarmışlardır. 1956 milliyetçi çizgide olan Bağımsızlar Birliği'nin (VdU) dağılmasıyla beraber Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), kurulmuştur. İlk kurulduğu zamanlarda Naziler ile bir görülmüş ancak 1960 yılında liberaller ile ortak olmaları ve Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (SPÖ) ile yakınlaşmaya başlayarak üzerindeki Nazi etiketini silmeye çalışmıştır. Partideki liberallerin artış göstermesi normalleşme adına önemli bir gösterge olsa da, partinin özünün milliyetçi ideolojiye dayanması sebebiyle özellikle milliyetçilerin eleştirilerine neden olmuştur. 1983 seçimlerinde SPÖ tarafından koalisyon ortağı olmaya davet edilen FPÖ'ye ilk kez iktidar olma şansı verilmiştir. Parti'nin atağa geçerek büyümesi ise 1986 yılında Jörg Haider'in parti kongresinde başkan seçilmesiyle birlikte gerçekleşmiştir. Halk tabanında Nazi olarak tanınan Haider'in başkan olmasıyla SPÖ, koalisyonu bozmuş ve erken seçime gidilmiştir. 1986 yılında Haider'in partinin başına geçmesiyle birlikte gerek partililerin gerek kamuoyunun Haider'i partiyle özleştirmesi sonucu FPÖ denilince akıllara Haider geliyordu. 1956 yılından beri oy oranları %5 ya da %7 arasından değişen FPÖ, Haider'in liderliğinde girdiği ilk seçimlerde oy oranını ikiye katlamıştır. Parti, 1986'da %9,7, 1990'da %16, 1996'da %21,9 oranında oy oranlarına ulaşarak her dönem yükseliş göstermiştir. FPÖ uzun zamandan beri aradığı karizmatik ve dinamik lideri bulmuştur. 1996 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise %27,6 oy oranını yakalayarak sağ ve sol partilerle çok yakın sonuçlar elde etmiştir. Diğer parti liderlerine göre daha farklı bir kişilik özelliği olan Haider, bazen lüks bir hayat tarzı içinde olurken, bazen de işçi kesimi ile bir araya

gelip onların sorunlarını dinler ve çözüm üretmeye çalışırdı. Haider bu tavrı ile birçok kesime hitap etmiş halk tabanında ise “sokaktaki adamın temsilcisi” olarak görülmüştür. Haider’in amacı Avusturya Halk Partisi (ÖVP) ile SPÖ’nün iktidarına bir karşı gelmekti. Esasından FPÖ’nün ne halka hitap edecek bir manifestosu ne de toplumsal sorunlara ilişkin rasyonel bir çözüm önerisi vardı. Mevcut strateji tamamıyla popülist söylemlerle vatandaşın duygularına hitap etmek amaçlanıyordu. Özellikle yabancı göçünü öne süren Haider’in Avusturya hakkında destek gördüğü de görülmektedir. FPÖ seçmen kitlesinde de yıllar içinde değişim yaşanmıştır. 1983 yılında çoğunluğu üniversite mezunu olup serbest meslek sahipleri ve üst düzey memurlardan oluşurken, 1992 yılında ise işçiler ve küçük işletme sahiplerinden oluştuğu görülmektedir. Sosyal statü açısından bakıldığında FPÖ’yü tercih eden seçmenlerin genellikle görece daha az eğitilmiş gelir düzeyi düşük kesimlerden oluştuğu görülmektedir. Sanayi, ticaret ve tarım gibi sektörlerde yaşanan kriz ile zarar eden ve hükümet tarafından yardım edilmeyenler FPÖ’nün seçmen kitlesini oluşturmaktadır (Gehmacher’dan akt: Hançer, 2005, s.39). Neticede FPÖ’nün yükselişinin SPÖ ve ÖVP iktidarına bir baş kaldırının sonucu olduğunu söylemek mümkündür. FPÖ, 1986- 1999 yılları arasında istikrarlı bir şekilde yükselmesine rağmen bu yıllarda SPÖ VE ÖVP’nin koalisyonu ile geçmiştir. FPÖ’nün yükselmesinin arkasında ise bir takım nedenler bulunmaktadır. 1990’lı yıllardan itibaren işçilerin desteğini FPÖ’den yana kullanması, SSCB’nin çöküşü ile birlikte Demir Perde’nin kalkması FPÖ’nün yükselişi gerekli siyasi ortamı hazırlamıştır. Doğu Blokunun çöküşüyle mülteci akınının artması ve sermayenin Doğu Avrupa’ya yönelmesi ile Avusturya’da işsizlik beraberinde ekonomik sorunların artmasında neden olmuştur. 1990’lara antisemitizm Avusturya’da hakimken, artan göçmen oranı antisemitizmi geride bırakmıştır. FPÖ, 1990’lı yıllardan sonra söylemlerini yabancı karşıtlığı üzerinden inşa etmiştir. FPÖ göçmelerin ülkeye giriş yapmaması için çeşitli çalışmalar yapmış, bu çerçevede “Önce Avusturya” sloganıyla ilan ettiği “Yabancılar Halk Önergesi” programını ortaya koymuştur. Önergenin içeriğinde Avusturya’nın göçmen ülkesi olmadığını ve göçün durdurularak yabancı uyruklu çocukların okullardaki oranının üçte birle sınırlandırılması gerektiği ifadelerine yer vermiştir. Halkı yanına çekmek için söz konusu önergede yer verdiği rakamsal oranları çarpıtarak partideki az sayıda liberalin de partiden ayrılmasına neden olmuştur. 90’lı yıllardan

itibaren aşırı sağ lider Haider, Avusturya siyasetinde daha fazla etkili olmaya başlamış ve oy oranlarını artırmıştır. Haider döneminde Avusturya oldukça zorlu süreçlerden geçmiş, 1995 yılında AB üyeliğine karşıt bir tavır sergilemiştir. Haider, AB karşısında ulusal çıkarların öncelikli olması gerektiğini ileri sürmüştür. 90'lı yılların ortalarında pozitif milliyetçilik çerçevesinde Avusturya'nın çıkarlarını ön plana koyan Haider, ülkedeki kimlik tartışmalarının şekillenmesinde rol üstlenmiştir. 2000'li yıllara AB ve yabancı karşıtlığı temaları ile giren Haider popülist söylemlerle SPÖ ve ÖVP seçmenlerine ulaşmaya çalışmıştır. 1999 seçimlerinde ise gerek Avusturya gerek AB genelinde beklenmeyen bir sonuçla karşılaşmıştır. SPÖ %32,2 oy oranıyla birinci parti olurken, FPÖ %26,9 ile ikinci parti ve ondan daha az bir oyla ÖVP üçüncü parti olarak kayıtlara geçmiştir. Hükümet kurma çalışmalarına başlayan SPÖ istediği sonucu alamamıştır. Şubat 2000'de FPÖ ve ÖVP koalisyon hükümeti kurulmuş ve muhafazakârların ve milliyetçilerin kurduğu bu koalisyon uluslararası kamuoyunca büyük bir şaşkınlıkla karşılanmıştır. Avrupa Birliği üyeleri o dönemde Avusturya ile olan tüm siyasi ilişkileri askıya almıştır. Gelen tepkiler neticesinde FPÖ lideri Haider istifa etmek zorunda kalmıştır. Böylece AB tarihinde ilk defa üye bir ülkeye yaptırım kararı almıştır (Adler'den akt: Tanrikulu, 2020, s.102). AB'nin Avusturya'ya karşı bu tutumu kendi ilke ve değerlerini ne denli koruduğunun göstergesidir.

FPÖ hükümet ortağı olduktan sonra çeşitli zorlukla karşılaşmış bu dönemde beklenen hizmetler yerine getirilmemiş ve sonuç olarak başarısız bir dönem yaşanmıştır. Gerek FPÖ içindeki anlaşamamazlıklar gerek partiye destek veren seçmenlerin de zamanla desteklerini geri çekmesi ve hükümetin başarısız olması Başbakan Schüssel'in kararı ile erken seçime gidilmesi ile sonuçlanmıştır. Bu seçimlerinde FPÖ %10 oy oranı elde etmesine rağmen ÖVP'nin oyunu %15 arttırması tekrardan FPÖ ve ÖVP'nin koalisyonu ile sonuçlanmıştır. Ancak partideki iç çekişmelerden dolayı Haider, FPÖ'den ayrılmış ve Avusturya'nın Geleceği için İttifak Partisi'ni (BZÖ) kurmuştur. Haider, 2008 yılında hayatını kaybetmiştir.

FPÖ'nün yeni lideri ise Heinz-Christian Strache olmuştur. 2005 yılında partinin başına geçen Strache, Haider kadar etkili bir siyasi figür olamamışsa da 2017 yılındaki genel seçimlerde %26 oy oranına ulaşmayı başarmıştır. FPÖ'nün Müslümanlara ve

mültecilere karşı tutumu ÖVP ve SPÖ'yü de etkilemiştir. Söylemsel olarak benzerlik göstersen bu partilerin liderleri arasında zaman zaman çatışmalarda ortaya çıkmaktadır. FPÖ lideri Strache, ÖVP lideri Sebastian Kurz'un özellikle göçmen ve mültecilere ilişkin politikalarını çaldığını ileri sürmüştür. Seçimlerin ardından birinci parti olan ÖVP ve üçüncü parti FPÖ koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet döneminde Müslüman göçmen ve sığınmacılar meselesi üzerine yoğunluk verilmiştir. Merkez partileri olan ÖVP ve SPÖ 2017 yılındaki seçim kampanyasında, "AB bünyesine daha ne kadar Müslüman alacağız?" ifadesi siyasetteki İslam'a karşıt duruşun anlaşılması açısından önemli bir örnektir. 2018 yılında Kurz ve aşırı sağcı ortağı Strache'nin İslam yasasını bahane ederek Türklere ait 7 camiye kapatması Türkiye'nin büyük tepkisine neden olmuştur. Yaşanan olaylar Avusturya'da göçmenlere ve bilhassa Müslüman göçmenlere ayrımcı tutumun günümüzde de devam ettiğini gözler önüne sermektedir.

Avusturya Entegrasyon Bakanlığı anaokullarına ilişkin araştırmacıların çalışma yapmasını talep etmiştir. Söz konusu çalışma birçok mecrada tartışma konusu haline gelmiş ve siyasilerin de ana gündem maddesi olmuştur. Rapor kapsamında İslami kreşlerin terör örgütleriyle bağlantılı olduğu ve bu okullarda okuyan çocukların radikalleştiği öne sürülmüştür. Dönemin Uyum Bakanı Sebastian Kurz, raporu bahane ederek İslami kreşlerin kapatılması ve kamusal alanlarda peçe ile dolaşan kadınlara 150 Euro ceza verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Kurz, başbakanlık döneminde de İslami kreşlere, okullardaki başörtü yasağına ilişkin benzer açıklamalar yapmaya devam etmiştir. Seçimlerde oylarını giderek arttıran aşırı sağ kamuoyunun da desteğine dayanarak yabancılara ve göçmenlere karşı daha sert bir duruş sergilemektedirler. Aşırı sağın giderek daha fazla güçlenmesi ile Avusturya halkı da göçmenler konusunda daha tepkisel bir yaklaşımı benimsemiştir. Salzburg Üniversitesi'nin 1200 kişi ile yapmış olduğu alan araştırmasında Avusturyalıların yüzde 87'sinin göçmenlerin ülke kültürüne uymaları gerektiğini düşünmesi tepkisel yaklaşımın somut bir göstergesidir (Tanrıkulu, 2020, s.107). Göçmenler gündelik hayatta söylemsel hatta fiziksel saldırılara daha fazla maruz kalmıştır. Dolayısıyla göçmen karşıtlığının sadece retorikte kalmadığı göçmenlerin yaşam alanlarına direkt bir müdahalenin söz konusu olduğu görülmektedir.

Almanya (AFD) Partisi

Avrupa'nın ekonomik olarak önde gelen ülkelerinden biri olan Almanya'da aşırı sağ görüşler, diğer ülkelerde olduğu gibi etkin bir şekilde faaliyet gösterememişlerdir. 2. Dünya savaşının başlamasına neden olan Almanya, Nazizm ideolojisinin geride bıraktığı hasarı yok etmek ve benzer ideolojik yapılara mahal vermemek adına ulusal ve uluslararası düzeydeki söylemleri de dikkate alarak siyasi yapısını biçimlendirmiştir. 2. Dünya savaşının getirdiği dinamikler ve hemen sonrasında Soğuk Savaş sürecinin başlamasıyla yaşanan gelişmeler Almanya'nın aşırı sağ noktasında ön plana çıkmasına yol açmıştır.

1933 yılında Adolf Hitler ve Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin iktidara gelmesi ile Almanya'da adeta yeni bir döneme geçiş yapılmıştır. Faşist ideolojiyi benimseyen Hitler, Yahudiler ve çingenelerden arındırılmış homojen bir Alman toplumu inşa etmeyi amaç haline getirmişti. Hitler bu amaç uğruna ülkenin her türlü imkanlarını seferber etmeyi ve ülkeyi adeta uçurumun eşiğine sürüklemek pahasına söz konusu tehlikeleri göze alan bir mantıkla ilerliyordu. Hitler'in hegemonyası altındaki Almanya, uzlaşılı kültüründen uzak tamamen nefretten beslenen bir ülkedir. Hitler Almanya ülküsünü gerçekleştirmek için önce ülke sınırları içinde sonra da tüm Avrupa coğrafyasında planlarını faaliyete geçirdi. Yaşanan kaos sadece Almanya ile sınırlı kalmayıp bütün Avrupa coğrafyasına ve sonrasında dünyadaki diğer ülkelerin de içinde olduğu bir savaşa dönüşmüştü. Ülkenin işgali ve Hitler iktidarının son buluşundan sonra Doğu ve Batı olarak ideolojik ekseninde ayrılan Almanya'da her iki tarafın aşırı sağa ilişkin farklı politikaları benimsemekle birlikte savaşın kazanan devletleri aşırı sağ ideolojinin Almanya'da bir daha güçlenmesinin önüne geçmek için birtakım önlemler almıştır. Bu minvalde 1949 yılında, ABD kontrolünde Batı Almanya Anayasası yürürlüğe girmiş böylece tüm antidemokratik parti ve örgütlere engel getirilmiştir. İktidar yolu kapatılan aşırı sağın faaliyetleri de tamamen durdurulmuştur. Bu partilerin parlamentoda temsil edilmesine engel olmak için %5 barajı getirilmiştir. Siyasi faaliyetlerine devam etmek isteyen aşırı sağ partiler ise tüzüklerinde belli başlı değişikliklere giderek faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Sonuç olarak Doğu ve Batı Almanya'da aşırı sağ kitle hareketine dönüşecek kadar büyüyememiştir. Öte yandan 1990 yılında birleşen iki Almanya'nın ilerleyen yıllardaki seçimlerde aşırı sağa verdiği

destek toplumsal tabanda bu eğilime karşı bir sempatizanlığın aşikâr bir şekilde ortaya çıktığını göstermektedir.

Almanya’da aşırı sağ 3 ayrı dönem bağlamında ele alınmaktadır. İlk dönem 1949 ile 1960’lı yılları kapsamaktadır. Bu dönemde birtakım değişikliklere gitmek kaydıyla neo-nazi eğilimli ırkçı partiler kurulmuş Bunlar, Sozialistische Reichspartei” ve “Deutsche Reichspartei” idi. Savaş sonrası 1949 yılındaki ilk mecliste aşırı sağ partiler , %5 oranında oy kazanmıştır. Diğer yandan 1949 – 1952 arasında 6 aşırı sağ parti, ulusal ya da yerel meclislerde temsil hakkı kazanmıştır. Bunlar; “Wirtschaftliche Aufbauvereinigung”, “Deutsche Reichspartei”, “Deutsche Gemeinschaft”, “Deutsche Soziale Partei”, “Deutsche Reichs Partei”, “Sozialist Reichs Partei”dir (Barker, 2000, s.89). 1961 yılında kadar aşırı sağ partiler ne ulusal ne de yerel meclislerde istediği oy potansiyeline ulaşamamış ve diğer yıllara göre daha pasif konumda yer almışlardır.

Bu dönemde Batı Almanya’da ekonomik açıdan büyüme gerçekleşmiş. Siyasi olarak da aşırı sağ için durgun ve başarısız bir dönem olduğunu söylemek mümkündür. Aşırı sağcıların bir kısmı siyasi örgütlerde faaliyetler yürütmüş, bir kısmı da gazete, kitap, dergi gibi kamuoyuna ulaşabilecekleri iletişim araçlarına abone olarak ideolojilerini yaşatmaya çalışmışlardır. Bu sürecin sonunda ise 1961 yılından sonra aşırı sağ için ikinci dönem başlamıştır.

1964 yılında Almanya’da aşırı sağ partilerden biri olan Almanya Ulusal Demokratik Partisi’nin (NPD) kurulmasıyla bu dönem 1980’lere kadar devam edecektir. NPD içinde popülist örgütlerin, milliyetçi muhafazakâr çizgide olan partilerin aynı çatı altına toplanması ile ortaya çıkmış ve parlamentoda temsil edilecek oy oranını yakalamıştır. İlk kurulduğu yıllarda milliyetçi - muhafazakâr söylemleriyle tanınan parti sol ve sola yakın merkez sağa karşıt bir tutum sergileyerek milliyetçi kesime hitap etmeye çalışmıştır.

NPD işgücü açığı nedeniyle Almanya’ya gelen yabancıların kalıcı olmalarının önüne geçerek geldikleri yerlere geri göndermek istemiş ve ekonomik büyümeyi öne sürerek sorunun kaynağının yabancılar olduğunu söylemiş ve Alman halkını yanlarına çekmek istemişlerdir.

1963 yılında sağ koalisyondun başarısız olması ve 1966 yılında Almanya’da ortaya çıkan ekonomik kriz merkez sağ ve sol partilerin birleşmesiyle sonuçlanmıştır. Hristiyan demokratlarla (CDU) sosyal demokratlar (SPD), CDU’nun liderliğinde bir koalisyon hükümeti meydana gelmiştir. Sağda oluşan boşluktan faydalanan NPD, 1966-69 yıllarında yedi eyalet parlamentosunda temsil hakkına erişmiştir. 1969 yılına gelindiğinde ise ekonomik kriz bitmiş ve koalisyon hükümeti devri kapanmıştır. Öte yandan antikomünist ve milliyetçi seçmenlerin, içinde sosyal demokratların (SPD) yer aldığı bir koalisyonla birleşmesi olumlu karşılanmasa da, ilerleyen yıllarda CDU’nun neo-liberal politikaları benimseyen hükümete karşı geliştirdiği sert tavır, NPD’nin oylarını kendi tarafına çekmesini sağlamış ve NPD seçmen desteğini kaybetmiştir.

Ancak 1969 yılındaki genel seçimlerde yüzde 5’lik barajı geçemeyerek %4,3 oy oranına ulaşan NPD’nin 1994 yılına kadar alabildiği en yüksek oy oranı %0,6 ile sınırlı kalmıştır. (Barker, 2000:91) Bu yıldan sonra 1998’e kadar genel seçim başarısı %0,3’ün altında kalan NPD, 1999 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %0,4 oy almıştır (Barker, 2000, s.92).

NPD’nin oy kaybetmesi ve aşırı sağda yaşanan parçalanmalar bu dönemde pek çok yeni partinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1970’li yılları izleyen süreçte Nazi zulmünün abartıldığı dile getirilerek bir kültür mücadelesi başlamıştır. Söz konusu mücadeleyi sırtlanan kişi ise Alman Ulusal Gazetesi editörü Gerhard Frey’dir. Frey’in başlattığı bu mücadele günümüz neonazi gruplarının temelini oluşturmaktadır. Bu dönemde “Holocaust aldatmacası” tartışması gündeme sık sık getirilmiştir. Mücadelenin lideri olan Frey, 1971 yılında Alman Halk Birliği Partisi’ni (DVU) kurmuştur. Aşırı sağ ideolojiyi benimseyen parti, NPD ile aşırı sağı kendi tarafına çekmek istese de başarı sağlayamamıştır. 1989 yılında NPD ile ittifak yoluna girmiş böylelikle iki parti güçlerini birleştirmiştir. 1987 yılında iki parti lideri “Deutsche Volksunion Liste-D”yi kurmuşlardır. DVU’nun başkanlığını yürüten Grey, DVU Liste-D’nin ulusal düzeyde başkanlığını da üstlenmektedir. Bu ittifak Bremen’de azımsanmayacak bir başarıya imza atar ancak sonuçlar oluşumun liderleri tarafından yeterli bulunmaz. Söz konusu ortaklık 1990 yılında sona

ermiştir. Seçim kazanmaktan ziyade propaganda ağırlıklı ilerleyen DVU, 2011 yılında NPD bünyesine dahil olmuştur.

1980'li yılların ortalarından itibaren yükselişe geçen aşırı sağ partilerden biri de Republikaner (REP) dir. Parti 26 Kasım 1983 yılında iki eski CSU üyesi Ekkehard Voigt, Franz Handlos ve Bavyera yerel televizyonunda çalışan bir yapımcı olan Franz Schönhuber tarafında kurulmuştur. Aşırı sağcıların kurduğu REP, neoliberal ekonomi ile milliyetçi ve popülist düşünce bağlamında ideolojisini belirlemektedir. Yurtseverliği misyon haline getiren parti ulusal kimliği ve toplumsal refahı koruyarak göçmenleri 'öteki' olarak etiketlemiştir. İlk defa 1984 yılında seçim deneyimi yaşayan REP, 1989 yılında, doğu ve batı Almanya'nın birleşmesi sonrası başarılı seçim sonuçları elde etmiştir. 1987'ye kadar yerel düzeyde sadece Bavyera'daki seçimlere katılmış ancak başarılı sonuçlar elde edememiştir. 1987 yılından sonra ulusalda boy göstermeye başlamıştır. Aynı yıl Bremen'deki yerel seçimlerde %1.2, 1988'de Schleswig-Holstein'da %0.6 ve Baden-Württemberg'de %1.0 oranında oy almıştır. 1989 yılında Batı Berlin seçimlerinde ise %7,5, aynı yıl Avrupa Parlamentosu seçimlerinde de %7.1 oy toplamayı başaran parti, 1990 itibarıyla hızla güç kaybetmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda dönemin getirdiği şatlara uyumlanamayan partide iç çekişmeler de ayyuka çıkmıştır. Parti lideri olan Schönhuber'in partideki radikal kesimi parti dışına itmesi sonrası ilk kez katıldığı Bundestag seçimlerinde %2.1 oy almıştır.

Aşırı sağ partiler 1992'den itibaren tekrar yükselişe geçmiş bu dönemde yapılan eyalet seçimlerinde aşırı sağın oyları toplam %7.5 iken, REP ise Württemberg'de %10.9 oy oranını yakalamıştır. Böylelikle ilk defa bir eyalet parlamentosunda temsil hakkı kazanmıştır. REP, Bavyera, Saksonya, Mecklenburg-Pomeranya ve Saksonya-Anhalt'ta temsilciler çıkarmayı başarsa da, pek çok eyalette seçimlere katılım sağlamayacak derecede güç kaybetmiştir. 1996'da, Baden-Württemberg'de %9.1 oy alan parti, her ne kadar %1.8 oy kaybı yaşasa da eyalet meclisine 30 yıllık aradan sonra ilk kez aşırı sağdan milletvekili sokmayı başarmıştır (Barker, 2000, s.97).

1990'lı yıllarla birlikte DVU popülarlığı artan partiler arasında yer aldı. REP'in geri planda kalması ile beraber Schönhuber'de parti liderliğinde geri

çekilme kararı aldı. 1998 seçimlerine birlikte giren DVU ve REP toplam %3 oy alarak başarısız bir seçim dönemi geçirmişlerdir. 1990'lı yıllarla birlikte aşırı sağ, 3 farklı partiden oluşmaktadır. Yerel, ulusal ve AP seçimlerinde başarı elde edemeyen partiler, özellikle Almanya'da aşırı faaliyetler gösterme eğiliminde olan partilere gösterilen sert tutumlardan kaynaklı meşruiyet kazanmaları da güçleşmiştir. Devlet sert bir politik duruş sergilemiş, maddi sıkıntılar ve karizmatik lider figürünün olmaması ise partileri güvensizliğin ve ötekileşmenin arttığı bir ortamda siyaset yapmak zorunda bırakmıştır.

21. Yüzyıldan günümüze kadar başarı elde edemeyen bu partilere, 2010 yılında Özgürlük Partisi'nde katılmıştır. Bu partinin kurucusu olan Rene Stadtkewitz diğer ülkelerde gittikçe artan aşırı sağ örnek alsa da başarı sağladığı söylenemez. Stadtkewitz, Berlin kent meclisi üyesi olduğu dönemde Hollanda'lı aşırı sağcı Wilders'i Berlin'e davet etmesi hoş karşılanmamış ve partiden ihraç edilmiştir. İhraç sonrası Almanya'da Özgürlük Partisi'ni kuran Stadtkewitz, muhafazalar, popülist ve İslam karşıtlığı konularını söylemine yerleştirmiştir. Girdiği seçimlerde %5 barajının altında kalsa da, Almanya'da yükselen göçmen karşıtlığı partiyi öne çıkarmıştır.

2008 yılında başlayan ekonomik kriz tüm Avrupa'yı sarmışken, Merkel hükümeti tarafından avroyu kurtarmaya ilişkin stratejiler izlenmiştir. Ancak Merkel Hükümeti'nin ekonomik adımlarına sıcak bakmayan iktisatçı ve gazetecilerden meydana gelen bir grup, Almaya için Alternatif Partisi'ni (AFD) kurmuşlardır. 2013 yılında kurulan AB karşıtı parti, aynı yıl yapılan ulusal seçimlerde %4,7 oy alarak temsil hakkını %0.3 gibi az bir oy farkıyla kaçırmış ve diğer sağ partilerle karşılaştırıldığında ciddi bir başarıya imza attığı söylenebilir. 2014 yılına gelindiğinde ise AFD bir taban hareketinden başka bir şey değildi. Kurucuların çoğu üniversiteli, profesör ve yöneticilerden oluşuyordu.(Berning, 2017, s.18) AP seçimlerinde ise oyların %7,1'ni kazanarak 7 sandalye hakkı elde etmiştir. Sonuç olarak AFD ilk büyük başarısını kurulduktan 1 yıl sonra elde etmiştir.

AFD'de diğer aşırı sağ partiler gibi göçmen karşıtı tavrını sürdürmeye devam etmiştir. Göç üzerine çalışmaları olan Castles Stephen, Almanların kan bağı ilkesi düstur edinerek, Alman milliyetçiliğine yön verdiklerini dile getirmiştir. Almanların da bu

noktada siyasi olmaktan ziyade kültürel değerleriyle ön plana çıkan bir topluluk olduğu söylenebilmektedir (Castles'den akt: Goziev ve Özcan, 2020, s.85).

Gerek medya gerek siyasi aktörler, AFD'nin ideolojik yapısına dair değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Partinin tanınan isimlerden biri olan Bernd Lucke, bazı zamanlarda popülist retoriği kullanmaktan geri durmasa da parti programında bu tarz spekülatif durumlara mahal verici bir kanıt bulunamamıştır (Berning, 2017, s.17). Ancak AFD kurulduğu günden bu yana her daim göçmen karşıtlığı ve AB şüphesizliğine dair görüşleri var olmuştur.

Kitle hareketi olarak görülen AFD, asıl yükselişi ise 2017 yılında yakalamıştır. AFD'nin bu denli yükselişe geçmesinin arkasında ise 2015 yılında yaşanan göçmen krizinin olduğu söylenebilir. Merkel hükümetinin göçmenlere karşı ılımlı tavrı başta AFD olmak üzere birçok partinin tepkisine yol açmıştır. Alman vatandaşları ile yapılan anket çalışmasında %85'lik bir oran daha güvenilir ulusal sınırlar içinde yaşamak istediklerini belirtmektedir. AFD 2017 ulusal seçimlerinde %12 gibi aşırı sağ için oldukça yüksek bir oy oranıyla parlamentoya girmiştir. Böylece mecliste 92 koltuğa sahip olmuştur. Bir önceki ulusal seçimlere göre oyunu %7,69 attıran AFD'nin lideri Alexander Gauland ise açıklamasında, “Merkel'i kovmaya devam edeceğiz” ifadelerini kullanmıştır. Ulusal parlamentoda AFD, İslam ve göçmen karşıtlığı söylemleriyle dikkat çekmektedir. Gazeteci Ben Knight, siyasi politikalarında İslam karşıtı tavrını ortaya koymaktan çekinmeyen AFD'nin yükselişini “toplumda zaten var olan Nazilerin artık saklanma ihtiyacı duymadığı” şeklinde değerlendirmiştir.

2011 yılında Suriye ve Libya meydana gelen olaylardan sonra 2015 yılında giderek büyüyen mülteci krizi AB kamuoyunun gündemine hâkim oldu. AFD'nin ise bu denli başarılı olmasının arkasında, yaşanan mülteci kriziyle birlikte odağın euroseptisizmden göç mesesine kayması, giderek artan İslamofobi ve Pegida (Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar Hareketi) ile kurulan bağlantının etkili olduğu söylenebilmektedir.

AFD, kitlesel göçü mili güvenlik meselesi olarak görmüş ve siyasi bir malzeme haline getirmiştir. Almanya'da aşırı sağın yürüttüğü sert propaganda kutuplaştırıcı bir siyasi ortama zemin hazırlamıştır. Toplumsal düzeyde ırkçı saldırılar da giderek artış

göstermiştir. Hanau kentinde 19 Şubat 2020 yılında gerçekleşen ırkçı terör saldırısı ırkçılığın büyüdüğüne ilişkin endişe verici olaylardan biridir. Hanau’da gerçekleşen ırkçı saldırının ardından Almanya Başbakanı Merkel, ”İrkçılık zehirdir, nefret de zehirdir ve bu zehir toplumumuzda vardır” ifadelerini kullanmıştır (Anadolu Ajansı, Erişim: 16.12.2023).

Belçika Flaman Çıkarları (VB)

Belçika, üç bölge, üç topluluk, il ve belediyelerden meydana gelen federal bir devlet yapısına sahipti (Çelen, 2013, s.293). Bu federal devlet yapısında, Kuzey’de Hollandaca (Felemenkçe) dilini konuşan Flaman bölgesi, güneyde Fransızca konuşulan Valon bölgesi ve her iki dilinde resmi olarak kabul gördüğü Başkent (Brüksel) bölgesi bulunmaktaydı.

Belçika’daki popülist aşırı sağ genel itibariyle Flaman bölgesinden ve Brüksel’deki kuzeyli nüfustan destek görmekteydi. Tüm Avrupa’yı saran aşırı sağ dalgası Belçika’yı da etkisi altına almıştı. Göçmenler özellikle de Müslüman göçmenler hedef haline getiriliyordu.

İkinci Dünya savaşını izleyen süreçte çoğu Avrupa ülkesi ile birlikte Belçika’da yeniden kalkınmak ve ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek adına gerek Türk gerek Kuzey Afrikalı işçilerin göçünü onaylamış ancak bu durum aşırı sağın giderek büyümesine ve güçlenmesine yol açmıştır. Sonuç olarak Ekim 1977 yılında aşırı sağ parti Vlaams Nationale Partij (VNP) kurulmuştur. Aynı yıl Cleas tarafından Vlaamse Volkspartij’i kurulmuştur. Bu iki parti 1978’de Aralık ayında gerçekleşecek seçimler için ortak bir liste çıkarmak üzere bir araya gelmiş ve listelerine Vlaams Blok adını vermişlerdir. Bu dönemde Le Pen’in Ulusal Cephe’sinin izinden giden Vlaam Blok Partisi, Flandre bölgesinin en güçlü partisi olma özelliğini ile öne çıkmaktadır. VNP’nin kurucu isimlerinden biri olan Karel Dillen’in meclise girmeyi başardığı seçimlerin ardından VNP ve VVP’nin bazı üyeleri VNP’yi Vlaams Blok’a dönüştürme kararına varmışlardır.

Belçika’daki üniter devlet yapısına son verilmesi gerektiğini söyleyen Vlaam Blok, seçim kampanyalarını da göçmen karşıtlığı üzerinden inşa etmiştir. Kurulduğu ilk dönemlerde Anayasal reform ve Brüksel’den bağımsız olma talepleri ön plana çıkarken,

1970'ler ve 1980'li yılların başlarında düşük oy oranlarına sahip olan VB, seçmeni kendi tarafına çekmek adına 1982 yılını izleyen süreçte göçmen karşıtı bir politika benimsenmiştir. Bağımsızlık talebi, yabancı ve göçmen karşıtı politikaların yanısıra homoseksüellik, kürtaj gibi konular da partinin gündeminde yer almıştır. Yürüttüğü kampanyalar seçmen tarafından karşılık bulmuş ve 80'li yıllardan başlayarak oylarını yavaş yavaş arttırmayı başarmıştır. 1981 yılında 1,2 oy alan VB, ilk kritik seçim başarısını Antwerp'de yapılan şehir konseyi seçimlerinde almıştır. Bu seçimlerde %5,2 oy oranını yakalamıştır. 1988 yılında yapılan yerel seçimlerde %17,7 oy kazanarak belediyelerde 23 yerel meclis üyesi seçtirmeyi başarmıştır. 1991 yılına gelindiğinde ise %6,8 oy oranı ile temsilciler meclisinde 12, federal parlamentosunda ise 5 sandalye hakkını elinde bulundurmuştur. 1994 yılında Antwerp bölgesindeki yerel seçimlerde %28,5 oy alan parti, 1995 flaman parlamentosunda %12,5 oy alarak 15 sandalye kazanmıştır. 1995'deki temsilciler meclisi seçimlerinde ise %7,8 1999 seçimlerinde 9,9, 2003 yılında ise 11,7 oy oranına ulaşan Vlaams Blok partisinin ana hedefi, göçmenleri geldikleri ülkelere geri göndermek olmuştur.

Vlaams Blok'un göçmenlere ilişkin görüşleri, 2003 yılında çıkarttıkları Vérités Bruxelloises sayılarında daha net bir şekilde görülmektedir. Göç olayı güvenlik meselesi olarak görülmüş VB'ye göre yerliler saldırgan etnik gruplar karşısında kurban konumundadır. VB, "hepimiz hayatımızda hatalar yaptık, fakat bu barbarların (Müslümanların) yaptıkları insanlığa sığmaz. Bu canavarlık onların (Müslümanların) bir özelliğidir" demiştir (Vérités Bruxelloises'den akt: Yıldırım, 2020, s.90). Vlamms Blok, 13 Haziran 2004 yılında yapılan Flaman Parlamentosu seçimlerinde %24,2 oy oranı ile 124 sandalyenin 32'sini kazanarak ciddi bir başarı elde etmiştir.

Vlamms Blok partisi ırkçı tutumlar sergilemesi sonucu hakkında suç duyurusu bulunulması ile partinin kapatılma kararı verilmiştir. Bu nedenle 14 Kasım 2004 tarihi itibarıyla Vlamms Belang olarak siyasi yolculuğuna devam edebilmiştir. Vlaams Belang 2004 yılında elde ettiği başarıyı 2009 (%15,3) ve 2014 (%6) seçimlerine taşıyamamış ancak 2019 seçimlerinde %18,5 oy alarak tekrar atağa geçmiştir.

2011 ve 2015 yıllarında Suriye'de yaşanan iç savaş sonucu AB'de göçmen krizinin ortaya çıkması aşırı sağ partilerin siyasetteki hakimiyetini arttırmıştır. Bu

partilerden biri olan Vlaams Belang, ekonomik problemlerin arkasında yatan sebebi yabancılar ve Müslüman göçmenler olarak göstermiştir. Belçika'daki devlet kurumlarından biri olan OCAD'ın tehdit analiz raporuna göre aşırı sağ ideolojinin ciddi anlamda yükselişte olduğunu ve sosyal medya ve internetin ötekileştirme, ırkçılık ve fanatizmi daha fazla körüklediği sonucuna ulaşılmıştır (Anadolu Ajansı, Erişim:25.12.2023).

İtalya Beş Yıldız Partisi

İtalya Beş Yıldız Partisi hem Avrupa hem de dünya siyasetinde benzeri görülmemiş siyasi bir yapılanma olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa'daki ilginç siyasi fenomenlerden biri olan ve temsili demokrasi modellerine karşı çıkan İtalya Beş Yıldız Partisi, yerel ve genel seçimlerde büyük bir başarı elde etmiştir. Siyasi hareket 2009 yılında komedyen ve aktivist Beppe Grillo ve internet girişimcisi Gianroberto Casaleggio tarafından kurulmuştur. Partinin amacı geleneksel partileri devirerek web tabanlı doğrudan demokrasi modelinin güçlenmesini desteklemektir. Parti kısa süre içerisinde güçlenerek ulusal seçimlerde İtalya'nın en büyük ikinci partisi olmuştur (Natale ve Ballatorre, 2014, s.106). Kendini geleneksel yapıda bir parti olarak tanımlamayan bu hareket, birçok kesimin oylarını kazanmayı başarmış ve siyasete ilgili olmayan vatandaşların da siyasal aktivizme teşvik etmiştir.

Grillo kişisel bloğu ile bu hareketin örgütlenmesini sağlamış ve dijital platformlar sayesinde hareket çevrim dışı kamusal alanlara hızlı bir şekilde yayılmıştır. Neticede hareket ilk katıldığı genel seçimlerde %25,6 oy alarak İtalya'nın en çok oy alan partilerinden biri olmuştur. Batı Avrupa'da yeni kurulan siyasi bir hareket ilk kez bu denli yüksek oy oranlarını yakalayabilmiştir (Franzosi'den akt: Konak, 2022, s.426). Sonuç olarak İtalya Beş Yıldız geniş halk kitlelerinin dikkatini de çekmeyi başarmıştır. Genel olarak sosyal ağlar ile kurulan parti, çevre politikaları, yolsuzlukla mücadele gibi konular üzerine ağırlık vererek çeşitli kampanyalar yürütmüştür. Fiziksel olanla sanal birleştirilerek doğrudan katılım hedeflemiştir. Grillo hareketin oluşturulması sürecinde parti isminde de bulunan ve 'beş yıldız' olarak adlandırılan beş temel özelliği öne çıkardı. Bunlar; su, sürdürülebilir ulaşım, sürdürülebilir kalkınma, ücretsiz internete erişim ve çevre (Manucci ve Amsler, 2018, s.115), olarak karşımıza çıkmaktadır.

M5S'ye (İtalya 5 yıldız) katılabilmenin yolu ise daha önce hiçbir siyasi partiye üye olmamaktan geçmektedir.

2007 ve 2008 yıllarında Grillo, siyasal liderlerin değişmesi gerektiğini düşünerek, daha fazla özgürlük için temsili demokrasi kurumlarına karşı kitlesel mitingler düzenledi (Franzosi'den akt: Konak, 2022), Grillo düzenlediği mitinglerde parlamentoyu temizlemek, bilgiye erişim ve haberleşme konularına ağırlık veriyordu. Grillo'nun beş yıldız hareketi, İtalyan seçmenler tarafından karşılık bulmuş ve ciddi destek görmüştür. Hareket ilk ortaya çıktığı yıllarda parti liderinin bir komedyen olması nedeniyle de her ne kadar küçümsenip dalga konusu olsa da hareketin medyadaki görünürlüğü her geçen yıl artış gösterdi.

2009 yılının ortalarında yerel seçimlere katılan hareket, o yılın sonunda resmi olarak kuruldu. Grillo, 5 Yıldız hareketinden aday olacak kişilerin desteklenmesi, koordinasyonu ve kontrolünü yürütüyordu . 2010 yılının Mart ayında yapılan bölgesel seçimlerde ise M5S, tam 5 bölgede aday çıkardı ve yarım milyon kadar oy aldı. 2011 yılında gerçekleşen yerel seçimlerde ise hareket oy oranını %4,4'e çıkarttı (Natale ve Ballatore, 2014, s.108-109). Yine bu seçimlerde 75 belediyede aday çıkardı ve Bologna'da %9,5 gibi kritik bir oy oranına imza attı. 2012 yerel seçimleri ise parti için önemli seçimlerden biri olup, M5S oy oranını %10'a çıkarttı. Ekim 2012 yılında yapılan bölgesel seçimler de ise oyların %15'ini alarak en fazla oy oranına sahip parti oldu (Caruso'dan akt: Konak, 2022, s.427). 2012 yılında yapılan yerel seçimlerde M5S, 1012 belediyenin 101'inden adaylarını çıkardı ve belediye seçimlerinde elde ettiği başarıdan dolayı ilk kez yerel hükümetin bir parçası olmaya hak kazandı.

Parma şehrinde M5S adayı, ikinci turda %60 oy alarak dikkat çeken bir atılım yaptı. Seçim sonuçlarından da yola çıkıldığında M5S'nin siyasi olarak güçlendiği ve İtalya seçmeni tarafından da destek gördüğü söylenebilmektedir.

Öte yandan M5S açısından en önemli seçimlerden biri olan Şubat 2013 yılından yapılan genel seçimde parti, beklenmeyen bir atılım yaparak oyların %25,6'sını aldı. Ulusal çapta girdiği ilk seçimlerde en büyük siyasi parti oldu. M5S daha önce yerel ve bölgesel seçimlere katılmış ancak ulusal seçimlere katılmamıştı. Ancak 5 Yıldız hareketi, ülke genelinde yapılan seçime ilk defa katıldığında temsilciler meclisinden en

çok oy alan parti ve Senatoda ise ikinci parti olarak kayıtlara geçmiştir. Seçimlerin gerçekleştiği 109 ilin 50'sinde birinci parti oldu. Ulusal bir tabana sahip olan parti, parlamentoda çoğunluk olmamasına rağmen, aldığı yüksek oy oranı ile İtalyan kamuoyuna kendini ispatladı. Tam 954 üyesi bulunan İtalyan parlamentosunda M5S 163 koltuk kazandı. Hareketin İtalya'da önemli bir siyasi figür olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır. Anderson'a göre Grillo beden işçileri, küçük girişimciler, serbest meslek sahipleri, öğrenciler ve işsizlerden merkez sol ve merkez sağ ile kıyaslandığında daha fazla oy aldığını ifade etmektedir (Anderson'dan akt: Konak, 2022, s.428).

M5S'nin 2013 genel seçimlerinden sonra elde ettiği beklenmeyen seçim başarısı krizleri beraberinde getirdi. Bu krizin arkasında yatan temel sebepler arasında: büyüme hızlarına karşı yaşanan şaşkınlık, siyasi profil, örgütsel birliği yakalayamama, diğer siyasilerle yaşanan görüş ayrılıkları ve parti başkanı Grillo'nun demokratik olmayan söylemlerini parti kimliği ile bütünleştirmeleri bulunmaktadır (Bordignon ve Ceccarini'den akt: Konak, 2022, s.428).

M5S hareketi kendi içinde çeşitli karmaşalar yaşıyordu. Avrupa Parlamentosu 2014 seçimlerinden sonra siyasi arenada kendini geri çekti. Diğer siyasi partilerle diyalogdan kaçınması ise parti içinde yaşanan örgütsel sıkıntıları daha fazla belirgin hale getirdi. Parti içinde resmi bir hiyerarşi ve görev paylaşımı olmaması örgütsel sıkıntıların temelini oluşturuyordu.

Parti popülist söylemini giderek daha fazla radikalleştirdi. 2014 AP seçimlerinde oyların %21,2'sini kazandı ve 73 sandalyenin 17'sini alarak uluslararası bir siyasi platformda yer aldı. Sol ile hükümet kurmaya yanaşmayan hareket, 2018 seçimlerinde en yüksek oy oranını alarak parlamentoda önemli bir rol aldı. 2013 seçimlerine oranla oylarını 2 milyonun üzerinde arttırmayı başardı. Lig partisi ise oyların %17'sini kazandı. 2018 seçimlerinden sonra diğer partilerle müzakere yapmama kararından vazgeçen M5S, Lig ile kabine kurma kararı aldı. M5S'nin aldığı bu kadar parti için oldukça kritik bir adım oldu. Koalisyon hükümeti kurma aşamasında çeşitli zor durumlarla karşılaşıldı. 2019 yılının Mayıs ayında ise güç dengesi değişti. Kuzey Lig Partisi %34 oy alarak 28 sandalyeye sahip olurken, M5S %17 oy oranı ile 14 sandalye hakkı elde etti. Demokratik Parti (DP) ise %22,7 oy ile M5S'nin önüne geçerek ikinci

sırada yer aldı. Özellikle 2018 yılında yapılan seçimlerde seçmenden büyük oranda destek gören M5S hükümet ortağı olması sonrasında oy oranlarında ciddi manada düşüş gözlemlendi. Kendini partiden ziyade bir hareket olarak tanımlayan M5S, sanal alemde kurulan dolayısıyla da internet, dijital medya kullanımına önem veren ve 10 yıldan daha az bir sürede en yüksek oy oranına ulaşan siyasi bir harekettir. Dijital mecraları etkin bir şekilde kullanması kısa süre içinde yükselmesini ve yerel boyuttan ulusal boyuta geçmesini sağlamıştır. 2019 yılındaki seçimlerde oy oranlarında düşüş yaşansa da İtalya’da farklı ideolojilere sahip seçmenlerden de oy aldığı söylenebilir.

İsveç Demokratlar Partisi (SD)

İsveç, tarihinde göçmenlere karşı ılımlı politikalar yürüten Avrupa ülkelerinden birisidir. Diğer AB ülkeleriyle kıyaslandığında nüfusa oranla en fazla göçmen ve sığınmacı kabul eden ülkelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Geçmiş yıllardaki seçim dönemleri incelendiğinde İsveç’te diğer Avrupa ülkelerinde aşırı sağ ideolojilerin çok güçlü olduğu hatta hükümet yönetiminde yer aldığı dönemlerde dahi ulusal bağlamda güçlü sayılabilecek herhangi bir aşırı sağ partinin varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu özelliğiyle İsveç istisna AB ülkelerinden biridir (Elgenius ve Wennerhag, 2018). Sonuç olarak 1930’lu yıllarda kurulan ve parlamentoda gücü elinde bulunduran İsveç Sosyal Demokrat Partisi (S-Socialdemokraterna), göçmenler için eşitlikçi, hoşgörülü ve sosyal demokratik politikalar izlemiştir. 1980’li yıllara kadar yerel düzeyde seçim çalışmaları yürüten parti bu dönemde beklenen başarının oldukça altında kalmıştır.

İsveç’te 1970’li yılları izleyen süreçte ülkedeki göçmen ve sığınmacı oranında ciddi artışlar görülmüştür. AB’de giderek artan göçmen karşıtlığı, partinin oy kaybı yaşamasına ve aşırı sağ İsveç Demokratları Partisi’nin güç kazanmasına yol açmıştır.

OECD ülkeleri arasında kendi nüfusuna oranla en fazla göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapan AB ülkesi İsveç’tir. Tablo 1’de de görüldüğü üzere 2015 yılında Suriye’den mülteci akını başladığında en çok sığınma başvurusu alan ülkelerden biri de İsveç olmuştur (Bkz. Tablo1).

	2013-2015	2016	2017
ALMANYA	241.520	722.270	198.260
FRANSA	64.590	76.790	76.790
HOLLANDA	26.440	19.290	16.090
İTALYA	57.540	121.190	126.550
İSVEÇ	95.270	22.330	22.190
BELÇİKA	21.690	14.250	14.040

Tablo 7: OECD Ülkeleri Arasında 2013-2017 Yılları Arasında Kabul Edilen Sığınmacı Sayısı (OECD, 2018; akt :Akçay, 2021, s. 173-174).

İsveç, OECD ülkeleri arasında kendi nüfusuna göre en çok göçmen ve sığınmacı kabul eden ülke olmuş ve hatta, Suriye’de iç savaş patlak verdiğinde, 2015 yılında yine en çok sığınma başvurusu alan ülkelerin başını çekmiştir (Bkz. Tablo 4). Nitekim 2015’te zirve yapan sığınmacı akını ülkede panik havası yaratmış olsa da bu durum, basit bir biçimde sınır kontrollerinin sıkılaştırılması gibi geçici çözümlerle ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Ancak, geçici çözümlerin etkin ve uzun vadeli sonuçlar üretememesi, İsveç’te sığınmacı krizi yaşanmasına neden olmuştur.

Sosyal Demokrat İşçi Partisi adıyla 1988’de İsveç’te kurulan İsveç Demokratları Partisi, İsveç siyasi tarihine yön veren önemli partilerden biridir. Kendini milliyetçi ve sosyal muhafazakâr olarak tanımlayan parti diğer çevreler tarafından aşırı sağcı popülist olarak görülmektedir.

Jimmie Akesson 2005’ten bu yana parti başkanlığında bulunmaktadır. 2006 yılında yapılan yerel seçimlerde İsveç’in güney bölgelerindeki elde edilen başarılarından

dolayı İsveç Demokratları bu başarını ulusal düzeye taşımayı başarmıştır. Özellikle 2006 yılından günümüze kadar bu hareket Stockholm'un güney kısımlarında büyümüştür.

Neticede 2010 yılında yapılan genel seçimlerde %4'lük barajı aşarak parlamentoya giren ve söylemini özellikle yabancı ve göçmen karşıtlığı üzerinden kurgulayan aşırı sağ İsveç Demokratları (SD Sverigedemokraterna) Partisi günümüze kadar giderek daha fazla güçlenmiştir.

Parti zenofobi ve göçmen karşıtlığını benimsemiş ve seçim çalışmalarında da bu tarz ötekileştirici argümanlardan beslenmiştir. 2014-2018 yıllarında yapılan genel seçimlerde başarısı ise dikkatlerden kaçmamaktadır. 2014 genel seçimlerinde %12,9 oyla 49 koltuk kazandı. 2018 yılının Eylül ayında yapılan genel seçimlerde ise en büyük üçüncü parti olmuştur. Koalisyon hükümetinde yer alan İsveç Demokratları'nın seçim başarısı İsveç kamuoyunun gündeminde uzun süre yer aldı.

İsveç Demokratlarının seçim başarısının arkasında:

- İsveç'e düzensiz bir şekilde kalabalık kitleler halinde gelen göçmen ve yabancı akınının başarısız entegrasyon politikalarıyla yönetilmeye çalışılması,
- İsveç Demokratları Partisi'nin artan göçmen nüfusunun yerel halk için tehdit oluşturduğu algısının seçim kampanyalarında kullanılması,
- Partinin göçmen ve sığınmacıları, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, güvenlik ve işsizlik sorununun direkt sebep olarak gösterilmesi gibi sebepler gösterilebilmektedir (Akçay, 2021, s.167).

AB'deki aşırı sağın yükselişi genellikle göçmen krizlerinin ortaya çıktığı dönemlerde artış gösterse de İsveç gibi sosyal demokrasinin hakim olduğu ılımlı göçmen politikalarının benimsendiği bir ülkede aşırı sağın yükselişi dikkat çekmektedir.

III. BÖLÜM: POPÜLİST MÜLTECİ SÖYLEMİNİN MEDYADAKİ İNŞASI : HABER AJANSLARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

A. MÜLTECİ SÖYLEMİNİN MEDYADAKİ İNŞASI

1. Araştırmanın Genel Çerçevesi

Uzun bir tarihsel sürece dayanan göç kavramı günümüzde önemli bir küresel sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Arap Baharıyla birlikte Ortadoğu'daki birçok ülkede iç savaşlar meydana gelmiş ve Ortadoğu halkları savaşlardan fazlasıyla etkilenmiştir. 2011 yılında Suriye'de de ortaya çıkan iç savaş sonucunda, insanlar can güvenliğini korumak için ülkelerini terk ederek başka ülkelere göç etmişlerdir. Bu göçün sonucu bölgesel ve küresel sorunlar karşımıza çıkmaktadır. Medya bağlamında baktığımızda göçün ve göçmelerin medyada yer alma biçimlerinin farklılık göstermesi konuyu önemli ve araştırmaya değer görülmesinin sebeplerindendir. Göç edilen ülkelerdeki göçmelere yönelik toplumsal kabul ve siyasi politikaların farklılık göstermekle birlikte göçmeler genel olarak toplumsal olarak dışlanan azınlık gruplarındandır. Geçmişten bugüne göçü anlamak için akademik çalışmalar yapılmış fakat bu çalışmalar genelde göçü ekonomik temelli ele alan çalışmalar olduğu görülmektedir. Özellikle 21.yüzyılda göçün daha çok kimlik odaklı tartışmalar çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Soğuk savaş sonrası küreselleşme, postmodernizm ve kültür (Çok kültürlülük ya da kültürel çeşitlilik gibi) ekseninde yükselişe geçen analiz ve tartışmaların da bu süreçle ilgili ve ilişkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Zenginoğlu,2019, s.3). Buradan yola çıkarak bireysel, toplumsal ve devlet politikaları bağlamında yaşanan ayrımcılıkların medyaya yansımaları ve göçmenlere yönelik medyanın yaklaşımı ele alınmaktadır.

Literatüre baktığımızda da göç, göçmenlik, mülteci ve Avrupa Birliğine yönelik birçok çalışma bulunmaktadır. Dolayısıyla göç üzerine farklı disiplinler perspektiflerden yararlanılan teoriler ve kavramlar literatüre kazandırılmaktadır. Fakat göç ve Avrupa birliği üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında genel olarak İletişimcilerden ziyade Uluslararası İlişkiler üzerine çalışan araştırmacılar tarafından ele alındığı görülmektedir. Diğer yandan medya ve göç olgusunu bir arada ele alan çalışmaların az olması bu

noktada boşluğun yaşandığını göstermektedir. Dolayısıyla iletişim ve medya üzerine çalışanların bu boşluğu doldurmaları gerekmektedir.

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda konunun içeriğine en uygun şekilde yöntemsel sürecin takibinin yapılması elzemdir. Bu nedenle araştırmada nitel analiz yöntemlerinden biri olan Eleştirel söylem analizi ile Anlambilimsel analiz yöntemi kullanılmaktadır.

Araştırmada aşırı sağın göçmenlere ilişkin söyleminin haber içeriklerine(metinsel yapıların incelemesi şeklinde) özellikle başlık, spot ve haber gövdesinde bulunan anlam yapıları ile bağlantıları analiz edilmektedir. Haberlerin içinde bulunan sözcük ve cümle yapıları bağlamında, araştırmada incelenecek olan Euronews, POLITICO, BBC ve Anadolu Ajansı'nda aşırı sağ liderlerin göçmen krizi ve mültecilere ilişkin söylemlerinin bu ajanslardan çıkan haberlere nasıl yansıdığı ve konunun ele alış biçimine odaklanılmaktadır.

Son yılların öne çıkan toplumsal ve uluslararası sorunlardan biri olan göç, göçmen ve mültecilere ilişkin gerek yazılı gerek dijital medyada her yıl binlerce haber içeriği üretilmektedir. Geline son noktada ise mülteci krizinin medyaya yansımaları toplumsal dinamiği anlama ve anlamlandırma açısından kritik bir işlev görmektedir. Mültecilere yönelik yapılan haber içeriklerinde ayrımcılık pratikleri ise ilk göze çarpan özelliklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç meselesi haberlerde genellikle farklı çerçevelerden ele alınmaktadır. Bu çerçeveler; insanlık dramını vurgulayan insan hakları ihlallerinin dile getirilmesi ve hukuki çerçeve, ekonomik ve sosyal etkiler, güvenlik endişesi ve siyasi etkiler, kültürel ve kimliksel etkiler şeklinde sıralanabilmektedir.

Habercilik alanında artan dijitalleşme de göz önünde bulundurulduğunda araştırma kapsamında özellikle dijital platformlarda üretilen haber içerikleri üzerinde durulmaktadır. Bu minvalde Euronews, POLITICO, BBC ve Anadolu Ajansı'nda konuya ilişkin üretilen haberler önem kazanmaktadır. Söz konusu sitelerin uluslararası çapta haber üretim yetkinlikleri olup, özellikle AB'ye ilişkin ürettikleri haber incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada haberler amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir.

2. Mülteci Krizi ve Medya İnşası Üzerine Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde Suriyeli mülteciler, Avrupa Birliği ve Avrupa'daki aşırı sağın yükselişine yönelik literatürde yer alan bazı çalışmaları incelenmektedir. Türkiye bağlamında bakıldığında özellikle Suriyeli mülteci krizinin patlak verdiği 2015 yılı itibariyle bu konuya ilişkin çalışmaların çeşitliliği dikkat çekmektedir. Konuya ilişkin olarak Akademik ve sivil toplum kuruluşları düzeyinde yapılan birçok çalışma bulunmaktadır. Genel anlamda farklı dönemlerde farklı örneklemeler üzerinde gerçekleştirilen çalışmaların bakış açıları farklılık gösterse de yapılan çalışmaların genelinde Suriyeli mültecilere yönelik ayrımcılık pratikleri ve nefret söyleminin varlığı ortaya konulmaktadır. Suriyeli mültecilere yönelik haberlerde genel olarak nefret söyleminin her zaman açık bir şekilde sergilenmediği, örtülü kodlarla nefret söyleminin sergilendiği ve haberlerin egemen ideolojiyi yeniden ürettiği görülmektedir. Haber söyleminin kontrol edilerek insanların zihinsel süreçlerinin de kontrol edilebileceğini söyleyen Van Dijk, insanların tutum ve ideolojilerinin kontrol altında tutulabileceğine ancak bu yolla tutum ve ideolojiler üzerinde bir kontrol sağlanabildiğini ifade etmektedir (Van Dijk, 2010, s.28). Çünkü ideolojiler söylem yoluyla aktarılır bu nedenle medya söylemini kontrol etmek demek sadece medya organlarını kontrol etmek değil aynı zamanda bireylerin zihnini de kontrol etmek anlamına gelmektedir. Kimler medyayı denetim altına alırsa bireylerin toplumdaki herhangi bir gruba karşı düşünce biçimlerini kontrol altına almış olur (Van Dijk, 2010, s.13). Bu bağlamda medyanın toplumsal yaşamdaki gruplara ilişkin fikir oluşturma ve aynı zamanda söz konusu fikirleri yaygınlaştırmada kritik bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Hali hazırdaki egemen medya söylemi de mültecilere yönelik nefret söylemini yeniden üretilip, yaygınlaştırmaktadır.

Avrupa'daki aşırı sağın yükselişi ve göç meselesi ile alakalı literatürdeki bazı çalışmalar incelenmiştir. Söz konusu çalışmalardan biri olan Ege Üniversitesi'nde Ayçin Gelir Atabey tarafından yapılan, 'Öteki Bağlamında Suriyeli Mülteciler ve Yeni Medya: Çevrimiğin Gazeteler Üzerine' isimli doktora tez çalışmasında, Suriyeli mültecilere yönelik ötekileştirme ve nefret söylemi medya tarafından üretilen haber metinlerinde nasıl ele alındığı incelenmektedir (Atabey, 2012). Araştırmanın temel sorunsalı ise Suriyeli mültecilerin medya sunumunda nefret söylemi pratiklerinin var olup

olmadığıdır. Çalışmada Teun A. Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesinden yola çıkılarak ana akım ve çevrimiçi gazeteler ile alternatif haber siteleri arasında nefret söylemi üretme bir farklılık olup olmadığı karşılaştırılmalı olarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneklem olarak seçilen ana akım haber medyasında Suriyeli mültecilere yönelik üretilen nefret söyleminin gazetelerin ideolojik duruşlarından bağımsız olarak incelendiği ve benzer kodlar çerçevesinde ortaya çıktığı görülmektedir. Genel olarak mülteciler suça meyilli, güvenlik açısından tehdit unsuru, yaşadığı ülkenin kurallarına uyması gereken misafirler olarak görülmektedir. Suriyeli mülteciler illegal durumlarla ilişkilendirilerek onlara ilişkin olumsuz tutumların yaygınlaştırılmasına neden olunmaktadır. Çalışmada yeni medyanın Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır.

Göçmen krizi üzerine yapılan bir başka tez çalışması ise İkrâm Alpsöy'un 'Türk ve Avrupa Yazılı Basınında Suriyeli Mültecilerin Temsili' isimli doktora tez çalışmasıdır. Bu çalışmada yazılı basın çerçevesinde Suriyeli mültecilerin yer aldığı haberlerde nasıl bir temsil inşa edildiği araştırılmaktadır (Alpsöy, 2022). Hem Türkiye hem de Avrupa'daki ülkeler bağlamında haberler araştırılmaya çalışılmaktadır. Çalışmada, medya aracılığıyla kamuoyuna iletilen mülteci algısının oluşum seyri ile ilgili iletişimsel bir saptama yapılmaya çalışılmaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen veriler, belirlenen 8 kategoriye dağıtılmıştır. Kategori başlıklarının altında incelenen haberlere dair sayısal verilere yer verilmiş, öne çıkan haberlerin çözümlemesi yapılmıştır. Sonuç olarak da haberlerde genellikle kimlik etiketlemesi üzerinden Suriyeli mültecilerin ele alındığı görülmektedir. Bu durum Suriyeli mültecilerin toplumda ötekileştirilmesine ve ayrımcılıkla karşılaşmalarına zemin hazırlamaktadır.

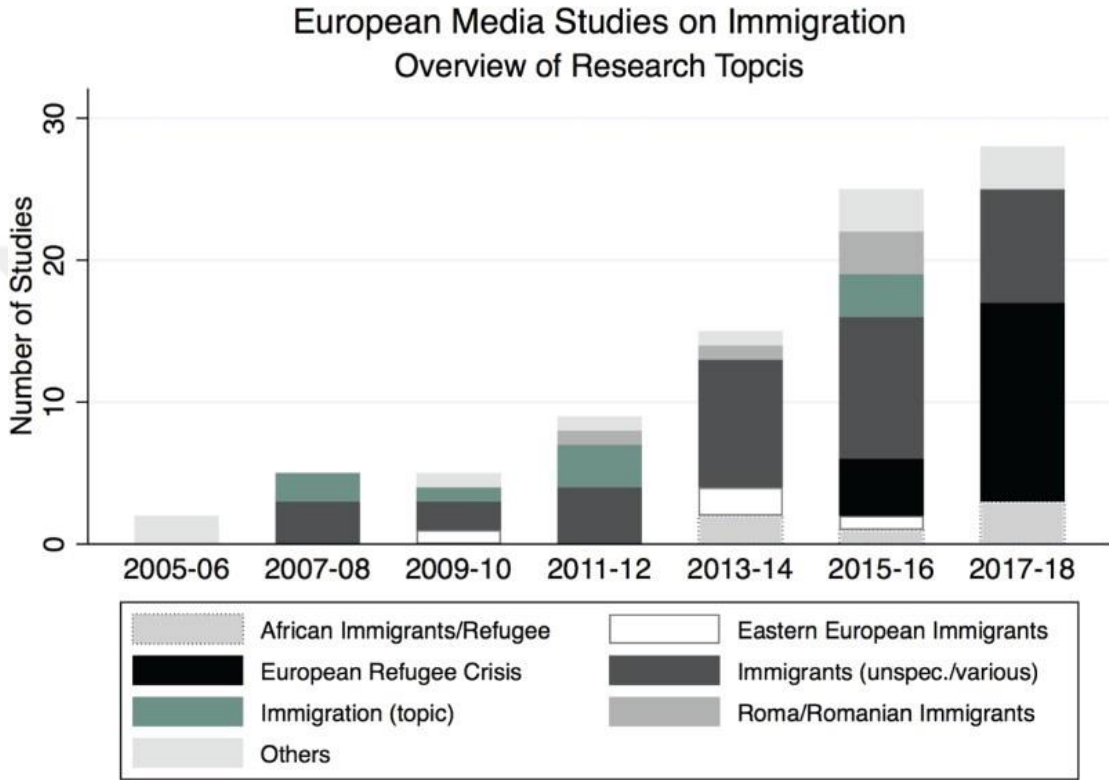
Annabelle Cathryn Wilmott tarafından yapılan 'Fotoğrafın Politikası: İngiltere Çevrimiçi Medyasında Suriyeli Mültecilerin Görsel Tasvirleri' isimli makale çalışmasında da haber metinlerinin içindeki anlamsal çerçevelerden ziyade haberlerde kullanılan görsellerin kullanım biçimine odaklanmaktadır. Yapılan araştırmalar mültecilerin haber görüntülerinin giderek daha olumsuz hale geldiğini ve özellikle ülkelerin ulusal güvenliğini kimliğini tehdit etme potansiyeline sahip güvenlik tehditleri olarak tasvir edildiği görülmektedir. Bu makalede, The Guardian, The Telegraph ve The

Independence'da yer alan 299 Suriyeli mülteci fotoğrafının görsel niceliksel içerik analizini kullanarak Suriyeli mültecilerin İngiltere çevrimiçi medyasında görsel olarak nasıl tasvir edildiğini araştırmaktadır. Özellikle Suriyeli bebek Alan Kurdi'nin görüntülerinin küresel manşetlere çıkması sonrası yayınlanan fotoğraflar incelenmektedir. Çalışma sonucu elde edilen bulgular, Suriyeli mültecilerin düzenli olarak güvenlikleştirildiğini ve medya tarafından istisnai durumda var olan "Ötekiler" olarak gösterildiğini gösteriyor (Wilmott, 2017, s.80).

José Javier Olivas Osuna'nın Popülizm ve Sınırlar: "Halk"ı İnşa Etmek ve Dışlanmayı Meşrulaştırmak İçin Araçlar" makale çalışmasında popülizm teorisindeki sınır kavramını yeniden ele almaktadır. Sınır söylemleri ile popülizmin boyutları arasındaki etkileşimi deneysel olarak göstermek için içerik analizi metodolojisinden yola çıkılarak Avrupa siyasi partilerinin manifestolarına, bunlar arasındaki bariz farklılıkların ötesinde, benzer birçok ideolojik, söylemsel ve performatif unsurlar olduğunu göstermektedir. Bu araştırma partilerin sınır söylemlerini nasıl ifade ettiklerini ve "ötekine" karşı korku ve şikayetleri nasıl oluşturduklarını ve ne ölçüde ikili bir "biz" ve "onlar" çerçevesi kullandıklarını veya sınırların ve dışlamanın seçici ve belirsiz bir şekilde kullanılmasına dayalı "ötekileştirmeye" hiyerarşik bir yaklaşım geliştirdiklerini araştırmak gibi takip edilmeye değer yeni araştırma yolları önermektedir. Özetle, bu makale sınırlar ve popülizm arasındaki karmaşık karşılıklı bağımlılık ilişkisini teorik olarak haklı çıkarmış ve deneysel olarak göstermiştir. Bu iki disiplinlerarası çalışma alanı arasında önemli sinerjiler olduğunu ileri sürmüş ve yenilikçi bir metodolojinin uygulanması yoluyla sınırın popülizmi incelemek için yararlı bir yöntem olabileceğini ve bunun *tersinin de* geçerli olduğunu göstermiştir (Osuna, 2022, s.222).

Elberl ve arkadaşlarının (2018, s.208-217), "Göç ve etkilerine ilişkin Avrupa medya söylemi: Bir literatür incelemesi" çalışmasında göç ve etkileriyle ilgili medya söylemi üzerinde durularak, bu konuya ilişkin bir literatür çalışması sunulmaktadır. İncelemede Avrupa'daki göçle ilgili medya haberciliği ve medya etkileriyle ilgili çalışmalara odaklanılmaktadır. Çalışma sonucunda ise göç ve göçmen gruplarının Avrupa medyasında temsil edilme biçimlerindeki farklılıklara rağmen, ortak kalıpların olduğunu

gözlenmektedir. Buna göre göçmenler genel olarak yeterince temsil edilmiyor ve suçlu olarak gösteriliyor. Medya çerçevelemesi, belirli göçmen gruplara göre farklılık gösterse de göçmen ve mültecilere yönelik haberlerin genellikle olumsuz ve çatışma odaklı olduğu görülmektedir.

Şekil 3. EBSCOhost tabanlı araştırma konularına ilişkin sistematik genel bakış

Çalışmada Ocak 2000 ile Haziran 2018 arasında EBSCOhost veri tabanını kullanarak İngilizce akademik dergi yayınlarının sistematik bir incelemesi gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda çok sayıda çalışmanın belirli bir göçmen grubundan ziyade genel olarak göçmenleri ve göç konusunu araştırdığı dikkat çekmektedir. Göç medyası ve Avrupa göçü bağlamındaki bu çalışma, göç söyleminin oldukça çeşitli olduğunu göstermektedir. Göçmen grupları genellikle yeterince temsil edilmezken, medyada yer aldıklarında genellikle ekonomik, kültürel veya suç teşkil eden tehditler olarak çerçevelenmekte ve bu nedenle oldukça olumsuz bir şekilde ele alınmaktadır.

Sonuç olarak AB'deki her ülkenin göçten farklı şekilde etkilendiği ve AB göç politikalarında farklı duruşlar sergilediği için sistematik ve karşılaştırmalı içerik analizlerine daha fazla ihtiyaç vardır. Ülkelerin siyasi sistemleri, medya organları, göç istatistikleri, göçmen politikaları farklılık gösteren birçok ülkede, çeşitli haber kaynaklarında göçmen gruplarının ve göç sorunlarının tasvirleri incelenmelidir. Tüm bu unsurlar göçün medya kapsamını etkilemektedir. Göçmen krizi ve Medya inşası konularının çoğunlukla Sosyal Bilimler alanını ilgilendiren bir mesele olmasında kaynaklı daha nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak göç konusuyla alakalı veriye dayalı daha niceliksel çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tez çalışmasın da hem nitel hem nicel araştırma yöntemini bir arada barından içerik analizi yönteminden yola çıkılarak aşırı sağ partilerin göçmen ve mültecilere ilişkin haberlerinin içerik analizi yapılmaya çalışılmaktadır.

3. Araştırmanın Amacı

Göçün kavramsallaştırması bağlamında Avrupa Birliği'nin son yıllarda yaşadığı göçmen krizinin aşırı sağ popülist partiler üzerindeki etkileri ve göç ve göçmen politikalarına ilişkin medya algısının oluşma biçimi araştırılacaktır. Göçmenlerin toplumsallaşma sürecinde oynadığı rolün ayrımcılık boyutunda medyaya yansımaları analiz edilecektir.

Çalışmada haberlerde verilmek istenen ideolojik mesaj doğrultusunda, göç sonucu ortaya çıkan eşitsizlikler ve ayrımcı söylem tespit edilmeye çalışılmaktadır. Suriyeli mülteci sayısının Türkiye'ye oranla Avrupa geneline bakıldığında oldukça az olduğu bilinmektedir. Fakat siyasi ve toplumsal kabul noktasında Türkiye kadar anlayışlı davranmadıkları da görülmektedir. Türkiye ve Avrupa genelinde Suriyeli göçmen sayısında büyük farklılıklar olması medyada da çeşitli tartışmalara kapı aralamaktadır. Medyanın Suriyeli göçmenlere yönelik haber sunumları kamuoyu tepkilerini yönlendirmede etkili olabilmektedir. Geçmiş dönemlerde yapılmış birçok çalışmada medyanın kutuplaştırıcı dil kullandığı ayrımcılığın ve buna bağlı olarak ırkçılığın medya metinlerinde sürekli üretildiği ve normalleştirildiği görülmektedir Van Dijk (2005) çalışmasında göçmen hareketlerinin neden olduğu etnik olaylara karşı insanların görüşlerinin oluşmasında medya ve kitle iletişim araçlarının belirleyici olduğunu öne sürmektedir. Van Dijk Kitle iletişim araçlarının genel olarak seçkinlerin siyasi

çıkarlarıyla uyumlu 'olgulara' odaklanacağı, böylece izleyicilerinin bilgi ve temsillerini etkileyeceği ve nihayetinde ideolojik kontrolün önemli bir aracı olacağı iddiasında bulunmaktadır (Torkinkton ve Riberio, 2018, s.20). Bundan dolayı medya toplumu domine etme noktasında önemli bir işlev görmektedir. Avrupa'da da medyada göçmenlerin ele alınış biçimine yönelik akademik çalışmalar mevcuttur. Vicsek ve arkadaşlarının (2008) Macaristan'da yaptığı araştırmada göçmen sorununun genel olarak uluslararası ilişkiler bağlamında ele alındığı görülmektedir. Olayın insani boyutu göz ardı edilmektedir. Ayrıca çoğu Avrupa ülkesinde göçmenlerle ilgili haberler genellikle yasadışılık, saldırganlık gibi suçlarla ilişkilendirilmektedir (Dijk,2005: akt. Sarıkaya, 2020). Bu anlamda dezavantajlı bir grup olan göçmenlerin medyadaki temsili iktidar güçlerinin söylemlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Avrupa'da göçmenlerin ötekileştirilmesi ve aşırı sağ partilerin giderek yükselişi, hatta bazı Avrupa ülkelerinde iktidara ortak olmalarının yansıması olarak, medyada göçmenlere karşı olan ayrımcı tavırlar örnek gösterilebilir. Bu noktada medya temsilleri ile egemen ideolojiler arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. İdeoloji girift bir yapıyı ifade etse de ideolojinin medya içeriklerinde fark edilmesini sağlayan temel unsur ideolojinin dil yoluyla kendini yeniden üretme biçimleridir. Medyanın toplumsal gruplara yönelik geliştirdiği temsil biçimlerinin de arka planında, dilin ideolojik anlamda yeniden üretimi olarak tanımlayabileceğimiz söylem yapıları yer almaktadır (Göker ve Keskin, 2015, s.234).

Çalışma çerçevesinde Avrupa'nın benimsediği değerler sistemi de göz önünde bulundurularak aşırı sağ partilerin göç meselesine ve bilhassa Suriyeli göçmenlere ilişkin yaklaşımlarının medyadaki inşası ele alınmaktadır. Ülkelerin ajanslarda yer alan haberleri, önyargı söylemleri üzerinden kodlanacaktır. Kodlamalar önyargı ve ayrımcılığın söylem olarak hangi ülkede yüksek hangi ülkede düşük orana göre sıralandığı, yaklaşımları bulunacaktır. Bu doğrultuda öncelikle göç literatürü detaylı bir şekilde incelenmiş ve geçmişten günümüze kadar ortaya atılan teoriler ele alınmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise göç meselesiyle yakından ilintili kavramlardan olan kimlik ve kültüre ilişkin literatür taranmış ve göç olayının kimlik ve kültürel bağlarla olan etkileşimi üzerine literatür ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ayrımcılık ve

ötekileştirme kavramları üzerinde durulmaktadır. Dördüncü bölümde ise söylem kavramından yola çıkılarak araştırmaya ilişkin verilerinin analizi yapılmaktadır.

4. Araştırmanın Sorunları

Araştırmanın problemi, Avrupa Birliği'ndeki aşırı sağ parti ve liderlerin Suriyeli göçmen ve mültecilere ilişkin söylemleri aracılığıyla, çalışma kapsamında seçilen haber ajanslarında üretilen haberlerin giderek yaygınlaşan ayrımcılık ve İslamofobi'ye zemin hazırlamasıdır.

Toplumsal algının şekillenmesinde güçlü bir araç olan medyada, sunulan haberler ve söylemler önyargı ve ayrımcılığın oluşmasında kritik bir görev üstlenmektedir. 2011 yılından bu yana AB'ye yaşanan göç akını ile birlikte medyanın İslam ve Müslümanlara karşı yanlı temsilleri ayrımcı söylemleri daha fazla körüklemektedir.

Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle beraber enformasyon iletimi de bir o kadar hızlanmıştır. Söz konusu haber ve enformasyon aktarımı internet teknolojisiyle yaşanan gelişimle birlikte saniyeler içinde gerçekleşmektedir. Uluslararası haber akışının sağlandığı haber portalları haberlerin aktarımında kritik bir öneme sahiptir. Çalışmada aşırı sağ parti ve liderlerin göçmen ve mültecilere ilişkin söylemlerinin haberler vasıtası ile sunumu ile toplumu yönlendiremeye çalışmaları ve iletileri nasıl meşrulaştırdıkları öne çıkan unsurlardandır. Söz konusu iletiler ile aşırı sağın çalışma kapsamındaki ajanslar tarafından nasıl ele alındığı ve hangi ülkedeki aşırı sağ partilerin daha fazla ırkçılığa, ayrımcılığa zemin oluşturup oluşturmadıkları incelenmektedir.

5. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Araçlarının Belirlenmesi

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada internet sitelerinden amaçlı örnekleme ile seçilen haberlerde Suriyeli mültecilere yönelik oluşturulan nefret söyleminin ve söylemin arkasındaki ideolojik yapıların incelenmesine imkân sağlayan içerik analizi kullanılmaktadır. İçerik analizi Suriyeli mülteci ve göçmenler hakkında aşırı sağ parti söyleminin medyadaki inşası çözümlenmeye çalışılmaktadır. Nitel araştırmalarda içerik analizi, yazılı, sözlü veya görsel materyallerin sistematik bir şekilde incelenerek belirli temaların, kalıpların, kavramların veya kategorilerin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bir yöntemdir. Bu

yöntem, genellikle metinler, röportajlar, belgeler, görseller veya medya içerikleri gibi veri kaynaklarını analiz etmek için kullanılır.

Bu çalışma kapsamında yapacağımız içerik analizi verilerin kodlanmasına dayanmaktadır. Bu tezde nitel verilerin analizinde kullanılan MAXQUDA programından yararlanılarak, haberlerin tek vaka, iki vaka ve kelime bulutu analizleri yapılmıştır. Veriler belirli temalar veya kategoriler altında kodlanmaktadır. Bu tezde önyargı kodu altında bulunan klasik önyargı ve koşullu önyargı kodları ile haberlerdeki belirli anlamlar, fikirler ve olgular temsil edilmektedir. Nitel araştırmalarda içerik analizi yöntemi, metinler veya diğer materyaller üzerinden sistematik ve yapılandırılmış bir analiz yaparak anlamlı temalar, kavramlar ve kategoriler ortaya çıkarmak için etkili bir yöntemdir.

Haberî gerçeğin yansıma olarak değil de bir söylem olarak gören Van Dijk (1987) ve Hall (1999) gibi yazarlar da haber metinlerinin egemen söylemlerin yeniden üretildiği bağlamlar olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekmektedirler (Durur, 2011, s.4). Van Dijk'e göre söylem bağımsız bir yapı değildir. Bu anlamda her söylem toplumsal bir inşa sürecidir. İdeoloji söylemde ifadesini bulur ve söylem aracılığıyla sürekli yeniden üretilir. Biz ve öteki ayrışmaları söylemde kurulur ve söylem aracılığıyla da sürekli yeniden kurulur. Tarih içindeki çatışmalar, güç ilişkileri söylemde ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan anlam sadece dilsel bir yapı değildir, aynı zamanda bilişsel bir yapıdır (Ülkü,2004. Akt: Güngör, 2016, s.264). Söylem bir dil kullanım biçimi ve birimidir. Her biri kendi yapılarına sahip, sıralı bir kelime cümle veya dönüş dizinidir. Bu diziler yerel ve kültürel anlamların tutarlı dizinlerini ifade etmektedirler. Bu anlamlı dizilerin iletişimsel bir sosyal bağlamda incelenmesi söz edimlerini ve diğer sosyal eylem biçimlerini gerçekleştirir. Söylem güç tahakküm veya direniş gibi sosyal bir ilişkiyi somutlaştırabilir. Parlamentodaki bir konuşma veya parti propagandası gibi siyasi bir eylem olabilir. Söylem bir konferans makalesi veya kültürel bir olgudur. Söylem ekonomik bir meta veya kaynaktır. Örneğin gazete veya kitap olarak satın alınabilir veya satılabilir (Van Dijk,2018, s.228).

Sosyal bilimler alanında inceleme yaparken çalışılacak konunun etrafında kültürel, sosyal, ekonomik ve politik dinamiklerin de iyi bir şekilde analiz edilmesi

gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmanın evren ve örnekleme belirlenmiştir. Araştırmada amaçlı örnekleme tekniği ile veriler kategorize edilmiştir.

Analizin temel amaçları haber biçimlerinde inşa edilen ayrımcılığın güç odaklarıyla ilişkisinin söylemsel açıdan ortaya çıkış biçimi incelemektir. Diğer yandan haber dili toplumsal dinamikler ve tarihsel arka plan çerçevesinde yorumlanmaktadır. Bu bakımdan salt dilsel bir anlama çabasından ziyade toplumsal ve politik bir analizdir. Çalışma kapsamında içerik analizi çözümlemesinden yararlanılarak haber metinlerindeki ideolojik söylemler ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Avrupa’da göçmenlere karşı oluşan toplumsal siyasal ötekileştirilmelerin medyaya yansıtılma pratiklerinin incelenmesi haberlerde üretilen ideolojinin ortaya çıkarılması noktasında önemlidir.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Çalışmada 1 Ocak 2011 – 1 Ocak 2021 tarihleri arasında medyaya yansıyan “Avrupa birliği, aşırı sağın yükselişi ve mülteci krizi” konularını kapsayan haberler Uluslararası yayın yapan haber ajansları aracılığıyla analiz edilmektedir. Araştırmanın amacı ve sınırlılıkları dikkate alındığında evrenin özelliklerine göre Amaçlı Örnekleme yöntemi kullanılmaktadır. Amaçlı Örnekleme de araştırmacı örneklem için hangi birimlerin seçileceğine kendisi karar vermektedir. Uygun gördüğü temaları, grupları ya da birimleri araştırmanın amacına uygun olarak belirlemektedir (Koçak ve Arun, 2006, s.26). Örneklem olarak seçilen BBC, POLITICO, Euronews ve Anadolu Ajansının internet sayfalarından Suriyeli mültecilere yönelik yayınlanan haberlerdeki ayrımcılık pratikleri ele alınmaktadır. Söz konusu ajansların örneklem olarak seçilmesinin nedeni, Suriyeli mülteci krizinin bölgesel nitelikten çıkıp küreselleşen bir sorun haline gelmesiyle yerel ve ulusal basının yanında uluslararası yayın yapan basın kuruluşlarının da önemli hale gelmesidir.

B. BULGU VE ANALİZLER

Çalışma kapsamında POLITICO, Euronews, BBC Anadolu Ajansı’nda aşırı sağ partilerin göçmen ve mülteci söylemleri tek vaka modeli, iki vaka modeli, kod matris analizi yapıldı. Sonrasında kelime bulutu analizleri de değerlendirildi.

1. Tek Vaka Modelleri

Nitel araştırma verilerinin analizinde kullanılan bir yazılım olan MAXQDA, özellikle karmaşık verilerin düzenlenmesi, kodlanması ve yorumlanması süreçlerinde oldukça etkilidir. Tek vaka analizi ise, MAXQDA'da bir tekil vaka (örneğin, bir metin, bir kişi, bir olay) üzerinde derinlemesine analiz yapılmasına imkân tanıyan ve sosyal bilimcilerin sıklıkla kullandığı bir programdır. Bu analiz türü özellikle nitel araştırmalarda verileri toplama, kodlama, kategorize etme ve raporlama gibi süreçlerin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için sosyal bilimler alanında çalışmalar yürüten araştırmacılar için önem arz etmektedir.

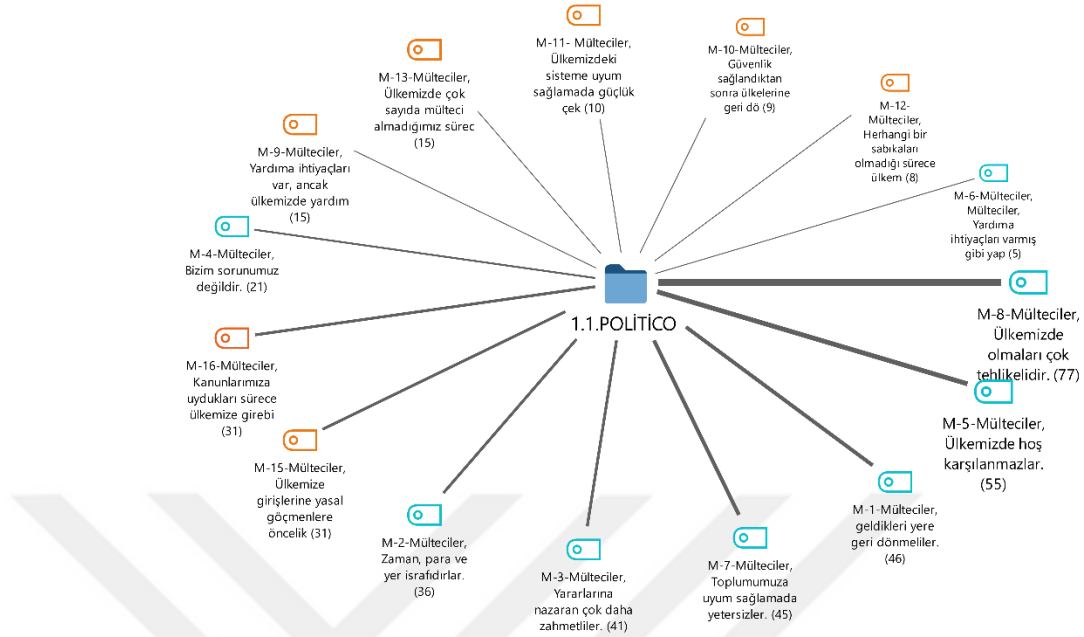
MAXQDA programı, büyük miktarlarda nitel veriyle çalışmayı kolaylaştırmaktadır. Tek vaka modeli, belirli bir vaka hakkında kapsamlı bilgi toplamak ve bu verileri sistematik olarak analiz etmek için kullanılır. MAXQDA, kodları, temaları ve diğer analiz unsurlarını görselleştirmek için çeşitli araçlar sunmaktadır. Tek vaka analizinde bu görselleştirme araçları, veriler arasındaki ilişkileri anlamada ve bulguları daha etkili bir şekilde sunmada yardımcı olur.

Çalışma kapsamında tek vaka modeli (kodlu bölümler) kısmından sadece etkileştirilmiş kodlar üzerinden çalışma kapsamında araştırılacak olan POLITICO, Euronews, BBC ve Anadolu Ajansı'na ilişkin en sık 15 kodun analizi yapılmaktadır. Tek vaka analizinde çizgi genişliği kod sıklığını yansıtmaktadır. Kodlar ise sıklık düzeylerine öre düzenlenmektedir.

Sonuç olarak bu analiz biçimi bir konu hakkında derinlemesine bilgi edinmek ve bu bilgiyi yapılandırılmış bir şekilde analiz etmek için kullanılan güçlü bir yöntemdir.

POLITICO Haber Ajansı Tek Vaka Model Analizi

Suriyeli mültecilere ilişkin Avrupa'da faaliyet gösteren aşırı sağ parti söylemlerinin POLITICO'da yer alan haberlerinin en sık 15 kodlu bölümü aşağıda yer almaktadır.

Şekil 4: POLITICO tek vaka analizi

Şekil 1’de görüldüğü üzere POLITICO’nun haberleri tek – vaka modeline göre analiz edildiğinde ülkelerin(Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda, İsveç, İtalya, Macaristan) ajanslarda yer alan haberleri koşullu önyargı ve klasik önyargı bağlamında kategorileştirilerek kodlanmaktadır. Bu kodlamalarda klasik önyargı kodu altında yer alan;

- M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları tehlikelidir(77),
- M -5 Mülteciler, ülkemizde hoş karşılanmazlar(55),
- M-1 Mülteciler, geldikleri yere geri dönmeliler(46),
- M -7 Mülteciler, toplumumuza uyum sağlamada yetersizler(45),
- M – 3 Mülteciler, yararlarına nazaran çok daha zahmetliler(41),
- M – 2 Mülteciler, zaman, para ve yer israfçıdır(36)

alt kodlarının daha sık bir şekilde dağılımı olduğu, koşullu ön yargı kodu altında yer alan “M-15-Mültecilerin, ülkemize girişlerinde yasal göçmenlere öncelik verilerek müsaade edilmelidir(31) e M – 16 Mülteciler kanunlarımıza uydıkları sürece ülkemize girmelidir(31)” alt kodlarının da sık bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Sonuç olarak

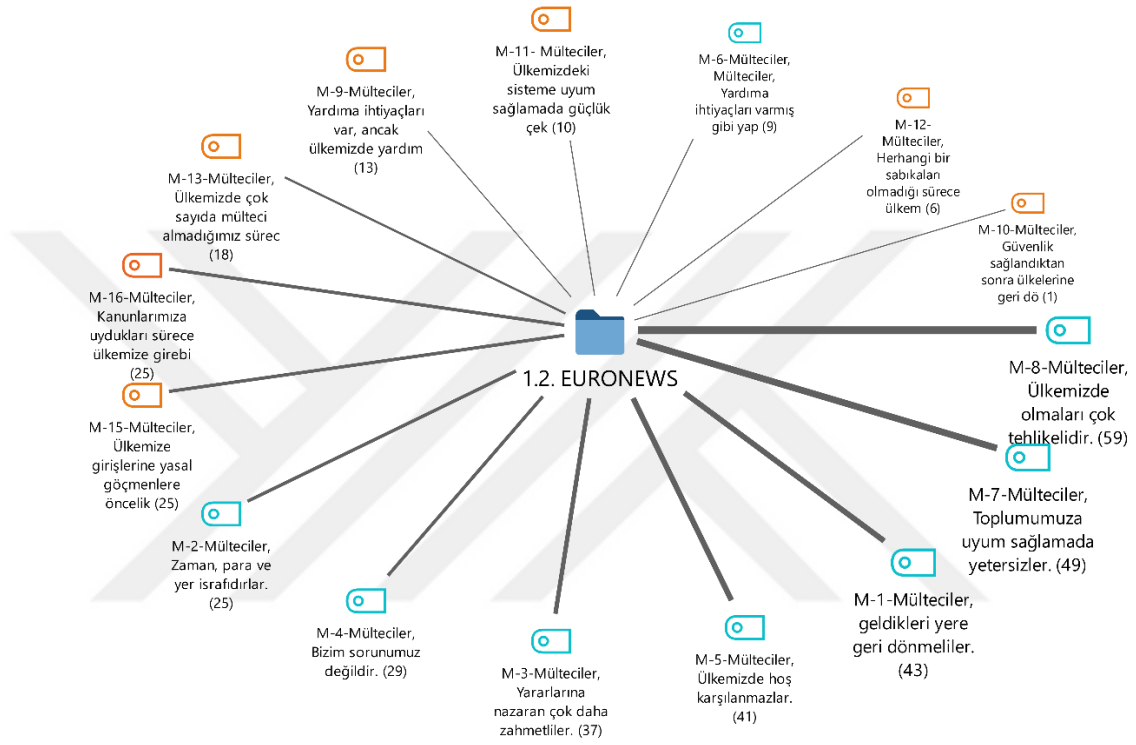
POLITICO’da mülteci ve göçmenlerle ilgili aşırı sağ parti söyleminin en fazla “M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları çok tehlikelidir(77), temasıyla sunulduğu anlaşılmaktadır. Göçmenlerle ilgili haber çerçevelerine bakıldığında güvenlikleştirme bakış açısının hâkim olduğu görülmektedir. Bunun nedeni göçmenlerin haberlerde ekonomik ve kültürel tehdit çerçeveleriyle sunulmasıdır. POLITICO’daki aşırı sağ parti liderlerinin söylemleri daha çok göçmen karşıtlığı ve terörizm bağlamında inşa edilmektedir. Bunun da tehdit ve güvenlik çerçevesiyle ilişkili olarak haberlerde sunulduğu anlaşılmaktadır.

Ülkelerdeki aşırı sağın popülist mülteci söylemine ilişkin geliştirilen ayrımcı söylemin haber başlıklarında sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Macaristan’ın aşırı sağ lideri Victor Orban’ın 2015 yılında Parlamentoda yaptığı bir açıklamada, *"Tabii ki kabul edilmiyor ama gerçek şu ki, tüm teröristler temelde göçmenler"* ifadesini kullanmaktadır. POLITICO’da ise haber ‘Teröristlerin hepsi göçmen’ ifadesiyle kamuoyuna servis edilmekte ve sonuç olarak aşırı sağ liderin ayrımcı söylemi, göçmenlerin güvenlik açısından birer tehdit unsuru olduğu algısıyla yeniden inşa edilmektedir.

POLITICO’da klasik önyargı kodu altındaki alt kodların haberlerde daha fazla kodlandığı görülmektedir. Göçmen ve mülteci gruplara karşı ayrımcılığı inşa eden haberlerde İslam karşıtlığı veya terörizm bağlamında bir söylemin inşa edildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Klasik ön yargı kodu altında bulunan alt kodlardan “M-6 Mülteciler, yardıma ihtiyaçları varmış gibi yaparlar” kodu POLITICO’daki haberlerde 5 kez kodlanarak en az kodlanması noktasında dikkat çekmektedir. Öte yandan Koşullu önyargı kodu altındaki “M-12 Mülteciler herhangi bir sabıkaları olmadığı sürece ülkemize girebilirler” kodu da en az kodlanan alt kodlardan biridir. Sonuç olarak aşırı sağ partilerin göçmenlerin sabıkalı olup olmadıkları sorgusunu yapmaktan ziyade onları direkt olarak sabıkalı ve potansiyel suçlu görme eğilimi haberler de bu tarz bir söylemin oldukça az bir şekilde kodlanmasının nedeni olmaktadır.

Euronews Haber Ajansı Tek - Vaka Modeli Analizi

Suriyeli mültecilere ilişkin Avrupa’da faaliyet gösteren aşırı sağ parti söylemlerinin Euronews haber ajansında yer alan haberlerinin tek vaka analizi aşağıda yer almaktadır.

Şekil 5: Euronews Tek- Vaka Analizi

Görselde yer aldığı üzere Euronews tek – vaka modeli analizlerinde, koşullu önyargı ve klasik önyargı yönergesi uygulanmıştır. Bu bağlamda kategorileştirilerek bunların altında da alt kodlar belirlenmiştir. Kodlamada klasik önyargı kodu altında bulunan;

- M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları çok tehlikelidir(59),
- M- 7 Mülteciler toplumumuza uyum sağlamada yetersizler(49),
- M -1 Mülteciler geldikleri yere geri dönmeliler(43),
- M-5 Mülteciler ülkemizde hoş karşılanmazlar(41),
- M -3 Mültecilerin yararlarına nazaran çok daha zahmetlidirler(37),
- M-4 Mülteciler bizim sorunumuz değildir(29),

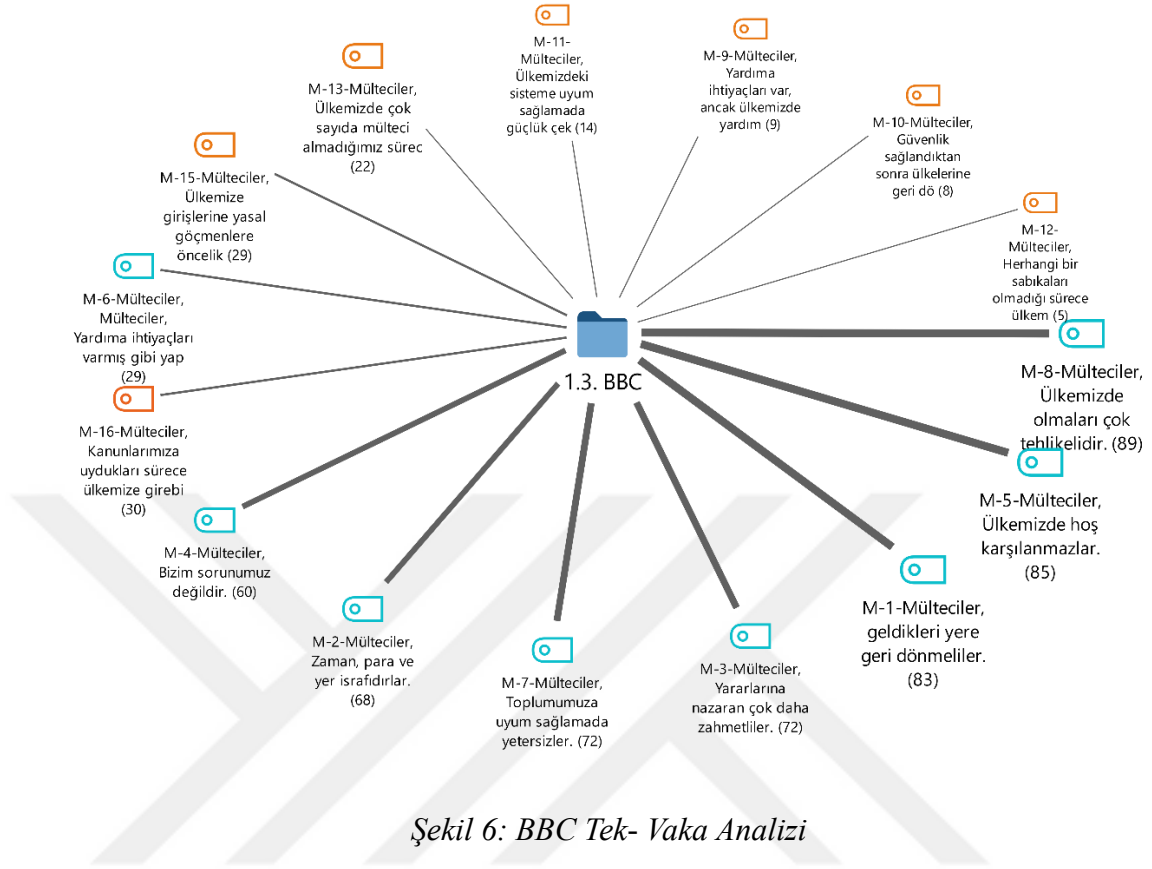
- M- 2 Mülteciler zaman, para ve yer israfıdır(25), alt kodlarına haber içeriklerinde sık bir şekilde rastlanmaktadır.

Öte yandan koşullu önyargı kodu altında bulunan “M-15 Mültecilerin ülkemize girişlerinde yasal göçmenlere öncelik verilmelidir(25) ve M-16 Mülteciler, kanunlarımıza uydukları sürece ülkemize girebilirler(25)” kodlarının Euronews’deki aşırı sağ parti liderlerinin göç ve mültecilere ilişkin söylemlerinde sıklıkla kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Euronews’deki haberlerde de mülteciler tehlikeli, güvenilmez ve göç ettikleri topluma uyum sağlamada yetersiz sosyal gruplar olarak inşa edilmektedir. Mültecilerin para ve yer israfına neden oldukları için geldikleri ülkeye geri dönmeleri aşırı sağ söylemin sürekli kullandığı bir söylem olarak görülmektedir. Bu durum haberlerdeki ötekileştirme ve ayrımcılığın inşa edilmesine yol açmaktadır. “M-8 Mülteciler topluma uyum sağlamada yetersizdirler(49)” kodu Euronews haberlerinde POLITICO’ya(45) göre daha fazla kodlanmıştır. Öte yandan Euronews’teki haberler 390 kodlama ile en az kodlamanın olduğu haber sitesidir. Euronews Tek- vaka analizinde haberlerde en az yer alan kodlar ise “M- 12 Mülteciler herhangi bir sabıkalı olmadığı sürece ülkemizde kalabilirler ve M – 10 Mülteciler güvenlik sağlandıktan sonra ülkelerine geri dönebilirler” şeklindedir. Göçmen ve mültecilerin tehlikeli olduklarına ilişkin haberler göçmenlere yönelik olumsuz tutumları pekiştirmektedir. Analiz sonucunda ekonomik, kültürel veya güvenlik tehdit çerçeveleriyle ilgili sosyal grupların haber tasvirlerine tekrar tekrar maruz kalmanın zamanla göçmen ve mültecilere önyargı ve ayrımcılığı arttırdığı varsayılmaktadır.

BBC Haber Ajansı Tek-Vaka Modeli Analizi

BBC (British Broadcasting Corporation), Birleşik Krallık merkezli ve dünyanın en büyük ve en köklü kamu yayıncılık kuruluşlarından biridir. 1922 yılında kurulan BBC, haber, eğlence, eğitim ve kültürel programlar sunan çok yönlü bir medya kuruluşudur. Özellikle göçmen ve mülteci krizi ve AB ile ilgili haberlerde uluslararası yayın yapması açısından önemlidir. BBC haber ajansındaki haberler klasik ve koşullu önyargı kuramı yönergesine göre analiz edilmektedir.

Şekil 6: BBC Tek- Vaka Analizi

Görüldüğü üzere Euronews tek – vaka modeline göre analiz edildiğinde, koşullu önyargı ve klasik önyargı bağlamında kategorileştirilerek bunların altında da alt kodlar belirlenmiştir. BBC’ye ilişkin kodlamalarda klasik önyargı kodu altında;

- M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları çok tehlikelidir(89),
- M- 5 Mülteciler ülkemizde hoş karşılanmazlar(85),
- M-1 Mülteciler geldikleri yerlere geri dönmeliler(83),
- M-3 Mülteciler yararlarına nazaran çok daha zahmetliler(72),
- M-7 Mülteciler toplumumuza uyum sağlamada yetersizler(72),
- M-2 Mülteciler zaman, para ve yer israfıdır(68),
- M-4 Mülteciler bizim sorunumuz değildir(60) alt kodlarının sık bir şekilde dağılımı olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda aşırı sağ partiler liderleri ile alakalı BBC'nin internet sitesinde yayınlanan haberler en fazla M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları çok tehlikelidir kategorisinde sunulduğu dikkat çekmektedir.

Daha önce ele alınan POLITICO, Euronews haber ajanslarındaki yayınlanan haberlerde de aynı kodun öne çıktığı görülmektedir. Bu açıdan BBC, Euronews ve POLITICO'daki aşırı sağ parti liderlerinin göç söylemine ilişkin haber inşa biçimlerinin benzerlik gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yayın politikaları haberlerin sunuluş biçiminde oldukça etkilidir. Çalışmada göç ve mülteci hareketleri ile ilgili üretilen haberlerin olumsuzluk içermesinde gazetecilerin göçmen ve mülteci grupları 'kitleler' veya 'sürüler' olarak, yani Avrupa ülkelerini istila eden düşmanlar olarak tasvir etmeleriyle de ilgili olduğu varsayılmaktadır.

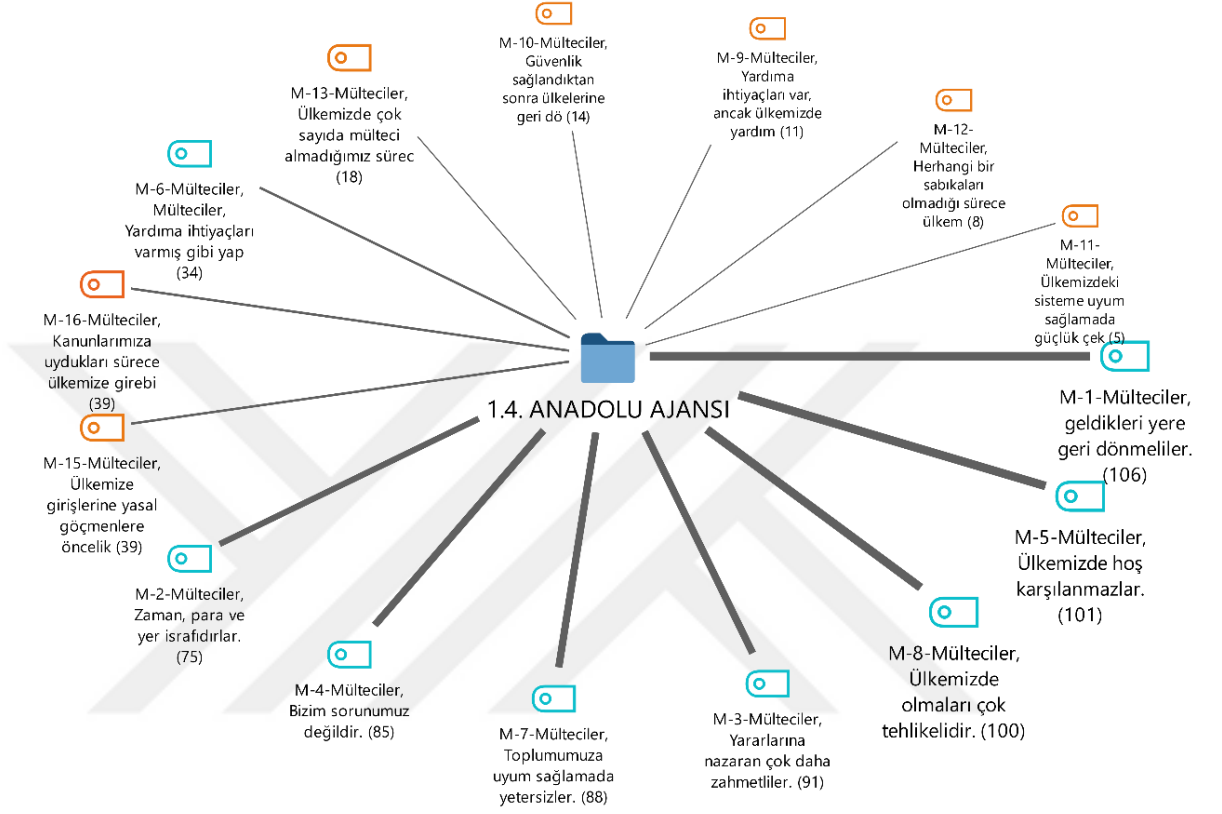
BBC'de 3 Ekim 2017 tarihinde yayınlanan haberde Sağcı milliyetçi Almanya İçin Alternatif Partisi (AFD) Genel Başkan Yardımcısı Beatrix Von Storch, İslam'ın Almanya'da siyasi güç iddiasında bulunduğunu ve bu ülkeye ait olmadığını söylemektedir. BBC'de söz konusu açıklamayı "İslam Almanya'ya ait değil" şeklindeki bir başlığıyla vermekte ve özellikle Müslüman göçmen ve mülteci karşıtlığını toplumsal anlamda daha fazla arttırdığını ileri sürmektedir.

BBC tek-vaka analizinde koşullu önyargı kategorisi altında bulunan "M-10 Mülteciler güvenlik sağlandıktan sonra ülkelerine geri dönmeli ve M-12 Mülteciler herhangi bir sabıkalari olmadığı sürece ülkemizde kalabilirler" alt kodları haberlerde çok az kodlanmaktadır.

Anadolu Ajansı(AA) Tek -Vaka Modeli Analizi

Anadolu Ajansı (AA), Türkiye'nin en köklü ve etkili haber ajanslarından biridir. 6 Nisan 1920 tarihinde, Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi sırasında, Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla kurulmuştur. Kuruluş amacı, Kurtuluş Savaşı'na dair doğru bilgileri hızlı ve güvenilir bir şekilde yaymak, Türk halkını ve uluslararası kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. AB göçmen ve mülteci krizine ilişkin haberler üreten Anadolu Ajansı'nın İngilizce yayın yapan haber sitesindeki haberler incelenmektedir.

AA gerek uluslararası gerek ulusal anlamda geniş yetkinliğe sahip bir ajanstır. Çalışma kapsamında ele alınması bu açıdan önem arz etmektedir.

Şekil 7: Anadolu Ajansı Tek Vaka Analizi

Şekil 4'te görüldüğü üzere Anadolu Ajansı tek-vaka modeline göre analiz edildiğinde klasik önyargı ve koşullu önyargı kodları üzerinden kategorileştirilen ve buna yönelik yapılan kodlamalar yer almaktadır. Klasik önyargı kodu altında yer alan;

- M-1 Mülteciler geldikleri yere geri dönmeliler(106),
- M-5 Mülteciler ülkemizde hoş karşılanmazlar(101),
- M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları çok tehlikelidir(100),
- M-3 Mülteciler yararlarına nazaran çok daha zahmetliler(91),
- M-7 Mülteciler ülkemize uyum sağlamada yetersizler(88)
- M-4 Mülteciler bizim sorunumuz değildir(85),

- M-2 Mülteciler zaman, para ve yer israfıdır(75) kodları Anadolu Ajansı'nda bu konuya ilişkin daha sık bir şekilde dağılımı olduğu görülmektedir.

Anadolu Ajansı'nın İngilizce yayın yapan internet sitesinde, çalışma kapsamında ele alınan ülkelerdeki aşırı sağ parti liderlerinin göçmenlere ilişkin popülist söylemlerine ne derece yer verdiğine ilişkin verilerin kodlamaları bu kısımda ele alınmaktadır.

POLITICO, BBC ve Euronews'in aksine Anadolu Ajansı'nda en fazla kodlanan alt kod 106 kez kodlanan "M-1 Mülteciler geldikleri ülkelere geri dönmelilerdir" kodudur. Diğer haber sitelerinden en fazla "M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları çok tehlikelidir" kodu öne çıkmaktadır. Burada Anadolu Ajansı'nın internet sitesinde bulunan haber içeriğinin diğer 3 haber sitesine göre fazla olması kodlamaların fazla olmasının nedenidir. Kodlama oranlarına bakıldığında örneklem olarak seçilen Anadolu Ajansı'nda toplam 814 kodlama yapılmasından dolayı haber söylemindeki yoğunluk POLITICO, BBC ve Euronews'e göre oldukça fazla çıkmaktadır.

Anadolu Ajansı'ndaki haberler, sağ parti açıklamalarının haber içeriklerinde direkt verilmesi nedeniyle objektif olarak değerlendirilmektedir. Burada aşırı sağ parti liderlerinin yaptığı basın açıklamalarının, göçmen ve mültecilere yönelik söylemlerinin başlık ve haber gövdesinde direkt ve açık verildiği görülmektedir.

Çünkü son yıllarda artan göçmen krizi AB ülkelerinin birçoğunu rahatsız etmektedir. Aşırı sağ partiler de söz konusu Suriyeli göçmen krizini öne sürerek bu göçmenlerin herhangi bir koşula dahi gerek görmeden kendi ülkeleri başta olmak üzere hiçbir AB ülkesinde olmamaları gerektiği düşüncesiyle söylemini yaymaktadırlar. Söz konusu medyada bu mülteci söyleminin çıkarıldığı çalışmada anlaşılmaktadır.

Anadolu Ajansı tek-vaka analizinde koşullu önyargı kategorisi altında bulunan "M-11 Mülteciler ülkemizdeki sisteme uyum sağlamada güçlük çekerler(5) ve M- 12 Mülteciler herhangi bir sabıkaları olmadığı sürece ülkemizde yaşayabilirler(8)" alt kodları Anadolu Ajansı'ndaki haberlerde diğer alt kodlarla karşılaştırıldığında oldukça az yer almaktadır.

Sonuç olarak; Tablo 5’te görüldüğü üzere POLITICO, Euronews, BBC ve Anadolu Ajansı’ndaki haberler klasik ve koşullu önyargı kategorilerinden en çok ve en az kodlamanın yapıldığı 2’şer kodlamaya tabloda yer verilmektedir. Buna göre POLITICO’da “M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları çok tehlikelidir(77) ve M-5 Mülteciler ülkemizde hoş karşılanmazlar(55) kodları yüksek çıkmıştır. Burada AB mülteci krizinin aşırı sağ parti söylemlerinde siyasi toplumsal ve ekonomik etkilerinin belirsizlik ve kaos ortamı yaratması medyanın da bu noktadaki tutumu üzerinde etkilidir. Çünkü POLITICO’da en fazla yapılan kodlama mültecilerin tehlikeli olduğu ve ülkede hoş karşılanmayacaklarına ilişkin algıdır. Söz konusu kodlamaların fazla çıkması, mülteci ve göçmenlere ilişkin olumsuz haberler yoluyla toplumsal entegrasyonunun da önüne geçtiği söylenebilmektedir. POLITICO’daki en az kodlama ise, “M-12 Mülteciler, herhangi bir sabıkaları olmadığı sürece ülkemize girebilirler(5) ve M-6 Mülteciler yardıma ihtiyaçları varmış gibi yaparlar(5)” şeklindedir. Buradaki haberlerde aşırı sağ partilere göre mülteciler esasında yardıma ihtiyacı olan topluluklardır. Ancak mülteci ve göçmenlere yönelik ayrımcılık noktasındaki radikal söylem bunun önüne geçmektedir. Mülteciler herhangi bir sabıkası olsun ya da olmasın ülkeye girişlerinde sınırlama getirilmelidir.

	EN ÇOK	EN AZ
POLITICO(449)	M-8(77) ve M-5(55)	M-12(8) ve M-6(5)
EURONEWS(390)	M-8(59) ve M-7(49)	M-12(6) ve M-10(1)
BCC(680)	M-8(89) ve M-5(85)	M-10(8) ve M-12(5)
ANADOLU AJANSI(814)	M-1(106) ve M- 5(101)	M-12(8) ve M-11(5)

Tablo 8: Haber ajanslarındaki en çok ve en az kodlamalar

Euronews haberlerindeki en az ve en çok yer alan kodlamalarda bakıldığında, En çok “M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları tehlikelidir(59) ve M -7(Mülteciler toplumumuza uyum sağlamada yetersizler(49) kodlamaları öne çıkmaktadır. Aşırı sağ partilerin sürekli bir biçimde tekrar ettiği mülteci ve göçmenlerin aynı zamanda işgalci ve ev sahibi

ülkenin fiziksel, ekonomik ve kültürel refahına yönelik tehditler olarak belirsiz bir tasvirini oluşturmaktadır. M-8 ve M-7 kodlarından da anlaşılabacağı üzere Euronews’de mülteciler genellikle sorun odaklı ele alınmaktadır. Popülist liderlerin söylemleri söz konusu haberlerde, gelen yabancıların genellikle yasadışı, terörizm ve suçla ilişkilendirilmektedir.

BBC’de de POLITICO’da olduğu gibi en fazla M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları çok tehlikelidir(89) ve M-5 Mülteciler ülkemizde hoş karşılanmazlar(85) kodları öne çıkmaktadır. Buradan yola çıkıldığında BBC ve POLITICO’da benzer söylemlerin varlığından söz etmek mümkündür. Göçü, yeni gelen insanların kültürel uyumsuzlukları, mülteci hizmetlerinin maliyetleri ile ilişkilendirmektedir. Mülteci ve sığınmacılar insanlıktan çıkarılmış gruplar olarak tasvir edilmektedir. BBC’nin 2016 yılında yayınlanan bir haberinde Almanya’da faaliyet gösteren AFD lideri Frauke Petry’in mültecilere yönelik açıklamalarına yer verilmektedir. Söz konusu açıklamada popülist aşırı sağ lider Alman polisinin göçmen ve mültecilere ateş etmesi gerektiğini söylemektedir. Haberde de “Popülist politikacı, Alman polisinin 'göçmenlere ateş etmesi gerektiğini' söyledi” şeklinde bir başlıkla söz konusu ayrımcı söylem pekiştirilmektedir. BBC’de 6 Nisan 2018 yılında Macaristan’ın popülist lideri Victor Orban ile alakalı bir haberde de aynı ayrımcı söylem söz dikkat çekmektedir. Söz konusu haberde “Avrupa’nın işgal edildiğini düşünen adam” şeklinde servis edilerek mültecilerin Macaristan’ın ve AB’nin değerleriyle uyuşmayan yabancılar olarak nitelendiriyor. Söz konusu söylemlerde ‘biz’ ve ‘onlar’ ayrışmasına gidilerek mültecilerin toplumsal entegrasyonunun önüne geçiliyor. Kısacası BBC’de yer alan bu haberlerde göçmen ve mülteciler, ev sahibi topluma aykırı veya yabancı olarak inşa edilmektedir. BBC’de en az kodlama ise “M-10 Mülteciler güvenlik sağlandıktan sonra ülkelerine geri dönebilirler (8) ve M-12 Mülteciler herhangi bir sabıkalı olmadığı sürece ülkemizde yaşayabilirler” kodları öne çıkmaktadır.

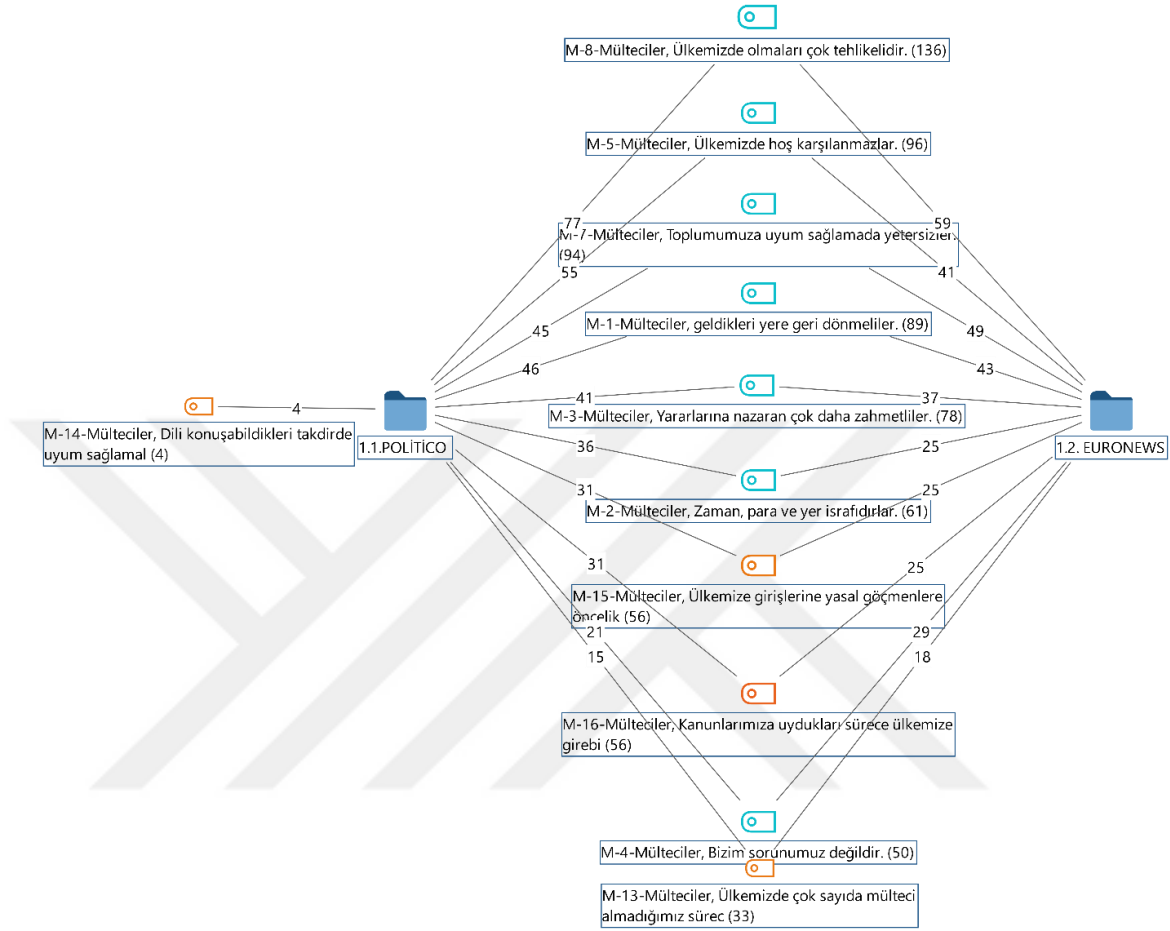
Anadolu Ajansı’nda ise en fazla “M-1 Mülteciler geldikleri yere geri dönmeliler(106) ve M-5 Mülteciler ülkemizde hoş karşılanmazlar(101) ” kodlamalarının yapıldığı görülmektedir. En az ise “M-12 Mülteciler herhangi bir sabıkalı olmadığı sürece ülkemize girebilirler(8) ve M-11 Mülteciler ülkemizdeki sisteme uyum sağlamada

güçlük çekebilirler(5)” kodlamaların da yapıldığı görülmektedir. Anadolu Ajansı’nda yer alan haberler genellikle AB’deki aşırı sağ popülist partilerin göçmenlere yönelik benimsedikleri söylem ve tutumlara yöneliktir. AB’nin göçmen krizindeki duruşu ve geliştirdiği politikalar haberlerde yer almaktadır. Hareket halindeki insanların geçmiş, yaşam koşullarına da değinilerek yer yer mağduriyet çerçevesini kullanan medya temsilleri sığınma politikasında insani bir duruşa ve ilgili yasal ve ahlaki yükümlülüklerle de dikkat çekmektedir. Kısacası medyanın göçmen ve mülteci konularının çerçevelenmesini üç yaygın türde ele aldığını söylemek mümkündür. Mülteciler ve sığınmacılar pasif kurbanlar, ev sahibi ülkenin kültürüne, güvenliğine ve refahına tehdit veya insanlıktan çıkarılmış, anonim (dış) grup olarak temsil ediliyor.

2. İki Vaka Modelleri

MAXQDA programında iki vaka analizi nitel veri analizlerinde yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu analiz yöntemi, iki farklı vakayı karşılaştırarak derinlemesine inceleme yapmak için uygulanmaktadır. İki vaka analizi, belirli temalar, süreçler veya sonuçlar arasında benzerlikleri ve farklılıkları anlamak için kolaylaştırıcıdır. Bu tür bir analiz, genellikle nitel araştırmalarda, iki farklı örnek veya durum arasındaki ilişkileri veya karşıtlıkları ortaya koymak amacıyla araştırmacıların sıklıkla başvurduğu bir analiz çeşididir. Söz konusu önyargı kodları altındaki klasik ve koşullu önyargı kriterlerinin parantez açıklamasında yer alan sayılar; kod frekanslarını gösterirken, ilişkili çizgisel dağılımlar ise kod sıklığını, böylece kaç defa kodlandığının sonucunu belirtmektedir. Bu anlamda iki vaka analizinde; POLITICO ile Euronews, Anadolu Ajansı ile BBC karşılıklı benzer noktalar ve aynı noktaları ile analiz edilmektedir.

POLITICO ve Euronews İki Vaka Modeli

Şekil 8: POLITICO ve Euronews İki Vaka Modeli

Şekil 1’de POLITICO ve Euronews’de aşırı sağ liderlerinin göçmenlere ilişkin söyleminin benzerlikler ve farklılıklar üzerinde, haberlerdeki ayrımcılığa ilişkin kodlamaları görülmektedir. Araştırmada yapılan kodlamalarda; her iki ajansın haber sitesinde de farklılıklardan ziyade benzerliklerin öne çıktığı görülmektedir. Buna göre;

- M-8 Mültecilerin ülkemizde olması tehlikelidir(136),
- M-5 Mülteciler ülkemizde hoş karşılanmazlar(96),
- M- 7 Mülteciler ülkemize uyum sağlamada yetersizler(94),
- M-1 Mülteciler geldikleri yere geri dönmeliler(89),
- M-3 Mülteciler yararlarına nazaran zahmetliler(78),

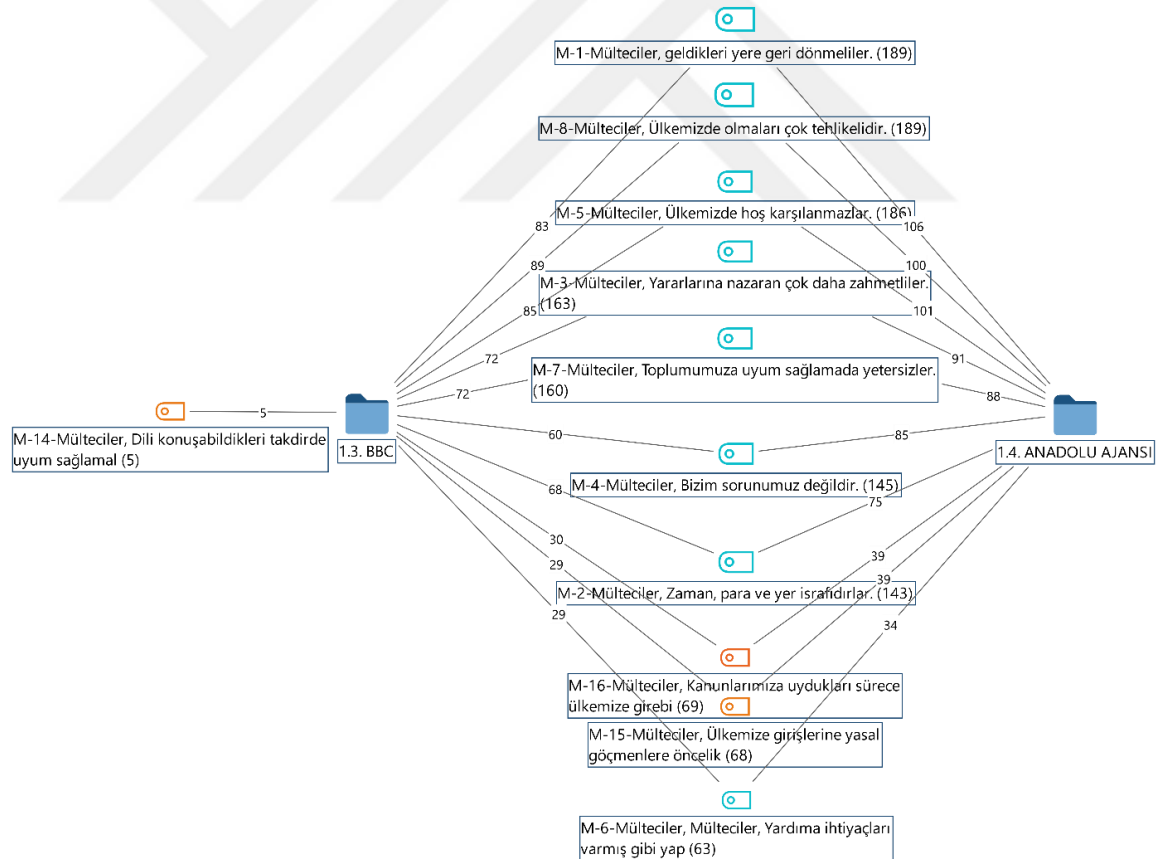
- M-2 Mülteciler zaman, para ve yer israfıdır(61),
- M-15 Mültecilerin ülkemize girişlerinde yasal göçmenlere öncelik verilmelidir(56),
- M-16 Mülteciler kanunlarımıza uydukları müddetçe ülkemize girebilirler (56),
- M-4 Mülteciler bizim sorunumuz değildir(50),
- M-13 Ülkemize çok sayıda mülteci almadığımız sürece sorun yaşatmazlar(33) kodları her iki ülkede de ortak kodlardır.

Analiz sonucunda, M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları tehlikelidir kodu POLITICO'da 77 defa kodlanarak, Euronews'e göre daha yoğun bir biçimde öne çıkmaktadır. M-5 Mülteciler ülkemizde hoş karşılanmazlar kategorisinde de POLITICO 55 defa kodlanarak Euronews'e göre yoğun bir sonuç söz konusudur. M-7 Mülteciler ülkemize uyum sağlamada yetersizler kodu POLITICO'da 45, Euronews'te ise 49 defa kodlanmış olup sonuçlar birbirine oldukça yakındır. M-1 Mülteciler geldikleri yere geri dönmeliler kodu POLITICO'da 46, Euronews'te 43 defa kodlanarak birbirlerine neredeyse eşit bir yoğunluk oluşturulmaktadır. M-3 Mülteciler yararlarına nazaran çok daha zahmetlidir kodu POLITICO'da 41, Euronews'te ise 37 defa kodlanarak birbirlerine yakın sonuçlar elde edilmiştir. M-2 Mülteciler zaman para ve yer israfıdır kodu POLITICO'da 36, Euronews'te 25 defa kodlanmıştır. M-15 Mültecilerin ülkemize girişlerinde yasal göçmenlere öncelik verilmelidir POLITICO'da 31, Euronews'te 25 kere kodlanmıştır. M-16 Mülteciler kanunlarımıza uydukları sürece ülkemize girebilirler POLITICO'da 31, Euronews'te 25 kez kodlanmıştır. M-4 Mülteciler bizim sorunumuz değildir POLITICO'da 21 Euronews'te 29 kere kodlanmıştır. Benzer kodlardan son olarak M-13 Ülkemize çok sayıda mülteci almadığımız sürece sorun yaşatmazlar POLITICO'da 15, Euronews'te 18 kere kodlanmıştır.

Öte yandan POLITICO'da M-14 Mülteciler dilimizi konuşabildikleri takdirde uyum sağlamaları kolaylaşır kodunun 4 kere kodlanması ancak Euronews'te benzer bir sonucun olmaması farklı yönleri işaret etmektedir. Bu analizde POLITICO ve Euronews'te ayrımcılık kodlamalarının benzer bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Mültecilerin birer tehdit unsuru olarak görüldüğü ve güvenlikleştirme bakış açısından

yola çıkarak mültecilere yönelik haberlerin ele alındığı görülmektedir. POLITICO'daki haberlerde söz konusu göçmenlerin güvenliği tehdit ettiği algısı Euronews'teki haberlere göre daha fazladır. “M-7 Mülteciler toplumumuza uyum sağlamada yetersizler ve M-4 Mülteciler bizim sorunumuz değildir” kodlamaları Euronews'te daha yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Burada mültecilerin kültürel açıdan toplumsal uyumunun zor olacağı vurgusu yapılmaktadır. Ancak POLITICO'daki göçmenlerle ilgili haberlerde ekonomik kaygıların öne çıktığı görülmektedir. Euronews'te kültürel uyum meselesinin daha fazla ele alındığı haber ağırlıkta olmasına rağmen, dil engeline ilişkin herhangi bir partinin söylemi haberlere yansımazken, POLITICO'da ise 4 adet kodlama söz konusudur.

Anadolu Ajansı ve BBC İki Vaka Modeli

Şekil 9: BBC ve Anadolu Ajansı İki Vaka Analizi

Şekil 2’ de BBC ve Anadolu Ajansı’daki haberlerin tüm alt kodlar üzerinden iki vaka analizi yapılmaktadır. Araştırmada yapılan kodlamalarda; her iki grubun ortak önyargı kriterleri olduğu görülmektedir. Bu anlamda;

- M-1 Mülteciler geldikleri yere geri dönmeliler(189),
- M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları tehlikelidir(189),
- M-5 Mülteciler ülkemizde hoş karşılanmazlar(186),
- M-3 Mülteciler yararlarına nazaran çok daha zahmetliler(163),
- M-7 Mülteciler toplumumuza uyum sağlamada yetersizler(160),
- M-4 Mülteciler bizim sorunumuz değildir(145),
- M-2 Mülteciler zaman, para ve yer israfıdır(143),
- M-16 Mülteciler kanunlarımıza uydukları sürece ülkemize girebilirler(69),
- M-15 Mültecilerin ülkemize girişlerinde yasal göçmenlere öncelik verilerek müsaade edilmelidir(68),
- M-6 Mülteciler yardıma ihtiyaçları varmış gibi yaparlar(63) kodları her iki grupta da yer alan ortak kodlardır.

Analiz sonucunda M-1 Mülteciler geldikleri yere geri dönmeliler kodunun, BBC’de 83 defa, Anadolu Ajansı’nda ise 106 kere kodlanmış olup Burada AA’daki kodlamanın BBC’ye göre yüksek olması analiz edilen haber içeriğinin yoğun kodlaması izlendi. Bunun nedeninin tepkisellik olduğu söylenebilmektedir.

M-8 Mültecilerin ülkemizde olmaları tehlikelidir kodu BBC’de 98 kere, AA’da ise 100 kere kodlanmıştır. M-5 Mülteciler ülkemizde hoş karşılanmazlar kodu BBC’de 85, AA’da 101 defa kodlanmıştır. M-3 Mülteciler yararlarına nazaran çok daha zahmetliler kodu BBC’de 72, AA’da 91 defa kodlanmıştır. M-7 Mülteciler toplumumuza uyum sağlamada yetersizler alt kodu BBC’de 72, AA’da ise 88 kere kodlandığı görülmektedir. M-4 Mülteciler bizim sorunumuz değildir kodu BBC’de 60, AA’da ise 85 defa kodlanmıştır. M-2 Mülteciler zaman, para ve yer israfıdır alt kodu BBC’de 68, AA’da 75 kez kodlanmıştır. M-16 Mülteciler kanunlarımıza uydukları sürece ülkemize girebilirler alt kodu BBC’de 30, AA’da 39 defa kodlanmıştır. M-15 Mültecilerin

Ülkemize girişlerinde yasal göçmenlere öncelik verilmelidir alt kodu BBC’de 29, AA’da 39 defa kodlanmıştır. M-6 Mlteçiler yardıma ihtiyaçları varmış gibi yaparlar alt kodu ise BBC’de 29, AA’da 34 kere kodlanarak neredeyse eşit bir yoğunlukla oldukları dikkat çekmektedir. Bu bağlamda BBC ve Anadolu Ajansı’ndaki ideolojik yaklaşımlara bakıldığında önyargı kodlarının Anadolu Ajansı’nda daha fazla yoğunlaştığı görülmektedir. BCC’de de Anadolu Ajansı’nda da Mlteçilerin geldikleri yere geri dönmelerine ilişkin kodlamaların fazla bir şekilde olması dikkat çekmektedir.

BBC ve AA’daki iki vaka analizi POLITICO ve Euronews’deki iki vaka analiziyle benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Ele alınan bu ajansların haberlerinde özellikle klasik n yargı kodu yoğun bir şekilde haberlerde yer almaktadır. BBC ve AA’daki ortak önyargı kodları dışında sadece M-14 Mlteçiler dilimizi konuşabildikleri takdirde uyum sağlamaları kolaylaşır alt kodu BBC’de 5 kere kodlanarak, AA’dan bu noktada ayrışmaktadır. AA’da BBC’den farklı bir alt koda rastlanmamıştır.

3. Kelime Bulutu Analizi

Kelime Bulutu Analizleri, metinlerin görselleştirilmesi, anahtar kavramların belirlenmesi, literatür taraması ve eğitim amaçlı kullanıldığı çeşitli alanlarda faydalı bir araçtır. Bu analizler, metinlerdeki önemli kelimeleri hızlıca tanımlama, metinler arasında karşılaştırma yapma, metin içeriğini özetleme ve metinlerdeki temaları belirleme gibi avantajlar sunmaktadır. Kelime bulutlarının katkısı, metinlerin görsel olarak temsil edilmesi sayesinde kavramsal bir anlayışın oluşturulmasına yardımcı olması ve karmaşık metinleri daha erişilebilir hale getirmesidir. Bu analizler, araştırmacılara ve eğitimcilerle anahtar kavramları vurgulama ve metinler arasında ilişkileri daha iyi anlama imknı sunar.

[illegible]

Şekil 10: POLITICO Kelime Bulutu

manya”, “göç”, “Orban” ve “İsveç” gibi kelimelerin çokça kullanılmaktadır. Bu bağlamda kelime bulutu aracılığı ile yapılan veri görüşmelerinde öne çıkan kelimelerin, özellikle “Avrupa” kelimesinin de kullanılması ile göçmen kavramıyla direkt bağlantılı olduğu söylenebilmektedir. Burada “İsveç” kelimesi ise Macaristan’la bağlantılı olarak “Macaristan” kelimesiyle birlikte kullanılmaktadır. Macaristan’ın göçmenler konusunda uyguladığı politikalarla yakından ilgilendiği ve göçmen, mülteci karşıtı söylemlerinde sıklıkla ortaya çıkmasından kaynaklı ön plana çıktığı varsayılabilmektedir.

Euronews Kelime Bulutu

Şekil 11: Euronews Kelime Bulutu

Şekil 2 Euronews’te en sık kullanılan kelimelere bakıldığında; “Avrupa”, “Macaristan”, “Haber”, “İsveç”, “AB”, “Almanya” “Göç” gibi kelimelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda kelime bulutu aracılığıyla yapılan veri görselleştirmesinin sonucunda öne çıkan kelimelerin, konulan ile uyumlu olduğu söylebilmektedir. Burada ülke olarak “Almanya ve İsveç” öne çıkmaktadır. Bu ülkelere ilişkin Euronews’teki haber söyleminin fazla olduğu söylebilir. “Avrupa” kelimesi ise ele alınan göç ve mülteci meselesiyle doğrudan uyumlu bir kelimedir. “göçmen ve mülteci” kelimeleri de kelime bulutunda yer alıp konu ile doğrudan bağlantılıdır.

BBC Kelime Bulutu

Şekil 12: BBC Kelime Bulutu

Şekil 3’te BBC’de en sık kullanılan kelimeler incelendiğinde; “Avrupa”, “AB”, “Almanya”, “İsveç”, “haber”, “Macaristan” “göçmen” “AFD” “haber” kelimelerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu açıdan kelime bulutu aracılığı ile yapılan veri görselleştirmesinin sonucunda öne çıkan kelimeler arasında, özellikle “Avrupa” “AB” “Almanya”nın konular ile uyumlu olduğu söylenebilmektedir. Burada yer alan “Almanya”, “Macaristan” ve “İsveç” kelimelerinin sıklığı bu ülkelerin haber söylemlerinde yoğun bir biçimde yer aldığının göstergesidir. “AFD” ise aşırı sağ partiler arasında kelime bulutunda öne çıkmaktadır. Bu partiye ilişkin haberlerin sık bir şekilde inşa edildiği varsayılmaktadır.

Şekil 4’te Anadolu Ajansı’nda en sık kullanılan kelimelere bakıldığında yine “Avrupa” “AB” kelimelerinin öne çıktığı görülmektedir. Diğer yandan “Almanya”, “Macaristan”, “İsveç”, “mülteci” “Avusturya” “haber” “Fransa”, “Merkel” “İtalya”, “göçmen” AFD” kelime bulutunda diğer dikkat çeken kelimeler arasında yer almaktadır. Söz konusu kelimelerin konu ile uyumlu olduğu görülmektedir. Ülkeler arasında “Almanya”, “Macaristan”, “İsveç” “Avusturya”, “Fransa” ve “İtalya” kelimelerinin öne çıkması bu ülkelerin Anadolu Ajansı’nda yer alan haberlerde çokça kullanıldığının göstergesi olduğu söylenebilmektedir. Öte yandan aşırı sağ partiler arasında ise göç ve mülteci

söyleminde “AFD”nin öne çıktığı ve Almanya ile alakalı haberlerin daha fazla olduğu varsayılmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Medyada göçmen ve mültecilere yönelik algı genellikle bir ‘sorun’ bağlamında inşa edilmesi sıklıkla karşılaşılmaktadır. Ortaya çıkan bu algının medyanın göçmenleri nasıl temsil ettiği ve temsillerin nasıl inşa edildiğiyle yakından ilişkilidir. Ana akım medyada mültecilerle alakalı geliştirilen yayın politikaları ve haber pratikleri bu haberlerin inşasında kullanılan söylem yapıları zaman içerisinde toplumda egemen bir görüş haline gelmektedir.

Bu noktada medyanın göçmenleri nasıl temsil ettiği, toplumsal gerçekliğin inşasında önemli bir rol üstlenmektedir. Mültecilerin özellikle medyada olumsuz durum ve olaylarla yer bulması toplumun geniş kesimleri tarafından dışlanmasına yol açmaktadır. Zaten zorlu şartlar altında ülkelerinden göç etmek zorunda kalan mülteciler medyanın bu temsilleri ile daha fazla dezavantajlı bir konuma düşmektedirler.

Göç meselesinin medyaya yansımaları ve Avrupa göçü bağlamındaki etkileri bu konuda söylemlerin oldukça çeşitli olduğunu göstermektedir. Göçmen grupları genel olarak yeterince temsil edilmezken, medyada yer aldıklarında da genellikle ekonomik, kültürel olarak uyumsuz veya suç teşkil eden tehditler olarak çerçevelenmekte bu nedenle de oldukça önyargılı bir şekilde ele alınmaktadır. Bunun yanında göç sorunlarının ve göçmen gruplarının görünürlüğü zamana, medya kuruluşlarına, göçün türüne ve göçmen grubun türüne göre değişebilmektedir. Medyada göç sorunlarının öne çıkması, izlerkitlenin siyasi tutumlarını ve parti tercihlerini de etkilemektedir. Son yıllarda AB ülkelerindeki aşırı sağ parti yükselişi bunun açık bir göstergesidir. İzler kitle üzerindeki söz konusu etki, haberlerde göçü ev sahibi topluluk için tehdit edici unsurlar olarak çerçevelediğinde daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Ekonomi, kültür veya güvenlikle ilgili tehditler, özellikle göçmen gruplarına veya genel olarak göçe yönelik tutumlar üzerinde etkilidir. Göç meselesinin medyada çoğunlukla olumsuz ele alınması, göçmen gruplara yönelik basmakalıp bilişlerin harekete geçmesine yol açabilmektedir. İzleyici tekrar tekrar olumsuz medya mesajlarına maruz kaldığında, bu etki

güçlenebilmektedir ve uzun vadede siyasi aktörlerin algılarını ve halkın oy verme davranışlarını etkileyebilir.

Yakın tarihte en büyük insanlık krizlerinden biri olarak karşımıza çıkan Suriyeli mülteci krizi ise Avrupa’da gerek siyasi gerek toplumsal dinamiklerin merkezine yerleşmiş ve aşırı sağ partilerin hızlı bir şekilde oy potansiyelini arttırmasına neden olmuştur. Göçmen krizi sadece ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan karmaşık bir konu olmasının yanı sıra aşırı sağın yükselişiyle beraber daha da karmaşık bir hal almıştır. Bu kriz sadece Suriyeliler için değil AB’nin özümsemiği insan hakları ilkelerini zorlayan bir faktör olmuştur.

Bu tez çalışması kapsamında incelenecek olan AB üyesi ülkelerin Suriyeli göçmen krizine ilişkin 1 Ocak 2011 ile 1 Ocak 2021 arasında medyada inşa edilen ayrımcılık pratikleri incelenmiştir. Söz konusu ayrımcılık pratikleri BBC, POLITICO, Euronews ve Anadolu Ajansı’na göre incelendiğinde aşırı sağ partilere ilişkin bu ajanlarda yer alan haberler önyargı ve ayrımcılığın söylem olarak hangi ajans ve ülkede daha fazla hangisinde daha düşük oranda olduğuna göre sıralanarak yaklaşımlar ortaya konmaya çalışılmıştır. MaxQda programında yapılan tek vaka modeli, ikili vaka modeli, kod matris analizi ve kelime bulutları çalışmaya ilişkin verilerin analizini kolaylaştırmıştır.

Ülkelerin ajanslarda yer alan haberleri, önyargı ve ayrımcılık söylemleri üzerinden kodlanmaktadır. Kodlamalar önyargı ve ayrımcılığın söylem olarak hangi ülkede yüksek orandan düşük orana göre sıralanarak, yaklaşımları bulunacaktır.

Anderson (2018) tarafından geliştirilmiş olan önyargı ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması bu araştırma ile gerçekleştirilmiştir. 16 maddeden oluşmakta olan ölçeğin özgün formunda koşullu önyargı ve klasik önyargı olmak üzere iki alt boyut yer almaktadır. Çalışmada Klasik Önyargı altında “M-1-Mülteciler, geldikleri yere geri dönmeliler. M-2-Mülteciler, Zaman, para ve yer israfıdır. M-3-Mülteciler, Yararlarına nazaran çok daha zahmetliler. M-4-Mülteciler, Bizim sorunumuz değildir. M-5-Mülteciler, Ülkemizde hoş karşılanmazlar. M-6-Mülteciler, Mülteciler, Yardıma

ihtiyaçları varmış gibi yaparlar. M-7-Mülteciler, Toplumumuza uyum sağlamada yetersizler. M-8-Mülteciler, Ülkemizde olmaları çok tehlikelidir” kodları bulunmaktadır.

Koşullu Önyargı altında ise “M-9-Mülteciler, Yardıma ihtiyaçları var, ancak ülkemizde yardıma daha çok ihtiyacı olan başka insanlar da var. M-10-Mülteciler, Güvenlik sağlandıktan sonra ülkelerine geri dönmeleri gerekir. M-11- Mülteciler, Ülkemizdeki sisteme uyum sağlamada güçlük çekebilirler. M-12- Mülteciler, Herhangi bir sabıkaları olmadığı sürece ülkemize gelebilirler. M-13-Mülteciler, Ülkemizde çok sayıda mülteci almadığımız sürece sorun yaratmazlar. M-14 Mülteciler, Türkçe konuşabildikleri takdirde uyum sağlamaları kolaylaşır. M-15-Mülteciler, Ülkemize girişlerine yasal göçmenlere öncelik verilerek müsaade edilmelidir. M-16-Mülteciler, Kanunlarımıza uydukları sürece ülkemize girebilirler” kodları yer almaktadır. Söz konusu klasik ve koşullu önyargı kodlarından yola çıkılarak haber ajanslarındaki önyargı ve ayrımcılığa ilişkin ülkelerin haberi analiz edilmektedir. Bunun ışığında şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

1 Ocak 2011 – 1 Ocak 2021 tarihleri arasında kalan 9 yıllık sürede, POLITICO, Euronews, BBC ve Anadolu Ajansı’nda örneklem olarak seçilen ülkelerdeki aşırı sağ partilerin göçmenlere ilişkin söylemlerinin yer aldığı haberler toplamda 213 haber olarak analiz edilmektedir. Bu oranın haber ajanslarına göre dağılımına bakıldığında ise POLITICO’da 58, Euronews’te 69, BBC’de 39, Anadolu Ajansı’nda ise 47 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda POLITICO ve Euronews’te aşırı sağ partilerin göçmenlere ilişkin söylemlerine daha fazla yer verildiği görülmektedir. Öte yandan ajanslardaki haber oranlarıyla kodlama sayıları arasında ters orantı da dikkat çekmektedir. Ajansların klasik önyargı ve koşullu önyargı kodlama oranları POLITICO’da 449, Euronews’te 390, BBC’de 680 ve Anadolu Ajansı’nda ise 814 şeklindedir. İncelenen haber sayısı Anadolu Ajansı’nda az olmasına rağmen yoğun olarak AA’da veri elde edilmiştir.

ÜLKELER	POLITICO	EURONEWS	BBC	ANADOLU AJANSI	TOPLAM
AVUSTURYA	46	69	114	213	442
ALMANYA	87	24	142	102	355
MACARİSTAN	93	68	37	136	334
İSVEÇ	50	83	91	82	306
FRANSA	45	22	114	111	292
İTALYA	23	49	92	83	247
HOLLANDA	38	19	76	69	202
BELÇİKA	67	56	14	18	155
TOPLAM	449	390	680	814	

Tablo 9: Ülkelerin Ajanslara Göre Önyargı Kodlama Oranları

Tablo 9’te görüldüğü üzere Almanya, Macaristan, Hollanda, İtalya, Fransa, Avusturya, Belçika ve İsveç olmak üzere 8 ülkenin haber ajanslarına göre önyargı kod dağılımı yapıldı. Buna göre en fazla önyargı kodu Anadolu Ajansı’nda Avusturya Avusturya Özgürlük Partisi’ne (FPÖ), ilişkin haberlerde rastlanmaktadır. En az önyargı kodu ise BBC’de Belçika Flaman Çıkarı Partisi’ne ilişkin haberlerdedir.

AJANSLAR	HABELER SAYILARI
POLITICO	58
EURONEWS	69
BBC	39
ANADOLU AJANSI	47

*Tablo 10:
kodlanan haber*

*Ajanslardaki
sayısı*

Tabloda genel duruma bakıldığında ise en fazla önyargı kodlama 420 ile Avusturya’da olduğu görülmektedir. Avusturya’yı ise sırasıyla 355 kodlama ile Almanya, 334 kodlama ile Macaristan, 306 kodlama ile İsveç, 292 kodlama ile Fransa, 247 kodlama ile İtalya, 202 kodlama ile Hollanda ve 155 kodlama ile Belçika takip etmektedir. En fazla kodlamanın yapıldığı 3 ülke olan Avusturya, Almanya ve Macaristan’da son yıllarda yapılan seçimlerde aşırı sağ Avusturya Özgürlük Partisi(FPÖ), Almanya için Alternatif (AFD) Partisi ve Macaristan’daki Fidesz partisinin oy oranlarını önemli ölçüde arttırdığı görülmektedir.

Buna göre Anadolu Ajansı’nda Avusturya, Macaristan, Fransa ve Almanya’da sağ parti haberlerinde daha fazla yoğunluk görülmesi, söz konusu ülkelerde Türk kökenli vatandaşların çoğunlukta olmasından kaynaklıdır. Haberde ilgililik bu konuda esastır.

Araştırma kapsamında ele alınan ajansların uluslararası ajanslar olmasından kaynaklı nesnel bir bakış açısıyla haber sunma iddiaları var. Bu nedenle aşırı sağ parti söylemlerinin haber metinlerinde direkt olarak sunuma söz konusu olabilmektedir. Buda klasik önyargı kodunun ajanlarda ağırlıkta olmasının nedenidir. Özellikle Anadolu Ajansı’nda kodlanan haber sayısının POLİTİCO ve Euronews’e göre daha az, ancak buna karşılık, daha fazla klasik önyargı kodunun olması Anadolu Ajansı’nın ideolojik bakış açısından kaynaklı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Anadolu Ajansı’nda AB’deki ülkelerin göç meselesi ve göçmen politikalarına ilişkin ayrımcı tutumu haberlerde olabildiğince ön plandadır. Burada Türkiye ve AB arasındaki Suriyeli mültecilere ilişkin politikaların çatışması da haber metinlerinde söz konusu ülkelerdeki aşırı sağ parti söylemlerinin daha fazla ön plana çıkarılması ve dolayısıyla klasik önyargı kodlamalarının ağırlıkta olmasının nedenleri arasında gösterilebilir.

Aşağıda yer alan tablo 11, tablo 12, tablo 13 ve tablo 14’te ülkelerin kodlama oranları ajanlara ayrı ayrı en çok kodlama yapılan ülkeden, en az kodlama yapılan ülkeye göre kategorize edilmektedir.

ÜLKELER	POLITICO
MACARİSTAN	93

ALMANYA	87
BELÇİKA	67
İSVEÇ	50
AVUSTURYA	46
FRANSA	45
HOLLANDA	38
İTALYA	23
TOPLAM	449

Tablo 11: Ülkelerin POLITICO'ya göre kodlama oranları

ÜLKELER	EURONEWS
İSVEÇ	83
AVUSTURYA	69
MACARİSTAN	68
BELÇİKA	56
İTALYA	49
ALMANYA	24
FRANSA	22
HOLLANDA	19
TOPLAM	390

Tablo 12: Ülkelerin Euronews'e göre kodlama oranları

ÜLKELER	BBC
ALMANYA	142
AVUSTURYA	114
FRANSA	114
İTALYA	92
İSVEÇ	91
HOLLANDA	76
MACARİSTAN	37
BELÇİKA	14
TOPLAM	680

Tablo 13: Ülkelerin BBC'ye göre kodlama oranları

ÜLKELER	ANADOLU AJANSI
AVUSTURYA	213
MACARİSTAN	136
FRANSA	111
ALMANYA	102
İTALYA	83
İSVEÇ	82
HOLLANDA	69
BELÇİKA	18
TOPLAM	814

Tablo 14: Ülkelerin Anadolu Ajansı'na göre kodlama oranları

Sonuç olarak göç, yüzyıllardan beri en büyük toplumsal meselelerden biridir. Çağımızda ise küreselleşmeyle birlikte göç olayı çok daha farklı bir boyuta ulaşmıştır. Göçmenler göç ettikleri bölgelerin toplumsal, siyasal ve ekonomik yapısı üzerinde oldukça etkilidir. Çalışma sonucunda, AB göçmen krizi ele alınarak aşırı sağ partilerin mültecilere ilişkin popülist söylemlerinin medyadaki inşası ele alınmaktadır. Aşırı sağ partilerin yükselişi, sadece göçmen krizine değil, aynı zamanda ekonomik belirsizliklere, kültürel değişimlere ve siyasi memnuniyetsizliğe de bağlıdır. Avrupa'daki birçok kişi, geleneksel siyasi partilere olan güvenlerini yitirmiş ve değişimin alanı olarak aşırı sağ partilere yöneldi. Bu partiler genellikle popülist ve otoriter bir söylem benimseyerek, göçmenleri ve azınlıkları hedef alırken, milliyetçilik ve ulusal kimlik vurgusu yapmaktadırlar.

Çalışma değerlendirildiğinde medyada mülteci ve göçmenlere ilişkin sürekli olarak üretilen ayrımcı ve ötekileştirici söylem analiz edildi. Avrupa yarım asır öncesine dayanan milliyetçilik ve faşizm yıkıntıları altında uluslarüstü yapılanma sayesinde kalkmasına karşılık günümüzde siyasi yapılanmaları, ortaya koydukları bilimsel çalışmalar ve medyanın da etkisiyle yabancılara karşı dışlayıcı tavırlarının giderek

arttığı gerçeği gün yüzüne çıkmıştır. Temel hak ve özgürlüklerle kendini bağdaştıran 21. Yüzyıl Avrupa'sında İslamofobi ve ırkçı davranışların ortaya çıkması bunun en açık göstergesidir. Irkçılık ve yabancı düşmanlığını AB ülkelerinin sosyal, kültürel değerleri bağlamında değerlendirilmesi elzemdir. Sonuç olarak ırkçılığın sadece ideolojik bir düşünce etrafında şekillenmediği sosyal, kültürel ve medya dinamiği etrafında şekillenerek bir dönüşüm içine girdiği söylenebilmektedir. Netice itibariyle aşırı sağın sadece siyasi bir olgu olmadığı, aynı zamanda demokratik değerler ve insan hakları açısından da bir tehdit unsuru olduğu görülmektedir. Göçmenlere yönelik ayrımcılık ve şiddet eğilimleri, toplumların bütünlüğünü ve barışını tehlikeye atmaktadır. Ayrıca, aşırı sağın yükselişi, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirerek demokratik kurumları zayıflatarak siyasi istikrarı tehlikeye atmaktadır. Bu zorlu durumla başa çıkmak için Avrupa'nın, hem göçmenlerin haklarına saygı gösteren insancıl bir göç politikası benimsemesi hem de toplumlarına güvenliğini sağlamak için etkili önlemler alması gerekmektedir.

Göç ve göçmelere ilişkin haberlerin olabildiğince etik değerlerin gözetilerek ele alınması, medya etiği ve insan haklarına saygı gibi ilkelerin haberin sunumunda her daim ön plana çıkarılması önemlidir. Toplumlarda dezavantajlı gruplar olan mültecilerin temel insan hakları mutlaka korunmalı özellikle medya da bu yöndeki etik değerler haberde göz ardı edilmemelidir. Göçmenlerin durumu hakkında haberlerin güncellenmesi son derece önem arz etmektedir. Haberin, yalnızca bir grup ya da bireyin çıkarlarına hizmet eden değil, objektif ve dengeli bir perspektif sunması önemlidir. Suçlayıcı ve korku yaratıcı haber dilinden uzaklaşılmalı, medyada göçmen gruplara ilişkin alışlagelen yüzeysel ve basmakalıp anlatımlardan olabildiğince kaçınılmalıdır. Göçmenleri aşağılayan ya da dağınıklığı gösteren görsel unsurların yerine, onların direncini ve insanlığını öne çıkan görüntüler tercih edilmelidir. Ayrıca, siyasi liderlerin toplumu birleştiren ve ayrımcılığı önleyen bir dil kullanmaları önemlidir. Ancak, bu sorunun çözümü için tek bir sihirli formül yoktur ve çözüm, çok taraflı, uzun vadeli ve katılımcı bir yaklaşım gerektirir. Netice itibariyle, göçmen krizleri ve aşırı sağın yükselişi, Avrupa'nın karşı karşıya olduğu karmaşık ve derin bir sorunu temsil eder.

Öte yandan medya organlarının bu konudaki tutumu da büyük sorun teşkil etmektedir. Genellikle medya çıktılarında önyargı ve stereotipler yeniden üretilerek ayrımcılığa meşru bir zemin hazırlamaktadır. Göçmen gruplar ana akım medya tarafından sistematik bir şekilde ötekileştirilmiş ya da aşağılayıcı bir tasvir edilmiştir. Bu tür temsiller toplumdaki ırkçılık tutumunu daha fazla açığa çıkararak, toplumsal normlar haline gelmektedir. Medya hem ırkçılığı besleyen hem de ona karşı gelebilen güçlü bir araçtır. Sonuç itibariyle medya doğru kullanıldığında toplumsal önyargılara ve ırkçılığa karşı güçlü bir direnç oluşturulabilir. Bu sorunun üstesinden gelmek için, Avrupa'nın birlik içinde hareket etmesi ve temel değerlerine sıkı sıkıya sarılması gerekmektedir. Aksi halde, karanlık ve bölünmüş bir gelecek kaçınılmaz olabilir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N., (2002). Bitmeyen Göç. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Adıgüzel Y. (2016.) Göç Sosyolojisi, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. s. 3,19
- Ahmadi N.(2005) Globalisation, Postmodernity and Migration. University Of Jyvaskeyla. Institute For Educational Reseach. 99-116, s.103.
- Akçadağ E., (2012). Yasa Dışı Göç ve Türkiye, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi(BİLGESAM) Yayınları. Rapor No: 42, Ankara.
- Akçay, P.(2021). İsveç'te Göçmen Politikaları Kapsamında Aşırı Sağ Partinin Yükselişi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 76(1):165-190. S.167.
- Akyıldız İ.E., (2016). Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi, B.U.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 35(2), 127-176 s. 147-148.
- Alarçin, K.,(2019). Uluslararası Göç Hareketleri'nde Türkiye'nin Konumu; Uluslararası Göç ve İç Göçün Karşılaşması, Kentsel Gerilim: Şanlıurfa ve Gaziantep Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı. Doktora Tezi. s.15.
- Alpsoy, İ.(2022). "Türk ve Avrupa Yazılı Basınında Suriyeli Mültecilerin Temsili" Atatürk Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalı. Doktora Tezi.
- Anadolu Ajansı, (2021). [Belçika'daAşırı Sağ Ciddi Tehdide Dönüşüyor](#), Erişim tarihi: 25.12.2023.
- Anadolu Ajansı,(2023), [Almanya'da Türklerin Yaşamını Yitirdiği Irkçı Terör Saldırısı İle İlgili Yeni İddialar Gündeme Geldi](#), Erişim tarihi:16.12.2023.
- Arzheimer, K. (2012). "Contextual Factors and the Eztreme Right Vote in Western Europe, 1980-2002" American Journal of Political Science, 53(2), s. 259-275.

Aslan, C.(2009). Avrupa Kimliği Oluşumuna Türk Kimliğinin Etkisi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. YL Tezi. S.52.

Aşkın, M.(2010). Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(2), 213-220, S.213.

Atabey, A.G.(2012). “Öteki Bağlamında Suriyeli Mülteciler ve Yeni Medya: Çevrimiçi Gazeteler Üzerine Bir İnceleme” Ege Üniversitesi, Genel Gazetecilik Anabilim Dalı. Doktora Tezi.

Aydın, H.B.(2019). Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ ve Avrupa Birliği. Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi. YL Tezi. S. 102.

Aydın, H.İ.(2019). “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ ve Avrupa Birliği” Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi. YL Tezi. S.139.

Aydoğdu, H.(2004). Modern Kimlikte Öznenin Ölümü. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı:10, S. 117.

Bakırtaş T., Kandemir O., (2010). Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği. Kastamonu Eğitim Dergisi. 18(3), 961 974, s. 962.

Barker,S.(2000). The Politics of the extreme Right: from the margins to the mainstream,, “Right-wing extremism in unified Germany” ed. Paul Hainsworth, London: Pinter yay., S.89.

Bauman Z.(2000) Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları. Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (1998). Globalization: The human consequences. Cambridge: Polity Press.

Bauman, Z.(2010). Sosyolojik Düşünmek(Yabancılar). Çev. Abdullah Yılmaz, 7. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baumeister R. F.(1986). Identity. Cultural Change and Struggle For Self, NewYork: Oxford University Press.

Berger P.L., Luckmann T.(2008) Gerçekliğin Sosyal İnşası. Çev. Vefa Sayın Öğütler, İstanbul: Paradigma Yayınları.

Berning,C. C. (2017). Alternative für Deutschland (AfD) – Germany’s New Radical Right-wing Populist Party. DİCE Report 4. S.17-18.

Betz, H.G., Immerfall, S.(1998). The New Politics of the Right: Neo-Populist Parties and Movements in Established Democracies. New York: St. Martin’s Press.

Bilgin N.(2001). İnsan İlişkileri ve Kimlik. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bilgin, N.(1994). Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu. İzmir: Ege Yayıncılık.

Bilgin, N.(2007). Kimlik İnşası. Aşina Kitaplar, İzmir.

Bozkurt V.(2001). Avrupa Birliği ve Türkiye. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, Bursa. S.42.

Bratram D., Poros M.V., Monforte P., (2017) Göç Meselesinde Temel Kavramlar, (Çev:İtir Ağabeyoğlu Tuncay) Hece Yayınları. s.13, Ankara

Brettel, C.B ve Hollifield, J.F., (2000). Migration Theory: Talking Across Disciplines. New York: Routledge. S.4

Bugge, P.(1995). The nation supreme; The idea of Europe 1914-1945,” The History of the Idea of Europe, 1. Baskı. Düzenleyen: Kevin Wilson ve Jan van der Dussen. Routledge.

Canatan, K.(2008). “Hollanda Toplumunda Yabancı Karşıtı Tutumların Analizi” International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 3(7). S.221.

Carlisle, R.(2005). The Encyclopedia of Politics: The Left and the Right Volume 2: The Right Londra: Sage Publication.

Castles, S. (1995). How Nation-states Respond to Immigration and Ethnic Diversity. New Community, 21(3).

Castles, S., (2010). 'Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective', Journal of Ethnic and Migration Studies. 36(10), 1565-1586.

Castles, S., Miller, M. J., (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Cerrahoğlu, İ.(1989). Oryantalizm ve Batı'da Kur'an ve Kur'an İlimleri Üzerine Araştırmalar. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 31(1-4), S.95-136, S. 104.

Connlly, W. E.(1995). Kimlik ve Farklılık, Çev. Ferma Lekesizalın, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çağlar T., (2018). Göç Çalışmaları İçin Kavramsal bir Çerçeve. Toros Üniversitesi İİBF Sosyal Bilimler Dergisi. 5(8), 6-293 s. 30.

Çağlayan S., (2006). Göç Kuramları ve Göçmen İlişkisi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (17), 67-91. s.70,86.

Çelen, M.(2013). Belçika'da Yerel Yönetimler, Marmara Üniversitesi İ.İ.B Dergisi, 35(2):293-326. S. 293.

Çelik, Ü.(2016).Avrupa Birliği Düşüncesinin Kökenleri: Bir Bütünleşmenin Anatomisi. Uludağ Üniversitesi EURO Politika Dergisi. S.1-6 S.5.

Çilingir, S.(2007). Avrupa Kimliği ve Ulus- Devlet Modeli. Journal of Management and Economics Research, 5(7), 44-52 s.46.

Dağışan E., Aydın S.,(2017). Göçün Sosyal Hayata Yansımaları:93 Harbi Döneminde Oltu'dan Tokat'a Bir Göç Hikayesi. Geçmişten Günümüze Göç 2, Canik Belediyesi Kültür Yayınları. Yayın no: 55-17-01 Samsun. S. 740.

Dalbay R.S.(2018) “Kimlik” ve “Toplumsal Kimlik” Kavramı. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2(31), 161-176, s.165.

Delanty, G.(1995). Avrupa'nın İcadı: Fikir, Kimlik, Gerçeklik, çev. Hüsamettin İnanc, Ankara: Liberte Yayınları. S.25.

Dost S., (2014). Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye'li Sığınmacıların Hukuki Durumu. S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi. 4(1) 27-69 s.36

Durkheim E.(1984). [The Division of Labour in Society](#). Londra: Macmillan. S.15.

Eagleton, T.(2005). Kültür Yorumları. Çev. Özge Çelik, 1. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Elberl ve ark., (2018). “Göç ve etkilerine ilişkin Avrupa medya söylemi: Bir literatür incelemesi” Uluslararası İletişim Derneği Yıllıkları, 42 (3), ss. 207–223, s. 208, 217

Elgenius, Gabriella ve Magnus Wennerhag (2018), “The Changing Political Landscape in Sweden”, Sociologisk Forskning, 55 (2): 139-154.

Erbaş, H.(2019). Göç Araştırmaları Alanında Kavramsal Sorunlar ve Etik/Politik Sorumluluk. DTCF Dergisi, 59(2) 883 – 911, s. 887-889.

Euronews.(2017, 17 Mart) “Hollanda seçimleri popülizm dalgasına ‘hayır’ dedi” Erişim: 28.10. 2023, <https://tr.euronews.com/2017/03/17/hollanda-secimleri-populizm-dalgasına-hayir-dedi>.

Gedik Z.,(2019). Suriyeli Göçmenlerin Ana akım Medyada Temsili. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Genel Gazetecilik A.B.D., s.12.

Genel, M.G.(2014). Avrupa'daki Türk Medya Perspektifinden Batı'nın Bir "Ötekileştirme" Dili Olarak Kullandığı İslamofobi'ye Bakış. Atatürk İletişim Dergisi. Sayı:6, S.110.

Ghilleboet C.P.(2004). Miscasting Politicians in the Netherlands. What remains of the fellowship of Pim Fortuyn after brief ruling time?" HAL open science. S.3.

Giddens A.(2010). Modernite ve Bireysel Kimlik. Çev. Ümit Tatlıcan, İstanbul: Say Yayınları.

Gleason, P.(2006) "Identifying Identity", B. Ashcroft, G. Griffiths ve H. Tiffin (Der.) içinde, The post-colonial studies reader (2nd Edition) Oxford:Routledge,194-196, S.194.

Gökberk, M.(1961). Felsefe Tarihi. 24. Basım- 2012, İstanbul: Remzi Kitapev.

Görgün M.,(2017). Küreselleşme Çağında Göçmen İlişkisi ve Göçmen Ağının Önemi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt:22 Göç Özel Sayısı, s. 1324.

Gözübüyük Tamer M.(2014). Kimlik/lerin Seyrine Bir Keşif. CİU CYPRUS International University. 20(77), 83-99, S. 87.

Gündüz, Z. Y. (2010). The European Union at 50: Xenophobia, Islamophobia and the Rise of the Radical Right. Journal of Muslim Minority Affairs, 30(1). s. 35-47.

Güngör N.(2016). İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar. 3. Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi.

Güvenç B.(2013). Kültürün ABC'si. 6. Baskı, İstanbul: Yapı kredi Yayınları.

Hançer, Ö.(2005). "Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme: Fransa ve Almanya Örnekleri Ankara Üniversitesi "YL Tezi. S.39.

- Hawkins, K. A. ve Kaltwasser, R. (2017). “The Ideational Approach to Populism”. *Latin American Research Review*. 2017; 52(4), ss. 1–16, s.2.
- Hıdır, Ö. (2018). Avrupa’da “aşırı sağ”ın dinî-ideolojik ve tarihî temelleri-kökenleri. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*. 1(53), 15-46.
- Huntington, S.(2004). *Biz Kimiz? Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı*. Çev. Sezai Babakuş, 1. Baskı, İstanbul: CSA Global Yayın Ajansı.
- Iakhnis, E., vd.,(2028). “Populist Referendum: Was Brexit an Expression of Nativist and Anti-elitist Sentiment?”, *Research and Politics*, s.5.
- Jastram K., Achiron M. UNHCR, (2001), *Refugee Protection: A Guide to International Refugee Law*. Inter-Parliamentary Union. s.8.
- Kallıs, A. (2015). “Avrupa’da Radikal Sağın Yükselişi” , *SETA*, S. 119.
- Karaduman S.(2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. *Journal Of Yaşar University*, 17(5), 2886-2899, s. 2889-2894-2895.
- Karaduman, S.(2007). Medyatik Gerçeklikte Kimlik Temsilleri: Televizyon Haberlerinin Aktörleri Üzerine Düşünceler. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(4), s.50.
- Karluk, S. Rıdvan (1996). *Avrupa Topluluğu Ve Türkiye*, 4. Baskı, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları, İstanbul, S.46-47.
- Kaya A.,(2014). Uluslararası Göç Teorileri Bağlamında Yeni Göç Teorilerini Anlamaya Çalışmak: Türkiye’de “ Yabancı” ve “Öteki” Olmak. *Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler*, Ankara: Sentez Yayıncılık. s. 13-37.
- Kellner,D.(2001). “Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası”, Çev: Gülcan Seçkin, *Doğu Batı*, Sayı:15.

Kentel, F.(2011). “İslamofobi” vesilesiyle Türkiye’nin Fobilerine Bakmak. İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyumu, 261-276, S.262.

Kıraç,S., İlhan B.(2010). Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar. Milli Eğitim Dergisi. 40(188), S. 191-201 S.193.

King R., (2012). Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer. Malmö University Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM). 3(12) 1-43 s. 13.

Kiriş, H. M. (2013). Avrupa Parlamentosu’nda Siyasal Gruplar ve Parlamento Seçimleri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı:29, 123 – 135. s. 125.

Köse M, Küçük M.(2015). Oryantalizm ve “Öteki” Algısı. Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi.1(1), SS.107, S.113.

Köşk U.C., Özbek Ç., (2017). Küreselleşme ve Uluslararası Göç İlişkisinde Değişen Göçmen Algısı. Researcher: Social Science Studies. 5(8) 247-265 s. 253.

Kumar, K.(2004). Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları. Çev: Mehmet Küçük, 2. Baskı. Ankara: Dost Yayınevi.

Kumpikaite V., Zickute I.,(2012). Synergy of Migration Theories: Theoretical Insights, Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics. 23(4), 387-394, s.392.

Kurtulmuş, N.(1992). Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Stratejik İnsan Sermayesi Kaybı: Beyin Göçü. Sosyal Siyaset Konferansları, (37 - 38), 205 – 221. s.206.

Laclau, E. (2005). On Populist Reason. London: Verso Books. S. 13.

Lee E.S.,(1966). [A Theory of Migration. Demography](#). 3(1), 47-57 s.48-49-50-51.

Manucci, L., ve Amsler, M. (2018). Where The Wind Blows: Five Star Movement's Populism, Direct Democracy and İdeological Flexibility. *Italian Political Science Review*, 48(1), 109-132. S. 115.

Marshall G., (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev: Osman Akınhay- Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. (Özgün Çalışma: 1994).

Marshall, G.(2005). “Kimlik”, *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Massey D.S. ve arkadaşları, (1993). *Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi Göç Dergisi*. 1(1) 11-46 s.14.

Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition: An International Journal of Comparative Politics*, 39(4), ss. 541-563, s. 543.

Mudde, C. (2008). *The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy* (Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations). Malmö, S.3-4.

Mudde, C. (2011). Who's Afraid of the European Radical Right. *Dissent Magazine*, 58(4), s. 7-11, S.9.

Mudde, C.(2016), *The Study of Populist Radical Right Parties: Towards a Fourth Wave* Sayı: 1 Center for Research on Extremism. S.4.

Mudde, C.ve Kaltwasser, C. R. (2012). “Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis”. *Populism in Europe and the Americas: Threat or corrective for democracy*, (Ed: C. Mudde) Cambridge: Cambridge University Press, ss.1-26 s. 20.

Müller, J.W. (2017). *Popülizm Nedir?* çev. Onur Yıldız. İstanbul: İletişim Yayınları.

Natale, S., ve Ballatore, A. (2014). The Web Will Kill Them All: New Media, Digital Utopia, and Political Struggle İn The Italian 5-Star Movement. Media, Culture & Society, 36(1), 105–121. S.106.

Norris, P. ve R. Inglehart(2018). Cultural Backlash: Trump, Brexit and The Rise of Authoritarian Populism, New York: Cambridge University Press, 2018. S. 6.

Oğuzlar Tekin Y.(2009). Avrupa Birliği'nin Kimlik Yaratma Çabaları. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Avrupa Araştırmaları Dergisi, 17(1-2), S. 151.

Oral B., Çetinkaya F.,(2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları, Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı – Özel Konular. 3(1), 1-8 s.2.

Osuna, J.J.O. (2022). Popülizm ve Sınırlar: “İnsanları” İnşa Etmek ve Dışlanmayı Meşrulaştırmak İçin Araçlar. Sınır Bölgeleri Çalışmaları Dergisi , 39 (2), ss. 203–226. S.222.

Özcan E.D.E., (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. İş ve Hayat. 2(4), 183-215. s.188-196-197.

Özçelik, T. Gökhan, “Doğu ve Batı Dikotomisinin Yarattığı Gerçeklik: Oryantalizm – Oksidentalizm” Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2015.

Özdil, M.(2017). Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28(3), 383-400, S.386.

Penning, P. Ve Keman, H.(2003). “The Dutch Parliamentary Elections in 2002 and 2003: The Rise and Decline of the Movement, Acta Politica, 51-68 S.58.

Rani S., (2018). Analysing Lee’s Hypotheses Of Migration İn The Context Of Malabar Migration: A Case Study Of Taliparamba Block, Kannur District. International Journal Of Research İn Geography. 4(1),1-8.

Said, E.(2010) Oryantalizm, Batının Şark Anlayışları.10.bs., İstanbul: Metis Yayınları.

Saraçlı, M.(2023). “Avrupa’daki Popülist Aşırı Sağ Partilerin Göç Meselesine Yaklaşımları: Fransa Ulusal Birlik Partisi Örneği” Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 28, Sayı:110, ss.123-146. s. 132.

Saygın S. Hasta D., (2018). Göç Kültürleşme ve Uyum, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. 10(3), 312-333 s. 313.

Schain M. (2009). “The State Strikes Back: Immigration Policy in the European Union” The European Journal Ofinternational Law, 20 (1), 93-109 S.93,94.

Simon S. M., (2019). The Effects Immigration Policy on Migration Systems. Doktora tezi(P.H.D.), University Colllege London(U.C.L.), London.

Simpson S.J.,(1939). The Refugee Problem, Oxford University Press, Royal Institute of International Affairs. 1931-1939, 17(5), 607-628 s. 612.

Sirkeci İ, Cohen J.H., (2015). Hareketlilik, Göç, Güvensizlik, İdeal Kent, 6(15), 8-21 s.6.

Sirkeci İ., Göktuna Y. F., (2019). Küresel Çağında Göç Kuramları ve Temel Kavramlar Der:Filiz Göktuna Yaylacı. London: Transnational Press London.

Sironi A.,Bauloz C., ve Emmanuel M., (2004). Glossary on Migration. International Organization for Migration. s.137.

Smith, A.D.(2009). Milli Kimlik. Çev: Bahadır Sina Şener, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Şen, S.(2004), Avrupa Birliğinde Kimlik Sorunu, Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı YL Tezi. S. 41.

Şimşek S.(2002).Günümüzde Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri. 3(3), 29-39, S.33,34,35.

Tanrıkulu, F.(2020). “Avusturya’da Aşırı Sağın Yükselişinin Ana Akım Siyasete ve Göçmenlerin Hayatlarına Etkileri” İstanbul Medipol Üniversitesi Amme İdaresi Dergisi. 53(1), 93 – 118., S.102,107.

Topçuğlu A.R.,(2016). Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama. İnsan Hakları Yıllığı. Cilt:34, 1-20 s.11-12.

Toros, A., (2008). Sorunlu Bölgelerde Göç. Global Strateji Enstitüsü. Ankara.

Tural, S.K.(1988). Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Turanlı, G.(2017), “EDWARD SAID’İN ORYANTALİST SÖYLEM ANALİZİ” Şarkiyat Mecmuası, s.2-3.

Turner, B.,S. (1997). Oryantalizm, kapitalizm ve İslâm, İnsan Yayınları, İstanbul.

Türk Dil Kurumu Online Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi:10.04.2022).

Türkdoğan, O. (2003). Bilimsel Araştırma Metodolojisi. İstanbul: Timaş Yayınları.

Uslu Ak, B.(2021). Göç Kavramı ve Kavramları. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi. 8(72), 1749-1758. s. 1754.

Van Dijk, Teun A.(2010). “Söylem ve İktidar”, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi, Der: Ayşe Çavdar ve Aylin B. Yıldırım, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 1. Baskı, ss. 9-41. s. 28-13.

Vatandaş, S.(2020). Bireysel ve Toplumsal Gerçeklikten, Sosyal Medyanın Sanallığına: Bireysel ve Kolektif Kimliklerin Anlamsal ve İşlevsel Değişimi.

Wilmott, A.C. (2017). Fotoğrafın Politikası: İngiltere Çevrimiçi Medyasında Suriyeli Mültecilerin Görsel Tasvirleri. Görsel İletişim Dergisi , 24 (2), ss.67–82. S. 80.

Woshinsky, O.H.(2008). Explaining Politics: Culture Institutions, and Political Behavior. New York.

Yalçın, C., (2004). Göç Sosyolojisi. Anı. Ankara s. 40-51-52.

Yardım, M.(2020). Belçika’da Biyolojik Irkçılıktan Kültürel Irkçılığa : Vlaams Belang Örneği. Muş Alparslan Üniversitesi Anemon Sosyal Bilimler Dergisi 8(1), 87-94, S.90.

Yavuz, H.(2005). Modernleşen Müslümanlar. Çev. Ahmet Yıldız, 1. Baskı, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Yılmaz E.A., Özer Y.E., (2022). İtme Çekme Kuramı Bağlamında Türkiye’deki Suriyelilere Yönelik Bir Alan Araştırması: Aydın İli Örneği, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 13(1) 282-295 s. 284-285.

Yüksel, M. (2014), “İslamofobi’nin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya Da Batı Ve Öteki” s.2.

Zenginoğlu S., (2019). “Avrupa ve Göç:” Tehdit” Olgusuna Yönelik Teorik ve Politik Bir Analiz. s.44.

ÖZGEÇMİŞ

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümünü bitirdim. Zorunlu stajımı Ankara TRT'de yaptım. Üniversite 1. Sınıfta İzmir'de Ege'de Sonsöz gazetesinde isteğe bağlı staj yaptım. Üniversite 3. Sınıfta okulun haber ajansında yarım dönem çalıştım. Turkuaz Gazetesi'nde gazeteci ve haber editörü olarak 2 yıl çalıştım. Yeni İzmir Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğü görevinde bulundum. Hali hazırda da Turkuaz Medya Grubu'na bağlı olan Yeni Asır Gazetesinde editörlük görevini yürütmekteyim.